

ODSEVANJA

Koroška,
jesen
2000

39
40

revija za leposlovje in kulturo

ODSEVANJA

1000 SIT

39
40

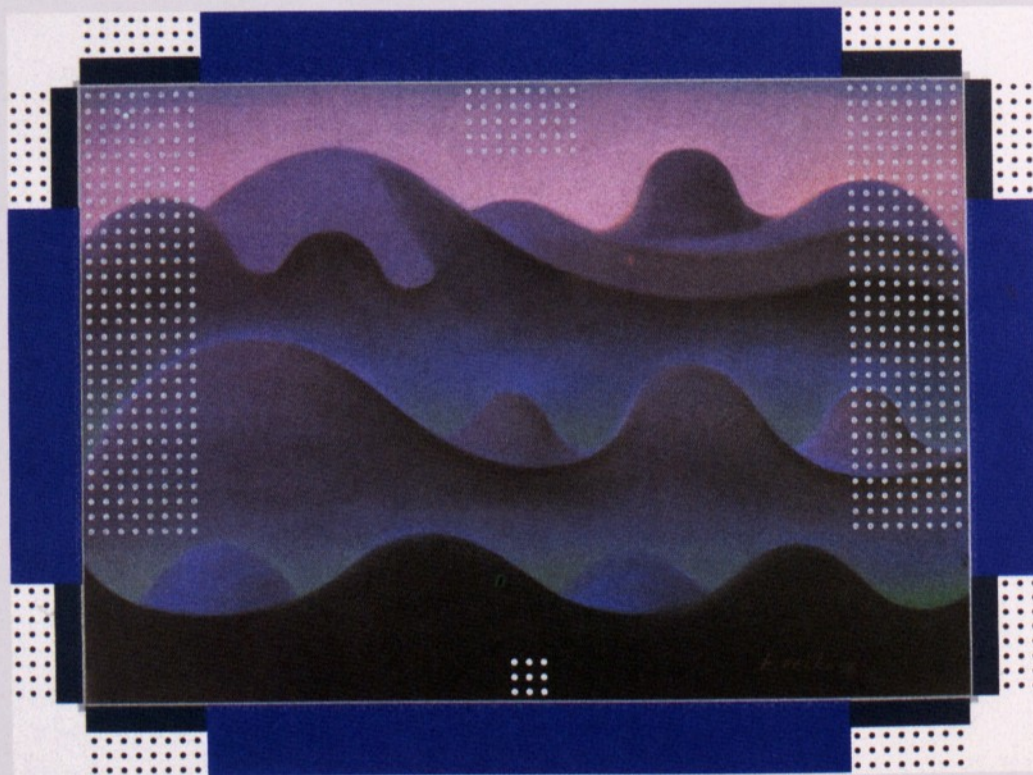

NA PLATNICAH

*Karel Pečko,
Uršlja gora,
serigrafija, 1999*

Karel Pečko, Uršlja gora, serigrafija, 1999

Karel Pečko, Uršlja gora, serigrafija, 1999

Blaž Prapótnik	LABIRINTI VSAKDANJOSTI z elementi urbane arhitekture	4	UVODNIK
Dragica Breskvar	LEPOSLOVJE V MATERNEM JEZIKU - Srečanje pesnikov in pisateljev	6	POEZIJA
Mila Vlašić	PREKO PRAGA / ČEZ PRAG	6	
Mamuti Jaumin - Mio	UDHĚTARI / POPOTNIK	7	
Jure Drljejan	REVOLUCIJA	8	
Ratomir Ilić	BEZDAN	9	
Josip Bačić	USPOMENE	10	
Nebojša Ignjatović	NARUČIČU PESME	10	
Senada Smajić	SELŠKA DOLINA	11	
Željko Perović	(PRIČA O ŽIVOTU)	11	
Rade Vučkovic	JA / JAZ	12	
Jure Drljejan	BISER JUTRA	12	
Adriana Cah	FIABA DEL 2000 / PRAVLJICA V LETU 2000	13	
Isabella Flego	FICHI A GENNAIO / FIGA V JANUARJU	14	
Tomislav Kiš	SEN KRESNE NOČI	16	
Vesna Roger	DEŽUJE	16	
Katja Vovk	ŽIVLJENJE	17	
Simon Mlinar	POČASI	18	
Jasmina Cigrovski	PESMI	18	
Blaž Prapótnik	OKNO V SLEPO ULICO	19	PROZA
Vinko Ošlak	TESTAMENT BOGATEGA ČLOVEKA	20	
Vinko Ošlak	RADIO	21	
Jani Rifel	ČEŠNJA	23	
Aleksandra Stermec - Perovec	UGASNILO JE SONCE (Potovanje v skrajnost)	24	
Patrik Kolar	DEŽ V STRASBOURGU (minutni dnevnik)	26	
Janez Krizan	KNJIGOVODSKI ODDELEK	27	
Janez Krizan	UPOKOJENEC	28	
Peter Petrovič	PORTRET MAJE (odlomek)	30	
Janez Krizan	OB KAVI	33	
Blaž Prapótnik	SONČNI KROGI	34	
Tim Wüster	OČIŠČEVALEC MRLIČEV	36	
Silvija Borovnik ...[et al.]	SEPTEMBER 2000 - Literarna delavnica »Milke Hartman« v Libuňah	37	ESEJISTIKA
Barbara Rotovnik	HEMINGWAYEVA KRATKA PROZA IN NIHILIZEM	38	
Drago Drušković - Rok Arih	SPROTNi ZAPISKI V DNEVNIK	40	
Tone Turičnik	UMETNIK, VIZIONAR, GALERIST IN MENTOR	43	RECENZIJE
Helena Merkač	OD FRANČIŠKE DO DREKDNEVOV	48	PESNICA
Helena Merkač	SLOVENSKO-NEMŠKE ŠOLSKE VZPOREDNICE	49	LIKOVNI PORTRET
Miran Kodrin	MILENA CIGLER GREGORIN	51	KULTURA
Iztok Premrov	OBLIKA, BARVA, RITEM, HARMONIJA: Karel Pečko - slikar	52	
Jernej Kožar	PINO POGGI: Retrospektiva 1962 - 2000	56	
Janez Žmavc	PABERKOVANJE PO GLEDALIŠKI IN FILMSKI SEZONI 1999/2000	58	
Tomo Jeseničnik	FOTOGRAFIJA = MANIPULACIJA	60	
Andrej Makuc	KAREL PEČKO - 31 posnetkov, 6 sekvenc, 1 dokumentarec	62	
Branko Čepin	MEDNARODNI SIMPOZIJ IN KONCERT - 140-LET HUGA WOLFA	72	
Sonja Lavrinšek - Pepelnak	JOŽE LESKOVAR IN NJEGOVO DELO	73	
Tone Turičnik	SPOMINSKI ZLATNIK ZA MATURANTE	74	
Franček Lasbaher	DR. REGINALD VOSPERNIK SE POSLAVLJA OD 'SVOJE' GIMNAZIJE	76	
Miroslav Osojnik	DESET KOROŠKIH FESTIVALOV (1945 - 1955)	78	
Brigita Rajšter	ŽIVAHNO V MUZEJU ob razstavi »Gremo rinkico talat«	83	
Stanka Blatnik	MODNA INDUSTRIJA	84	
Jan Grabnar	PESNIŠKA OLIMPIADA s koroško literarno transversalo	86	
Andreja Gologranc - Fišer	KRONIKA KULTURNIH DOGODKOV	88	
Jože Potočnik	PODJETJE GRADNJE IGEM	94	POKROVITELJI
Jože Potočnik	PODJETJE PURO-TEHNIKA	95	

LABIRINTI VSAKDANJOSTI

z elementi urbane arhitekture

UVODNIK

Uvodnega kramljanja, dragi bralci, ne bom pospremil z obširnim komentiranjem in predstavljanjem vsebine novih Odsevanj; naj ostane listanje po reviji za leposlovje in kulturna vprašanja tudi odstiranje tančic in odkrivanje zanimivih presenečenj. Kadar me zanima, kaj je kdo napisal, to preberem; če pa me zanima film, si ga ogledam ... in niti najmanj si ne želim, da bi mi kak neotesani vsevednež, skrit v poltemi kinodvorane, vnaprej pripovedoval in razkrival zgodbo ter kader za kadrom kvaril veselje... Našega filma niti ne bomo popestrili s pisanimi ekonomsko-propagandnimi sporočili - torej nasilno prekinjali z reklamami. Predobro poznam občutek, ko v pričakovanju pohitim po hodniku, odprem poštni nabiralnik in me ops! zasujejo najrazličnejše reklame, ki vseppek razglašajo in vsiljivo sugerirajo, kaj potrebujem (to ste si že dolgo želeli), za koliko denarja (samo) lahko to kupim in kdo je naj-cenejši. Seveda, slika je simbolična, cena informativna, pridržujejo pa si tudi pravico do napak. Da, da, odgovornost je resna stvar, najbolje se je otresti ali prevaliti na tuja ramena. V zadnjem času piskrček, kaj piskrček - korito, ponovno pristavlja politična propaganda... Skratka, teh neprijetnih občutkov ne želimo vzbujati in nas tovrsten duh časa, bolje - strašilo, ne zanima. Odsevanja merijo drugam in imajo drugačno poslanstvo. Napis nad vrati, stih Ernesta Golla, slovenjgraškega pesnika s preloma stoletja, so pravi moto naših stremljenj:

*K meni v hišo vstopiti želite,
pred pragom govor zli pustite:
kolikor stopnic do mene vodi,
nad obrekljivim svetom pno se moji svodi.*

Naprej! In zdaj, ko ste vstopili skozi prava vrata (nikjer grozečih napisov o opuščnem upanju), vam zaupam, da je hiša tokratnih Odsevanj bogatejša za eno sobano. V sprejemnici se gneteje v Sloveniji živeči pesniki, ki pišejo v drugih jezikih, ne v slovenščini, čeprav so je mnogi večji tako dobro, da so svoje pesmi za objavo v naši reviji prevedli sami. Zaradi gneče so prozaisti ostali zunaj in bodo počakali na zbornik, namenjen tudi njim. V knjižnici leposlovja so, kot je pri nas v navadi, še naprej v tihem dialogu, razporejeni pesniki, pisatelji, recenzenti in esejisti. Na vratih stalnih rubrik so še vedno isti napisi: literat, likovni portret, kultura, film, moda, kronika kulturnih dogodkov... Nova pa je temnica, pa ne inkvizicijska, ampak fotografska: o skrivnostih slikanja s svetlobo piše priznan fotograf, besede je

podkrepil s svojimi posnetki. Upam, da bomo fotografijo, tako klasično kot tudi digitalno (digitalna fotografija, ki je na tehnološkem osvajalnem pohodu, postaja, razen cene - zaenkrat, resna tekunica klasičnim fotografskim postopkom), lahko uvrstili med stalne rubrike naše revije. In na vrata temnice bomo lahko z veseljem pritrdili napis: fotografija. V mračno prostorje kamere obscure bo posijala luč vedenja in nas razsvetlila. Ko bi le!

Vseh področij kulture gotovo ni mogoče gostiti v eni reviji, še posebej če je namenjena literaturi v prvi vrsti in šele zatem splošnim kulturnim vprašanjem in dogajanjem. In vendar...

V zadnjem času me najbolj vznemirja vprašanje kulture bivanja, znotraj stavb in med njimi - arhitektura. *Arhitektura - e ž (u) 1. umetnost oblikovanja prostora, stavbarstvo: arhitektura, kiparstvo in slikarstvo so tesno povezane likovne discipline...* (Slovar slovenskega knjižnega jezika). Tudi zato, ker je videti, da bi bili arhitekti radi umetniki, ne glede na ceno in uporabnost objektov... In tako smo tudi med urednikovanjem Odsevanj, da pojasnim povezavo med revijo in osvetljeno problematiko, izpostavljeni najrazličnejšim pastem, ki so nam jih, za precejšen davkoplačevalski denar, nastavili arhitekti, izvajalci del in tisti, ki so načrte sprejeli (odgovornost pa zopet ne najde ramena, kamor bi položila trudno glavo).

V objektu Katica, natančneje v gostoljubni slovenjgraški knjižnici, opravimo večino sestankov ožjega uredniškega odbora Odsevanj, ker pač nimamo svojih prostorov. Še preden pridemo do knjižnice, smo na široko deležni kulture bivanja, s katero nas razveseljujejo urbanisti. *Urbanizem - zma m (i) dejavnost, ki se ukvarja z načrtovanjem, urejanjem naselij: ... (SSKJ)*. Rezultat tega načrtovanja je pri nas paleta *strokovnih* rešitev: od izdatno asfaltnih parkirišč brez kančka zelenja ali sence dreves na eni - do razritega blata, ki ni ne zelenica in ne parkirišče na drugi strani; od pomembne pešpoti med bloki, ki jo ponoči objame nepredirna tema desetletja - do razsvetljene mlade solate na vrtovih ob Homšnici; od preusmerjanja prometa, tudi avtobusov, mimo otroškega vrtca in stanovanjskih blokov s plebejci - do zapiranja in privatiziranja ulice, v soseski, kjer v slepi ulici - po golem naključju - domujejo občinski veljaki.

Niti likovna razstava *Umetnik in urbano okolje* ni vsebovala instalacij s tako močnimi kontrasti: tako kričeih in hkratih tako togih eksamplov neživljenjskosti kot jo premore prozaična, premišljena načrtovana, pragmatična vsakdanjost.

Končno dospemo do Katice (ponoči je ne

morete zgrešiti, saj je razsvetljena kot kakšen pomemben zgodovinski spomenik) in se odpravi-
mo naprej po našem arhitektonskem labirintu.

K meni v hišo vstopiti želite... Pozdravi nas pre-
pih na vhodu, bog ne daj, da bi stali pri vratih in se
pomenkovali ali celo kritizirali to prezračevanje,
saj ... *pred pragom govor zli pustite ...* zato se odpra-
vimo po zavitem stopnišču. In ... *kolikor stopnic do*
mene vodi, ... jih je le polovica uporabna, saj je širi-
na ožjega dela stopnice tako majhna, da noge ni
kam postaviti, zadeva kar izziva padce, ki jih
gladka površina stopnic povzroči dokončno.
Preverjeno, žal. Ograja, narejena iz cevi ruskega
tankerja, pa ne nudi dobrega oprijema in je tam
bolj za robustni okras in v veselje neobčutljivih
estetov. Načrtovalci bi morali take stvari delati
zase, ne za množice davkoplačevalcev, ki naj bi se
radostno sprehajale po njihovih umo(s)tvorih.
Gibanje po preozkem hodniku je vsekakor

oteženo, saj so na površino (načrtno?) postavili
zajetne stebre, nekaj deset centimetrov od ograje,
kar je dodatna izguba. Znotraj pa zija ogromna
luknja neuporabnega prostora namenjena le brez-
glavemu skakanju v primeru panike ...

Čeprav so navedena dejstva hvaležno gradivo
za leposlovno ustvarjanje, predvsem za parodije in
groteske, pa napisano v prvem planu nima name-
na izzveneti v destruktivno nerganje. Traktat bom
zaključil kot prijazno - ... *nad obrekljivim svetom*
pno se moji svodi - opozorilo udeležencem Srečanja
pesnikov in pisateljev v slovenjgraški knjižnici; v
smislu: pazi, stopnica! Za konec še retorično
vprašanje za odprtje konstruktivne debate: Bo kdo
o kulturi bivanja za Odsevanja napisal tudi kaj
strokovnega? Že zato, da bo *Napis nad vrati* lahko
ostal moto, brez ironičnega prizvoka in da bomo
lahko odprli nov prostor.

Blaž Prapótnik

UVODNIK

Karel Pečko, *Uršlja gora*, pastel, 1991

LEPOSLOVJE V MATERDEM JEZIKU

Srečanje pesnikov in pisateljev drugih narodov in narodnosti

LEPOSLOVJE

Slovenj Gradec bo konec oktobra gostil dvaintrideset pesnikov in pisateljev različnih narodov in narodnosti, ki živijo v Sloveniji. Tudi v Odsevanjih objavljamo izbor iz besedil (zaradi stiske s prostorom samo poezijo), ki so jih avtorji poslali na literarni natečaj Sklada RS za ljubiteljske kulturne dejavnosti.

Letos mineva že triindvajset let od prvega srečanja pesnikov in pisateljev drugih narodov in narodnosti, ki živijo v Sloveniji. Začelo se je leta 1978 v Velenju, kjer se je s pomočjo Zveze kulturnih organizacij Slovenije in slovenskih sindikatov sicer zbralo le osem avtorjev (po poreklu predvsem iz nekdanjih jugoslovanskih republik), ki so v prostem času pisali tudi literaturo, in to v svojem materdem jeziku. Z leti pa se je število sodelujočih večalo - včasih jih je bilo tudi petdeset in več. Tudi jezikovno so bila srečanja vedno bolj pisana - kmalu so se pridružili avtorji madžarske in italijanske narodnosti, živeči v Sloveniji.

Srečanja niso zamrla niti v času osamosvajanja republik in vojne v Bosni in Hercegovini. Po osamosvojitvi Slovenije so na vsakoletni literarni raz-

pis Zveze kulturnih organizacij Slovenije (pred tremi leti je njene naloge prevzel Sklad RS za ljubiteljske kulturne dejavnosti) začeli pošiljati svoja besedila tudi avtorji iz drugih držav (npr. Švice, ZDA), ki jih je službena ali zasebna pot za dalj časa zanesla v Slovenijo.

Avtorji so zelo heterogena skupina po starosti, poklicih, izobrazbi, tudi po literarnem ustvarjanju. Nekateri namreč samo v prostem času napišejo kakšno pesem ali prozni sestavek, precej pa je takih, ki so se z literaturo začeli resneje ukvarjati. Naj omenimo vsaj nekatere. Pesnica Mila Vlašić je avtorica več pesniških zbirk (tri je napisala tudi v slovenščini), Jadranka Matić Zupančič je tudi že objavila dve pesniški zbirki, posebej pomembno pa je njeno prevajalsko delo, saj je v hrvaščino prevedla veliko sodobnih slovenskih pesnikov, Antonija Baksa Srnel ima tudi že več natisnjenih knjig, Jure Drlječan, pesnik, ureja večjezično revijo Paralele, Dušan Cunjak se je posvetil založniškemu delu in v zadnjem času prodaja knjig, David Tasić vodi založbo Karantanija.

Dragica Breskvar

Mila Vlašić

PREKO PRAGA / ČEZ PRAG

PREKO PRAGA

*Trešnjava stablo
najnježnije se budi
misleči na me*

*Prenosi
Me
Sunčev
Tračak
U
Odaje
Mojih
Gora*

ČEZ PRAG

*Češnjevo drevo
se nežno, nežno budi
in misli name*

*Prenaša
me
Sončni
Žarek
V
Sobane
Mojih
Gora*

UDHËTARI / POPOTNIK

JETA

*Edhe duke e ditur,
Ja bana me dije.
Unazë të prishur,
Përmbi varr të mos bije.*

*Të më jeshoj jetën,
E jo të më pij gjak.
Nuk krkova tjetrën,
O jo, aspak.*

UDHËTARI

*Jam duke ecur, nëpër rrugë,
Me raki në duar.
Nuk e di se jam i dehur,
Apo jam duke vuar.
E di se lundroj
Haroj se kush isha
O zot, më trego se ku shkoj.
I grisur i plagosur,
Gjysëm i gjal' i dehur.
I trembur i pështyr,
Me lot në sy,
Dhe i shtrir.*

ŽIVLJENJE

*Vedel sem,
se zavedal,
da uniçeni prstan
ne sme na grob pasti.*

*Da bilo življenje bi lepše,
da krvi ne bi pil.
Nisem hotel drugega,
prav nič, niti malo.*

POPOTNIK

*Hodim po cesti
s steklenico v roki.
Ne vem, ali sem mrtev
ali pa samo trpim.
Vem, da plujem,
pozabljam, kdo sem bil.
O Bog, povej mi, kam grem.
Strgan in ranjen.
Na pol mrtev, na pol živ,
popljuvan in prestrašen,
s solzami v očeh
ležim.*

(Prevedel Ajet Redepi)

KAD POSTADOH KRALJICA

*Çuam u sebi
one tihe korake
sa staza plavih*

*I kad naumih
Uselit zdanje
Svoje kraljevine*

Bez građe sagrađene

Vidjeh crnu mačku

*A kad naumih
Prag prekoračit
Dvorca svoga*

*Crna mačka
U tren oka*

Opsta

*Put meni
Prešla nije*

*Uđoh u predvorje
Života svoga*

KO SEM POSTALA KRALJICA

*V sebi hranim
tiste tihe korake
z mladostnih poti*

*Sem sklenila
Da se preselim
V prostore
Svoje vladavine*

Zgrajene brez gradnje

Zagledam črno mačko

*A ko sem hotela
Prestopiti prag
Svojega dvorca*

*Črna mačka
V trenutku
Obstane*

*Ni mi
Prekrižala poti*

*Vstopila sem
v preddverje
Svojega življenja*

(Prevedla avtorica)

LEPOSLOVJE

REVOLUCIJA

*iz čahure neumoljiva reda
izlegao se
kaos*

*vlasti željni
gmizavci
izgmizali
iz svoje močvare*

*ustalasana masa
pod težinom
larih obećanja
zastarta koprenom noći
reži*

*u bijesu stisnute
pesnice
i letve
razbijaju
svoje nedosanjane snove
u izlozima*

*u banalnu uzaludnost
vječnoga kruga
utopljene
svjetlost i sjenka
prate se
i bore
s vlastitim sjenkama*

REVOLUCIJA

*zapredek neizprosne reda
je spočel
nemir*

*oblasti željni
kušćarji
zlezli
iz svojega močvirja*

*množica valovi
pod težo
neizpolnjenih obljub
skrta za pajčolanom noći
renči*

*v srdu stisnjene
pesti
in late
razbijajo
svoje nedosanjane sanje
v izložbah*

*zatopljena
v obrabljene nesmisel
večnega kroga
svetloba in senca
si sledita
in se bojujeta
z lastnimi sencami*

MOSTOVI U MAGLI

*oblaci i zora
igraju se
slijepe babe*

*kiša pere uspavana pročelja
bubnji po nadstrešnicama
po tamnim labirintima
grada*

*kruna nevremena
sijeva
nad katedralom*

*svojim prljivim jezicima
vođeni zmajevi
sumanuto ližu
kamene kocke
i željezna ždrijela
uz rub ceste*

*mostovi
blude u magli
stenju na obali
i stežu vitka leđa
preko nabujale rijeke*

*a onda
nevidno lebdeći
nad trgov
jutro
zatvori nebesku slavinu
i rasu ulične mirise*

*zamirisaše
vlažni pločnici
i svježije pečeni
kruh*

Ratomir Ilić

BEZDAN

LEPOSLOVJE

MOSTOVI V MEGLI

*oblaki in zarja
se igrajo
slepe miši*

*dež pere zaspane obraze hiš
bobna po nadstreških
po temnih blodnjakih
mesta*

*krona nevihte
bliska
nad katedralo*

*vodeni zmaji
z umazanimi jeziki
divje ližejo
kamene kocke
in železna žrela
ob robu cestišča*

*mostovi
tavajo v megli
ih te na nabrežju
in stegujejo sloke hrbte
čez brbotajočo vodo*

*potem pa
nevidno lebdeč
nad trgom
jutro
zapre nebeško pipo
in raztroši
ulične vonjave*

*zadišalo je
po vlažnih pločnikih
in sveže pečenem
kruhu*

UTOPLJENIK

*potopljen na dno
ronilac
široko izbuljenih
očiju
i srebrnkasto bljedim
licem*

*u podvodni svijet
odnio je
nedovršene grijehe
mladosti
i radoznalosti*

*zakasnjeli spasitelj
odmače koverče
sa mrtvih očiju
i nade mir
modrine neba
utopljen u zjenicama*

UTOPLJENEC

*potopljen na dno
potapljač
s široko razprtimi
očmi
in srebrnkasto bledico
obraza*

*v podvodje je
odnesel
neizpolnjene pregrehe
mladosti
in radovednosti*

*zapoznili reševalec
je odrinil kodre las
z mrtvih oči
in našel
v zenicah utopljen
mir
nebeške modrine*

BEZDAN

Gazim sumrak.

*A on se mladošću igra.
Trešnjama zrelim
osmehe gađa,
zelen zelenu
cveće ostavlja.*

Svedočanstvo života.

*Na tezgi dve - tri
jabuke uvele.
Kraj tezge starica
čujeći mrmlja:
»Kupite...kupite...«*

*Senka neka mi nežno
ali hladno
pomilova čelo.*

(Prevedel avtor)

LEPOSLOVJE

NARUČIĆU PESME

Sešću danas,
bez treme, radno
za ekraniziranim stolom,
naručicu kompjuter - računar:

»Dajte mi pesme!«

Pesme o ljubavi
bitisanja, čeva i meraka.
Ej, kompjuter - računar,
nek PESME imaju

epiteta, metafora,
ljubavi, topline.
O, dobiću pesme
kristalno čiste
s pravopisom lingvistike,
zakonitosti stiha i rime.

Ehej, dobiću lepe pesme
za doktore, retoričare,
književne kritičare,
za njihove varijacije.

ZAME PESNIKA

pesme su hladne, proračunate,
dim i magla.

REKA DETINJSTVA

Toplice, lepotico,
reko, reko detinjstva,
u srcu mi ponireš.
O, ti reko, poetiko,
dečaćki bosonog
obalom tvojom, gazim
sanjalački, tihim hodom.
O, ti reko, vekova
žubor tvoj, peva
sve jače, glasnije
kroz tranšeja mi duše.

Sjećanja grč prožima tijelo kad krenem od sela,
noću,
srebrnim nasipom uz Savu pokraj šutljivih vrba.
Umjesto tebe, djede, pratilac je nevidljiva varka
što tvoje dane i moju mladost predade
bezglavom vjetru.

Danas koračam ozbiljan i sam. Tvoj sjenik
vidim u daljini.

I zove me kuća bijela nad kojom
samuju zvijezde.

Prošlošću ozaren, zatitra mi u očima život,
nižući davne slike.

Zora je - četiri otkucaše sata, ti si na nogama.
Hraniš blago, pripremaš za njivu Nježilovo i
govoriš:

»Eh, baš je daleko - kad bi zemlja bila tu, blizu
stana!«

Drugi put, evo me poprijeko šljivikom...

Zastajem podalje od štaglja u kome se udarci
čuju.

Srce mi brže zakuca. Ti si i nitko drugi!
Polako svuda stižeš i ja te nasmijan zagrlim.
Sjećam se svih dana na stanu pokraj Save...
Ljepših slika nisam vidio u dalekom svijetu -
najlepše su tamo!

Na velike dane u dugoj godini život je slavio
slavlje.

Svi smo tamo bili. Vika i pjesma, prijekori i
radost.

Sutradan je srdžba grmjela iz snažnog grla kad
je skupljao

svoja rasuta oruđa, djede - igracke lude djece!
Stoput i više je bilo tako. Pobjesniš i vičeš...
Otpiješ koji gutljaj, smiriš se, prošapćeš... pa...
ako...

Željko Perović

(priča o životu)

*rosa zalijeva ranjeno
razbacano oko
pred svijetom šuti
mucava koža*

*pažljivo
da ne pokida veze
bojažljivo
da ne popusti*

*trenutak upije
brazgotina milosti,
sama sebi pjeva
pjesmu o vječnosti*

*kad samo ne bi bila
to što jest*

(priča o životu)

*leći s kišom
ne znajući da je
s cvjetova zalutala
u tvoj san,*

*leći tek tako
u vrijeme zraka,
umiriti nestašne misli,
u sjeni*

*ostaviti priče i
leći u trenutak,
to uvijek nenasitno
tiho*

(tako leći)

Senada Smajić

SELŠKA DOLINA

SELŠKA DOLINA

*Istegla se,
koščata i uska,
kao ruka
jadnog čovjeka,
što je stiska
gora muka.*

*Uzvisile se sjene,
mrski čuvari,
na kapiju neba,
kao kipovi
togo stali,
pa mrgodni
joj otimaju,
dobrog sunca
milostinju.*

*Krči se, jedna,
kao žila gladna
i stiska
sve manja i manja,
kao majka,
što mladim rastom
prsiti bi se htjela,
a praznoj kolijevci,
godinama,
uspavanku pjeva.*

LEPOSLOVJE

Jure Drljepan

BISER JUTRA

LEPOSLOVJE

BISER JUTRA

*prosojna svjetlost
prokišnjava
kroz
polupane crijepove
predgrada*

*prve zrake sunca
se cijede
kroz gustu cjediljku
neba*

*sa lipova lista
na dlan mi pade
krupan biser
rose*

PUT PUTUJEM

*put putujem
a noć iznad mene
krila širi
i tamne omče
steže*

*put putujem
a noć istresa
zvijezde čežnji
i slutnje traganja*

*put putujem
dok pijetao kukuriče
a noć na izmaku
sklapa krila*

*put putujem
a kad se probudim
bit ću umoran kao pas
kao noć u svanuće*

Rade Vučkovac

JA / JAZ

STARICA

*starica
slomljena srca
stojaše*

*Na kraju ulice
pritisnuta kamenim nebom
noge joj otekle od života
ruke preteške od bijede
ispod marame crne
smiju se kose sijede*

*starica
sa štapom od kestena
naslonjena na hrapavi
zid života
očima stida
ispraća posljedne dane*

JA

*Ja sam se rodio
slučajno
jedne zimske
februarske noći
bez svoga pristanka
ako bi birao dan
rodio bi se septembra
oko sedam sati ujutro*

*Majka je bila
mrzovoljna
rekli su joj
da sam veoma ružan
crn i čupav*

*Nosila me je u kecelji
bijeloj od brašna
otac je pucao iz lovačke puške
neznani ljudi pili su cijeli dan
do kasno u noć pjevali su pijetlovi*

FIABA DEL 2000

*Specchio, specchio delle mie brame
diceva la filastrocca
e tu ci sei cascata
povera allocca
alla fiaba di Cenerentola e del principe cortese
ed ora sei qui
davanti alla pentola
cercando di arrivare
alla fine del mese
Il principe, poi,
non era nemmeno tanto cortese
perche' quando hai fatto le tue rimostranze
e aggiunto, un po' di pretese
ha tosto sconvolto le sue sembianze
mandandoti pure e quel paese
Quel marrano
oltre ad essere un villano
pretendeva fossi tu
della casa la regina
mentre lui coreva la cavallina
Forse era meglio
la fiaba dei sette nani
erano un po' tanti
pero' erano pieni di diamanti
smeraldi e rubini
erano scoccianti
e pure brontoloni
ma in fondo
valevano milioni
Li avresti potuto vendere a qualche fiera
e tu, con i soldi, andartene in crociera*

PRAVLJICA V LETU 2000

*Zrcalce zrcalce povej mi
se je glasila pesmica
in ti si revica verjela
da je resnična pravljica
o Pepelki in prijaznem princu
zdaj pa moraš
ob praznem loncu riniti
do konca meseca
Pravzaprav je ta tvoj vitez
brž zgubil svoj lepi videz
če si malo potožila
če si kaj po svoje si želela
je že pokazal svoj strupeni zob
ta res ni bil kak velik gospod
Nemaren grobijan je bil
navaden kaštron
postavil te je za kraljico
priklenil na lasten dom
sam pa norel za kako kobilo
Bolje bi se ti godilo
s sedmerimi palčki
bilo jih je kar velik kup
a so imeli kaj pod palci
in z diamanti
smaragdi rubini
človek potrpi
čeprav so še tako sitni
dolgočasni pobalini
saj so v igri milijoni
Na semenj bi jih peljala jih dobro prodala
potem bi se lahko v Koromandijo podala*

LEPOSLOVJE

(Prevedel Marko Kravos)

LEPOSLOVJE

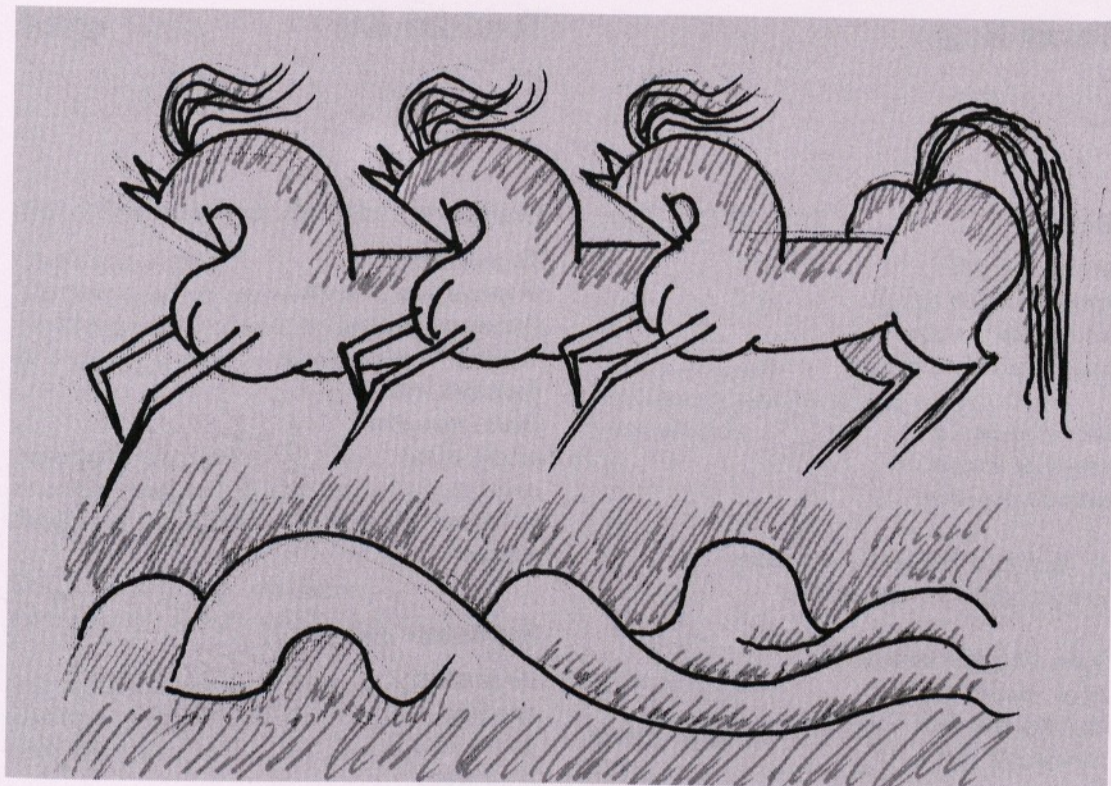
FICHI A GENNAIO

*Vecchio e docile Fico,
abbarbicato al muricciolo,
guardiano dell'intimità del giardino,
una volta c'erano le stagioni;
oggi, ci sono i fenomeni.
Il caldo legno, dai rami contorti,
spogli dalla ruvida veste cuoriforme,
abbigliati da vizzi fioroni,
si ribella a gennaio.
Tu, vecchio albero mio,
fiacco dalla fredda stagione,
accetti inerte
le bizzarrie della natura
qual femmina stuprata
che in grembo matura
il frutto indesiderato.*

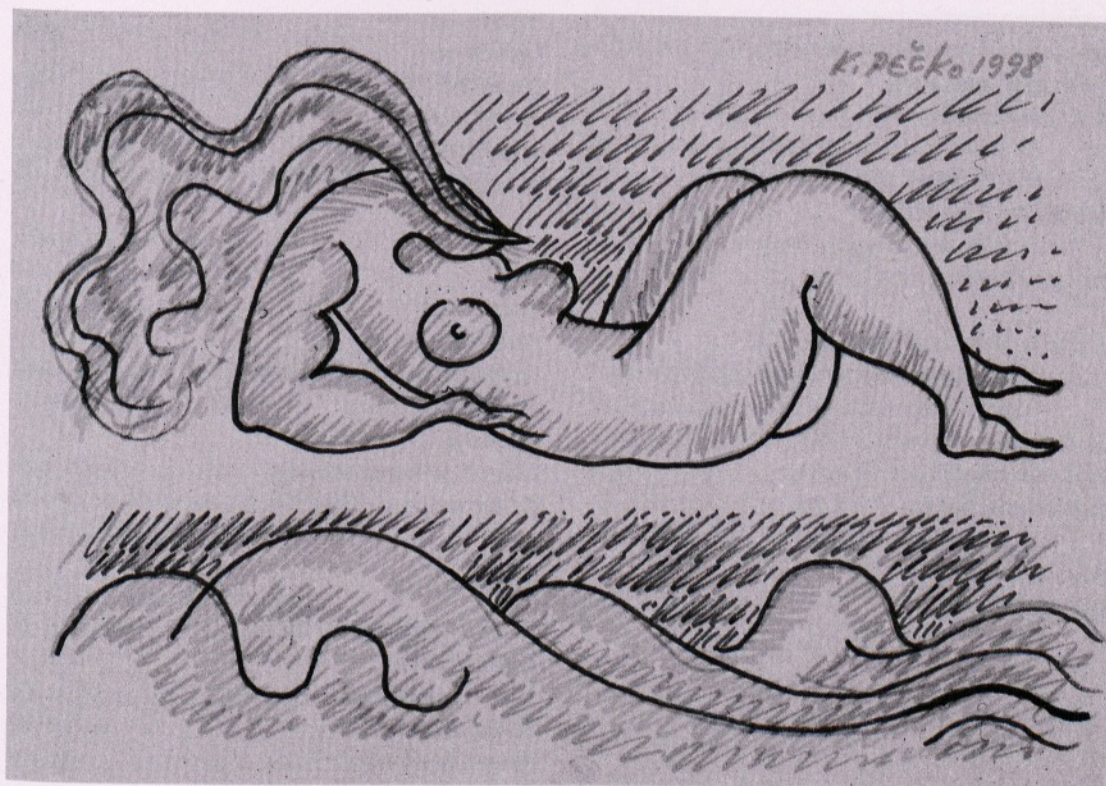
FIGA V JANUARJU

*Stara, pohlevna figa,
ob zidek prižeta,
kot varuh domačega vrta,
nekoč so bili letni časi,
zdaj samo še vremenski pojavi.
Z razmršenimi vejami,
ki so odvrgele srčasta oblačila
in na katerih so obviseli uveli plodiči,
se topli les še upira januarju.
Ti, moje staro drevo,
od mrzlega časa skrušeno,
nemočno prenašaš
norčije narave
kot ženska, ki po posilstvu
redi v svojem naročju
priskutni plod.*

(Prevedel Marko Kravos)

Karel Pečko, Uršlja gora, serigrafija, 2000

Karel Pečko, Uršlja gora, serigrafija, 1998/2000

Vesna Roger

Dežuje

LEPOSLOVJE

Dežuje

*in nežne kapljice
igrajo po svojih tipkah
neskončno mokroto
milino sozvočnih materij*

*nič več ne burka
smernice ihtenja so
ustavile svoj ritem*

*po bledi mesečini vstaja virtualnost
vonj po rojstvu novega začetka*

*trpko sklanjam deževje
in ga srkam vase
da namočim suhe korenine
zapuščenih genov*

Ko Moglo bi obvladati kar Hoče

*iz korenin te gledam nemogoča sila
prebodena skozi sto vej
oglodana od razpok breze
vidim le še senco dni
tvojih nog korak*

*ob skalnatih mejnikih te objemam
duham ko listje vžubori
in slišim te ko barva vetra
mi lase razprhuta*

*in čutim te ko lahnost
se postreže mi pred vzpon*

*omejenost se odpre
na krilih mladih ptic te nosim
in v lahnost božam*

*da jutro bi bilo
spet eno samo*

Tomislav Kiš

Sen kresne noči

Umivam še zadnji dih molčečnosti

*Ko sem mrak,
se sprehajam globoko.
Postavam - postavljam
nasproti - obešam perilo
bodečega vrta.
Poslušam utrinek
ovsene tišine,
nato
se ovijem s praprotnim perjem,
zaspim.*

Sen kresne noči

*Ne poudarjaj
tihožitja,
ko me hočeš
le za sebe.
Zaokroži, sončni
venec ustnic
mi podaj.
Objemi me ko
čudežno snežinko,
zimski veter sem,
viharja kri.
Odnesi me
čez morje,
me nazebi,
potlej spet se
vrne kresna noč.*

Želja

*Tokrat sem si
zaželel puščave,
da bi me mazilila v vetru,
jutri pojdem stran,
odrinem,
želim si le besed skomig,
da me ne popije žeja.*

Sopihaj svoj...

*Sopihaj svoj curek ljubezni,
Kurbica mala.
Sedi na čevlji!
Povozi ga, ki te
Neusmiljeno teše!
Še tiše ti bo.*

Katja Vovk

Življenje

JAZ SEM ČLOVEK

*Ljudje smo sodniki.
Zlepljeni z voskom nečimrnosti
v svoji gotovosti seciramo vse izrečeno,
da trupla pred nami po ribje čeblijo.*

*Svoja trpljenja hlipamo
v naročja devic z okrvavljenim mednožjem.
Smilimo se sami sebi.*

*Odkotalilo se je naše poslanstvo
v temno jamo primitivnosti.*

*Jazi poplesavajo po belih malomarnih
ploščicah.
Zebe nas v prste.*

*Led okristali naša srca in ivje liže drobovja.
Snežni kraljici od mrazu pomodrijo ustnice.*

ZAČARANI KROG

*Mesečina se preriva skozi ledene cigankine
lase.*

*Tema se počasi kadi v dan,
ko mi v uho udarijo neuglašeni toni.*

*Dva para svečk brez leska
stiskata se v kotu upajoč,
da ne žarita preglasno.*

*Ihtenje matere in hčere zareže skozi nemost,
ko vrata škripaje zazeajo.*

*Pod ječi pod cikcakastimi koraki,
ustnice se spotikajo ob vse sveto,
delajo silo božjemu in človeškemu.*

*Čez čas se dih počasi umiri.
Strup hlapi iz krvi.*

*Zjutraj družinica pri zajtrku stresa šale ...
do večera,
ko demoni znova zaplešejo kolo.*

KRIŽ MOJE BITI

*Jaz
Ti
On
Usodno povezana
z razoljeno toploto prepletena telesa
Sol živeči duši
On
Ti
Jaz*

ŽIVLJENJE

*Resnica o zarji,
ki pozdravi dan s krvavimi solzami,
je rdeča.*

*Rože poljubljajo prst,
razmazano po mojem čelu,
in petelinov greben zareže skozi dežno meglico.*

*Razliti kriki počasi celijo raztrganino,
ki se je zjutraj prilepila fantiču na lice.*

*Rubini krasijo prerezan goltanec nezveste ...
tam norost v pijanosti afekta pleše kolo.*

*Resignacija ...
ta se v spalnici davi z lastno kravato,
ritem rutine pa mi zasaja sekiro globoko v
možgane.*

*Refren se iz dneva v dan ponavlja,
in ko si blazna ženska prične puliti lase,
se nalagajo relikvije kot kocke mongoloidne
dece.*

Razbeljen mah mi prepreda ustnice.

Rdeča je barva življenja.

LEPOSLOVJE

Jasmina Cigrovski

Pesmi

LEPOSLOVJE

*Kjer se rojevajo moje misli,
vse plesni, vse umira.
Pomlad ni obudila vseh vej,
polžkove lupine so prazne,
vonj po včeraj iz njih veni.
Poslušam v tišino, zahtevajoč odgovor,
iščem se v lesu,
ki vsako leto še lepše zaživi,
v fantazmih nočne more,
v popisanih listih moje duše.
Preden se dan izvali,
se moram najti,
nadeti nov parfum;
poiskati drugo pesem,
v kateri bom živela.*

*V vonj sveže pokošene trave
se zgubim,
s prahom v vetru plešem
divje,
kapljam v reki
enaka postanem.
V poletni noči neokrnjeni
iz blata podobo zgetem,
z vonjem poletja tam,
kjer je srce,
s šepetom o skrivnostih
nadaljujem pot.*

*Sva se v jabolka zapodila
še zelena,
z velikimi koraki otroka
po ulici hodila,
vzela sva si »kilo« želj na tržnici,
da so najboljše,
branjevka je rekla
in goltala sva jih neutrudno,
da ne bi kakšna zgnila.
V sadovnjaku zdaj rdečiva.
Čaka me trgatev.*

Simon Mlinar

Počasi

Počasi

*počasi
zlivam misli na
papir,
stavki se previjajo
na papir,
beseda postane
resnična,
ko ti pošljem
pismo.*

Jutro

*Hladno jutro
v meni prebudi
ogenj,
ki se spremeni v požar,
ki v meni prebudi
željo, da bi poiskal
ustnice.*

domino domino domino domino domino domino

[illegible]

zid zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak
zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak
zid zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak zid
zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak
zid zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak zid
zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak
zid **grafit je misel prepisana iz naših glav** zid
zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak
zid zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak zid
zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak
zid zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak zid
zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak
zid zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak zid
zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak
zid zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak zid
zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak zidak

[illegible]

Testament bogatega človeka

LEPOSLOVJE

Najstarejši pokojnikov sin Ivan Bukovnik se je z ženo na Gradišče pripeljal s taksijem. »Zakaj bi sorodnike dražil s svojim porschejem? In to še ob taki priložnosti...« je rekel ženi že doma, ko sta se odpravljala na pot. V poslovniški torbici je imel notarjevo vabilo: *Poslednja volja Vašega očeta Franca Bukovnika*. Deljena s pet. S še dvema bratom in dvema sestrama. A petina ni enaka petini, je pomislil pokojnikov najstarejši sin Ivan. V taksiju mu je bilo tesno, navajen je bil razkošja na kolesih. »Za kapelico levo in v hrib!« je pomagal taksistu, ki je prvič vozil tod.

Všeč mu je bilo, ko je stopil na dvorišče pred veliko stavbo z mogočnim napisom visoko na pročelju: MIZARSTVO BUKOVNIK, da se je edini domislil taksija. Ko je videl znane evropske avtomobilске firme, parkirane pod napuščem, se je začudil nad poslovno nespretnostjo svojih bratov in sester: bogati ne kaže!

Na dolgi ovalni mizi, za katero je pokojni ob posebnih priložnostih sprejemal boljše stranke, sicer pa se je tam zbirala družina, kadar so se otroci vračali iz svojega sveta, sta bili postavljeni dve vazi s sveže utrganimi poljskimi cveticami, v čemer se je razodeval okus hišne oskrbnice gospe Pleteršnikove. Sicer je bila miza prekrita z decentnimi porcelanastimi krožniki v angleškem kolonialnem slogu, na katerih so se kopičili kosi doma pripravljenega peciva in keksov. Trije vrči s sadnim sokom in visoko brušeni kozarci do dopolnjevali prizorišče slovesnega branja očetove poslednje volje.

Notar doktor Jazbinšek, ki je tudi že prej vrsto let urejal pokojnikove posle, se pravi predvsem promet z oblastmi, bankami in klienti, razen, kadar je šlo za prave tožbe, kjer je bilo treba do odvetnika, je vstopil v salon šele potem, ko so dediči s svojimi soprogi in sprogami posedli in si vzeli s krožnikov in si nalili iz vrčev - otroci so dobili svoje mesto na vrtu, kjer jih je prevzel oskrbničin brat, vojaški invalid z eno nogo, a z drugo spretnejši kakor večina njegovih letnikov z obema, Igor Pleteršnik. Tega je nekoliko k sebi vzela sestra, ki je bila tu za oskrbnico, nekoliko pa ga je vzel k sebi tudi lastnik sam, saj je potreboval in znal ceniti njegove ročne spretnosti, ki jim je invalidnost dala samo še dodaten lesk. Ta je znal še tako neugnane otroke ukrotiti, da so prisluhnili

njegovi pripovedi. Njihovi starši so se lahko mirno posvetili svojemu opravku, vedoč, da so njihovi otroci v najboljših rokah.

»Moja poslednja volja,« je monotono padal na dolgo ovalno mizo notarjev glas, »zapisana pri polni zavesti v noči 27. marca 19...«

Oči prisotnih so se dvignile proti notarjevim ustom.

»Prvič: način pokopa. Prepovedujem objavo smrti in pogreba v časopisu in radiu.

Prepovedujem prinašanje vencev in njihovo polaganje na gomilo. Krsta naj bo izdelana iz najcenejšega borovega lesa, zbita na vojaški način in brez skobljanja in lakiranja, s preprostim križem, brez vsakega okrasja. V krsto me položite v pižami, s kakršno sem hodil spat...«

Iz ust navzočih se je slišal rahel »aaaah«, mešanica olajšanja, ker bodo stroški pokopa veliko nižji, kakor se je vsakdo izmed njih naskrivaj bal, pa tudi zgrozitev nad nenavadnostjo pokojnikove zadnje volje.

»Pokoplje naj me kaplan v naši fari, brez nagovora, samo z besedilom iz obrednika. Maša. Grob naj se uredi kot zelena gomila s preprostim lesnim križem, kakor ga postavi pokopališka uprava. Ko križ segnijo, se grob opusti in da na voljo drugemu. Prepovedujem vsako trajno obliko ali oznako groba.«

»Saj potem naše družine, našega imena, na pokopališču sploh ne bo!« je pokojnikova hči Vesna prišepnila svojemu soprogu, uveljavljenemu živinozdravniku Rastislavu Gostenčniku.

»Hišna oskrbnica, Magdalena Pleteršnik, ima pravico do smrti brezplačno bivati v moji hiši, v sobi, ki jo je uporabljala že do sedaj, poleg tega pa ji gre mesečni dodatek k pokojnini v višini 500 nemških mark. Enako ima pravico do brezplačnega dosmrtnega bivanja v moji hiši njen brat Igor Pleteršnik, njemu pa je treba izplačevati mesečno po 200 nemških mark dodatka. Izplačevanje se začne z začetkom meseca po mojem pogrebu«

»Lepa neumnost!« je pihnil Bogomir Bukovnik, najmlajši pokojnikov sin, še neoženjen.

»Svojim otrokom: hčerama Amaliji in Jožici, sinovom Ivanu, Antonu in Bogomirju, zapuščam naslednje: ...«

Glave prisotnih so se kakor na ukaz obrnile k notarju, večina ust je bila samodejno odprti, Amalija je nervozno obračala pisalo, Ivan je snel očala, kakor da bi ga ovirala pri poslušanju, Bogomir je nehal žvečiti gumo in jo je potisnil z jezikom v smer levega kočnika.

»Zapuščam vam življenje, kakor sva vam ga z materjo mogla dati.

Varujte ga, lepo ga živite, ne mažite in ne poškodujte ga, na koncu pa ga voljno izročite usodi, ko bo tako hotela...«

Usta so se še nekoliko bolj razprla.

»Zapuščam vam vero v Očeta in Sina in Svetega Duha in v vse poslednje reči in v deset zapovedi in zapoved ljubezni in v poštenost in dobrohotnost, v skromnost, preprostost in zmer-
nost v vsem...«

Usta so se začela zapirati, ustnice so dobivale tanjše oblike, kakor da bi se stiskale druga ob drugo, čeprav so bile še nekoliko razprte.

»Zapuščam vam jezik vaše matere in nje matere in vseh mater našega rodu in naroda, stari dobri Slomškov in Prešernov jezik, da ga uporabljate, kakor sem sam v svoji delavnici uporabljal najbolj tanko brušena orodja, za katera sem skrbel skoraj kakor za vas, moje otroke. Ne iščite si kakega boljšega in imenitnejšega jezika, ker ga ne boste našli, kakor ne boste našli druge matere in drugega očeta. Učite se tudi drugih jezikov, a razlikujte jih od svojega, ki je vaša dediščina po moji poslednji volji, kakor jo tu zapisujem...«

Pogledi so postajali ostri in zbegani hkrati.

»Zapuščam vam ta dom in to gorico okoli hiše, drevesa v gorici, vrt in njegove nasade, čudovito zeleno travo in obzorje, v katerega se lahko zazirate, in zvezde z luno, ki jih lahko ponoči gledate, ta čisti zrak in bistro studenčnico, vse to vam zapuščam, da bi se imeli kam vračati, čeprav bivate vsak na svojem.«

»Vi se iz nas vseh norčujete, gospod notar!« je vzkliknil Ivan, najstarejši in najimovitejši pokojnikov sin, vstal od mize, zgrabil za roko svojo soprogo in se brez besed odpravil proti vratom.

Vinko Ošlak

Radio

Štefan Uranc, profesor za cerkveno glasbo, je stopil še v zadnjo nesamopostrežno prodajalno v mestu, ki se stiska med poslopjem Donavske banke in letalske agencije Europaguide v ulici, ki se začena pred mestno stolnico. V prodajalni, ki je bila tako ozka, da se je lahko kupec komaj premaknil vzdolž prodajnega pulta, saj so mu za hrbtom stale zložene kartonske škatle z žebli in vijaki, na policah onstran pulta pa so bile električne in gospodinjske naprave in aparati, je gospodaril in prodajal vse, česar niso imeli drugje, močic, ki je Nemcem veljal za Nemca, nekateri Slovenci pa so vedeli, da je pred desetletji, še pred vojno, prišel iz Maribora in da dobro govori slovensko. To je vedel tudi profesor Uranc in ga pozdravil v lastnem jeziku, ne oziraje se, ali je v prodajalni še kdo drug.

»Majhen radio bi želel...« je rekel suhemu staremu gospodu, ki se mu je vljudno, skoraj že nekoliko starodavno neprepričljivo priklonil.

Trgovec mu je brž položil predse vrsto majhnih tranzistorskih sprejemnikov, nekatere s kasetnikom, nekatere brez, nekatere v obliki modernega walkmana, druge z obliko, ki je še komaj spominjala na radijski sprejemnik.

»Kakšen zvok imajo, gospod?« se je pozanimal kupec.

»Ah, ne boste verjeli, soraj jih ne ločite več od velikih naprav, posebej še, če imate slušalke.

Danes je vse hajfi, saj veste, drugače tako ne bi prodal nič, še ob tem se komaj česa znebim v tej luknji...«

»Ne, prav tega nočem, nobenega hajfi, čisto navaden radio bi rad.«

Trgovec je bil presenečen, a je poskušal kaj najti. Čez čas je položil na mizo razmeroma cenen aparat, mu izvlekel anteno in ga prižgal. Zavrtel je potenciometri gumb, da bi našel ustrezno postajo: »Veste, tu notri se veliko slabše sliši, kakor se bo potem v resnici!« se je opravičeval in vrtel gumb naprej. Potem se je zaslišala lahka glasba lokalne postaje. »Menim, da bi vam to moralo ustrezati, če res ne želite kaj boljšega...«

»Ne,« je brž rekel profesor Uranc, »to me ne

LEPOSLOVJE

zanima, prečist ton ima.«

»Ne razumem vas, gospod. Vsi iščejo napravo, ki bi imela skoraj tak zvok, kakor ga slišite v naravi, vi bi radi pa nekaj čisto drugega...«

LEPOSLOVJE

»To so mi vse razlagali že v petih trgovinah, v katerih sem danes bil. Vi ste moje zadnje upanje.«

»Smem gospoda prijazno vprašati, zakaj vam ne bi bil pogodu radio z dobrim glasom, kakor si ga želi sicer vsak kupec, saj ne zamerite, če sem radoveden?«

»Ah, dajte no! Razumem, da je to težko razumeti. Poglejte, gospod: če si zaželim naravnih glasov, potem se pač odpravim v naravo. Če si želim naravnega glasu klasičnega koncerta, grem v filharmonijo. Če česa drugega, se odpravim pač tja, kjer tak glas nastaja. Če pa poslušam radio ali gramofon - gramofon, ki hrešči imam na srečo še sam doma, tistega s trobljo, veste za navijanje, ne električnega - potem hočem slišati hreščanje in motenost postaje, hočem ne samo vedeti, ampak tudi dobro slišati, da nisem v naravi, da nisem na koncertu, ampak da doma v naslanjaču poslušam radio...«

»Ja, ja, poskušam vam slediti. Vi si želite kaj nostalgичnega, kaj takega, kar vas bo spominjalo na vašo mladost ali kar otroštvo, ko so take naprave morda imeli vaši starši, in če bi jo zdaj imeli še sami, vas bi to včasih vrnilo v tiste srečne čase, že razumem, gospod...«

Profesor Uranc je zavzdihnil. Ni takoj vedel, ali naj skuša prodajalcu vso stvar še bolje razložiti ali pa naj popusti in odide, saj očitno iskane naprave tudi tu ne bo dobil.

»Veste, če vas smem še nekoliko nadlegovati,« se je kupec nazadnje vendarle odločil, da bo poskušal trgovcu dopovedati svoje razloge za radio, ki hrešči. »Ta svet je skvarjen do konca. Zima ne sme biti več zima in povsod kurijo do onemoglosti, čeprav se hkrati neznansko pritožujejo nad ceno kurjenja, da sploh ne morete več čutiti, da bi res bila zima. Nasprotno, v nobenem letnem času se ljudje toliko ne potijo, kakor prav pozimi. Kamor prideš, je vroče, kakor da si v savni in ne v uradu ali čakalnici. In ko pride poletje, ko bi moralo biti toplo, povsod hladijo, povsod piha iz nekakšnih hladilnih naprav, da misliš, da si na smučarski planoti in ne v lokalu ali pisarni. In podnevi storijo vse, da bi zagrnili sonce, od sončnih očal do visokih dimnikov, ki bruhajo sajast dim, da sploh ni več mogoče videti

neba - ponoči pa naredo vse, da bi bilo svetleje kakor podnevi pod soncem. Vsi premogovniki sveta bruhajo premog, da lahko mesta osvetlujejo noči in človek pri odprtem oknu ne more zaspati. In to še ni dovolj, gospod. Na delovne dni vse počiva, vse se izogiba delu - a ob nedeljah in praznikih pogledite: tedaj vse betonira in nekaj prevaža, v hišah in naravi vse brni in ropota, ni več razlike med petkom in svetkom, pardon, je razlika, v petek počivajo in na svetek garajo in delajo hrup in puščajo smrad...«

»In tako ste mislili, ...« je približal trgovec prst k sencem na svoji sivi glavi, da bi dal vedeti, kako stvar nekoliko razume.

»Ah, kako sem vesel, da me vsaj kdo razume. Tako sem si hotel omisliti radio, ki se ne bi norčeval iz narave in iz koncertne dvorane, ki bi dal z vsakim tonom čutiti, da gre za radio in ne za živo stvar. Konzerva mora biti konzerva, živa riba pa živa riba. Danes je vse to postavljeno na glavo, tega ne morem prenašati, gospod, pomagajte mi!«

Stari osiveli trgovec Černjak se je popraskal nad levim ušesom in se v zadregi prestopil ob pultu, ki mu je segal do pasu.

»Ne bova mogla narediti posla, gospod. Takega radia nimam. Noben radio, ki ga prodajam, ne hrešči in takega tudi nikjer drugje ne boste dobili. Danes delajo radie tako, da poslušalec ne bi vedel, da posluša radio.«

»...in tako delajo tudi iz človeka bitje, ki ne ve več, da je še človek...« je skoraj rezko odvrnil kupec profesor Uranc.

»Ampak nekaj bi vendarle imel za vas, če smem, dragi gospod!« je trgovcu nenadoma nekaj šinilo v glavo.

»Povejte, za božjo voljo, pokažite!«

»Tu imam orglice, dobre stare orglice, kakršne so te pač že vedno bile, še sedaj njih delajo, še sedaj je nanje mogoče igrati, kakor smo mi včasih nanje igrali, ali naj vam jih zavijem, bi jih vzeli?«

Profesor Uranc je pomignil, naj trgovec zavije. Ko mu je izpisal paragonski blok s ceno, je položil na pult bankovec in se zazrl v čudovito starinsko peč na žagovino, ki je stala na dnu globokega ozkega prostora.

»Moram se oglasiti pri vas še kdaj pozimi, da se ogrejem ob tisti peči...«

Jani Rifel

Češnja

»Ali prideš obirat češnjo?« me je odtegnil od branja telefonski klic in me pogнал proti kmetiji, ki sem jo, čez približno pol ure, dosegel v prvi prestavi.

Na klopi pred hišo me je pričakala košara. Mojca je že prislanjala lestev.

»Še malo jo dvigniva,« mi je rekla, ko sem se ustavil s košaro pred njo.

Prislonila sva jo na enega od vrhov. Povzpел sem se po lestvi in dosegel neobrano vejo in kmalu s češnjami pokril dno. Pogledoval sem naokrog in nikjer nisem več videl kake polne veje, zato sem odnehal. Spustil sem se na tla in se ozrl še po spodnjih vejah. Le tu in tam je skozi listje rumenela kaka nedozorela češnja. Rdeče so bile višje, polne le še v vrhovih.

Gospa Mojca je medtem spravljala odlomljene veje na kup in negodovala: »Ne znajo več obirati, samo lomili bi še, zdrave veje bodo polomili in češnja bo le še za drva.«

»Drugace se jih ne da doseči,« sem pripomnil.

»Kako, da ne? Preleni so, da bi splezali do njih,« mi je odvrnila.

»Le kako?« sem podvomil.

»Pokažem ti,« je rekla ter vzela košaro in stopila na lestev.

Kljub šestim križem je naglo dosegla vejo, ki sem jo prej obiral. Stopila je z lestve nanjo in po nekaj gibih dosegla drugo. Obesila je košaro in brezbrizno, ko da stoji z mano na tleh, spregovorila:

»Tu so. Lepe in rdeče. Takih je bilo tudi nižje dovolj, a so jih včera obrali.

Ali si slišal, da se je neko dekle nekje na Primorskem obesilo?«

»Kako?« sem jo prekinil.

»Ne vem, zakaj se je, tega najbrž nihče ne ve. Danes že mladini ni več do življenja, kar naprej je z njo nekaj narobe,« je odvrnila in se spet povzpela po vejevju.

Obšla me je tesnoba, kaj če zgrmi z veje? En sam napačen gib, pa bo na tleh in to zaradi češenj, ki so mi namenjene.

»Dovolj je,« sem jo poskusil odvrniti od tveganja.

Ni se odzvala, zato sem pristavil:

»Ali ni nevarno, se ne bojite, da bi bila kakšna veja preperela?«

»Včasih se to zgodi. Vogerški Marjan je lani padel s češnje, ker je zagrabil za prhlo vejo. Skoraj tri mesece je bil v mavcu, mesec dni pa je moral ležati pri miru. Še sreča, da ni ostal hrom. Češnje so najbolj nevarne, ker se včasih suhe veje ne razlikujejo od zdravih,« mi je pojasnila in se nagnila proti polni veji in pri tem stopila na prste.

»Kaj pa vi, se ne bojite, da bi se katera odlomila?« sem jo skušal ustaviti, ko se je ponovno pričela premikati in se pri tem pozibavati na skoraj neprehodni veji.

»Ja, treba je dobro poznati drevo,« je dejala, ko se je prijela za deblo.

»Saj res, vi to drevo poznate,« sem dahnil.

»Od vseh češenj tole najbolj poznam,« mi je pritrdila in sedla na vejo.

Strah v meni je nekoliko skopnel.

»Dovolj bo,« sem čez čas spet poskusil ustaviti nevarnost.

»Ne, ne še. Košara še ni polna. Šele dobra polovica je. Le kam se ti tako mudi? Počakaj še malo,« mi je odvrnila in se obrnila proti najbolj rdečemu vrhu.

»Pa ne, da misli tja gor, kjer bi mogle obirati le ptice,« sem podvomil. Že čez nekaj trenutkov je dvom izhlapel, namesto njega se je vame vselila tesnoba, ki bi me bila skoraj odgnala od drevesa, v hlev ali v hišo; nekam, kjer mi ne bi bilo treba opazovati njenega početja.

»Še te oberem, pa bo. Spodaj je že vse obrano. Če bi vsaj dva dni prej prišel, bi lahko še sam kaj obral. To so letošnje zadnje češnje,« je rekla in se prepustila vejam, ki so jo dvignile v vrh drevesa. Tam si je pričvrstila košaro.

Krošnja je kopnela, njeno zelenje je oblila rdeča zarja.

»Lepo je tu zgoraj; sonce zahaja in gore žarijo. Najraje bi katero zapela, tako je kakor na vrhu planine,« je zaklicala navzdol v mrak, ki me je objel in kmalu zatem še njo, s kopašto košaro in obsijanym obrazom.

UGASNILO JE SONCE

(Potovanje v skrajnost)

LEPOSLOVJE

I.

postajam preveč osamljena, da bi ostala budna nočoj.

postajam preveč nora, da bi ostala živa za jutri.

niti se nimam več za kaj sovražiti.

Tako si želim živeti s tabo.

dolčas.

II.

Zbudim se enkrat proti jutru in sem žrtev samo še ene noči, ko so me preganjali spomini na nekaj, kar naj bi bilo, a ni bilo. Včerajšnjega dne ni več, tako mora biti. Z jutrom se začne nova zgodba.

Odšla bom. Včeraj, jutri... potem bo to vseeno.

Med prsti mi polzi kri. Vedno več je je in vedno temnejša postaja. Nobene bolečine ne čutim. Od daleč slišim dihanje psa, mislim da je položil glavo na moj trebuh.

Naike.

Kako je mehak.

Nasmehnem se. Postaja mi hladno. Glejte me zdaj, tisti, ki me ljubite.

Je bila ljubezen, kar sem čutila? Ali je bilo vendarle kaj drugega...

Kako sem potrebovala tvoj glas, pa nisi imel časa. Pustil si me na drugem koncu telefona. Dan je bil pri koncu. Kako blazno sem te takrat ljubila, kako sem si želela biti tvoja, kako te nisem hotela z nikomer deliti.

A nekaj je postalo tako čudno drugače. Obupala sem. Razočaranje me je postavilo na tla.

Nihče ni kriv. Samo naj kdo ustavi to kri.

Hotela sem imeti vse, pa tega nisem znala obdržati.

Zmeraj bolj se je zdelo, da sem za cel svet oddaljena od ljudi okoli sebe in moj svet se je ob tem spoznanju podiral, kot da je kdo s pretrdim korakom vstopil vanj in zidovi so se podirali drug za drugim. Nisem imela moči, da bi karkoli storila, da bi, na primer, ustavila to histerijo ali utišala hrepenenje. Ko so bili zidovi porušeni, si se zmuznil v moje življenje.

Kar tako.

Tako čeden, s tako navihanim nasmehom in očmi, kot noč temnimi, in s prsti, ki so delali čudeže. Pripovedoval si tako nedolžne laži, da sem se le smejala in sem lepo vedela, da je vse zgolj pesek v oči in da midva ne obstajava in da boš nekega dne samo ugasnil svoj GSM in mi ne boš pustil sporočila in boš odšel, kot da si se ustavil samo na kratkem klepetu.

Vzel si mi vse skrivnosti.

Bila sem ti na razpolago.

Kako sem te mogla gledati, kadar si odhajal? Toliko nečesa je bilo takrat v meni, da se mi je zdelo, da bo moje srce prenehalo biti, če takoj ne izvem, kdaj spet prideš. Čakala sem na tvoj namig, ti pa si navadno samo pozdravil s »čao« in se odpeljal, da sem ostala sama in zadihana in brez moči, da bi te ustavila.

O, pa saj bi te lahko. Pa nisem bila dovolj hudobna.

V resnici me sploh ne poznaš.

Skrivam se za bleščicami.

Tudi zdaj, ko nimam več moči, da bi obrnila čas nazaj, je moj obraz brezhiben in sobo polni vonj po divjem vetru. Wild wind.

Preveč svetlobe je in od vseh bleščečih nasmehov, s katerimi sem zaznamovala tvoje življenje, me bolijo oči, moram jih zapreti.

Dajte me v temno sobo in naj mi kdo gre z roko čez obraz. Samo to v resnici potrebujem. Vseeno mi je, če se nihče noče pogovarjati z mano ali obujati mojih spominov. To me ne vznemirja.

Vseeno mi je, samo da boš ti moja zadnja misel. Samo to bi rada. Do nebes je potem samo še kratek trenutek.

Dajte me v puščavo, kjer bo toliko praznine, da bom od nje utrujena. Naj me kdo zakoplje v vroči pesek, ker me samo to boli. Res me boli, v možganih me boli. Počasi bi rada zaprla oči. Pesek naj mi polni usta in nos...

Nikar ne pričakuj moje odločitve. Ne zmorem je. Nimam razloga odločiti se. Razumeš?

Ne vem, nekaj je v meni, nekakšna druga ženska, ki sem do zdaj pozabila biti. Pa sem že od nekdaj vedela zanj. Govorila je skozi moje telo, ko si se ga dotikal. Tisto nisem bila jaz, pa vendar, bilo je moje telo in moja ljubezen. Dala mi je le pogum in pogubne želje po tebi. Mislim, da nisi opazil, dokler ti nisem povedala.

Vse se ponavlja. V neustavljivi želji po tebi nisem opazila, kako je mineval čas. Zdaj vidim le, da mi je že zarisal drobne gube okoli oči.

Obrazi se spreminjajo.

Preveč besed je ostalo neizgovorjenih. Samo bližina, ta je bila prava. Tega ne moreš prikriti.

Droben dotik. Položil si roko čez mojo, ko sva ležala drug ob drugem, kljub vročini prepletena, gladka in mokra. Stisnil si me in mi prikrl obraz z nešteto drobnimi poljubi, božal si me. Ležal si v mojem naročju, kot otrok si se me držal, objemal si me čez pas in mi gledal v oči. Tega vendar ne narediš kar tako. To so malenkosti. To je življenje.

Spominjam se vsakega tvojega nasmeha.

Vsi so mi govorili, kako svobodna sem. Pa vendar sem bila zgolj tempirana bomba. Večna upornica.

Nikamor več ne spadam, nekaj je narobe. Kot da nisem več s tega sveta.

Hotela sem nama stkati nebesa. Hotela sem ti dati otroka.

Slišiš šumenje vode v vodnjaku? Danes je ugašnilo sonce.

Zdaj sem lepo truplo, ki ga prekrivajo jutranje meglice. V belem usnjenem plašču, ki ne daje več upanja. Ker je bil del igre, kot vse tiste L' Orelove zadeve.

»Ker se cenim.«

Govoril si mi, kako lepa sem. In vendar sem se počutila kot lutka, ki si jo prestavljal iz središča dogajanja nazaj na zaprašeno polico, da bi jo potem znova obudil in ji umil obraz s poljubi, ji šel z roko čez lase, da bi ji snel vonj po času in prostoru, vonj po temi.

Vonj po smrti.

Pa nisem svobodna in niti ne lepa, nisem prepoznavna in sem nedorečena.

SMS, 20. 4. 2000, ob 20. 53:

»Te bi razvajala, kot so drugi razvajali mene. Zapusti me zdaj ali nikoli!«

Odgovora pa ni bilo.

Spanec ni prinašal olajšanja. In jutro je strah pred tvojo bližino. Ki se ji ne znam ubraniti.

Svoje črevesje nosim v naročju. Svoje srce ti ponujam na zlatem pladnju, skupaj z njim pa vso pamet in še vse kreditne kartice. Kupujem te. Snubim te.

Pa se še kar umikaš, toneš v svojo navidezno harmonijo in se ženeš za stvarmi, ki jih ni videti, kadar je ljubezen tako brezpogojna, kot je moja. Ko sem jo še lahko čutila.

Kako lahko živiš s spoznanjem, da si me izpustil, da sem ti spolzela iz rok in si bil trden in nisi hotel videti, da ti hočem samo dobro in da bi se z mano lahko povzpел še višje na tisti tvoji navidezni lestvici in bi dosegel lahko vse, kar si nikoli nisi drznil zaželeť? Vse bi ti lahko omogočila. Bila sem pripravljena tvegati, v nori igri, pripravljena izgubiti vse.

Kako boš lahko živel s spoznanjem, da si me zamenjal za ne še čisto do kraja pozidano gradbeno parcelo, primerne velikosti, zaradi napol zgrajene hiše s teraso, na katero sije sonce ves dan? Ah, seveda, saj ti imaš družino, ženo, ki jo ljubiš in otroke, na katere si ponosen in jim želiš biti dober zgled. Nekje od zadaj, v kotu svoje duše pa si najbrž vedno sam. Hej, saj ti pravim, da ni nič narobe, če gledaš za dobrimi ženskami, tudi meni so všeč, prav je, da si jih želiš in da jih imaš, pusti zdaj famijlo, bodi enkrat ti in ne bodi obremenjen, tak pač si, ljubiš lepe stvari.

Ustrašiš pa se ljubezni. Ker vem to o tebi, vem vse o tebi. Pa živi s tem, če moreš.

Ne razumem, kako lahko imaš miren spanec. In če lahko z veseljem poješ tisto kosilo, ki ti ga z

veliko urejene domačnosti pripravijo.

Jaz seveda ne znam kuhati. Znam pa druge stvari. Znam te vzeti v naročje in te potolažiti. Znam se prižeti k tebi, se ti prisesati na ustnice. Znam sprejeti tvoje dvome. Znam razmakniti noge. Kaj hočeš več od življenja?

Ne bom pa čakala tvojih klicev iz usmiljenja. Kljub vsemu sem prvorazredna. Ti ne razumeš moje globine. Pomembna ti je toliko, kolikor lahko zlezeš vame. Oprosti. Nisem te hotela prizadeti. Ljubim te vendar.

Ko boš bral moje zadnje besede, bom že drugje.

Rada bi verjela, da je vse še pred mano. Da se bova enkrat, nekje, srečala in ne bova presenečena. Vedel boš, zakaj sem tam. Brala ti bom želje iz oči. Izginila bova in storil boš vse, kar si zdaj ne upaš. Večno upanje.

Dani se, ko končno pogledam skozi okno. Žrtev samo še ene noči, ko so me preganjali spomini na nekaj, kar naj bi bilo, a ni bilo. Prva svetloba mojega jutra ni prinesla upanja, odprla je nove, še hujše rane in zdaj se za slovo ni več treba boriti.

Povsod ta kri, nihče je ni ustavil. Naike je zaspal...

Nekaj bo najbrž hudo narobe.

III.

Miniti je moralo toliko časa, da končno razumem, kaj se dogaja med nama. Z nama.

Z mano.

Ljubezen, ki jo čutim do tebe in ki obstaja zgolj v nekem mojem namišljenem, fiktivnem svetu in me polni z življenjem, že naslednji trenutek pa me lahko potisne na dno, ni več (ali pa nikoli ni bila) odvisna od kakih zunanjih okoliščin, od situacij, v katere sva ujeta.

Vem, da nikoli ne boš zapustil sveta, v katerem živiš, in včasih se mi zdi, da se mi bo zaradi tega ustavilo srce. Gledam te in si pravim, da pač imaš svoje razloge. A moja ljubezen ni odvisna niti od tega, da je morda ti sploh nisi pripravljen sprejemati. In obstaja tako neodvisna od načina življenja, ki ga živim. Ne more je spremeniti ne človek in ne čas. In tudi če bi poskušala, ji ne bi mogla pobegniti.

Vprašanje, ali bi lahko bila kdaj skupaj, v tem trenutku ni več pomembno.

Nihče me nikoli več ne bo dosegel.

Kakršnakoli je že pot, ki si jo nama izbral, jaz te bom vedno čakala. Čakala te bom leto dni, pet, deset let. Če bo treba, te bom čakala vse življenje.

Lahko pa, da si nama izbral pot, ki je ni. Tedaj bom v tvojih očeh pač vedno samo »druga« ženska.

In verjemi, tudi s tem sem se sprijaznila.

Patrik Kolar

DEŽ V STRASBOURGU

(minutni dnevnik)

LEPOSLOVJE

29. septembra 1999

16.57

Na streho premajhnega postajališča v Illkirchu in na robove oblačil pod njo stiskajočih se potnikov je iz nizkih oblakov močno deževalo. Izmenoma smo nestrpno pogledovali na ure in v sivkasto zaveso padajočih kapljic. Iz nje bi se morale v vsakem trenutku prikazati luči odrešilnega tramvaja. Le dve uri časa sta mi preostali za podoživljanje prejšnjih obiskov v Strasbourgu. Kot da bi poskušal ponavljati več sicer prijetnih izpitov z znanimi vprašanji in obrazi izpraševalcev hkrati. Zato sem namenoma izpustil popoldanski del simpozija v Bischoffsheimu in se odpravil na raziskovanje. V tako kratkem času doživeti kaj za spomin neizbrisljivo novega se mi ni zdelo ravno verjetno. Še na postajališču in kasneje med štetjem postaj v prepolnem tramvaju sem začel v mislih označevati točke v starem delu mesta, ki so se mi plastično prikazovale z zadnjih strani spomina. Upal sem, da me bodo do sedmih zvečer tudi brez zemljevida zanesljivo pripeljale na sprejem v Mestni hiši na trgu Broglie.

17.10

S tramvaja smo izstopili kaotično. Stisnjen tok teles se je sam od sebe premikal proti ozkim vratom. Premočene postave so spominjale na nepredvidljivo gibanje enostavnih dvoatomnih molekul plinov - popolnoma nasprotno načinom samoorganiziranja velikih molekularnih celot, ki se danes imenuje supramolekularna kemija - konec dvajsetega stoletja že tipajoča v smeri razlage izvora življenja. O tem so nam še ta dopoldan predavali v Bischoffsheimu. Že v prvih trenutkih na ulici sem zaznal staro mesto. Njegov posebni vonj se je kljub dežju širil z vseh strani. Strasbourg je morda eno redkih mest, ki ga je mogoče prepoznati po vonju. Ne po rožah, ki so ali pa jih ni, ne po mimoidočih in ne po vremenu. Diši aromatično in od časa neodvisno: po zmesi kuhanega kislega zelja, temnih omak in politega suhega belega vina.

17.15

Na levi strani ulice sem opazil majhno knjigarno. Ni bila sicer tista, v kateri sem pred leti (ravno tako je deževalo) kupoval ob glasbi Enye, vendar ji je bila dovolj podobna. In ob tej uri skoraj brez kupcev. Prodajalke so se že nekoliko živčno prestopale in čakale konec delovnega časa. Na vrtljivem stojalu ob vhodu sem zagledal, kar sem iskal - nič tipično knjižnega. Gledali so me črnobeli portreti z razglednic, bolj namenjenih ogledovanju kot pošiljanju. Izbrskal sem redkejšje - Agatho Christie, Tolstoja v ogromnih ponošenih čevljih in maršala Tita, ki se na Visu veseli zmage pri partiji šaha. Prodajalke so me nato z vzdihom nenarejenega olajšanja pospremile k izhodu. Ena mi je celo odprla vrata na ulico.

17.23

Obrnil sem se proti trgu pred katedralo. Na kratki poti do nje je bilo veliko ljudi. Kot da bi nanj naenkrat pripeljalo vsaj šest tramvajev. Gneče se ni dalo prehitevati. V nekaj minutah sem se znašel sredi turistov, ki se niso menili za sejem rabljenih knjig sredi trga. Kupci so bili redki, knjige nerazpoznavne zaradi polivinila, ki jih je ščitil pred dežjem, vendar jih je bilo veliko. Tudi nemških - nepremočljivo prekrit ostanek Alzacije iz drugega spomina.

Trg je dajal vtis prenapolnjene samozadostnosti. Center, ki miruje, medtem ko se okolica in njegova lastna površina neprestano gibljeta. Čeprav eno središče združene Evrope, je bilo to čutiti le na njegovih robovih - v trgovinicah s kičastimi spominki. Modre kravate z rumenimi zvezdami, enake dežnike (kljub dežju) in vžigalnike so kupovali le japonski turisti. Sicer nikjer nobenih vidnih simbolov simbioze, združevanja in optimizma novih časov. Ničesar velikega, razen pred stoletji dokončanega stolpa katedrale. Nobenih demonstrantov - le brezdomci na stopenicah, oboroženi s še polnimi steklenicami piva Kronenbourg.

17.49

Tu je bila, gotovo, še pred nekaj leti. Samo nekaj korakov za katedralo. Blizu prodajalne kositrastih figuric. Hodil sem gor in dol, levo in desno, naprej in nazaj, da bi se prepričal, vendar sem opazil le sprane, spuščene žaluzije. Za njimi sem pred sedmimi leti kupil svojo prvo steklenico calvadosa od zgubanega prodajalca. Prodajal ga je celo po letnikih. Tisti za letom 1950 so segali že v meje same znanstvene fantastike. Ne trgovina, ampak trenutek nakupa je ostal nepozaben. Med previdnim zavijanjem steklenice me je prodajalec vprašal, če sem bral Remarquea. Seveda sem ga bral - ravno zaradi občutkov ob branju Slavoloka zmage sem calvados tudi kupil. Bil je res star, dišeč in temnorumen - Vieille Reserve, natančno tak kot v romanu.

18.15

Skrajni čas za obrat v željeno smer. Za katedralo navzdol v smeri trgovin, ki gotovo še obstajajo. Otresel sem se turistov in kmalu našel, kar sem iskal. Japonsko trgovino s pahljačami in nizkimi mizicami v izložbi. V ozadju je stala (mislim, da skoraj pod istim kotom in z enakim pregrinjalom, kot pred leti) - japonska postelja. Samozavestno sem vstopil in končno izvedel njeno ceno.

18.28

Šel sem proti postaji, namenoma iz prvotno zastavljene smeri. Skoraj deset minut hoje je bilo do postaje, vendar sem jo želel ponovno videti - Gare in Bahnhof obenem. Zame je ta postaja predstavljala posebno dvojnost, ki sem jo doslej občutil vedno, kadar sem na njej izstopal iz vlakov, s katerimi sem se

pripeljal z nemške strani Rena. Spustil sem se v podhod in nato vzpel na prvi peron. Bilo je ravno tako, kot pred dvema letoma - stoječ vlak z razmajnimi belomodrimi vagoni nemškega Regionalbahna, ki je vozil prek Kehla le do Offenburga in nazaj. Na vseh vagonih so bile table z napisi postaje: STRASBOURG. Napisi so delovali mimo časa, nespremenljivo kljubovalno. Napisani hkrati prav in narobe, kakor je kdo pomen imena končne postaje pač hotel razumeti. Izziv pred pozabo ali tema za pogovore? Najbrž oboje. Pred vagone Deutsche Bahn je bila priklopljena lokomotiva francoske SNCF. Peron je bil sicer prazen in tlakovan še na star način.

18.56

V Mestno hišo sem prišel celo nekaj minut pregodaj. Avtobusa z drugimi udeleženci sprejema še ni bilo, vendar so me tudi brez vabila vratarji spustili v zgornje nadstropje. Imel sem nekaj časa, zato sem si v miru ogledal toaletne prostore z množico ogledal, zaradi katerih sem imel neprijeten občutek, da me ves čas nekdo opazuje. Med umivanjem rok sem zaslišal bližajoče se glasove na stopnišču - avtobus je očitno ravno pripeljal in sprejem se bo kmalu začel.

V polkrogu smo se nagnetli v glavno, mnogo preveč pozlačeno dvorano. Osebe je svečano stalo ob stenah, strasbourgški župan pa pred mikrofonom v naši sredi. Po nekaj uvodnih angleških besedah je prešel v francoščino z izgovorom, da bo govoril počasi in da ga bomo zato gotovo vsi razumeli. Veliko je primerjal naravo in Evropo, narode in življenje, organiziranost in genetiko, spontanost združevanja in vizije prihodnosti. Dajal je vtis popolne prepričanosti v predvidljivost zakonitosti poteka povezovanja in nastanka Evrope brez meja. Bil ni le supramolekularen, ampak tudi politično supranacionalen.

Govor se je končal med ploskanjem. Gostje smo se nato začeli pomikati po dvorani proti mizam s prigrizki in pijačo. Za visokimi okni sem opazil z balkona obešene mokre zastave držav Sveta Evrope, med njimi tudi slovensko. Hladen rizling je v nadaljevanju sprožil mnogo pogovorov in županov govor je bil kmalu pozabljen. Z zastav na balkonu je kapljalo.

30. septembra 1999

5.55

Vračal sem se v Ljubljano. Ob vzpenjanju v Swissairov avtobus sem zagledal znanega slovenskega politika, ki je na prvem sedežu zajtrkoval majhen rogljiček in kavo iz termovke. Čeprav takrat ni govoril, sem pomislil, kako izredno je bil v tistem trenutku podoben strasbourgškemu županu prejšnjega dne - oba sta bila vsak zase že daleč na poti v supranacionalno Evropo.

6.00

Voznik je zaprl vrata in odpeljal proti avtocesti, gospod na sedežu pred mano je iz notranjega žepa izvlekel mobilni telefon in poklical v Ljubljano. Za tako zgodnjo uro je govoril glasno in dolgo. Dež je še zmeraj enakomerno škropil po cesti in strehi vedno hitreje pospešujočega avtobusa in ostale potnike vztrajno zibal v jutranje sanje.

Janez Križan

KNJIGOVODSKI ODDELEK

Knjigovodski oddelek tovarne INOVEST je v drugem nadstropju upravne zgradbe. To je srednje velika soba, saj meri komaj sedemkrat pet metrov. Pa vendar se nahaja v tem prostoru pisana družčina. V pisarni delajo štirje ljudje: dve ženski in dva moška.

Klara je mlada, vitka plavolaska, čednega, nekoliko bledikavega obraza, ki kar naprej dolgočasno zeha in nekaj mrmlja. Tu in tam se celo odsotno nasmehne. Nadarjeni Tomo, moški srednjih let, ki je želel postati elektroinženir, pa je po igri usode pristal tukaj. In tu je še nič manj nadarjeni Rudi, ki dobesedno obožuje Paganinija in njegovo glasbo. Prav tako se je po naključju znašel med pisarniškimi zaprašenimi akti. Obraz ima zguban od vsakdanjih skrbi in boleha zaradi povišanega krvnega pritiska. Zmeraj, kadar predstojnica oddelka dvigne glas, ga močno daje. Saj res, skoraj bi bili pozabili na predstojnico oddelka. To je starejša ženska, brezčutnega videza, koščenih lic in osivelih las. Že drugič je vdova. Njen glas je nekoliko hripav in vedno, kadar ga povzdigne - to se pogosto dogaja -, se rezko odbije od sten. Je pohotna in natančna ženska, ki išče dlako v jajcu. Pa še eno lastnost ima: dobesedno uživa, da spravi koga v zadrego.

Zanimivo bi bilo napraviti med njimi anketo, kaj jim pomeni delo, ki ga opravljajo. Brez razlike bi vsi odgovorili, da je delo dinamično in zahtevno in da zahteva celega človeka. Pa vendar ni tako. Natančni opazovalec bi lahko ugotovil, da je delo dolgočasno in ubijajoče.

Delovni čas traja osem ur. Od šestih zjutraj pa do dveh popoldne. Ko spiše jutranjo kavico, se lotijo vsak svojega dela. Med sabo se ne pogovarjajo, sploh so si čisti tučji. Vsak ima kakšno majhno skrivnost, ki jo nosi s sabo, ne da bi drug vedel zanjo. Tudi med sabo se ne obiskujejo.

Monotoni delovni dan popestri le Klara, ki kar naprej tarna, kako ji otrok vso noč ni spal in mu je morala zato kar naprej vstajati. To je tudi vse.

Kakšno pa je njihovo zasebno življenje? Ne razlikuje se bistveno od službenega. V gledališče ne zahajajo, prav tako ne v kino in ne na družbene prireditve. Tudi knjig ne berejo. Časopise prelistavajo v naglici in berejo le naslove. Zanima jih le tisto, kar zadeva njihovo stvarnost. Trenutno jim dela sive lase pomanjkanje kurilnega olja, spet nepričakovane podražitve mleka in masla.

O čem pa bi se sicer pogovarjali, če ne o teh drobnih vsakdanjih problemih?

LEPOSLOVJE

LEPOSLOVJE

Jutri bo nov dan.

Z jutrišnjim dnem se začenja novo obdobje v mojem življenju. Novo in poslednje. Jutri grem namreč v pokoj.

Čudni občutki me prevevajo, ko se spominam na to.

Več kot trideset let sem preživel za ropotajočim strojem v sajasti tovarni; več kot trideset let nerazdružljivega prijateljstva me veže z neumno Gerto...

Ah, saj res - neumna Gerta! Ljudje mislijo, da je Gerta neumna, ampak jaz vem, da ni. Tako sama je na svetu! Zelo dobrega srca je.

Zmerom sva se tako lepo razumela.

In zdaj? Moj bog, kako hitijo leta!

Svojo ženo gledam sedaj z drugačnimi očmi. Vem, da se čuti zelo osamljeno. Tega se ne zaveda, čuti pa to zagotovo. In dobro je tako. Veliko skupnega ima z neumno Gerto. Obe radi veliko nergata, sicer sta pa obe dobrega srca.

Skozi življenje sem šel laično, kot temu pravijo ljudje. Dogodki so se zgrinjali nad mojo glavo kakor nevihtni oblaki. Zmerom sem jim bil prepuščen na milost in nemilost. Nikoli se nisem spraševal, zakaj je tako.

»Usekalo me je po riti, da sem kar odskočila!« Tako se pogosto izrazi neumna Gerta.

In jutri?

Ja, saj vem, kako bo! Direktor se bo postavil v znano teatralično pozo in rekel, da se mi v imenu kolektiva zahvaljuje za vse, kar sem prispeval za razvoj podjetja. Rekel bo, da bo z mojim odhodom zazijala velika vrzel v kolektivu. Jaz pa bom stal tam s povešeno glavo, ker vem, da ni tako. Bil sem le nepomemben člen v neskončno dolgi verigi, člen, ki se da brez težav nadomestiti. Potem mi bodo izročili darilo in neumna Gerta bo zajokala.

Ja, saj vem, kako bo...

Danes zjutraj me je prebudila budilka, ki sem jo dobil v dar za desetletnico dela v podjetju. Prebudila me je poslednjič. Žena mi

je pogrela nekoliko kurjega mesa, ki je bilo še ostalo od prejšnjega dne. Bil je zares grofovski zajtrk!

Že leta nazaj sem se vsako jutro zadovoljil s skodelico kave, v katero sem si izdatno nadrobil kruha. Skratka, z vsem sem bil zadovoljen. Ampak danes je bil poseben dan. Da, bil je zares grofovski zajtrk!

Potem sem se opravil kot v nedeljo za k maši. Oblekel sem najboljšo obleko in snežnobelo srajco. Bil sem tak, kot bi se odpravljal k zaroki.

Ko sem odhajal, mi je žena rekla: »Pa hitro se vrni.« Ko sem jo zagledal, se mi je zazdelo, da vidim v njenem desnem očesu vlago. Mislim, da je bila solza. Da, zares je bila solza. Jokala je in to je dobro. Kadar se človek izjoče, mu je veliko lažje pri duši.

V podjetju je bilo vse pripravljeno za slavlje, ko sem prišel. Zbral se je ves obrat. Nazadnje je prišel direktor. Tik ob meni je sedela neumna Gerta.

Bilo je tako, kot sem pričakoval. Direktor je imel dolg govor. Hvalil je moje prizadevanje in meni je bilo tako nerodno, da bi najraje pobegnil. Rekel je, da je zares velika škoda, ker odhajam iz podjetja. Rekel je tudi, da me bodo ohranili v spominu kot vestnega delavca in dobrega tovariša.

Ko je direktor končal govor, mi je izročil darilo. Veliko umetniško sliko. Vsi po vrsti so mi stiskali roke. Tudi neumna Gerta.

Z veliko umetniško sliko pod pazduho sem se napotil domov. Ko sem šel mimo vratarja, se mi je nasmehnil. Nekaj čudnega je bilo v tem nasmehu. Ne znam izraziti, kaj! Potem sem slišal, kako so se za mojim hrbtom zaprla tovarniška vrata. Za zmerom.

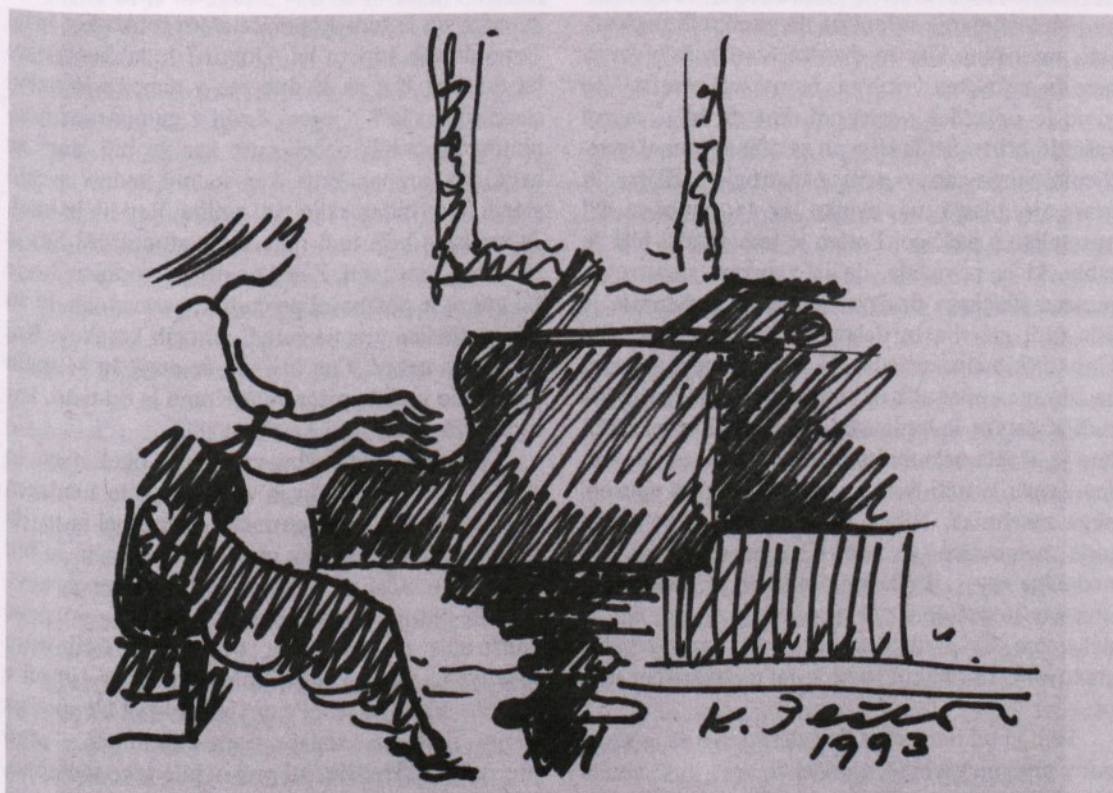
Na cesti sem se znašel sam, z veliko umetniško sliko pod pazduho ...

Morda se bo neumna Gerta kdaj pa kdaj spomnila name, kdo drug pa prav gotovo ne.

Saj bom tudi jaz pozabil.

Karel Pečko, Uršlja gora, serigrafija, 1995/2000

Karel Pečko, Pri klavirju, serigrafija, 1993/2000

Peter Petrovič

PORTRET MAJE

(odlomek)

LEPOSLOVJE

Rekli so mu, da je hiša stara štiristo let. Vsaj štiristo let, ker natančnih podatkov ni bilo na voljo. Pa tudi važno to ni, so mu rekli. Vse to ga zdaj ni nič presenetilo, ker je bila že ulica taka na prvi pogled, da so skoraj vse hiše morale biti stare. No, vse seveda ne. Nekaj je bilo novih, vrinjenih, kot da so plombe v zobovju. Izstopale so. Seveda pa so tudi te hiše že imele patino starosti, bilo je, kot da so zbolele za nalezljivo boleznijo. Njemu, utrujenemu človeku, se je zdelo vse sivo, vse žalostno.

Ulica se je vijugala proti stari mestni graščini in če si zamižal, si si lahko predstavljal, kako se tod poleg ljudi premikajo še volovske in oslovske vprege, ki jih priganjajo okoliški kmetje, da oskrbijo meščane s pridelki. Zdaj pa so čepeli napol na ozki ulici, napol pa na pločniku avtomobili in težak kamion se je počasi prerival med temi avtomobili in med ljudmi. Dostava v skladišče pohištva? Mogoče. Mogoče pa je prevažal konfekcijo do ene od mnogih tovrstnih trgovin levo in desno po ulici. Kako se življenje spreminja, se mu je še utrnilo. Včasih s časom, včasih s krajem.

Skozi vhod, kjer so stara, lesena, mogočna hrastova vrata bila ves čas odprta, je šel. Ne naravnost naprej na pravokotno dvorišče, tja ni šel, tam pa je bilo zunanje stopnišče do zanikrnih meščanskih stanovanj, kjer so dvorišče zaokrožale drvarnice in nekakšna vrinjena, montažna garaža. Vse to je le oplazil s pogledom, kot da bi si moral zaščititi hrbet. Šel je levo po zavitih in komaj osvetljenih stopnicah v prvo nadstropje. »Zlatar in urar«, je pisalo na ovinku in ta napis je bil opremljen s puščico. Potem je tam spodaj bila še tabla, ki je povedala, da je v prvem nadstropju pisarna ribiškega društva. V prvem nadstropju je bila tudi galerija in delavnica za okvirjanje slik. Umetniških slik, seveda. To je bila znana galerija, za izbrane kupce slik in kipcev, taka, ki je prirejala tudi slikarske kolonije. Imela je katalog in vsako leto je uspela pridobiti dobre sponzorje za prireditve. Imela je tudi lastnika, menda nekega sposobnega zasebnika. Nihče ni prav vedel, kdo to je, toda najemnina za vse štiri prostore ni bila nedolžna stvar. Ta lastnik galerije je plačal tudi obnovo stopnišča in še prostorov za galerijo in delavnico. Še pred osmimi leti je bilo tod nekaj stanovanj. Takih, kot so še sedaj na dvoriščni strani.

Sem je bil namenjen. V galerijo. Ko se je vzpel gor v prvo nadstropje in prišel do vrat, ki so vodila v galerijo, je imel veliko tremo. To nekako ni bila njegova navada, niti splošna slabost, ampak tokrat

je začutil veliko vznemirjenost, zaznal je, da je dlan njegova desne roke potna. Postal je, si obrisal to desno roko v ponošeni plašč, tam nekje v višini žepa, ampak še vedno je imel neprijeten občutek, da ga bo stresla statična elektrika, ko bo prijel za tisto kovinsko kljuko, ki jo je strmo gledal pred seboj. To se mu je včasih dogajalo, še posebej, če je imel obute čevlje z gumijastim podplatom. Ko se je poskusil spet spomniti, kdaj je nazadnje nosil čevlje, ki so pravi, z zdravim usnjenim podplatom, je ostal brez odgovora. Da, nekoč, že dolgo nazaj, je bil dovolj bogat, je imel dovolj denarja, da je imel tri pare takih čevljev. Zdaj pa je že neprenehoma nosil en in isti par. Vedno je imel te iste čevlje na nogah. To je bilo zelo prav, ker so bile nogavice v njih strgane in ti čevlji so se že neverjetno zlili z obliko stopal in prstov njegovih nog. Gumijasti podplati pa so bili neuničljivi. In dober izolator. Zdaj bi bil najbolj vesel, če bi kdo prišel za njim gor po stopnicah, takoj zdaj, ali pa tudi šele malo kasneje, bilo bi za rešitev težke situacije popolnoma vseeno, kdo, ki bi tudi hotel vstopiti v galerijo, pa bi zato pritisnil na to kovinsko kljuko in odrinil vrata. Toda bilo je vse tiho in nič se ni dalo razbrati, da bi kdo prihajal po stopnišču. Bil je zelo osamljen. Boleče osamljen. Zdaj se je celo zavedel, da je tudi stopnišče staro toliko kot hiša. Torej dobrih štiristo let. Dobrih? Je lahko štiristo let dobrih? Kaj pa je dobrega v tem, če je nekaj staro toliko let? Njegovi čevlji z gumijastim podplatom niso bili dobri zato, ker so bili stari že nekaj let, ampak zato, ker so mu vedno zvesto služili in so bili nekako zlit z njim. Rad jih je imel. Je imela ta hiša tudi rada svoje stopnišče? Saj je bilo zlito s stenami. Z ene na drugo stopnico, ko je šel gor, se je pozibaval po čudnih neravninah, ki so bile posledica erozije zaradi mnogih korakov. Kaj je že bilo nekoč v tej hiši? In še prej? In še malo prej? Kdo pa ima njega rad? Komu je on tisto, kar moraš imeti rad, biti z nekom zlit?

Še vedno je bila tišina vsepovsod okoli njega in zdaj je tudi zaznal, da je v neprijetnem hladnem mraku. To je bil strašen mrak. Domišljal si je, da je v svojem temnosivem plašču in čevljih, ki so bili nekoč črni, zdaj pa že dolgo tudi sive barve, neviden. Če bi torej zdaj kdorkoli prišel sem gor v prvo nadstropje te stare hiše, bi mogoče trčil vanj, mogoče pa tudi ne, šel bi mimo in bi kar vstopil v galerijo, hitro za seboj zaprl vrata in bi bil spet na istem, kot je sedaj. Sam, osamljen, pred preizkušnjo. Hudiča, saj prej ni bilo tako temačno, ko je prišel gor. Ali je oblak zakril sonce ali pa je že tako dolgo tukaj pred vrati v galerijo, da je

zunaj padel mrak? Spet je imel čisto potno roko. Tudi levo, ki jo je držal ves čas v žepu in v njej stiskal tisti kos papirja. Grozno se je naprezal, da bi se izvil iz tega precepa. Stiska je bila huda. Začel je s statično elektriko. Ne, najprej se je ubadal s sugestivnostjo. Ali lahko tukaj pred vrati vpliva na onega galerista, da bo prišel sem ven ponj, da bo mogoče začutil potrebo po obisku stranišča, da bo opazil mračnost in prišel prižgat luč? Zaželel si je, da bi se pot, vlaga na desni roki, ki mu je čudno omrtvičeno visela ob plašču, zbrala v veliko kapljo, celo v potok kapljic, ki bi potem zaradi težnosti padale dol na kamniti pod, kjer je stal obupno uničen. Želel si je še, da bi se potem razleglo mogočno bobnenje, kot se to sliši pod gorskim slapom, kjer voda udarja ob skalnato podlago, in da bi vsaj to bobnenje zmagalo vrata, se razleglo tja notri do zadnjega vogala galerijskih prostorov kot odmev in pognalo sem onega, h kateremu je bil namenjen. Potno roko je obrisal v plašč tam neke v višini žepa.

Ali je bila statična elektrika že možna, ko je bila hiša še nova, mlada? Ko je bil še mlad, ga nikoli ni mučilo tresenje, če se je oprijel kovinske kljuke, železne ograje, odtočne cevi za meteorno vodo. Seveda, saj elektrike tedaj, ko je bila ta hiša mlada, še sploh niso poznali. Vmes med njim in postavitvijo te hiše so živeli Tesla, Edison pa Ampere in še mnogi, ki so izumitelji elektrike in njenih efektov. Kaj torej hoče? Kaj halicunira? Si sugerira?

Mrak se je še zgostil. Če bi se sedaj dotaknil kljuke, bi se zagotovo sprožil oblok, da, bil bi to veličasten oblok s pokom, ki bi razsvetlil ves hodnik, stopnišče tja gor na podstrešje in nazaj dol v pritličje, vse. Ne, tega ni smel sprožiti, ne zdaj in ne kadarkoli drugič. Želel je čisto potih, spet so bili za to pripravi njegovi čevlji z gumijastimi podplati, vstopiti in potem biti v galeriji, se ozirati po stenah, kjer visijo slike, zelo umirjeno in poznavalsko obiti vse prostore, se šepetaje zahvaliti in potem še malo postati, postati tako, da bi bilo očitno, kako želi nekaj povedati, pa noče biti vsiljiv. Če galerist na to pač ne bi reagiral, seveda ga v to ne bi silil, potem bi imel na voljo dve možnosti. Lahko bi zapustil galerijo, tako tiho, kot je vanjo vstopil, lahko pa bi se ponovno naredil poznavalca in bi si še enkrat ogledal na stenah obešene slike in kipce v vitrinah.

»Oprostite,« bi vljudno rekel v tem primeru. »Saj ni odveč, če se še enkrat sprehodim po galeriji, gospod galerist. Veste, to me spominja na leta, ko sem bil na akademiji.«

Zdrznil se je. Tega že ne bi kar tako izblebetal, če bi se že odločil, da takoj ne zapusti galerije. Na drug način bi moral galeristu vzbuditi pozornost, da je prisoten, in do vsebine, ki je je poln. Zdaj, ta hip, pa je bila ob njegovem plašču na desni strani le vlažna desnica, povsod okoli pa grozeča tema.

Obrnil se je in šel hitro dol po izjedenih stopnicah. Moral je na svetlobo, moral je videti, koliko je svetlobe zunaj na ulici, moral je zajeti zrak.

Tri vhode proč v smeri mestne graščine, na drugi strani ulice je bil lokalček. Ni mogel biti lokal, ker je bila tudi hiša ozka in majhna, stisnjena med same velike. Stara. Nekdo je vanjo zasekal odprtino, dol do pločnika, nesorazmerno veliko odprtino, kot razporek po celi višini, in to je bilo zdaj okno lokalčka. Tja čez, na štiristoletno hišo, se je od tod dobro videlo. Moral je izkoristiti to možnost, da bi se v miru zbral in pripravil za ponovni pohod. Kot na fronti. To je dobro poznal. Kot tudi v srednjem veku, ko je bilo treba zmagati obzidje. Kot tedaj, ko poskusiš še enkrat osvojiti dekle, ki te je pravkar zavrnilo. Kdaj je že vse to bilo? Vse je bil en sam zatežen srednji vek. Tudi vse, kar je bilo v okolju njegovega otroštva, v njegovi kulturni sredi. Tam doli na Balkanu. Akademija je sekala po tem, je obglavljala, razčetrjala, natikala, kar se je stoletja dogajalo z živimi in mrtvimi ljudmi. Da bi zmogli preskok. Preskok v drug čas in drugo stran neba. Vmes pa je kot bariera bila statična elektrika in vlažne dlani. Pa še guma, stara guma na starih čevljih in v levem žepu starega, sivega plašča diploma v povaljani kuverti.

Pravkar je nekdo izstopil iz stare hiše. Potem sta skozi vhodno odprtino prišla moški in ženska. Bil je presenečen, koliko ljudi sedaj vstopa in izstopa iz hiše. Kakšen promet. Bilo je prijetno svetlo in vse se je dobro videlo. V odsevu stekla velikega okna pred seboj je videl tudi svoj kosmati obraz. Kot v odsevu vode, če se nagneš nad njo. Čisto tako se je vse prelivalo. Barvo dlak je težko ocenil. Nekako rožnato je bilo vse, pa zelenkasto. Tudi lasje, skuštrani, ko je snel kapo, so bili podobne mavrična barve. Spet je nekdo šel v hišo. Njegova silhueta je migljala med prelivajočo se sliko njegovega obraza in ta obraz je bil prilepljen in kot podlaga, nad katero so se tam gibali ljudje, ko so hodili v staro hišo in prihajali iz nje. To ga je spominjalo na slike umetnikov iz njegovega mesta, iz tiste ustvarjalne okolice, ki je vedela, kdaj in koliko zlata je prav nasuti na sliko obraza, vedela, kako se doseže gibljivost likov, senc in neka posebna privlačnost. Kako dobro so jih prodajali. Bili so res mojstri. Imeli so skoraj vse. Zdaj ni imel niti čopiča. To ga je delalo nervoznega, zbezanega, izgubljenega.

»Boste kaj naročili ali kar zijali v to umazano šipo?« je izza majhnega pulta rekla natakaraica.

Le napol se je obrnil, še vedno je s koncem pogleda objemal hišo na oni strani ulice, kot bi se bal, da se bo izmuznila, izpuhtela.

»Kozarec vode, prosim. Lahko dobim kozarec vode?«

»Vode? Navadne, mineralne ali kakšne?«

»Navadne. Tiste iz vodovoda. Potim se in sem izsušen.«

»O.K., tudi to strežemo.«

Zdelo se mu je in ni si mogel pomagati, da je zdaj videl v šipi bolj odsev sebe kot pa dogajanje na ulici, pa tudi to se mu je zdelo, da je spet nekdo vstopil v hišo tam čez. Koliko ljudi. Tam se mora dogajati veliko stvari. Ribiči? Ljubitelji slik? Imajo vsi pokvarjene ure?

»Izvolite!«

Kozarec vode je postavila predenj na polico, ki je tekla ob celi širini okna, malo je postala, nato pa je še sama sedla na stol, visok barski stol ob njem.

»Niste od tu, kaj? Nekaj iščete ali pa nekoga čakate, se mi zdi.«

Gledala je naravnost predse, on pa malo pod kotom mimo nje. Kot dva kipa.

»Dvaindvajsetka vas zanima, vidim. Klet, nadstropje, mansarda? Dvorišče že ne.«

Trudil se je odkriti tablico z ulično številko na stari hiši tam preko in razbrati, ali je na njej res številka dvaindvajset. Motno je imel pred očmi.

»Kako veste?«

»Saj sem videla, da ste malo prej planili od tam ven na ulico, kot da bi vas vrgli iz bordela. Morate paziti, kaj počnete. Ste bili tam? Taki, kot ste, že niste čisto ta pravi.«

Podzavestno je z desno roko pogladil plašč, z levo pa je še bolj podprl tisto kuverto v žepu. Pogled mu je padel proti čevljem in potem je počasi in nekako utrujeno pogledal žensko poleg sebe. Tudi ta ga je zdaj gledala. Naravnost, neustrašno, ocenjujoče.

»Saj vam lahko prinesem še enkrat vodo, če želite. Niste več žejni?«

Ga vzpodbuja, se norčuje iz njega, ga pomi-luje? Prijel je kozarec in izpil na dušek. Potem je kozarec postavil na polico, čisto pred njo. Počasi je šla do vodovodne pipe, pustila, da je voda tekla z močnim curkom, in tiho je žvižgala neko melodijo. Zdaj se mu je zdelo, da se sliši tisti mogočni slap, ki mu je že prej rojil po glavi, in ta hip bi rad stal pred vrati galerije v prvem nadstropju in zagotovo bi ven na hodnik planil galerist, da bi videl, kaj teče, se zliiva, kaj neki lahko ogrozi njegove slike. Videl bi njega, neobritega, s kapo v roki, z levo roko v žepu plašča, kjer je diploma, in razumel bi, da gre za umetnika, ki ta hip nima dela, nima čopiča in ne barv, ki pa zna narediti dragoce-no sliko, ne eno, več slik za dobre in poznavalske kupce, za skupno zadovoljstvo. Galerist bi ga povabil s seboj, prijazno bi se pogovorila in ugotovila bi, da je bil že skrajni čas, da je bilo vsekakor usojeno, da sta se srečala. Prav tu, v tej štiristo let stari hiši, tu, kjer se je zgodil že neznanski konglomerat časa in dogodkov, človekovega dela, ustvarjanja, uničevanja. Našel bi se. Nič več se mu ne bi potila roka, oh, pač bi se mu, ampak od čvrstega oprijema čopiča, barv, palete. Spet bi bil človek. Nič več ne bi bil begajoča senca, ilegalni stvar.

Kot bi presekala, so se te sanje nehale.

Omahnile so kot zadnji del curka vode, ki je še stekel v kozarec. Potem je tišino zabavalo le še njeno tiho žvižganje in mehki, naveličani koraki. In potem še udarec kozarca na polico kot zadnji udarec na žebelj križanega. Pribito.

»V prvem nadstropju sem bil, pa zaradi mraka tam zgoraj nisem našel vrat.«

»Ribiči, galerija ali zlatarna? Naj uganem. Ali ste umetnik ali pa ste kompletni bedak.«

Spet je nekdo šel v tisto staro hišo številka dvaindvajset.

»Koliko ljudi hodi tja notri.«

»Ja, sem ni skoraj nikogar. Umetnik, ne? Pa nič denarja nimate. Ste lačni?«

Spet je šla do pulta in od tam prinesla suho presto. Ni več žvižgala in bilo je zelo tiho. Skoraj tako tiho kot prej tam gori na stopnišču in tudi mračilo se je že počasi.

»Preste so za k pivu. Če nimate denarja, pač gredo tudi z vodo. Saj so suhe. V želodcu se pa napojijo in nabreknejo. Le jejte!«

»Poznate galerista?«

»Ne, mene slike ne zanimajo.«

»Škoda.«

»Zakaj škoda? Kaj pa je takega v slikah? Ali ste zares slikar?«

»Da, sem. Imam diplomu akademije.«

Stiskal je s prsti leve roke papirje v žepu.

»Slikate abstraktno ali prepoznavno?«

»Imam svoj stil. Sem že formiran umetnik.«

»Oh, sranje. Mogoče bi vas lahko seznanila z neko mojo kolegico, ki ima rada akte, če se na njih prepozna. Je lepa punca, priznam. Tako pa res ne vem?«

Zdaj jo je gledal zaprepadeno, a prepričljivo in poln neznanega upanja. Zazdelo se mu je, da je to tisti trenutek, pravi trenutek, da je to povezano z vodo, s tistim curkom, slapom prej, z vodo, ki je vir življenja, moral je enkrat priti. Po vsem tem tavanju zagotovo priti. Tu v lokalu, tam pred galerijo, med kroglami nad glavo in ob minskih poljih, v reki, ki deli mesto, v lužah, ki jih je pregazil, ko je bežal, ga je spremljal tak občutek. Ne tako jasen kot zdaj. Pač občutek. Spil je požirek vode. Življenja vir, ki ga je streznil.

Natakarica je zavrtela številko na telefonu, ki je bil obešen na steni ob vratih v sanitarije. Držala je slušalko na desnem ušesu in spet tiho požvižgavala. Še en požirek je naredil. Zdaj je bil zunaj že trden mrak. To je vedel, čeprav je bil s hrbtom obrnjen proti oknu. Vrtel je kozarec v desni roki. Levo je imel še vedno v žepu. Zdaj je bilo to zelo očitno. Ni se zavedal. Gledal je njo.

»Ni je doma, jasno. To je ura za lov na pijane umetnike. Niso vsi taki čudaki, da pijejo le vodo.«

Predirljivo ga je pogledala, premišljeno obesila slušalko na aparat in nekako previdno stopila za pult.

»Daj tisto prekleto levo roko iz žepa, če nimaš

štrclja. Če imaš pištolo, pa izgini. Le zakaj se ubadam s teboj? Slišiš!»

To je bilo kot ukaz, kot zapoved. Zdrznil se je. Tu, v tem lokalu se mu je zdaj zdelo, da je že zelo dolgo, kar je odvrnil orožje in se tiho splazil iz tiste stražarnice nad cesto. Ne na ukaz. Skrito. In skoraj ves čas, ko je potem uspel kupiti gori v plinini ta stari plašč, pulover, hlače in potem še čevlje izmakniti na tržnici v tistem gnezdu, je tiščal levo roko v žepu in pazil na edino, kar ga je delalo človeka. Zdaj je spet slišal ukaz in kar zmrazilo ga je.

»Ne boj se! S tem sem razčistil. Jaz sem slikar. To je tista diploma, saj veš.«

In je v visoko dvignjeni roki držal kuverto. Čutil je olajšanje, roka je nekako plavala v zraku, bila je kot lebdeča ptica, ki ima na sebi le še eno pero, najlepše, najdražje, tisto pero, po katerem se ve, da je sokol ali pa lastovica selivka.

»Dobro. Verjamem ti. Bom poskusila še pri njeni prijateljici, ki je tudi od tam nekje kot ti. Kje pa sploh prenočuješ? Nikjer, ne? Nič denarja, nič znancev, nič dokumentov. Piješ vodo, rad pa bi slikal. Mater, je življenje včasih zajebano.«

Spet je vrtela številčnico. Zdaj ni žvižgala, on je počasi pil vodo in migal s prsti na nogah. Pekli so ga v tistih ponošenih čevljih. Spet je bila kuverta v levem žepu in roka jo je čvrsto držala.

»No, lepo, da si se uspela prizibati do fona. Kaj veš, kje je Maja? Tu pri meni sedi dober slikar, takšen z diplomo in lačen slikanja. Pridi ponj, imej ga malo pod streho, potem pa ga spravi k Maji. Naj jo naslika. Veš, da bo nora od sreče. Ja, v redu je. Ne, ni pijan. Vodo, ja, navadno vodo pije. Seveda, sem ti že rekla. Takoj se bosta ujela. Zemljaka, saj veš. Dobro, zdržala bom z njim, saj danes noben hudič ne pride na pivo. Adijo.«

Ves ta čas sta se gledala. Bilo je kot v pravljici. On ubogi, izgubljeni princ, ona junakinja, rešiteljica princa. Zdaj on Pepelka in ona kraljevič.

»Ne zijaj tako zabodeno. Boš še vode? Pojej presto, da ne omahneš, ko pride po tebe. Maji je res Maja ime. In res je nora na to, da jo slikajo kot Golo Majo. Saj je to neka slika, ne? Maja tako pravi. Maja že ve, saj se dosti družijo z umetniki. Enkrat je bila z nekim znanim tipom že v Parizu. Pravi, da je videla Mona Lizo. Frajerica. Prav ima. Zdaj je mlada in lepa. Poglej mene, klinc, kar naju oba poglej. Ti si že bolj razvalina kot ne. Pa kaj čvekam. Same neumnosti ti govorim.«

Sedla je poleg njega ob polico pri oknu in zdaj sta oba gledala odseve, svoji sliki na steklu. Skoraj nič se ni videlo, kaj je zunaj. Zdelo se je kot prepleti senc. Bilo je kot grafika. Umetnina.

Potem sta vstopila dva moška, sedla k eni od dveh mizic, prižgala cigareti in naročila pivo. »Veliko,« sta rekla.

Janez Križan

OB KAVI

Tvoj dan se pričinja s kavo. To vem sedaj zagotovo, draga moja. Zjutraj. Navsezgodaj.

Jutro je in vem, da sediš za mizo in srkaš kavo. Tvoje misli se izgublajo nekje daleč v preteklosti. Po sobi se širi omamno dišeči vonj in ti ne veš zanj. Nikoli nisi vedela. Preveč si zaverovana v nekaj, česar ni več. Mogoče si imela danes lepe sanje, kar je zelo pomembno. Zmerom si imela lepe sanje.

Še vedno čutim v nosnicah močni vonj po jutranji kavi, ki si jo znala tako dobro pripraviti. Ogrnjena v lahko jutranjo haljo si mi podarila prvi nasmeh. Bil je topel, mehak, vendar odsoten nasmeh. Bilo je, kot bi ne bil namenjen meni. Imel sem občutek, ko da zreš nekam skozi mene. Ampak to ni več pomembno. Potem si prinesla kavo.

Zunaj je vzhajalo sonce.

»Bil je v redu fant,« si rekla zamišljeno. Poznal sem to zgodbo, ampak ti si jo vedno znova načenjala.

»Pozabi ga,« sem rekel.

»Mogoče se bo pa vrnil,« si rekla.

»Ne, ne bo se vrnil.«

»Ampak zakaj?« si bila začudena.

»Tega ne vem,« sem rekel.

Zamišljeno si prikimavala. Čutil sem se krivega. Mogoče si v globini svojega bistva še zmerom upala na njegovo vrnitev. Tega ne bi smela, draga moja. Ampak sedaj to ni več pomembno. Neumno je upati v nekaj, kar je za zmerom odšlo. In nekega dne sem ti rekel zbogom. Mislim, da je bila takrat nedelja.

Da, bila je nedelja, ko sem odšel. Za zmerom.

»Mogoče se bo vrnil.«

»Ne bo se vrnil.«

»Ampak zakaj?«

Življenje gre namreč naprej, zelo zelo hitro naprej, draga moja.

Blaž Prapótnik

SONČNI KROGI

LEPOSLOVJE

Vrtela se je na mestu in se smejala. Smeh je krožil naokoli, se igral s čopom las in kodri, ki so poskakovali, poplesavali in jo objemali.

»Plešem,« je zaklicala in, med vrtenjem, pogledovala k mizi na terasi, kjer je ob kavi sedel mlad možki.

Drobni opanki so se rumeno prestopali po pravilnem vzorcu na opečnatih tleh, deklica v sinji oblekici pa je nagnila glavo in zamežikala v nebo. Sonce. Koraki so mehko in le na trenutke negotovo teptali plešočo senco med žarki sončnega mozaika na tleh.

»Ni muzike,« je pomežiknila, ko sta se ujela s pogledi in odvrtila dalje, »plešem!«

Nasmehnil se je in za hip pomislil, kako so to poletje doživeli sončni mrk. Popolni sončni mrk. Z zamudo je prišel tisti dan iz službe, sredi delovnega časa, da bi z ženo in hčerko skupaj doživeli ta trenutek. Tako si je pač predstavljal mrk, kot da bo noč in takoj zatem zopet dan. A je le nekako spolzela svetloba z neba in obzorje je bilo skrivnostno, skoraj shrhljivo; tako da ga je tudi tokrat zmrazilo ob tej podobi, čeprav je sedel na sončni terasi in se ni ozračje niti malo shladilo. Če bi ugasnilo, ga je presvetlilo, pogledal je v sonce, da so se mu pred očmi naredili barvni krogi, če bi nehalo sijati, bi zledeneli.

Pogledal je malo plesalko, ki je še vedno krožila okrog sonca, in jo poklical po imenu. Barvni kolobarji med njima so skrivali vse, razen silhuete, ki je krožila. V levo se vrtil, je opazil, namrščil čelo in zaklical: »Še v drugo stran.«

»Ne drugo stran,« je odgovorila in se opotekla, ker je zmotil njen ples.

»Pazi!« je poskočil s stola in obstal naslonjen na mizo, napol stoje, kot da ne ve, ali bi sedel ali vstal. Ujela se je in odvrtila naprej. V levo.

»Ne tako hitro, Maruša!«

Le zakaj ne spremeni smeri? Spet jo je zaneslo in skoraj je padla. Tokrat je ni zmotil, ne prej ne pozneje. Smeje se je ujela in odvriskala v levo.

S hrbtom proti soncu je nežno zaklicala: »Ati, senco mam!« Dvigala je roke, kot bi posnemala kazalce na uri in gledala senco na keramičnih tleh.

Le v katero smer se bo pognala?

Mirovala je in to ga je pomirilo. Odpil je požirek kave, vrnil skodelico na krožniček, smuknil s pogledom k hčerki, ki jo je še vedno zabavala

senca, in pogledal na uro. Le zakaj pleše v nasprotni smeri urinih kazalcev? Tudi sam se v desno ne sučem rad; točno, še pri smučanju sem vedno zavl na levo in se ustavlil, čeprav je bila vlečnica na desni strani smučišča. Ta smučarski skok v drug letni čas mu je kar godil. In hladno razumsko je hitel odkrivat svojo ljubezen do levega vrtenja.

Tudi letne čase sem si vedno predstavljal v levo. Ne vem, od kdaj in ne zakaj. Tako pač je. Ko nekdo omeni letne čase, pomlad, poletje, jesen, zimo, vidim pred seboj krog in štiri like. Vendar to ni pizza štirje letni časi, ampak shema. Mogoče sem šema, ampak pred sabo vidim kroge.

Spodaj se začne, z zimo, in se nadaljuje, kot če bi potoval od šest do tri na urni številčnici. Na tri je pomlad, leži desno in više. Zima je siv-bel sploščen krog, ki diši po peči na trda goriva, morda po sajah.

Pomlad je pokončna elipsa z vonjem travnika in je obarvana v zeleno barvo lipovega lista, ko ga preseva sončna svetloba in ga gledaš s spodnje strani, tako da se ti prikažejo vse žilice in zagledaš v listu drevo, iz katerega raste, ko še enkrat posnema že videno. Je to fraktal? Nekaj takega. Maja se pomlad prevesi v poletje. V moji sliki je to med drugo in eno. Poletje nastopi obarvano v stereotip modrine in elipsa je spodaj temna, zgoraj pa svetla, modra. Prevladuje cian. Poletje ima vonj razgretga asfalta in bencinskih hlapov. In suhe trave. Ne. Ni to. Mislim na travniško travo brez posebnih učinkov. Navadno vulgarno travo, v kateri lahko stopiš na oso, ki so jo poimenovali vespa vulgaris, in te miselni krog zopet pripelje nazaj na asfalt, s skuterjem, ki neustavljivo drvi proti jeseni.

Jesen. Kostanji in vlažni listi na blatnih tleh. Od rdeče, rjave do sive. Ali sploh lahko obstaja jesen brez kostanjev? Vedno smo jih nabirali za šolo. Zdaj so jih posekali, izkopali korenine, presegali zemljo in pesek, če le ni kaj vrednega ostalo od minulih časov in...

Kostanje ob cesti so žrtvovali avtobusu.

Letni časi, prepleteni v krogu, so mogoče le umetna zamenjava za naravni tok, ki smo ga že zdavnaj pozabili, ker ne sejemo, ne okopavamo, ne gledamo zorenja in ne trgamo sadov. Gremo in kupimo. Ne, odpeljemo se čim bliže vhodu in grabimo. Koga briga letni čas. Zdrnil se je in pogledal otroka. Deklica je resno pogledovala proti

njemu in se z roko gladila po glavi. »Čopka mam,« je rekla in nagnila glavo, da bi bolje videl. Prišla je bliže, se zvila v naročje in začela čebļjati.

Poslušal jo je le na pol, kot da ne bi bil popolnoma prisoten. Z nasmehom, ki ni od tukaj, je bil videti nekoliko zgubljen.

Deklica ga je prišla za brado in mu usmerila glavo proti mozaiku na terasi: »Sonček je.«

»Ja, sonček je in ti si skuštrana,« je ukradel ukradeni grafit z obrežja Ljubljane in ga izrekel.

»Nisi skuštrana,« se je odprla z odločnim gibom in r je zvenel, kot da bi hotela reči j.

»Veš, to je pesem...«

»Nisi skustjana!« je zatrdila in ga od spodaj pogledala v obraz. Oba sta se zasmejala in pobilskala z očmi kot dva zarotnika.

»Sonce je,« je ponovila s svetlim glasom in pokazala s prstom.

»Ne, tam je sonce!« ji je ponagajal.

Sočasno sta dvignila glavi, pogledala v sonce in se skušala spogledati. Barvni kolobarji so ji za nekaj trenutkov ločili z bleščečo svetlobo.

Z dlanjo ji je pokrtil oči in jo stisnil k sebi. V sonce ni zdravo gledati. Izvila se mu je in kihnila.

»Na zdravje!«

»Zdravje!« mu je sinje odvrnila in se glasno zasmejala, da se je smeh odbil od opečatnih tal in se izgubil pod nebo.

Zopet ji je položil dlan čez oči in ji šepnil na uho: »Ne glej v sonce.« nekaj je še hotel...

»Ni sonce, tema je,« je deklica potuhtala, ne da bi se upirala objemu. Nežno ga je prišla za prste roke, ki ji je zastrla pogled, in jo odmaknila:

»Ni tema!«

Vrisknila je, povlekla očetove prste čez oči in začebļjala: »Tema je, tema...«

Postala sta smejoči se klobčič, iz katerega je kdaj pa kdaj šinil vrisk. Zvabila ga je v ris igre, vedno se ji posreči. Uroči ga z neskajljenim veseljem in žarečo srečo ter nalezljivim smehom.

Kar boste storili njim, najmanjšim, boste storili meni. Ni bil prepričan, če je stavek, ki se ga je domislil spomin, popolnoma pravilen, vendar ga je v želodcu začutil kot nekaj težko zavezujočega. Ne storite ji žalega. Ne komu drugemu. Naj plešejo, četudi ni glasbe in čeprav le v eno smer.

Skrivoma je pogledal smejočo se hčerko, ki se je grbila in se mu hihitala v naročje. Nekakšna gmota mu je sedla v grlo in molil je, da tisti hip ne bi prineslo mimo nikogar, ki bi zmotil njuno vrteče se poplesavanje. Če bi ga natakar v tem trenutku morda vprašal, če želi še kaj, bi ga gotovo pogledal v sonce in pijan od svetlobe, s čudnim, na jok spremenjenim glasom šepnil – kasneje...

Čez nekaj dolgih minut, ko sta se zatopljena drug v drugega skoraj skobalila s stola, je urok prenehal.

S komolcem je butnil v marmorni rob mize, jo zagugal, da je skodelica zažvenketala in žlička zacingljala.

»Opa-la,« je bleknil, trdneje prijel kodrolaso in ustavil vrtenje smeha. Nad točilnim pultom v lokalu je gotovo visel napis: Namerno razbite kozarce zaračunamo trikratno. Nevede je hitro zračunal, da je bolje hliniti pazljivost: »Pazi, polila bova,« je rekel malo manj razigrano in posadil punčko na prazen stol ob sebi.

Deklica pa se je še kar hihitala in se zvijala v smehu. Moški je sam pri sebi zamrmral, češ le kje hodi, ošvrknil s pogledom številčnico in se nagnil k čopku, ki se je tresel na stolu: »Mamica bo kmalu tu.« V predelu zatilja pa se mu je izgubljala topla omotica.

Zatem je zravnal telo od pasu navzgor, s kotičkom očesa zaznal poglede gostov za sosednjo mizo, pomežiknil hčerki in s prsti desne roke dvakrat zabobnal po mizi.

Prišla je malo po tistem, ko je deklica pojedla čokolado, ki se je zmehčala ob topli kavni skodelici.

»Mami, mami,« je hitela deklica, zdrsnila s stola in se zagnala proti vhodu na teraso, naravnost v slepečo sončno luč, iz katere se je postopoma, korak za korakom, izluščila postava njegove ženske.

Njena senca se ga je dotaknila v trenutku, ko jo je hčerka zgrabila za roko in začela plezati po njej, jo neustavljivo ogovarjati in s plazom nepovezanih besed razlagati, kaj sta počela nekaj minut pred njenim prihodom. Približno takrat, ko bi morala biti že na terasi, kjer so bili dogovorjeni.

Zazdelo se mu je, ko da je odveč. In brez pravega razloga je ponovno pogledal na številčnico ure, ure, ki mu jo je kupila žena, in se vprašal, skrivoma, z nepremičnim obrazom, brez nasmeška, kakor vsega vajeni in naveličani filozof: V katero smer se vrti čas?

In krogi prihajajoče svetlobe, barvni kolobarji, so pred njim počasi zaplesali v levo. Razločno je videl, vse drugo je bilo skrito, kako se je njegova ženska z deklico v naročju dvignila na prste in ga poljubila na lice.

Njen gib je bil podoben plesnemu.

Sončni krogi so zaključili svoj ples in občutil je nelagodje, ker se takole skrivoma odtihotapi iz življenja in zanemarja družino s sanjarjenjem. Vendar si ni mogel kaj, da ne bi še enkrat pogledal v sonce.

Tim Wüster

OČIŠČEVALEC MRLIČEV

LEPOSLOVJE

Luna je bila tako krvava, da bi si jo Kristus lahko nataknil kot trnovo krono. Stopil je iz hiše in se zavil v gosto temo. Bilo je že hladno, in tudi njegova duša ni več poznala tiste poletne tišine. Kar mu je ostalo v spominu, je samo še beseda, pri kateri se vsakemu zatakne v grlu: trpljenje. To je tista neslanost človekovega življenja, ki mu zagreni zadnje upe na to, da si v življenju lahko ustvari raj.

Zdaj, ko so se drevesa že počasi znebila odvečnega listja in so jabolka zardevala od poletnega sonca, se je tudi on otrešel nočnih in dnevnih mor. »Hora mortis« je že odbila, kazalec njegovega počutja se je že premikal proti očiščevanju. In to je bila zanj ključna beseda, da je njegov spomin zajadral v tisto morje, ki je še posebej slano: preteklost.

»A preteklost je že pretekla,« ga je prešinila misel.

Fabjan je imel dokaj čuden poklic, ki je spravljal ljudi v smeh ali pa vsaj v zadrego. Ko ga je nekdo vprašal po poklicu, je Fabjan lovil sapo, privzdignil obrvi in rekel: »Očiščevalec mrličev,« nakar so vpraševalcu legle čudne gube na čela. Po kratkem molku, v katerem je vsak lovil svoje življenje, ker se je bal, da ne bo pri priči moral prepuštili svojega telesa tem strašno umazanim in razbrazdanim rokam, je potem vzdihnil: »A tako, očiščevalec mrličev je.«

To delo je dobil nekako po naključju. Ko je namreč vigredi čistil nagrobne kamne, je pristopil suh mož ter mu skrivnostno zašepetal v uho: »Bi rad kaj več prislužil?« Vsak bi rekel »da«, in ker je bil vsak, je rekel: »Da, bi.« Nato ga je tisti mož prijel za rokav ter ga odvedel v mrliško vežo.

»Stopetdeset na uro,« mu je prišepnil, kakor da govori o hitrosti kakega starinskega avtomobila, ki je poleg nenavadne starosti tudi zmožen presenetljive hitrosti. »Tu imaš krpo. Vsak dan boš umival mrliča. Začneš ob osmih zjutraj, končaš pa ob osmih zvečer,« je pristavil ta nenavadni mož. Tudi Fabjanu je tedaj pošla sapa. A ker je v svojem žepu začutil denarnico oziroma je ni začutil tako, kakor je pričakovati, si je mislil, da mogoče ni tako slabo delo. Poleg tega je njegova misel ošinila tudi njegovo bolno hčer, za katero je treba skrbeti. »Dobro. Bom pač umival mrliča, opral njih duše in tako tudi svojo. Poleg tega pa mi smrt ne bo več tako tuja, kakor mi je bila do sedaj. Naučil se bom umreti, kakor nas uči Stoa.«

Ko je takole premišljeval, je vstopil župnik, mu položil roko na ramena ter s pomirljivim glasom dejal: »Kaj da je z mojo štolo, mladi fant?« Fabjan

najprej ni mogel razumeti teh besed. Ni vedel, ali gospod župnik brije šale ali ga želi tolažiti. »Govoril sem o Stoi, filozofski šoli, ne pa o vaši obleki,« je nejevoljno odvrnil.

»Ja, ja, dragi fant, treba se bo šele navaditi na ta čudni posel. Tu smo vsi malo nori.«

Župnik je nato odšel iz veže ter ga pustil na samem. »Kam me je Bog peljal?« si je mislil in uprl svoj pogled na stenski križ, kakor da bi pričakoval odgovor od Križanega, ki ga lahko prosiš utehe.

Na začetku mu je šlo nekako dobro. Opravil je svoj posel, kakor ga opravi vsakdo. Navadil se je na mrliča, na njihovo hladno telo in togost. Mogoče jih je celo vzljubil, ali pa se vsaj nanje navadil. A sčasoma ga je obiskoval jesenski veter, ki ni prinašal prav nič prijetnega. Njegovi čuti so oledeneli, polotilo se ga je mrtvilo in duša mu je otopela. Mrličev ni več umival s spoštovanjem, temveč s hladnokrvnostjo. Nekoč je umil nekega mrliča s tako jezo, da mu je pritekla kri. Ščetka z železnimi zobmi je bila vsa krvava, drugič je bil spet tako malomaren, da je bila ženska polna svilenih vlaken.

A vse to ga ni skrbelo, mar mu je bila le praznina njegove duše.

Tedaj je tudi izvedel za neozdravljivost hčerkinе bolezni. Najhujše trpljenje mu je sedlo za vrat. Zožil je svoje upe na samomor. Nikoli prej ne bi pomislil na samomor. Ljudje s takšnimi mislimi so se mu zdeli kvečjemu blazni. A zdaj se mu ta misel ni zdela prav nič več nenavadna. Zakaj ne zbežati s tega sveta? Zakaj ostati v tej dolini solz. Spomnil se je tudi neke Senecove misli, ki jo je prebral v njegovih Pismih Luciliju. Po tej misli si lahko vsak sam izbere, kdaj odide s tega sveta. Ko je, recimo, stal na visokem mostu, ga je mikalo, da bi skočil v vodo ter se utopil. Spet drugič bi najraje skočil pred vlak, ko se je ravno ustavil na postaji. A nikoli ni imel dosti poguma, da bi res odrezal svojo popkovino do tega sveta.

Bil je petek, ko mu je umrla hči na bolniški postelji. Sporočilo o njeni smrti ni napravilo nanj kakega velikega vtisa. To je kakor pri Bogu: sliši te, a usliši te ne. Slišal je sporočilo, a vendar ga ni slišala njegova duša.

Ni bil posebno veren človek. Spoštoval je sicer vernike. Mogoče bi celo pomagal Kristusu nositi križ, a do Boga je imel hladen odnos. »Nekaj bo že nad nami,« je vedno govoril, a slišalo se je, kakor da bi bilo to nekaj grozečega.

Tedaj se je pripetilo, da se mu je zgodilo res nekaj nenavadnega: zaljubil se je v mrliča. Bila je ženska, stara kakih petindvajset let. Nikoli v

življenju pravzaprav ni bil tako resno zaljubljen. Nekega večera pa ga je Eros zadel z zlato puščico. Sprva seveda ni mogel verjeti.

Ni si priznal, da je to mogoče.

Dan ni bil nič posebnega. Pričel se je s tem, da je nebo zardelo. Kakor vsak dan je moral iti navkreber, da je prišel do svojega delovnega mesta.

Že sama beseda »delovno mesto« ga je napravila pri prijateljih sumljivega. »A je že spet kdo umrl,« so se mu nasmehnili prijatelji. S tem poklicem je bil pravi izobčenec, Juda med dvanajsterimi. Sicer pa je vedno skrbel za smeh, a tudi v resnih pogovorih so mu rekli, da ga nikakor ne razumejo, kako more zaslužiti denar z mrtvimi, ali da ni bil vzgojen etično. Najprej se je samo šalil, odvrnil je, da imajo ti največ denarja in še najbolj pošteno plačajo. A te šale ga niso mogle zadovoljiti, kajti iskal je resnejšega stika z ljudmi, zlasti še z bližnjimi. Zato je poiskal odgovor, ki bi bil dokaj zadovoljiv.

V zagovor je povedal, da drugi služijo denar z živimi in da je to še veliko huje.

Niti v obraz ji ni pogledal. Vzel je krpo in jo začel čistiti pri nogah. Mislil je na svetopisemski stavek: »Umijte si noge in boste čisti.« Pomena tega stavka nikoli ni mogel dojeti, dokler ni opravljal tega posla. Mrlič namreč dotlej ni čist, dokler niso očiščene njegove noge.

Že ko je prišel do popka, se mu je vtihotapil neznan občutek, ki ga ni mogel niti opisati.

Bila je nekaka zamaknjenost, kakor jo je poznal v jesenskem jutru, ko je sonce vzšlo izza goste megle. Tudi takrat je bil vedno odsoten, z mislimi je plaval v negotovosti. V takih trenutkih ni več občutil nobenega trenja, ne trenja z očmi, ne trenja, ki ga povzroča stik z materijo. Edino v takem položaju se je imel za spiritualista.

Približno takšen je bil njegov občutek, ko je s krpo krožil po njenem popku.

Tedaj ga je hipoma udarila misel. Bila je tako jasna, tako močna, da se je je ustrašil. Mogoče mu jo je vdahnil sam hudič. »Ta punca je prelepa, da bi jo čistil s takšno krpo. Vredna je mojega jezika.« In še preden je mogel ujeti to misel, da bi jo sodil na najvišjem sodišču razuma, je že ušla ter se skрила v mafiji dejanj. Sklonil je glavo in z jezikom plesal po njenem popku. To je delal s tako strastjo, da se ne spominja da je kako delo opravljal tako vestno, da je tako popolno ljubil. In bil je samo trenutek, ki ga je rešil mrtvila in mogoče celo samomora.

Spet je pred njegovimi očmi lebdela krvava luna. Bila je taka jesen, da jo še sen komaj pozna. Fabjan se je sprehajal po šumečih listih, zagledal jabolka, kako padajo z drevesa, in se prepustil pasti v sen dobrega počutja. »Rešila me je ljubezen do mrliča,« se je nasmehnil, in bilo mu je prijetno pri srcu.

SEPTEMBER 2000

Literarna delavnica »Milke Hartman«
v Galeriji Falke v Libučah

V Galeriji Falke v Libučah (Loibach) na avstrijskem Koroškem je 16. septembra 2000 potekala literarna delavnica »Milke Hartman«.

Pisci so ustvarjali na starinskih pisalnih strojih na okvirno temo September. Literarno produkcijo tega dne so sodelavci Mohorjeve družbe iz Celovca še isti dan razmnožili in zvezali v knjižico z naslovom September 2000. Publikacijo so organizatorji predstavili in razdelili udeležencem na zaključnem literarnem večeru, podelili pa so tudi nagrade za literaturo in najzanimivejši pisalni stroj.

ODLOČITEV ŽIRIJE

Žirija, ki jo sestavljajo dr. Silvija Borovnik, prof. Tone Turičnik in mag. Vinko Ošlak kot predstavniki prirediteljev, se je po branju in pretresu vseh oddanih besedil odločila takole:

Glede na to, da je bila literarna delavnica »Milke Hartman« v Galeriji Falke v Libučah nekaj posebne- ga; da so imeli udeleženci na voljo relativno malo časa, da so pisali v okviru danega skupnega naslova in da se niso mogli tako naglo udomačiti z okvirnimi pogoji in okoliščinami dela, so člani žirije s prispevki v celoti zadovoljni.

Po tehtanju posameznih besedil in glede na zastavljene cilje prirediteljev in splošne literarne kri- terije so se člani žirije odločili, da namesto ene same nagrade za najboljše besedilo razdelijo le-to na dva enakovredna dela, in sicer:

- 1. za črtico Blaža Prapotnika iz Slovenj Gradca »Sončni krogi« in*
- 2. za črtico Tima Wüsterja iz Št. Jakoba v Rožu »Očiščevalec mrličev«.*

Besedilo Blaža Prapotnika odlikuje zaokrožena, strnjena in lirična pripoved, zapisana v obvladanem metaforičnem jeziku ob suverenem razčlenjevanju gradiva.

Kratka proza Tima Wüsterja je presenetila žirijo z groteskno zasnovo, ki se je izkazala za izvirno in prepričljivo. Značilnost tega besedila je nenavadna in močna metaforika.

Profesor Tone Turičnik, ki je sourednik koroške literarne revije Odsevanja v Slovenj Gradcu, je predlagal, da bi uredništvo oba nagrajena avtorja prosilo za objavo nagrajenih prispevkov v tej reviji.

Žirija se je odločila, da podeli nagrado za najbolj zanimiv starinski pisalni stroj udeleženci Anji Benko s Prevalj za njen stroj znamke Fortuna.

*dr. Silvija Borovnik
Tone Turičnik, prof.
mag. Vinko Ošlak*

V Libučah, 16. septembra 2000

LEPOSLOVJE

Barbara Rotovnik

HEMINGWAYEVA KRATKA PROZA IN NIHILIZEM

ESEJISTIKA

»Kaj boste?« je vprašal točilec.

»Nada.«

Hemingwayev (besedni) svet je brez iluzij o smislu in absolutnih vrednotah. Tradicija in vrednote, relativne glede na človeški čas in prostor, delajo življenje začasno znosno. Ni nadčasnega, absolutnega in brezpogojno zavezujočega. Hemingwayevo pero zavestno brez čustev, strasti ali prizadetosti zasleduje neznosne znake minljivosti, bežnosti. Naturalistovo opazovanje, nič več. Naštevane vsega, kar je najdeno in nič olepševanja. Bralec je postavljen pred odločitev in možnost, da vidi (ali pač ne), kako malo je zanesljivega, gotovega in dokončnega. Zunaj ritualiziranega pitja, hranjenja, ubijanja je vse zmešnjava, zmeda in negotovost. Poleg konvencij vsakodnevnega navideznega reda ostane dobesedno »nada«. Nada-nič namesto govora o smislu.

Praznina nič se v novelah včasih kaže kot pričakovanje. Česa? Tistega nekaj, kar manjka...in ne bo nikoli. »Potem nama bo lepo. Prav tako, kakor je bilo,« se prepričuje dekle v Hribi kakor beli sloni, vendar natančno čuti, da se praznine (niča) ne da (več) pregnati. Zaključ: »In ko ti nekoč vzamejo, ne dobiš več nazaj.«

Tudi izkustvo človeške bližine in ljubezni je vsakdanje votlo. »Nič več ni lepo...tako mi je, kakor da je šlo v meni vse k vragu.« »Ali ni ljubezen več lepa,« ga vpraša dekle in on: »Ni.« Potem ona vzame čoln, on pa gre peš okoli rta. Praznina zija še naprej...

Včasih se zgodi sprememba, preobrazba. Sprememba kar tako in zaradi spremembe same. Ne na boljše, na slabše, navzdol ali navzgor, saj zaradi vseobsegajočega nič takšne kategorije odpadejo. »Rekel sem, da sem drugačen človek, James,« je dejal. Gledal je v ogledalo in videl, da je to povsem res. »Prav zdrave barve ste, gospod,« je rekel James. »Gotovo ste imeli zelo lepo poletje.« (Preobrazba)

Dostojanstvo starca je prazen skelet, ki čaka, da bo izplul na morje. Tako kot Hemingwayev stil. Kje je moški ponos Francisa Macomberja? Vera v vlogo, ki jo človek igra, v redu stvari je vera, ki dela red v svetu stvari. Toda red človeške eksistence je zgodovina praznih strani. Gotovo je samo eno, mora se končati. Zato pokol brez razloga in litanija nič (nada). »Zdrav nič, poln nič, nič s teboj.« (Čist, dobro razsvetljen prostor)

Prioriteta samostalnikov v Hemingwayevem pisanju naj bi demonstrirala pomanjkanje sposob-

nosti za glagolsko izražano osebno prizadetost. Toda ali v njegovi kratki prozi obstaja nekaj takega kot razlikovanje med eksplicitno narativno in implicitno moralno vsebino? Ali pa je to razlikovanje tako globoko, da popolnoma izgine? Kaj naj bi izpeljali iz posledic dialoga in akcije? Kaj pravzaprav sporoča Hemingwayevo pero?

Njegova elegantno razgaljena proza se učinkovito sklada z otipljivimi aspekti sveta. Težnja, prizadevanje, da bi v Hemingwayevi prozi našli smisel, se zdi neizbežna, vendar vnaprej obsojena na neuspeh. (Isto velja za svet, za človeško eksistenco.) Vsako dejanje vsebuje subjektivno presojo in se posledično izmika objektivni določenosti. Vse je torej dvoumno, nejasno. Nejasnosti s sodbami določamo v jasnosti, vendar so sodbe subjektivne in posledično spet odprte v nedoločenost. Ta paradoks vodi Hemingwaya v brezkompromisen realizem: kratko, skopo prikazovanje, upodobitev, ki posledično pušča bralca samega z nalogo, da izpelje moralo, če sploh. Prikriti nihilizen?

Hemingway je večša, ki jo privlači odsotnost luči, neosvetljeni prostori in njegovo pisanje postane jasno prav v luči vsega, česar ne pove. Čisti, transparentni opisi so brez moralnega načrta ali namena. Opisi namreč ne morejo sporočati, da so v svetu brez smisla upravičeni samo goli opisi. Kolikor je luči v tem svetu, je je v pripovedi sami.

Mož v Banalni zgodbi bere časopis in se sprašuje o »otročih naših otrok in kaj bo z njimi«. Sneg pada na drugem koncu sveta, tropske gozdove izsekavajo, umrl je španski bikoborec. Kateri bo naslednji dogodek (bran v Forumu), ki bo vznemiril »naša najgloblja prepričanja«? Kakšna nova merila naše civilizacije čakajo, da jih odkrijemo? Vse, kar nam ohranja dostojanstvo, so merila, klišejske resnice za vsak trenutek, navidežno iskrene konvencije.

Nietzsche je napisal slavni stavek: »Ni dejstev, so samo interpretacije.« Ta implicira, da stvari same po sebi nimajo vrednosti, da ni vrednot na sebi. Vrednote so to, kar ljudje vsilimo, vtisnemo vrednostni brezdoločenosti dogajanja. Dogajanju brez smisla in določenosti človek pripiše kategorije, vrednote in red. Človek postane izvor vrednot, smiselnosti, razumskosti in resnice. V moderni je univerzum kot tak brez-vreden ali raz-vrednoten. Raz-vrednoten in brez-vreden (brez vrednosti na sebi) pa ni samo univerzum, ampak tudi

Karel Pečko, *Uršlja gora*, tapiserija, 300 x 200 cm, 1986

človek. Moderna je opravila z vsemi privilegiji človeka nad ostalim v univerzumu, torej privilegiji, ki jih je človek prej užival pod obnebjem metafizike ali religije.

Nihilizem pomeni, da obstaja samo vrednostno nedoločeno dogajanje, dogajanje kot tako in da so vse vrednostne določitve človeški konstrukt. Nietzsche je razumel, da ima lahko občutenje nihilizma katastrofalne posledice, ker človek ne more živeti in preživeti v vrednostno nedoločeni totaliteti. Po svojem bistvu smo bitja vrednostnih sodb. In če se zavemo, da je izvor vrednot v naših sodbah, nastopi zanimiva paraliza. Namreč: če totaliteta univerzuma nima vrednosti na sebi (ni vredna sama po sebi), je človek sam del te raz-vrednotene totalitete. Posledično nastopi vprašanje, kakšna je torej vrednost našega vrednotenja. (Koliko je vredno in smiselno naše vrednotenje?) Kot rečeno, Nietzsche pravi, da smo prebivalci totalitete brez vrednosti, zato sami ustvarjamo vrednostne kategorije in s tem posledično totaliteti določimo vrednost, da se izognemo katastrofalnim posledicam brez-vrednosti. Toda če se zavemo, da smo izvor vrednosti v brez-vrednostni totaliteti, katere del smo, ali ni potem naše določanje vrednosti iluzija? Določam vrednost totaliteti, vrednotim totaliteto. Toda zbudim se v dejstvo, da sem jaz sam del tota-

litete brez vsake vrednosti. Ali ne sledi, da je moje vrednotenje kot tako brez vsake vrednosti, da se moj poskus vrednotiti totaliteto izide v nič? Na kaj lahko naslonim svoje vrednotenje, če sem prebivalec totalne raz-vrednotenosti, totalnega nič? Raz-vrednotenje totalitete univerzuma in dogajanja (ki naj mu človek določi vrednost) udari nazaj kot bumerang po človeku samem. Moje vrednotenje je brez vrednosti, je nič, jaz sam sem nič.

Občutek, da je vse nič (brez smisla) in da je nič človek sam, je globoko človeško izkustvo, ki nas mogoče udari v določenem trenutku življenja. Lahko pa udari in zaznamuje določeno zgodovinsko obdobje z občutkom nesmiselnosti in izgubljenosti dogajanja. Zahodna civilizacija v času Nietzscheja in Hemingwaya (pozno 19. in začetek 20. stoletja) se je gotovo napajala z občutkom nič in nesmisla, ki je dosegal vrhunec v 20. stoletju v dveh svetovnih vojnah. Hemingway je živel med obema vojnama in njegovo kratko prozo berem kot odločilno zaznamovano z občutenjem, da se je vse izteklo v nič in nesmisel. To občutenje je lahko ali potencialno destruktivno ali potencialno odrešujoče. Lahko pomeni neznosen konec ali zarjo novega začetka. V primeru Nietzscheja in Hemingwaya se zdi, da je bilo zanju občutenje nič nezno.

SPROTNi ZAPISKI V DNEVNIK

ESEJISTIKA

Uvodna pripomba: Drago Druškovič - Rok Arih se je rodil 30. septembra 1920 v Slovenj Gradcu, danes živi v Ljubljani. Po gimnaziji v Mariboru in Ljubljani se je vpisal na medicinsko fakulteto, a je moral študij zaradi vojne opustiti. V NOB je sodeloval od 1941, od 1944 na Koroškem. Na Koroškem je ostal do leta 1948, ko se je vpisal na slavistiko in primerjalno književnost. Zanimala so ga narodnostna vprašanja, predvsem manjšinska problematika. Od 1959 do 1974 je ravnateljaval Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani. Objavil je več znanstvenih razprav, sodi med najboljše poznavalce literarnega dela Prežihovega Voranca (od 1962 do 1983 je uredil njegovo Zbrano delo, deloma skupaj z J. Koruzo), bil je glavni urednik Naših razgledov (1959-1974). Izdal je več leposlovnih zbirk: Zibelka - 1953, Zato - 1957, Krokiji - 1964, Pomnenje - 1970, Telemahova iskanja in drugi krokiji - 1979. Op.: Podatki so povzeti po Enciklopediji Slovenije 2, MK, Lj.1988. In še: prevedel je G. Strindsbergove spominske zapise Pet mojih življenj in L. Horyja spomine slovenjgraške babice Vse visi na popkovini. Ob visokem življenjskem jubileju - iskreno čestitam!

Nekaj sem odbral, nekaj opustil v pisanju iz dnevnika na vabilo za prispevek urednika Toneta. Tu in tam sém že prej kdaj natisnil nekaj podobnega v Sodobnosti (od 1972 naprej). Zapisovanje dnevnega dogajanja, čeprav iz osebnih vidikov ne zajema v večji meri družbeno-političnega dogajanja, ki ga ponavadi preberem že vsako jutro, ko prejmem časopis. Osebnih pogledov, do katerih pride po poti miselnih zvez, je čedalje manj.

3. veliki traven. Staro ime meseca me je napotilo na travnike spodaj pod legensko planoto, od koder sem v mislih spet zagledal zgodnje potepanje v mladosti po stezah ob rečici Mislinji. Izginil sem v visokih travnatih razsežnostih in se oziral tja proti Uršlji gori in hribovju na severu, od najnižjih pa do samega pobočja zadnjega karavanškega vrha. Z raznih plati so to podobo naslikali domači slikarji. Zatem sem se ustavil ob pogledu na travnati mali svet in čisto od blizu zajel obilico raznih trav, sestavljenih iz marjetic, navadnih solzic, zlatic, metuljčic, deteljic, kalužnic, kislic, ki sem jih nekdanj kar žvečil. In opazil sem še cel živalski svet, in čisto od blizu sem zagledal na vrhu ene izmed bilk pikapolonico, ki se je odpravljala, da odleti neznano kam v pragozd drugih bilk. Tako sem se srečal s tratami mladih dni, z

dnevi, ki so se kot okruški spomina ohranili. Tistikrat je seveda tu bilo manj raznih poti, niti ni bilo velike asfaltne ceste, ki je po svoje izoblikovala ta del travne pokrajine. Vse skupaj bi lahko imenoval kot neke vrste impresionistični spomin na mojo deško preteklost.

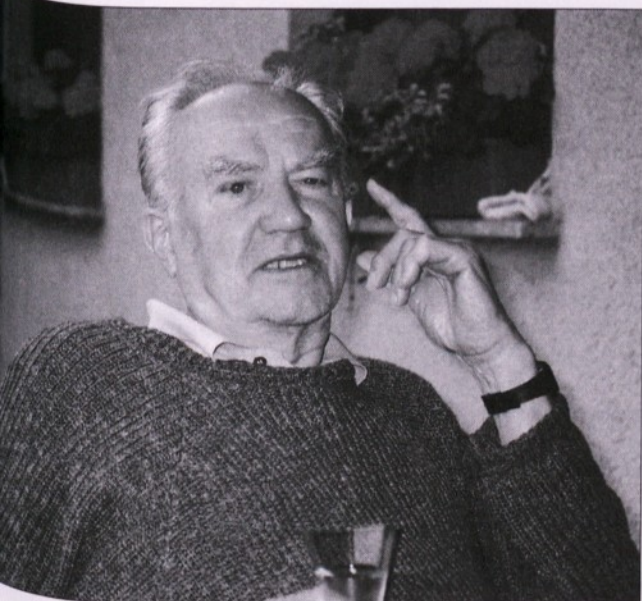
9. veliki traven. Tudi tukaj, kjer zdaj stanujem, sem na zadnji strani, onstran ograje atrija, ohranil travni kotichek z obiljem navadnih marjetic. Opazil sem, da so tudi drugi stanovalci v naselju tu in tam ohranjali samorastno obilje marjetic. Morebiti tako kakor jaz zaradi spomina na zgodnje čase in dni, ki so jih preživljali na podeželju. Tod, zgoraj nad našim naseljem, ki ima lepa imena ulic po raznih drevesih, se vije 'pot spomina' na nekdanjo nasilno razmejitve mesta. Po takratni črti so to prebivalci mesta ohranili, polepšali z drevoredom in namenili pač vsakokratni uporabnosti človeku, ki naj bi še naprej nekdanjo nasilno razmejitve uporabil kot prijetno pešpot.

Letošnje leto je to pot menda nekaj šol in vrtcev v teh dneh uporabilo kot sprehajalno stezo za otroke in mlade. In ko sem se vrnil z jutranjega sprehoda s psičko, sem se moral odpeljati na zgornji del mesta. Tja je želela žena na napovedano predavanje nemške teologinje Ute Ranke - Heinemann, avtorice pravkar izišlega dela pronicljivih razlag iz zgodovine evangelijev z naslovom 'Ne in amen'. Knjigo je žena dobila v dar.

Le tu in tam naletim na sodobno dogajanje v našem mestu, več pa imam še seveda stikov po knjižni poti. Tako sem nedavno tega dobil v roke zanimivo delo našega novejšega popotovalca po Afriki Toma Križnarja. Nekako so se vendarle pomaknile stvari naprej, tako da lahko tudi pripadnik majhnega evropskega naroda obišče odročne afriške kraje - južni del Sudana, domovino Nubov (knjiga je izšla 1990).

28. rožnik. V najini odmaknjenosti dobiva z ženo tudi obisk katere od vnukinj: tako je prišla dostikrat v tem letu najmlajša mala Tina, ki se pohvali, da je opravila že prvi razred devetletke kot prehod namesto nekdanje male šole. Ker se je počutila že tako odrasla, jo je babica peljala v živalski vrt, kjer pa je niso toliko zanimale njej že znane velike eksotične divje živali, temveč predvsem oba mala konjička ponija, ki ju je lahko jezdila.

30. rožnik. Spet skoraj vsak dan nadaljujem z diktiranjem posameznih poglavij iz življenja in

Drago Druškovič - Rok Arih

dela karantanskega pisatelja - Prežihovega Voranca. Pri oblikovanju poglavja o njegovih romanih, ki vsekakor sodijo v našem malem okrožju kot neverjeten dosežek, sem ob spremnem besedilu italijanskega prevajalca Ezia Martina (1998) pomislil, da bo letos petdeset let, odkar je preminil Prežihov Voranc. Italijanski prevajalec omenja, da je ta izredno nadarjeni pisatelj še zadnje dni svojega življenja čakal na ponatis romana 'Doberdob' in da bi mu tisti čas honorar resnično prav prišel.

3. malega srpana. Po TV sem izvedel, da so na Ljubelju spet proslavili obletnico konca te podružnice mauthausenske mučilnice. Janko Tišler, avtor dela 'Mauthausen na Ljubelju', je mimogrede nekaj povedal o muzejski zbirki. O tej njegovi in J. Rovška knjigi (1995) sem nekaj napisal tudi v Koroškem vestniku (1996). Vidim, da sem v zadnjem času prebral kar vrsto spominov na neljubo preteklost našega naroda. Tako Andreja Kokota delo 'Ko zori spomin'; delo je izšlo tudi v nemškem prevodu pri založbi Drava z uvodom avstrijskega parlamentarnega predsednika dr. Heinza Fischerja (1996). O knjigi sem oskrbel informacijo v Svobodni misli (1999). Dalje sem poročal tudi v Slovenskem vestniku (1999) o obsežnem delu 'Slovenci v Mauthausnu' Franceta Filipiča. Vsa ta grozljiva statistika, o kateri pričajo ta dela, je v nekakšnem nasprotju z novjšimi objavami 'zakasneli' denarni odškodnini nekdanjim sužnjem s strani nemške države. Kakorkoli že, človeška življenja pač ne moremo izenačiti z nikakršno vsoto.

Zdi se mi, da sem tega preveč prebral in hkrati podoživljal, čeprav bi morala obseči informacija o

nekdanjem dogajanju v Evropi kar največje število bralcev. Že prijatelj Andrej Kokot se v svojih spominih 'Ko zori spomin' sprašuje, ali je storil prav, da je obiskal kraje nekdanjega izseljenišтва koroških Slovencev, ker je ponekod doživel z bližnjimi popolno odtujenost in nevednost, in to tam, kjer so nekoč bili slovenski izseljenci - pregnanci..

Sodobni svet se kar naprej še opoteka ob teh vprašanjih in spotika v zvezi z ambicijami praktične politike. Pojavljajo se celo neki novi glasniki ljudem bolj naklonjenih populističnih politikov, ki doživljajo ponekod celo naklonjen sprejem. Tako sem prebral po naključju knjižico 'Die Haider-Schow' (2000) Klausa Ottomayerja, profesorja v Celovcu, po rodu iz Frankfurta ob Maini. Ta celovski univerzitetni profesor navaja vrsto podatkov v zvezi s politikom, ki ga obravnava. O usodi lepe karavanške dolinice, ki se imenuje prav z izvirnim imenom 'Za vrhom', sem prebral, da je omenjeni »Haider prevzel materialno in psihološko dediščino vojne in nacistične generacije. Materialno je to prevzel, ker si je brez vidnih skrupulov pustil podariti od svojega strica Wehoferja po nacistih 'arizirano' podeželsko gozdno veleposstvo »Barental« (str. 63).

Kakorkoli že, priče smo sedanjemu dogajanju, pa tudi, če si hočemo predočiti širši razgled o omenjenem možu, ne moremo mimo zadrege v zvezi z novjšim evropskim razvojem, o katerem razmišlja celovski profesor na kraju svojega dela in sprašuje: 'Kdaj bo imelo to strašilo svoj konec?'

14. velikega srpana. Z ženo v glavnem uspešno braniva v najinem domu svojo notranjo svobodo. Razumljivo, da naju kdaj vznemirijo bodisi pobudniki raznih publikacij, ki jim odgovarjava, da sva prenehala kupovati raznorazno natisnjeno gradivo. Včasih pa se pripeti tako, da kdo želi celo kakšno izjavo starejših ljudi, ki so stari nad šestdeset let. Žena je ob takih priložnostih izročila telefonsko slušalko meni, in presenečen sem poslušal celo kopico zvedljivih vprašanj onstran telefonske zveze. Anketarica je vpraševala tudi, koga nameravam voliti, nakar sem odgovarjal, da o tem kot posameznik ne nameravam vnaprej odgovarjati in tako pravico razumem in imam. Zatem je glas onstran linije vprašal, koliko sem star in ob mojem odgovoru, da sem blizu osemdeset let, anketarica ni več kaj vprašala, ampak prekinila pogovor.

Čez kakšne dni se je oglasila tudi vpraševalka Ninmedie, ki pa je na moje pojasnilo o starosti bolj spretno odgovorila, češ da je moja leta pravzaprav ne zanimajo toliko. - Letargija, ki dostikrat lahko prevzame starejšega človeka ob vsej otopelosti, 'ko podplat je koža čez in čez postala', je pač upravičena.

Ko je človek v določenem obdobju, upravičeno občutljivo doživlja novejšo dogajanje.

ESEJISTIKA

Vse kaže, da so že zdavnaj pozabljeni problemi vzniknili na novo. Zato je zanimivo tudi sleherno gradivo, ki lahko v tej zvezi karkoli pojasni.

28. malega srpana. To sem si moral še zapisati o velikem srečanju ob šestdesetletnici mature. In celo v drugem mestu, kamor smo skupno odpotovali. Najbolj presenetljivo ob podobnih srečanjih, imel sem jih več, je bilo, da se večina z večino ni več poznala, pozdravljali smo se in predstavljali. Večino je poznal le še stalni organizator podobnih srečanj. Skoraj bi mu zameril takšno vitalnost. Moj tokratni občutek pa je še celo otožen, ker na srečanju niti enega meni bližjih sošolcev ni bilo.

4. velikega srpana. Prijatelj in pisateljski kolega Vlado Kavčič mi je podaril svojo pravkar izšlo knjigo 'Vrnitev v izginule kraje'. Bere se ta knjiga! Je slogovno čisto delo in pravzaprav tretji del izišle 'Pustote'. Nekakšna notranja podoba knjige naj bi bila, vsaj po mojem dožemanju, filozofija določene nemoči ob sklenitvi lastne življenjske poti.

30. velikega srpana. V dnevnem časopisu sem prebral zanimiv članek pravnega strokovnjaka Matevža Krivica z naslovom 'Kaj naši politiki vedo o pravu'. Besedo 'pravo' uporabljajo pravzaprav dostikrat. Drugo je, kako smisel izraza udejanjajo v življenju. Človek bi jim želel, da bi se

jim to posrečilo v kar največji meri. Vendar pa bi dal prav strokovni in znanstveni preizkušnji pisca časnikarskega opozorila, pa tudi ambicijam, da naj bi razni javni govorci in predstavniki nas vseh poznali vsaj tisto, kar je že jasno kot beli dan in o čemer - po domače povedano - čivkajo že vrabci. Le mimogrede, ob novejših pogovorih, bi človek želel, da bi prebrali vsi ti predstaviški možje in žene kratko razpravo v 'Pravniku' (1977, št. 11-12) profesorjev dr. Boruta Bohteta in dr. Mirjam Škrk 'Pomen avstrijske državne pogodbe za Slovenijo in mednarodni vidiki njenega nasledstva'.

Vse kaže, da so že zdavnaj pozabljeni problemi vzniknili na novo. Zato je zanimivo tudi sleherno gradivo, ki lahko v tej zvezi karkoli pojasni. Recimo, tak primer.

Epilog: Do tega dokumenta sem prišel s pomočjo Arhiva Slovenije, ki mi ga je posredoval Muzej narodne osvoboditve Maribor (1998). Dokument sem potreboval za vlogo za priznanje, kako so me z družino vred izgnali iz moje domovine v Srbijo. Prilagam fotokopijo originala kot značilen dokument o genocidnem ravnanju - namerno izničenje celotne družine iz rojstnega kraja. V uradnem dopisu slovenjegraškega nacionalsocialističnega župana, ki ga dokumentarno objavljam, naslovljeno na pooblaščenca rajhovskega komisarja za utrjevanje nemškega naroda na službeno mesto v Mariboru v zadevi ZR/C 32 DE/Schm

v.7.1.42, Slovenjgradec 20. 1. 1942.

O družini Druschkowitsch naslednje:

Druschkowitsch Josip, gospodar in pa lesni trgovec, umrl pred nekaj leti.

Dne 26. 7. 1941 so bili prisilno izseljeni:

njegova soproga Druschkowitsch Roza, roj. Wretschko, roj. 5. 4. 1889 in njeni otroci:

Druschkowitsch Josef, roj. 8.3.1912, visokošolec, Druschkowitsch Karl, roj. 30. 9. 1920, visokošolec, Adela, (poročena z medtem umrlim bančnim uradnikom Brence), roj. 29. 6. 1908 in Ljudmila, roj. 26. 6. 1909, poročena z zdravnikom dr. Maksom Poharjem, ki je bil hkrati izseljen.

Vsi so bili jugoslovanski državljani in poudarjeno slovenske narodnosti. Navedene osebe naj bi bile ta čas v Brus - Blaschevo v Srbiji.

Podpis: uradni župan v Slovenjgradcu
L. A. Jos. Hermans.

Med člani družine manjka Zora Druschkowitsch, poročena Oswald v Koroški Beli.

Prilagam fotokopijo originalnega dokumenta kot primer značilnega uradnega izničenja slovenske družine. Z izjemo dveh omenjenih (Jože Druškovič in Armin Brence), ki sta preminila na območju Jugoslavije, so se drugi člani družine vrnili po letu 1945 v Slovenj Gradec.

**Der Bürgermeister
in Windischgraz**

An den
Beauftragten des Reichskommissars
f.d.Festigung Deutschen Volkstums
Dienststelle Marburg

in Marburg.
=====

Btr.: ZR/C 32 De/Schm v.7.1.42.

Über die Familie Druschkowitschist Folgendes in Erfahrung gebracht worden:

Druschkowitsch Josef, Haushaltungsvorstand und Holzhändler ist vor mehreren Jahren gestorben.

Am 26.7.1941 wurden zwangweise ausgesiedelt:

Seine Ehegattin Druschkowitsch Rosa, geb. Wretschko, geb. am 5.4.1885 und ihre Kinder: Druschkowitsch Josef, g. 8.3.1912, Hochschüler Druschkowitsch Karl, geb. 30.9.1920, Hochschüler, Adele (verheir. mit dem mittlerweile verstorbenen Bankbeamten Brenöel geb. am 29.6.1908 und Ludmila, geb. 26.6.1909 verheiratet mit dem Arzt Dr. Max Pochar, der gleichfalls mitausgewiesen wurde.

Alle waren jugoslawische Staatsbürger und betont slovenischer Nationalität

Die angeführten Personen sollen sich gegenwärtig in

B r u s - B l a s c h e w o

in Serbien befinden.

Der Amtsbürgermeister in Windischgraz

L. A. Jos. Hermans

Faksimile dokumenta o genocidnem ravnanju fašističnega okupatorja s Slovenci med II. svetovno vojno

UMETNIK, VIZIONAR, GALERIST IN MENTOR

ali o tem, kako je KAREL PEČKO, profesor in akademski slikar, razvijal drzne kulturne zamisli, jih uresničeval in izgoreval zanje in - še posebej - za ustvarjalne cilje in dosežke.

(odlomki iz portretnega eseja)

V kulturnem razvoju si v Slovenj Gradcu obdobja po letu 1954 ne moremo zamisliti brez imena Karel Pečko. Vsi ga poznajo, profesorja, slikarja, umetnika, moža gibke postave, zdaj rahlo upognjene in s košato belino las, некоč garaške vztrajnosti, a kljub osemdesetemu vedno vitalnega in delavnega, vihraje in nebrzdane domišljije, zdaj pomirjene v modrost, in pronicljive iznajdljivosti, volji in nalogam namenjene, moža, ki z doseženim nikoli ni zadovoljen, človeka s pritajenim nasmehom in ognjenim pogledom, zdaj zastrtim z zatemnjenimi očali, ki silijo ob živahni besedi s sedišča in jih navajeno vrača, razgibane, navdušujoče ali zaskrbljene misli, včasih s podtonom obtožbe, drugič prekipevajoče ponosnosti, češ dolžni smo zanamcem zapustiti sled trajnih vrednot: življenje mora biti ustvarjalno in polno. Zasebnega življenja nima veliko, vse nehanje je (bilo) vpeto v javna dogajanja: zdaj je najintimnejši dom atelje, ki so mu ga pomagali zgraditi donatorji, prostor samote je in tišine, dela in odmaknjenosti.

Ko razvrščam podobe preteklosti, se prikaže najpogostejša: Pečko je bil povsod, razvil je vseobsežno dejavnost, delal za tri, dnevi so mu bili vedno prekratki, imel energije za dva, nič ni prepuščal naključju, in živel eno samo polno življenje. V Slovenj Gradec ga je pripeljal dolg do štipenditorja, okraja Slovenj Gradec. Z zakladnico znanja in jasno voljo iz svojega življenja izoblikovati kaj več kakor samo pedagoško kariero, je resno tehtal vedenje, kako slikarju odpirajo vrata le večja, likovno uveljavljena središča, kjer si lahko zagotovi eksistenco, sicer pa se izgubi na robu dogajanj.

In se je odločil, da ostane.

Slovenj Gradec je bil v petdesetih letih brez pretiranih ambicij, čeprav je - v primerjavi z drugimi - živel dokaj razgibano kulturno in športno življenje. Predvsem je Pečka navdušila likovna dediščina, ki jo je mesto ustvarilo v preteklih stoletjih, še posebej zapuščina slovenjgraških baročnih slikarjev in kiparjev: ta ga je opominjala, da je tudi manjši kraj lahko pomembno žarišče likovne tvornosti za večje območje, kot ga je mogoče objeti s pogledom s prvega hriba. Srečanja z Jakobom Sokličem, mestnim župnikom, ljubiteljem likovne umetnosti, neutrudnim zbiralcem umetniških in zgodovinskih predmetov in estetom, so poglobila spoštovanje do likovne preteklosti in naporov mesta za njeno ohranitev. Nemir mladih (arhitekta Marjana Gnamuša in Mirka Zdovca, filologa Primoža Simonitija in slikarja Karla Pečka) se je zgostil v voljo, kako sprožiti ponovno

zanimanje za likovno umetnost, več, razviti možnosti, ki bodo naklonjene današnji likovni ustvarjalnosti tudi v domačem okolju: v uresničitev je dozorela zamisel, da ne kaže tarnati ali bežati, ampak spreminjati kulturno zavest in se organizirano in srčno lotiti dela. Edini izmed četverice je bil Pečko, ki je za stalno zaupal usodo slikarja komaj oprijemljivim razmeram, ko je ostal v Slovenj Gradcu in jo kmalu povezal z usodo galerista, prodornega organizatorja likovnega oziroma kulturnega življenja in svetovalca.

- Zame sta bili odločilni dve usmeritvi: ali vplivati na poživitev likovnega dogajanja v življenjskem okolju ali se zanimati samo za lastno ustvarjalnost in se boriti za delo in obstoj; kot je razvidno, sem izbral prvo možnost, ki mi je družbeno in sociološko pomenila mnogo več.(...) V slovenjgraških razmerah me je vezalo marsikaj, kar je bilo organizacijsko naporno - zdelo se je, da je tega največ, pedagoško in mentorsko potrebno, življenjsko nujno itd., vendar v ključnem smislu sem vedno bil in želel ostati slikar, za kar sem seveda posvetil ves študijski čas in kot mejnik postavil življenjsko odločitev. Vesel bom, in prav gotovo vsi drugi kulturni delavci in tisti, s katerimi smo se skupaj ukvarjali z idejami, pripravami in izvedbo različnih kulturnih manifestacij, če bodo vsa ta dejanja našla določeno odmevnost tudi pri zanamcih, se pravi, če bodo zapustila kaj trajnejših vrednot in navduševala naslednje generacije. ¹

Tako pričanja Pečko dolgo in naporno pot za »poživitev likovnega dogajanja v življenjskem okolju«. Najprej: Ivo Skerlovnik, predsednik tedanjega okraja Slovenj Gradec, prisluhne navdušujočemu utemeljevanju in kot človek izkušenj doume nemir mladega slikarja in vizionarja. Nasvet je preprost: napiši vlogo in postopek za ustanovitev razstavišča bomo pospešno pripeljali do konca. Ustanovljen je Umetnostni paviljon. To dejanje pomeni začetek in usmeritev Pečkove življenjske poti: imenovan je za ravnatelja, ravnatelj pa more in mora veliko storiti za razcvet likovnega dogajanja, je dosledno prepričan Pečko, in zastavlja vse bolj drzne kulturne načrte.

Samo hoteti je premalo, zgodovina šteje dejanja. Mladostno neugnan, humanistično široko naravnani, voljan se spoprijeti z ovirami in razmerami, pripravljen trdo delati, da bi premagali samozadostnost in povprečnost, prepoznavna pot, ki jo potrjuje občutek: razstavni program mora biti izjemen in odmeven, kajti le tak bo magnet za ustvarjalce in poročevalce. Če ostaneš anonimen, te v bistvu ni, resno pristavlja.

Prve razstave v prvem nadstropju nekdanje mestne hiše so zaorale ledino, a hkrati vzbudile pomisleke, ki so se včasih močneje, drugič manj izrazito znašli v oznaki »meščanski elitizem«, krilatici, za katero se je skrival »sovražnik«, nevaren ljudstvu. A z več humanizma prežete in razsvetljene glave so čutile pomembnejše vzgone. Tehnica pa je bil denar: stara zgodba! Ob mednarodnem programu se je včasih prikradla pomisel politikov o nevarnostih »uvoza nesocialistič-

ESEJISTIKA

Predvsem je Pečka navdušila likovna dediščina, ki jo je mesto ustvarilo v preteklih stoletjih, še posebej zapuščina slovenjgraških baročnih slikarjev in kiparjev ...

Rihard Jakopič je izrazil veliko misel: 'Najprej zahtevam od slikarja, da je človek, nato šele umetnik!' Pečko to načelo dosledno spoštuje.

nih« idej: bitke je bilo potrebno bojovati na strokovni, ideološki in politični ravni. Tudi politična policija je dala kdaj vedeti, da strogo sledi, kaj se v kulturnem vrenju dogaja.

In Pečko je ob podpori uglednih in politično spoštovanih strokovnjakov in prijateljev iz študijskih let-le-ti so sledili evropskim tokovom - snoval načrte in jih uresničeval do mej možnega in s pokroviteljstvi ter uglednimi govorniki na otvoritvah zagotavljal »pravo naravnost«. Pretehtani prijem! Prebiti anonimnost, zagotoviti javno strokovno podporo, oblikovati ozračje naklonjenosti okolja so bili temeljni cilji in pot proti uspehu. Kakor nekateri zledenijo ob pomisli na velike posledice svojih dejanj ali jih zgrabi panika, Pečka nikoli ni gnetla tesnoba, velikopoteznost je bistvo njegove narave, volja po obvladovanju velikih projektov potrditev samega sebe. Organizacija mora biti domala stoddotna, veliko drobnih napak jo lahko uniči, recimo, veliko termitov, čeprav so drobne mravljičice, izpodje goro, da se zruši. Delati moramo za trajne vrednote, ponavlja: za našim bivanjem vendarle mora kaj ostati, dokaz, da nismo zapravljali ne moči in ne časa v prazno. Zato vztrajno in dosledno hodi po zastavljeni poti od začetka do upokojitve, več, veliko znanja in izkušenj ter velikansko energijo namenja ugledu Umetnostnega paviljona oziroma Galerije likovnih umetnosti, natančneje, uveljavitvi Slovenj Gradca kot uglednega likovnega središča. Skratka, kakor pravi za druge, v največji meri velja zanj: pravi človek o pravem času na pravem mestu. In dosežke sprejema z otroškim veseljem, občutkom odgovornosti in ponosom, saj je le za velike cilje vredno živeti. Materialne nagrade so lepa stvar, a niso odločujoče: Pečku ne pomenijo posebnih spodbud, ob njih ostaja stvaren in še naprej »stari« Pečko.

Vrednotenju vzponov in padcev, razbiranju zrna od plev, velja opomnja ob jubileju ustanove:

- Za velike dosežke ne obstajajo bližnjice. Včasih mine štirideset let, ko lahko človek potrdi sebe in dokaže drugim, da se je za neko dejanje odločil prav, da so zamisli in njihovo oživljanje dobile smisel ter pustile neizbrisne sledi. Take sledi pa so predvsem dediščina vizij. In za Galerijo likovnih umetnosti v Slovenj Gradcu so se vizije stekale v sotočje, ki doslej ni nikoli presahnilo(...) In stopili smo iz anonimnosti, razširili galerijsko dejavnost preko občinskih meja v slovenski in mednarodni kulturni prostor in tako ustvarili razmere za dolgoročneje mednarodno kulturno sodelovanje. (...) V razčlenjevanju minulih 40 let nenehno sili v ospredje vprašanje, kako je bilo mogoče vzdržati ravnotežje v odnosu galerija - mesto - širše urbano okolje.²

In Umetnostni paviljon je črpal moč iz teh vizij, zastavljal naloge, da so ostrmeli tudi navajeni izzivov, za občila je postal magnet, saj načrti kar vro in zanimanje tudi. Še posebej po dograditvi novih galerijskih prostorov. Ne, nikakor ni to tavanje v oblakih, megalomanstvo, kakor maloposestniški nergači označujejo vsako drznejšo misel in dejanje, več, to so stvarni načrti, v »prvem branju« morda fantastični, komaj umljivi, a v srčiki živo stvarni in ob iznajdljivih naporih uresničljivi. Zato ravnatelj Pečko - tudi ravnateljstvo mu je pomenilo kulturno poslanstvo - v polemiki s komercializmom, podtikanji in lažmi odločno

in trdo brani načela ustvarjalnosti, načrte in program Umetnostnega paviljona, pomen velikih mednarodnih razstav, spoštovanje ustvarjalnega dela in svobode ter resnico in pošteno kritiko proti samopovečevanju tržnih likovnih producentov, napihneni samoreklami in izsiljevanju ter omalovaževanju akademsko izobraženih likovnih ustvarjalcev in njihovih umetniških in pedagoških dosežkov:

- Naj ponovim svoje spoštovanje slovenskemu geniju Rihardu Jakopiču, ki je izrazil veliko misel: 'Najprej zahtevam od slikarja, da je človek, nato šele umetnik'!³

In Pečko umetnikovo načelo dosledno spoštuje!

Osvojijo ga zahtevni načrti, tega nemirnega gorečnega, večnega optimista, ki ne dvomi o uspehu in mu ovire le pritrjujejo, da je odločitev prava, in sogovornika, ki blesti v monologih in ga domišljija nosi na krilih. Še posebej po letu 1965, ko zaorje ledino novih obzorij v Slovenj Gradcu zasnovana in odprta jugoslovanska likovna razstava Mir, humanost in prijateljstvo med narodi. Ob stvarnih načrtih in garaškem delu so dosežki izjemni, več, daleč nad pričakovanji.

Povprečnost je sivina, je je preveč in je neproduktivna, Pečko preprosto razmišlja, ponavljajoča se je nazadovanje: strma pot k zahtevnejšim ciljem, pristavlja, je rast, napredek, kakovost. Zato tenkočutno in vizionarsko predlaga in oblikuje naloge, posebej ob programih v počastitev jubilejev Združenih narodov, tako ob mednarodnih likovnih razstavah kakor drugih prireditvah - pisateljskih srečanjih, zborih umetnostnih zgodovinarjev, zdravnikov itd. Kako naj od drugih pričakujemo spoštovanje, če ne bomo najprej pometli pred svojim pragom, s polnim žarom in podtonom ironije in samokritičnosti prepričuje stolčke, kajti urejenost, čistoča kraja in lokalov, dostojna ponudba in še kaj so spričevalo, da nismo Balkanci, in vsi, ki se srečujejo s tujci, morajo vedeti, kaj je pomembno, kaj pristno, kajti življenje ima dušo in obraz. Beton je beton, četudi ga prebarvaš!

Vlogo ustanove z železno voljo in spretnostjo krmari med čermi visokih zahtev in pritiski dnevno-političnih banalnosti. S prijatelji oblikuje načrte, kaj, kdaj in kako, in nikakor mimo načel, češ, dragi moji, ne siromašimo družbene strukture, še manj kulturne - oblast je tudi včasih sama sebi napoti - nasprotno, vsaka nova dejavnost je kamenček v mozaiku družbenih dogodkov, in to od upravnih služb, zdravstva in šolstva do kulture in vsega. Mesto je mesto le, če ima vse funkcije. Odločno sem, vzkipi, proti odpravi železnice (med prvimi je podpisal protestno petico, a je bila brez haska) - razmislite, potisnjeni bomo na obrobje, če izgubimo živo prometno žilo. Mesto mora dobiti obvoznico, starega mestnega jedra nima nihče pravice uničiti, razvoj mesta ima zgodovino in zakonitosti, spoštujmo jih, ne barbarizirajmo ga z modernizmi, svari urbaniste, bodimo trmasto odločni proti atomskemu odlagališču oziroma odlagališču radioaktivnih odpadkov, bog ne daj, da bi ta kuga onesnaževala to deviško Mislinjsko dolino, pokrpajmo rakast asfalt, ni težko, le lotiti se je treba - nič ni nemogoče, kar je v človeških močeh! Spoštujmo tradicijo, uči ultra moderniste; spoštujmo naravo, povzdigne glas, ko ji grozijo z buldožerji in žago! Onesnaževanje nas bo udarilo, se vrnilo kot bumerang! Visoki dimniki niso več izkaznica napredka!

Karel Pečko, Slovenj Gradec, serigrafija, 2000

Glejte, koliko desetletij, morda sto, dvesto let, je raslo tole razkošno drevo, da nas zdaj prijazno pozdravlja in razveseljuje, da o zdravljenju zraka ne govorim! Spoštuj ga in se mu prikloni! Naj razveseljuje tudi tvoje otroke in njih otroke! Kakor pomembna dela prednamcevi! In prepričevanje se prijema. Tudi stolčkov in foteljev. Za zgled da prvi obnoviti hrastova vhodna vrata Umetnostnega paviljona, nekoč mestne hiše oziroma okrajnega glavarstva. Če hočemo, vsi zmoremo vse, razlaga in zavzete besede in živahne oči izražajo otroško vero v dobro in sočloveka. Beseda, polna neulovljive energije in fluidnih lepote, je magnetična.

In prav iz teh vzgibov povabi primarija Draga Plešivčnika, kirurga in ravnatelja bolnišnice, da zastavi svoj ugled tudi za cilje mednarodnih kulturnih prireditelj v mestu in da prevzame vodenje velikih organizacijskih odborov. V študijskih letih so Pečka poučili, da, kdor je sredi dejanj, se istoveti z njimi. Prireditve morajo biti dogodek vseh, kraja, občine! In manj bo don Kihotov in mlinov na veter in tistih čudnih nalepk - »malomeščanski elitizem« - in ovir, škodoželjnosti in nerazumevanja!

- Za osvetlitev tega vprašanja je bil potreben nasvet, predvsem ob ostrejših dramatičnih zapletih, češ pogledj stvari tudi s sociološkimi očmi, saj so v mnogočem vplivi družbenega okolja močnejši od hotenj neke kulturne ustanove, ki je bogokletno sejala seme 'elitnega': '...čemu vabila na otvoritve z osebnimi vabili, za to so javni plakati; ali smo se za to borili?' S takimi in podobnimi strašili so nas oblegali tako imenovani aktivisti realsocializma. Nič presenetljivega, nasprotja so vselej bila, so in bodo.«²

V zaostrenih trenutkih pa se je tako vedno klicalo davkoplačevalce na pomoč - stara povest.

Pretehtana se je izkazala Pečkova teza, da lahko orjaški organizacijski odbori veliko storijo - več, celo zelo potešijo »ideale množičnosti« in razpredejo korenine do številnih posameznikov, poudarjajoč, da tudi »moj delež ni nepomemben«. »Težo« dodajo pomembni pokrovitelji in donatorji, ugledne ustanove in osebnosti republiškega, zveznega ali mednarodnega ugleda - ah, koliko potov in obiskov pomembnih vrat in ocvetličanih prošenj je zmožeg - od bele Ljubljane do Beograda in Združenih narodov: kolegi

dragi, to so blažilci, če hočete, strelководi, ki izničujejo napetost. Najkvalitetnejše stvaritve so elite, so največji domet človeškega duha. In te imajo pravico doživeti in spoznati tudi naši ljudje vseh poklicev in starosti, je Pečkova demokratična misel. In spreminjanje kulturnih razmer postane stalnica njegovih nešteti nalog. Ljudske govornice ga prizanesljivo okronajo za fanta, letečega pod oblaki, celo še komaj prištevne in normalnega: res, včasih se zdi, da so trdna tla globoko spodaj. Kadar vzplameni drzna, komaj ulovljiva ideja, izvirna ali povzeta, zamisel, ki ga vznemirja - bodisi v tihih nočeh ali za slikarskim platnom v naravi, rojena hipoma, kjerkoli, sredi hrupnega vrvenja v mestu ali med prekipevajočim razpravljanjem, jo Pečko podvojeno živi, kakor da je že stvarnost, več, življenje se bo ustavilo, če ne bo zardila brsti in se pognala v rast. Tedaj tehta, razčlenjuje, sam ali v neskončnih pogovorih in dramatičnih dialogih s prijatelji, včasih z dolgimi in zapletenimi esejističnimi monologi, tudi globoko v noč, kakor bi se čas ustavil: tedaj išče, kdo in zakaj zmore kaj postoriti in pomagati, kajti v kraju ni dovolj strokovnih moči, povabili jih bomo k sodelovanju, trezno ocenjuje in primerja, razpravlja jo v dvoje ali troje, kjerkoli, po Glavnem trgu ali na sprehodu med travniki, živčno zaustavlja korak, se vzneseno prestopa in v velikih dirigentskih lokih pritrjuje plameneči domišljiji, ter našteva dokaze. A žametna belina las kot simbol modrosti zvesto pritrjuje. Tak trenutek je učna ura drznih kombinacij, sklepanja, vrednotenja, ocenjevanja, merjenja strokovnih in političnih koordinat, predvidevanja učinkov, nasprotnikov, ki bodo tečnari in kje in politično diskreditirali (kar je kar precejkrat bilo), potem znova in znova, vse prepričljiveje, kakor da je že vse odločeno, naravna ostrino misli proti jedru, razčlemba dozori v sklep in zamisel, kako zastaviti pot, zamejiti naloge in dosežke in uskladiti galerijska in osebna hotenja. Prepoznavna Pečkova lastnost je nebrzdana domišljija: nič temnih oblakov ne priznava in polen, ki jih - vsa dolga zgodovina jih ima veliko na vesti - posvečeni v oblast tako zvesto valijo na pot pionirjem bojevnikom. A pogumnim je sreča naklonjena!

Karel Pečko, profesor, slikar, umetnik in iznajdljiv organizator, vizionar, bojevnik na belem konju kulture, hoče biti v prvih vrstah: načrtuje prireditve, kakor rečeno, prepričuje, dokazuje, razčlenjuje, opogumlja, primerja, njegovo prepričanje in prepričevanje je nalezljivo. Ko organizacijski mehanizem steče, si pritrjuje iz izkušenj, ga je potrebno samo še pospeševati, a le do meje, da se ne sprevrže v nasprotje; ko razpleta zapleteno, išče poti iz labirinta, rešitve kar stresa, včasih nervozno, drugič presenetljivo mirno, a vedno možne, optimalne, tiste, ki se kažejo v koordinatah kot najboljše, stvarne in resne. Logika stvari ga varno vodi skozi denarne zanke (če imaš pametno idejo, boš zanjo dobil denar, denar pa nujno ne rojeva pametnih idej), organizacijske postavke, odločitve sodelovanja ali pomoči, skratka, lastnost, ki jo sogovorniki molče občudujejo in neprikrito spoštujejo. Tudi razvejana lokalna oblast, ki občasno mora v dialog, čeprav morda obotavljiva, nezaupljiva, nervozna: odgovori iz bele Ljubljane

ESEJISTIKA

Karel Pečko, profesor, slikar, umetnik in iznajdljiv organizator, vizionar, bojevnik na belem konju kulture, hoče biti v prvih vrstah.

**Ne prepuščaj se
brezupu, si je
dopovedoval.
Ne čakaj na milost!
Ne tavaj v prazno!**

nemalokrat pomenijo podporo Pečkovim prizadevanjem. Zato domala ni pravih mej med lokalno »pozicijo« in »opozicijo«, drugič so razločne, drugič spet sledi zamenjava. Interesov je več kakor možnosti, za hujše spore ni časa in ne moči: ker ni drugih predlogov kulturnih rešitev, obveljajo Pečkove.

S primarijem Plešivčnikom kot predsednikom organizacijskih odborov mednarodnih kulturnih prireditvev se v oceni in zasnovi strategije odlično ujema; ta ni trenj in ne neprijaznih napetosti. Naloge so vedno prva skrb. Samo ob sebi je torej umevno, da vseh, ki so ogreti za uspeh kulturnih dogajanj, malo-posestniški godrnjavci in ozkosrčni birokrati ne morejo dohajati in ne razumeti. Zanje so le-ti čudaki v oblakih. Še posebej Pečko. Pa ga tožijo, podtikajo laži, namigujejo na sovražnost: tako blato je hitro in grdo lepljivo. A uspehi, »prava usmerjenost«, nagrade in priznanja in javna podpora so izkaznica pred vasepovzdignjeno, neizobraženo in napihnjeno »sovražno falango« nerazumevanja: nazadnje mora ta skloniti glave. A se pogosto pohuljeno potuhne. Končno jo le povozi čas!

Zdi se, kot da ne bi minilo toliko desetletij! Kakor tedaj se tudi sedaj trudi v napetih strokovnih razpravah doseči sprejemljivo razumevanje, češ različna mnenja so odlika, a dvojna odlika je medsebojno spoštovanje in prijateljsko sprejeta odločitev. Če je vprašan, svetuje. Kdor mu nakloni dobro, ne pozabi, oddolži se mu, če prej ne, za osebni praznik! S sliko! Veseli se hvaležnosti. Pomaga prijazno in neodložljivo: kolikokrat je združil poslovne poti s priložnostjo, da smo lahko skupaj obiskali sina Vladka v ljubljanski bolnišnici. Cagavcev in jamravcev ne mara. Tudi ne tistih, ki pred vprašanjem, kaj bodo delali, hočejo vedeti, koliko bodo zaslužili! Vedno ga vznemirja le, kaj storiti, kako premagati težave, da bo mogoče doseči cilj.

»Koliko volje, pridnosti in sposobnosti je bilo treba, da se je vendar kovač Pečko, ki mu je poleg ognja v kovačiji vse bolj telesa želja po umetnosti, res prelevil v prefinjenega, čeprav še vedno globoko ljudsko čutečega umetnika! (...) Vselej v nekaj usmerjen, pa vendar vselej nemirno begajoč, skromen, a hkrati zahteven, Pečko pri vsej svoji domačijski ljubezni - doma in počitka skoraj ne pozna. Morda si je kdaj zato celo očital, da za družino odmerja premalo časa. Pa kaj, ko je njegova družina vselej tako velika in sega zdaj do Indije, drugič do Afrike! (...) Nikoli ni Pečko povsem na tleh, vselej je nekje pod oblaki.«⁴

Iskanje ravnotežja - kakor ubranosti v likovnem delu - je stalnica ob vsakem organizacijskem podvigu: pogledjmo, kolegi, spodbujajoče z zaupanjem roti, primerjalne učinke, ki so prednost, pretehtajmo, kaj je še mogoče dodati, utrditi, da se cilj ne prevesi v nasprotje. Če - na primer - manjka v postavitvi razstave to in to likovno ime, ta ni popolna, nima temeljnih premis: spoznanje ga požene na delo, da pomanjkljivost odpravi. Tedaj zvonijo telefoni, saj mora in more le tako biti. Pomagajo prijatelji, znanci, politiki, diplomati, umetnostni zgodovinarji, direktorji, novinarji, največkrat Bogdan Pogačnik, ki je domala obredel ves svet in spoznal na stotine odličnih ljudi in zvez - in

cilj je dosežen. Z veliko spretnostjo, neomajno trmo, domala fanatično, in nadvse iznajdljivo in spoštljivo tke, kar se mnogim smrtnikom nikoli ne bi zmoglo niti sanjati. Če veš smer in cilj, boš našel pot!

In zavezanost dogovoru: Ne, fantje, če smo obljubili, moramo storiti! Svet ceni doslednost in dano besedo! Če smo razpisali nagrado, jo moramo dati. Če smo pripeljali dela v Slovenj Gradec, jih moramo zavarovati v skladu s konvencijami, naj stane, kolikor hoče, in po dogovoru vrniti. Kredibilnost je odlika odlik! Če smo obljubili, da bomo umetnika pričakali na letališču, je to za nas zakon. Če manjka nosilnih stebrov, se zgradba poruši - velja za sliko in razstavo in prireditev in organizacijo nasploh. Lastna in tuja spoznanja so trdna vodila: Ameriko so že zdavnaj odkrili, zakaj bi jo še enkrat. Živali se znajo bolje ljubiti ko ljudje, čeprav se zdimo sebi tako vešči, vsečni in srečni.

Med razvidno delovanje sodi tudi »šolanje« nekatereh likovno nadarjenih posameznikov, ki gorijo za ustvarjalni nemir in kažejo trdno voljo vztrajati. Recimo, Anton Repnik, Janko Dolenc, Jože Kramberger, Stanislava Lušnic Arsovska, v prvi vrsti pa Jože Tisnikar, ki ob Pečku osebnostno in umetniško zori. Mentor tenkočutno prepozna ustvarjalne zmožnosti varovanca, njegove travme, prepade in bolečine, doživetja smrti in secirnice, te končne postaje vseh znancev in prijateljev, nas vseh, in ga potrpežljivo vodi v spoznanja slikarskih skrivnosti, doživetij, prepoznavanja ustvarjalnih postopkov, osebnostnih potez in neponovljive motivike. In Tisnikar občutljivo dojema globine slikarske čarovnije in eksistencialna vprašanja sodobnega časa ter se razvije v enega najpomembnejših slovenskih slikarjev 20. stoletja. In Pečko ob prijateljevem grobu z ganjenostjo govori o žlahtnem in velikem umetniku, občudovanju in spoštovanju njegovih ustvarjalnih dosežkov, o umetniku črno-zelenega upanja in žaluje za človekom, ki je bil preprost in plemenit in s katerim je smel upati, sobivati in soumetnikovati.

To prijateljstvo se je izražalo tudi v mnogih skupnih nastopih doma in v tujini, sploh zadnje čase. Pa tudi številnih anekdotah, ki sta jih mentor in učenec prijazno namenjala drug drugemu in drug o drugem ter zabavala občinstvo. Sploh je Pečkovo živo pripovedovanje posebno mojstrstvo, s stopnjevanjem zna pritegniti, z živostjo pa zaplesti pripoved, jo kritično priostriti, navadno na račun neumnosti, vasezagledanosti in zatrepčnosti in tuje, ki je za nekritične najboljše, drugič se prepusti domišljiji satiričnih in humornih prvin, da grme salve smeha. Včasih v podkrepitev besed stilizira nastop in kretnje. Radoživost bivanja, sproščenosti, svobode!

Novinarji Bogdan Pogačnik, Miro Petek in drugi tenkočutno doumejo voljo Pečkovo in vzgibe intimnega sveta njegovega in duha in ga v prijaznih ogovorih in orisih predstavljajo bralstvu in gledalstvu. Pečku je vseč biti sredi pozornosti, nekaj zaradi bleščeče slave, največ pa zato, da sporoča o doseženem, ciljnih in namenu in pomenu, da je potrjen, pomirjen in razbremenjen. Ob tem sprosti

širino razmišljanja in povezuje kulturna, umetniška, izkušenska znanja - redno spremlja, kaj se okrog njega dogaja -, razčlenjuje soodvisnost družbenih in etičnih vrednot in tehta evropske krizne pojave, preverja, katere vrednote se rušijo tudi pri nas, ugotavlja, kako bogatejši postajajo vse bogatejši, revni revnejši, revež bo revež, če se ne bo z izobrazbo izkopal iz socialnega dna. Pa se spomni svoje mladosti, ko so bogati imeli odprta vsa vrata, on pa je začenjal kot priložnostni delavec, da se je prebijal in pomagal denarno razbremenjevati družino. Ne prepuščaj se brezupu, si je dopovedoval. Ne čakaj na milost! Ne tavaj v prazno! Zdaj pri nas ni nič drugače! V mladost naše generacije je zasekala vojna, se travmatično spominja, pretrgala normalna življenjska hotenja, a po njej smo vztrajali in začenjali znova, verjeli v delo in prihodnost! Poudarja, kako še posebej on. In zdaj še vse bolj - recimo - odriavajo kulturo na obrobje, da o vzgoji in oblikovanju etičnih in drugih vrednot ne govorimo, se razpleta prijateljski pogovor ob kavici pod rumenečimi krošnjami pred slaščičarno na Glavnem trgu.

A iz najglobljih vzgibov je Karla Pečka ob drugem neodložljivem delu vedno preganjala senca nekakšne krivde, da premalo živi za poklic, za kar je usposobljen: da premalo slika. Šele v tretjem življenjskem obdobju, ko odloži vse odgovornosti in bremena, si odpre vrata v atelje na stečaj, v odmaknjeni kotic tišine, prostor nemotenega ustvarjalnega razkošja. Tu se prepušča pogledom na Trg svobode in Uršljo goro, umetniški domišljiji in barvam, fantazijam ustvarjalne resničnosti. Uršlja gora mu je boginja, stilizirana v erotičnost in gibanje in prepoznavni simbol domačega okolja: barve vriskajo svetlobo, liriko pomladnih in jesenskih meglic, slutnjo sanj, hvalnico bivanju in občutenju sveta in živga. Opominjajo na minevanje, krhkost našega življenja, a Uršlja gora je bila pred nami in bo za nami, mi smo le od prvega koraka do zadnjega, použivamo bivanje, da smo, a kmalu bomo tam, kar je Tisnikar poimenoval zadnja postaja. Potem ostane le še kakšen spomin.

Pečka uročijo barvne meglice, ki jih narava v naši dolini potratno in nebrzdano razsipava, občuduje jih in snovno doživlja, včasih barvni privid traja komaj kaj časa in ga shrani v doživetje, ga pozneje svobodno poveže v sozvočje barvnih hladno-toplih iluzij in potez, saj »oblike na konkretni sliki niso odsev narave, ampak transformacija v umetnikovi duši. Navsezadnje so prav Uršlje gore prva resnična personifikacija, pobožanstvenje delčka sveta, ki je hkrati materinsko naročje, simbol romantičnih doživetij in skrivnostna sila, ki uravnava človekovo življenje.«⁵

Z linijami, polnih pomenov in vzgibov domišljij-skih in romantičnih poudarkov, ki opominjajo na drugi pol, kajti le oba sta celota, se podoba zaokroži v biser umetnikovega sporočila.

Kakor narava je Pečka kot slikarja vznemirjal obraz, portret, v prihodnost zazrti otroški in najstniški obrazi pa prijatelj in znanec, moških in žensk, največkrat po naročilu, a mnogokrat iz ustvarjalnih vzgibov, simpatij in veselja: kakor bi tehtal minevanje in prebiral popisano življenjsko knjigo in razbiral pristnost in ljudskost. Otroški obrazi žarijo v

nežnost, morda so polepšani, morda jih svetlijo spomini na sončni, čeprav revni svet mladosti, na pisane travnike, stikanje po grmovju za ptiči ali na ribolov v potoku Bistrica. Tudi dekliški in ženski so kdaj mladostnejši: iskanje nedosežnih idealov, ki jih ni? Portreti starcev in stark so spoštljivi: izražajo pezo let, trpljenje, zavezanost življenju. Cinikov in razgrajev ne mara, njihovih podob, pravi, ne bi mogel ujeti na platno. Koliko je narisal, naslikal, skiciral obrazov, kje so te podobe, ne ve. In se rad pošali: menda kar povsod po svetu.

- Že zdavnaj bi zapustil to odmaknjeno mesto in vase in šel kam v svet, v večje središče: pa me je zavezala ta večna in neomadeževana narava. Iz življenjskega hrupa moram med polja in travnike, na sprehod, da začutim letni čas, vdihavam prebujajoči se vonj zemlje in vročino julijskih dni, slišim težko sapo žametnih gozdov, ko z njimi plešejo severni ali južni vetrovi, slutim napetost pomladnih sokov, občudujem košato zeleno poletje in pisano paletno tisoč barvnih odtenkov odmirajočega listja ali lilast odblesk rosne kaplje, ki se je ujela v pajkovo mrežo, ali droben, komaj opazen cvet, ki se ozira za soncem, pa upognjeno klasje zoreče njive ali trudno valovanje še nepokošenih trav. In zimska monotona idiličnost - belo v belem. Deviška narava je to! Ko jo doživiš, si zavezan njenim urokom! Zato sem tu pognal korenine!⁵

Karel Pečko je umetnik, kritičen sodobnik, humanist. Odličja in nagrade, ki jih je dobil, so nagovori spoštovanja. Veliko jih je bilo. Avreola častnega občana občine Slovenj Gradec je zgoščeno opozorilo na Pečkovo domala nepregledno delo in ga postavila v zlato srčiko slovenjgraškega kulturnega nehanja. Podobno tudi najvišje državno priznanje. A daleč najprisrčnejšo in najvrednejšo nagrado mu je namenila presenečena in preprosto navdušena kmečka ženica ob srečanju v galerijskih prostorih:

- A vi ste tisti Pečko?

Ali pa pijanček in klošar:

- Ja, ja, Pečko je legenda!

Zdaj prihajajo mladi: nadaljujejo tam, do koder je zmogla prejšnja generacija, in usmerjajo korak na nove poti.

Ovire, polena in neustavljiva volja so usoda pionirjev, tudi prihodnjih: Pečkovo prvinsko delo za razcvet umetnosti in slovenjgraške kulture ostaja zgled in zgodovinska opomnja.

»Tudi če bi Karel Pečko ostal na Muti, bi zgovorno pričal o maksimi, da je človek - stil. So stvari, ki jih človek nosi s seboj, kamorkoli gre in kar koli počne!«⁵

Opombe:

- 1 Tone Turičnik: Jubilantov portret, Odsevanja štev. 7, 1980
- 2 Karel Pečko: Vizije so se stekale v sotočje, Odsevanja št.28, 1997
- 3 Karel Pečko: Ali se je srednjeveški lok zlomil, časopis TT, 23.4.1970, str. 7
- 4 Bogdan Pogačnik: Karel Pečko (Portret tedna), Delo, 6.6.1981
- 5 Ivan Sedej, Monografija Karel Pečko, Mladinska knjiga, Lj. 1992, str. 70, 152 in 27

ESEJISTIKA

**- Ja, ja, Pečko
je legendal**

OD FRANČIŠKE DO DREKDNEVOV

O prvencu slovenjgraškega gimnazijca Andreja Jusa

RECENZIJE

**... Absurdno
do skrajnosti
in novo,
da človeka
prevzame!**

Prav vsak dan srednješolci ne izdajajo knjig. Tako je bila pomlad 2000 pomemben čas tako za avtorja pesniške zbirke maturanta Andreja Jusa kot za Gimnazijo Slovenj Gradec, za katero je bilo njegovo delo *Kdo te je ubil, Jože* prvo v njenem na novo zastavljenem projektu E. A., in ne nazadnje za koroško (slovensko) literarno bero, ki se je tako obogatila z delom enega svojih (naj)mlajših ustvarjalcev.

Naslovna poved *Kdo te je ubil, Jože* je zanimiva, ker je vprašalna, ker je absurdna (namenjena mrtvemu človeku) in ker govori o Jožetu. Po njej lahko sklepamo na pesnika, ki v življenju še ne postavlja vehementnih trditvev, ampak še tudi sprašuje, ki si ne zatiska oči pred svetom, polnim absurdnosti, in ki spoštuje dobre stare vrednote, kar nakazuje čisto domače, a trenutno nepopularno ime Jože.

Če tudi v nadaljevanju še naprej najprej ostanem pri imenih, je tudi drugo - in poleg Jožeta še edino osebno lastno ime v pesniškem gradivu - domače: Frančiška. Prvi tematski sklop knjige nosi namreč naslov *Je Frančiška* (sicer pa je urednica zbirke prof. Karla Zajc - Berzelak celotno zbirko razdelila na šest enot). Tak izbor imen nakazuje, da je mladi pesnik ukoreninjen v domačem svetu, v katerem »se vonjajo zažgane trske in res se ves ta duh iz dimnika kadi«. In ne more biti drugače, kot da zato ceni tudi tradicionalne vrednote, npr. pravo, iskreno, srečno ljubezen. In res izpoved o njenem doživljanju zaseda pomembno mesto v knjigi, vsem pesmim s to tematiko pa je skupni imenovalec »lepo mi je«; dokler se ne zgodi, da postane »najin jaz nekoč«,

kot nosi naslov drugi sklop v zbirki. Jusa (s poreklom Deček, kar je ena od »odštekanih« oznak iz avtorjeve biografije na zavihku knjige) tako ne zaobidejo razočaranja in z njim povezani temnejši toni (»tako si tuja, v mojem srcu sama žalost«) na poti k »brezdanu« in »drekdnemu«, ko občutje življenjskega nesmisla oz. absurdnosti doseže

višek, ko je dan »navaden drek« in v takih »drekdnjih« rastejo dedki, ko je srce, namesto da bi bilo mlado, staro. O tem govori pesem D, najbolj tipična predstavnica Jusove absurdnosti kot življenjskega

položaja, za razliko od naslovne pesmi *Kdo te je ubil, Jože*, kjer gre za drugačne nesmisle oz. absurdnosti. Te so v poslu, v delanju pesmi, saj le-teh avtor ne ustvarja, rojeva, ampak mori, ubija - in šele kot takšne zažive. Absurdno do skrajnosti in novo, da človeka prevzame!

O vprašalnem stilu z začetka tega zapisa je po vsem povednem nepotrebno govoriti, kakor je odveč pisati o jezikovno-slogovnih značilnostih pesmi.

Te so namreč

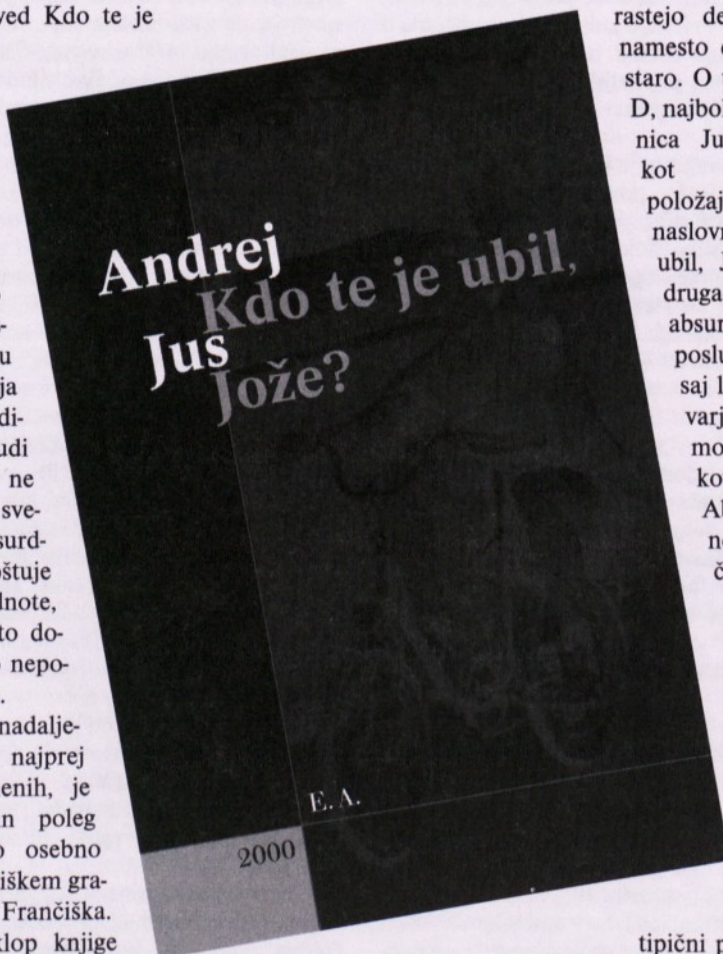
tipični primerki trendov v

sodobni slovenski literaturi, ko je v izdelkih najti tako tradicionalne zapise kot tiste, osvobojene vseh dogovorov o estetiki in pravilih.

Mlademu ustvarjalcu lahko zaželimo čim manj drekdnjevov in da ga ne bi moril občutek, da je anus (Andrej Jus), torej »v riti«, kot si tudi lahko razložimo njegovo uvodno (grafično op.ur.) predstavitev, ampak čim več srečanj s Frančiškami.

Da pa bo iz doživetij obojega nastajala dobra poezija, o tem nam po prvencu sodeč ni treba dvomiti.

Helena Merkač

Slovensko-nemške šolske vzporednice

Nova knjiga slovenjgraške enote Zavoda RS za šolstvo

Koroški enoti Zavoda RS za šolstvo uspe vsako leto uresničiti dva cilja: popeljati ravnatelje na strokovno ekskurzijo in izdati knjigo. Tako se je potovanje nabralo že 15 (13 jih je bilo po Jugoslaviji oz. Sloveniji in v zamejstvu, dve pa v tujino), zbornikov pa v petih letih šest: Koroško šolstvo od preteklosti do sedanjosti, Britanske šolske vzporednice, Kakovost dela v šoli - dosežek uspešnega pedagoškega vodenja, Sto let OŠ Sele - Vrhe, Šolsko svetovalno delo na Koroškem in Slovensko-nemške šolske vzporednice. Obe dejavnosti naj bi bili »pričevanje o naši kakovostni rasti«, kot poudarja Franček Lasbaher, predstojnik enote in gonilna sila vsega.

Tako je zadnja knjiga - Slovensko-nemške šolske vzporednice - izšla maja v sodelovanju s prevaljsko osnovno šolo. Nastala je po ekskurziji koroških ravnateljev v Nemčijo 14. in 15. oktobra lani. V skupini je bilo 30 vodstvenih delavcev koroških vzgojno-izobraževalnih enot (od vrtcev, glasbenih šol do ljudskih univerz), obiskali pa so Bavarsko oz. Bad Reichenhall, Muenchen, Freising, Dachau, Augsburg, Dillingen in Chiemsee.

Knjiga nosi podoben naslov kot tista, ki je izšla leta 1977 po potovanju v Anglijo; prej so bile Britanske šolske vzporednice, zdaj pa so Slovensko-nemške šolske vzporednice. Po besedah urednika Frančka Lasbaherja je slovenska dimenzija tokrat dodana, ker so med Slovenci in Nemci krajše prostorske razdalje in številna skupna zgodovinska stičišča. Ker so avtorji nove knjige le trije (večina udeležencev žal ne obvlada dovolj nemščine), je zanimivo, da je vseeno obsežnejša kot prva, v kateri je podpisanih sedem sodelavcev. Levji delež v njej je seveda Lasbaherjev. Ob spremni besedi in povzetku (tudi prevod v nemščino je njegov!) oriše preteklost in sedanjost nemškega šolstva ter predstavi nemški vzorec strokovnega izpopolnjevanja učiteljev in ravnateljev.

Obsežen vpogled v nemško šolsko preteklost razbije z zgovornimi mednaslovi: Srednjeveško šolstvo, Šolstvo in pričetek reformacije, Prve

oblike šolske zakonodaje, Slovenskemu šolstvu nenaklonjena protireformacija, Množica znamenitih nemških pedagogov, Prvi avstrijski šolski zakon je napisal Prus Felbiger, Za ljudsko šolo in proti njej, Uvajanje osnovne šole - neenotno in počasno itd. Prehod k vpogledu v nemško šolsko sedanjost pa opravi s stoletno Spieglovo preglednico, nato pa prikaže danes nemškega šolstva po vzgojno-izobraževalnih ravneh in v njihovem okviru po vrstah ustanov od otroškega vrtca do srednjega šolstva. V tem sklopu postreže tudi z mnogimi preglednicami, npr. o sestavi nemškega in slovenskega izobraževalnega

sistema, o nemških predmetnikih itd. Sklepna vzporednica predstavi vezi med brandenburškimi in slovenskimi učitelji, nastalimi leta 1994, ko se je avtor po nalogu ministrstva s skupino slovenskih učiteljev nemškega jezika mudil v Berlinu in okolici. Sploh Lasbaher že tudi prej večkrat poudari pomen svojih poprejšnjih obiskov Nemčije in navezovanja stikov s pomembnimi nemškimi strokovnjaki. Pri tem tudi ne pozabi na domače vire informacij. Le s pomočjo obojih - in ob prislovični Lasbaherjevi zagnanosti za strokovno delo - je lahko nastal tako bogat zbornik.

Nevenska Štraser, ravnateljica OŠ Radlje, v nadaljevanju primerja programe za strokovno izpopolnjevanje pedagoških delavcev osnovnih šol na Bavarskem in v Sloveniji, Franc Vobovnik, ravnatelj OŠ Ribnica, pa je zgodovinsko-zemljepisno orisal potovanje in izdelal njegovo računalniško geografsko podobo.

Po izredno temeljiti primerjavi nekaterih slovenskih in nemških šolskih aspektov bodo gotovo posegli sedanji in nekdanji udeleženci koroških ravnateljskih potovanj, učitelji nemščine v vseh šolah in tisti, ki bodo gradivo potrebovali za seminarske ali kakšne druge naloge.

Helena Merkač

RECENZIJE

Po izredno temeljiti primerjavi nekaterih slovenskih in nemških šolskih aspektov bodo gotovo posegali ravnatelji, učitelji ...

MILENA CIGLER GREGORIN

PESNICA

Rodila se je 2. 4. 1949 v Ihanu pri Kamniku. Po ekonomski srednji šoli je študij nadaljevala na Visoki agronomski šoli v Mariboru. V Dravogradu se je najprej zaposlila kot svetovalka na kmetijski zadrugi, kasneje pa kot referentka za kmetijstvo na Upravni enoti Dravograd. Že kot študentka je sourejala literarne revije na fakulteti, poezijo pa je objavljala v *Odsevanjih*, *Koroškem fužinarju*, *Mentorju*, *Fontani*, *Dialogih* in v reviji *Srce in oko*. Živi v Dravogradu.

Milena Cigler Gregorin

Delo - pesniški zbirki: *Regratov cvet*, 1991; *Maučice*, 1998; proza: *Rezina limone*, 1995

Lit.: M. Pungartnik: *Podobe*, panjske končnice, *Večer* 1991, št. 258, str. 15; A. Lah: *Regratov cvet*, *Srce in oko* 1991, 30. 9., str. 532; M. Pušavec: *Regratov cvet*, *Mentor* 1992, št. 7/8, str. 107-8; A. Makuc: *Regratov cvet*, *Odsevi* 1994, št. 23; H. Merkač: M. Cigler: *Maučice*, *Odsevanja* 1999, št. 33-34, str. 24

M. Pungartnik je prvo zbirko stilno uvrstil v naivno književnost in utemeljeval, da se le-ta »noče dvigovati nad raven lastnih izkušenj, noče vrisovati v svoje prizore perspektive, riše tako, 'kakor vidi', a za bralce je videti nenavadno, izvzeto, nevsakdanje; v njenih pesmih nič ne štrli čez rob vsakdanjosti, a vendar je vse zapisano s prazničnim prizvokom, avtorica prizore pripovedno zaokroža, poenostavlja, čisti podrobnosti. Pa vendar je vsaka pesem zgrajena iz podrobnosti. Takih, ki so življenje, da panjska končnica (omenjena v eni pesmi) ponazarja ozračje sladke domačnosti podeželskega in malomestnega življenja, da je knjiga vsa posvečena Toniju, 'predstavniku delavskega razreda', ki postane junak njenega življenja in je naslikan z naivno redukcioniistično maniro, izvemo, da ima lepe, navihane modre oči, skuštrane malo siveče lase, ki ne dišijo, nosi modro delovno opravo, da ima gladek hrbet in krasne roke, da mu ušesa malo štrlijo, potem pa sledijo prizori: Toni kuha, Toni leži na kavču, s Tonijem nabira regrat, gre v planine.

Pisanje teh pesmi je opredelitev točk, okrog katerih se vrti življenje, tako rekoč ikonizacija vsakdanjosti. A. Lah je ocenil, da zbirka »pritegne z naravnostjo in sproščenostjo«, da je »pesnica navdušena ob svojem Toniju, zanj je sreča v malih vsakdanjih stvareh, iz prijetnega ljubezenskega razmerja veje dobra volja.«

M. Pušavec sodi, da avtorica »z izrazito pripo-

vedno dikcijo pripoveduje o svojem odnosu z moškim svojega življenja, ki jo je ozemljil in obenem omogočil, da se je na intimni ravni uresničila kot ženska« in da je namen te poezije »Ubessediti navdušenje, radost in čudenje ter jih podeliti še s kom.« B. Gradišnik v spremni besedi zatrjuje, da so mu pesmi »všeč zaradi neprisiljenega optimizma, ki izžareva ljubezen do življenja, kakršno je, ker so umljive, preproste in čiste, ker ničesar ne skrivajo in oblačijo v metafore, ker z ljubeznijo in radoživostjo opisujejo vsakdanjost nekaterih trenutkov.« A. Makuc pa meni, da je »osrednji motiv ljubezen oziroma čustvo,« da je sinonim za srečo, da pa ljubezen ni vzvišena, nad resnico privzdignjena, je nekaj čisto vsakdanjega in da je daleč od tiste ljubezni, ki si jo želimo, in tako blizu tisti, ki jo živimo«.

Zbirki *Regratov cvet* in *Maučice* povezuje minevanje, ki pa ni pasivno sprejemanje preteklosti, pač pa je aktivno, skoraj praznično soustvarjanje sedanjosti in prihodnosti. Njena poezija je v strokovni javnosti vzbudila zanimanje in požela simpatije. Kolektivni smeh v pesmih M. Cigler izraža zabavo ob družinskih nerodnostih in porogljivost ob napakah drugih. Smeh v dvoje pomeni olajšanje in sproščenost ob soprogovi vrnitvi z dela, pa tudi igrivost, razposajenost ob skupnem načrtovanju. Smejejo se tudi posamezni družinski člani: sinov smeh ob očetovih šoferskih vragolijah je otroško hudomušen in navihani, možev je samoironičen, njen je terapevtski. Lirski subjekt v drugi zbirki vzpostavi samoironično distanco do dejanskega stanja. Posmeh izraža v besednih igrar in v duhovitih podobah »napačnih dni«. Zatočišče najde v sproščenem smehu med prijatelji, v šaljivih tonih ubessediti tudi ustvarjalno blokado. Ko skuša prekriti brazgotine izgubljene ljubezni, niha med negativnimi in pozitivnimi občutki.

Miran Kodrin

MILENA CIGLER GREGORIN

p e s m i

TONI IMA ČUDEŽNE PRSTE

*Toni ima čudežne prste,
česar se dotakne,
vse popravi, oživi,
ozdravi!
Popravlil je moj pisalni stroj.
Mešalca za sadje se je samo
dotaknil,
sesalec za prah je samo
pogledal,*

*prav kakor mene,
tudi mene je samo
pogledal
in zapravlil moj mir!*

TVOJ HRBET

*Tvoj hrbet je kot dolg,
dolg ponedeljek:
s prsti potujem po njem,
ga božam,
preštevam vretenca
in se vsakokrat
zmotim.*

VČERAJ

*Včeraj se je po dolgem času
spet enkrat zgodila nedelja.
Sredi loncev in kuhalnic
so se našini prsti
prepletli
in poljubi
so bili sočni
kot korenček, ki sva ga rezala
v juho,
in kot čebula, ki se je žgala
na plošči,
rezko je bilo spoznanje,
da je takih trenutkov
vse manj.*

BILA JE NEDELJA

*Bila je pusta zimska
nedelja.
Prišel si iz nočne službe,
v mojo naveličanost si prinesel
nemir.
In stene so bile spet pretesne
za najin smeh.*

IZLET

*Čeprav je bil izlet
predvsem zaradi nje,
je bil tako lep,
da sem ga vzela za svojega.
Nabrali smo polne šope
solzic in spominčič
in Toni
mi je za šalo
poklonil
regratov cvet.*

BLEFER

*Torej, Toni,
veliki blefer, je znal mene
prepričati,
da se boji vode,
da plava kot kamen,
da za drugimi kiklami ne
nori.
»Stara si ves čas nekaj
domišlja!«
Madež od cvetličnega lončka
je na meni ostal,
ko je šel gledat za vodo,
ga dva dni ni bilo nazaj,
seveda so tekle krokodilje
solze,
čeprav je blefer..., da bi prišel
nazaj!*

PESEK

*Pohajam po plaži.
Z bosimi nogami po pesku.
Stopalo objemajo sluzaste
alge.
Pesek se vidi lepo prosojen v
vodi.
Tu pa tam kak polžek na
skalo prilepljen.
Zamišljam si, da me ni.
Zminimiziram se do amebe
ter si
zamišljam stanje ne-biti.
Valčki oblivajo samo
spužvasto telo.
Lebdim.*

*Dragi,
tako banalno je vse to,
krči v trebuhu so v resnici
krči v duši.
Hočem vedeti, ali živim, ali se
mu lahko
uprem, angelu miru,
saj lahko v domišljiji
zajaham vranca,
ampak v resnici je tako bedno
kljuse,
da se mu noge vlečejo po tleh
za njim.*

PESNICA

OBLIKA, BARVA, RITEM, HARMONIJA

K A R E L P E Č K O - s l i k a r

LIKOVNI PORTRET

Kolikokrat sem si mislil, kako dobro ga poznam, po vseh teh najinih srečanjih v zadnjem desetletju, od pregledne razstave v Galeriji likovnih umetnosti leta 1989, pa sem se pošteno zmotil. Koliko novega in zanimivega sem šele zvedel avgusta in septembra letos, ko naju je delo povežalo za ves teden ...

Karel Pečko je prava podoba aktivne in neutrudne osebnosti. »Veš, vse življenje sem opravljal dva »šihta«, šele zdaj pa se lahko povsem predam umetnosti, slikarskemu ustvarjanju,« mi je rekel, ko sva sedela v modrem »salonu« njegovega podstrešnega ateljeja, ki si ga je ustvaril nad galerijo. Tam je po svoje simbolno postavil nekakšno nadstavbo - duhovno in umetniško hkrati - nad galerijo, ki se je tudi po njegovi zaslugi v šestdesetih letih vpisala v mednarodni kulturni zemljevid kot pomembno slovensko likovno razstavišče - z nizom razstav Mir, humanost in prijateljstvo med narodi.

S kakšno ljubeznijo se je lotil obnove podstrešja in njegove preobrazbe v razsežno umetniško delavnico, kjer je dovolj prostora za ustvarjanje, za razmišljanje, za pripravo razstav ali konec koncev za skromno kosilo, ki si ga privoščijo kar stoje v kuhinjskem prostoru. Leseni tramovi, ohranjeni elementi starega podstrešja, stilno pohištvo, ljubezen do minulih časov, vse to govori o Pečkovem odnosu do kulturne dediščine. Kako je ne bi spoštoval in cenil, saj je vgrajena v vsak kotiček njegove umetniške delavnice z dvema izredno pomembnima oknom. Eno kaže pogled navzdol na trg pred cerkvijo sv. Elizabete, Glavni trg, drugo, tam zadaj, pa na goro Uršljo, Pečkovo nesporno slikarsko Muzo, nenehni vir navdiha in spodbud k slikarskemu upodabljanju.

»Tukaj premišljam, tukaj opazujem, tukaj ustvarjam in tu sprejemam prijatelje,« rad opiše svoje umetniško podstrešje, na katerega je močno ponosen, saj daje vtis mogočnega odprtega prostora, polnega »ustvarjalnega nereda« kot sam rad imenuje urejenost oziroma neurejenost svoje umetniške delavnice. In kaj je bolj monumentalno? Dolgi pogledi skozi prostore vzdolž celotnega ateljeja ali počasen »zasuk« po številnih upodobitvah Uršlje na platnih, v pastelih ali na grafičnih listih?

Ali si je sploh mogoče zamisliti ta prostor brez umetnosti? Nemogoče je s Pečkom sedeti na oblažinih tramovih in na različnih stoli, ki spre-

minjajo svoje mesto od enega zidu do drugega, in uživati tišino, kajti slikar je poln spominov, poln svežih domislic in vsakdanjih doživetij, poln »glasnih« razmišljanj o umetnosti, o slikarstvu, o vseh pomembnih premikih, ki jih je dosegel v svojem bogatem in plodnem ustvarjalnem delu. Samo o Uršlji, središčni temi svojih novejših likovnih iskanj, ima toliko zanimivih pripovedi, da dan nenadoma postane prekratek in ne prideva niti do »vznožja«...

Njegovo rojstno hišo nad Vuhredom vsake toliko časa ovije gost bel prah, ki ga dvigujejo vozila, sopeča navzgor proti Hudemu kotu, ali drveča navzdol ob potoku, nekdanj na gosto posejanem z žagami in mlini. Toliko, kot jih je nekoč bilo v tej dolini, krepko čez sto namreč, najbrž ni bilo na takem majhnem prostoru nikjer na svetu. Živo si predstavljam, kako je kot fantič rinil bos navzgor, tja med mogočne pohorske smreke in gozdne jase in se predaval sanjarjenju. Tam nekje je bila skala, ki se je zdaj zdaj spremenila v orjaškega slona in hip zatem izginila v šelestenju mogočnih pohorskih gozdov in gosti megli.

Kratko otroško idilo je nasilno presekala očetova smrt. Nastopi obdobje tesnobe in nočnih mor. Sanje napolni grozljivo soočenje s smrtjo in odprtim grobom. Odhod iz hiše, nekoč živahne gostilne z značilnim »luthajzlom« na drugi strani ceste, je za družino bil več kot ponižanje. Boleč občutek, da otroci niso smeli videti očetovega trupa na parah, saj jih je mati poslala k sosedom, še bolj pa žalostna pot za lojtrnim vozom naskrivaj proti Bistriškemu jarku, sta se globoko zarezala v Karlov spomin. Kakšna žalost in kolikšna revščina, bi pomislili, »za obupat!«

Pa niso obupali in spet so se postavili na noge. Karel je delal v kamnolomu in sodeloval pri urejanju hudournikov, nato v kovačiji... , še je živ

Karel Pečko, V kovačiji, lesorez, 1950

Karel Pečko v kovačiji

(foto Iztok Premrov)

spomin na rahljanje vil s kladivom in prav nasmeje se mi, ko ga imam priložnost spet videti za nakovalom v sedANJI kovačiji na Muti. Vodja oddelka mu ponudi delovne rokavice za enkratno uporabo in Pečko spet z levico udari po vilah.

Toliko besed o revščini je pozabljenih in toliko trpljenja se izgubi v meglici preteklosti. Tam zgoraj na Muti mi pokaže mesto ob cesti, kjer je slikal na štafelaju svoje prve krajinske motive, pa pridri- vijo znanke in vse skupaj zgrmi po bregu navzdol. Nekaj ga ves čas kar vleče k slikarstvu. Nekje sliši, da je treba portretirati, saj slikar lahko od tega živi.

Danes neugledna meščanska hiša na trgu pod cerkvijo. Nekoč je bila pošta, nasproti je pekarna, zraven trgovina. Zgoraj v nadstropju so štiri okna, tam je bil prvi atelje. Ja, brez kakršnih koli umetniških šol začne slikati portrete. Ampak začelo pa se je tako: »Nadel sem si črn klobuk in bel plašč in se napotil po trgu v Radljah ob Dravi, takrat Marenberku - in si rekel: »Slikar bom, umetnik!« Kako usodna odločitev! ...

Seveda ga vsi poznajo. Sedimo pri »Ludotu« in obujamo poglede v preteklost. Čakam, da se bomo peljali mimo hiš proti koncu Radelj in mi bo na kraju samem povedal zgodbo, kako je s kolesom poletel s ceste v sadovnjak ... »le malo je manjkalo, pa bi ...«

Seveda ne gre brez zgodbe o pisatelju Seliškarju, ki je videl Pečkove portrete slovenskih književnikov in mladega slikarskega talentiranca

ustno priporočil samemu Jakcu na Akademiji v Ljubljani. Tako je Karel Pečko po končanem študiju postal umetnik! Pravi slikar. Spet se je vrnil v svoje kraje, pravzaprav višje, na Koroško, v Slovenj Gradec.

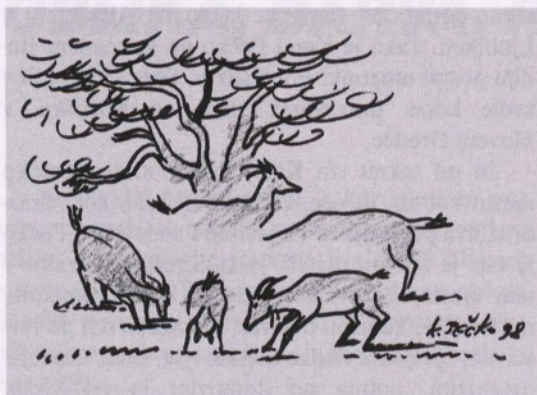
In od takrat sta Karel Pečko in to koroško mesto kot sin in oče, kot brat in brat, kot nerazdružljiva prijatelja in najtesnejša sodelavca. Pečko je vse: je likovni učitelj, je kulturni organizator v tem mestu, je ravnatelj galerije, slikar, umetnik, neutrudljivi kulturni delavec, mentor. Vodi po razstavah, sprejema visoke obiske, riše, slika, uraduje, organizira, potuje po domovini in po svetu, skratka, nikoli ne jenja. Kako bi torej mogel danes biti povsem pri miru? Nemogoče...

Le kdo bi naštel vse visoke državnike, ki so Pečku stisnili roko v tisti galeriji, pa slikarji od doma in iz tujine. Koliko je bilo otvoritev, na katerih je spregovoril, pa pomembnih srečanj, sej, sestankov, ki so trajali pozno v noč.

Še danes deluje kot dobro navita ura, od jutra do večera in pozno v noč, če je treba. Nenehno bi se pogovarjal in komentiral, vsaka stvar ga živo zanima in vsakemu obiskovalcu rad posveti vso svojo pozornost. Življenje ga je kalilo z družabnostjo in nenehnim spoznavanjem novih ljudi. Delo v galeriji je živo in zahteva celega človeka. Nenehno je treba preverjati, če vse teče in se nikjer ne zatika. Treba je bdeti nad vsako potezo, nad vsako nadrobnostjo. »Ni miru za divje živali,« rad reče in se zasmeji ter spusti še kakšno duhovito s svojim značilnim pogrkovanjem.

Pečko vztraja pri svojem življenjskem konceptu. Na eni strani je neutrudno delo organizatorja, taktika in stratega, na drugi strani pa je polno in občutljivo likovno ustvarjalno delo. Kot da bi moral z motiko najprej prekopati celo njivo, nato pa bi z nežno roko vanjo polagal občutljiva semena. Zato so njegove likovne podobe Uršlje gore na eni strani polne monumentalnosti, na drugi strani pa jih polni občutljivost barve in ritmov. Ritem, barva, forma, harmonija. Tako se stopnjuje vsaka njegova slikarska izpoved in pripoved. Brez teh zakonitosti je ni, brez njih bi ostala prazna in brez življenja!

Barve so kot občutljiv barometer njegovega občutenja. Menjajo se ob različnih razpoloženjih, spreminjajo se iz trenutka v trenutek. Barve so umetnikov najiskrenejši rokopisni element in dodajajo piko na i valoviti strukturi podobe, ki z menjavanjem ritmov, to je s prehajanjem iz ene obline v drugo, hite proti harmonični celoti. Rekel bi: popolen koncept. Pa ni tako. Je postopek, je proces z osnovnim izhodiščem, pa vendarle s potjo v neznano. Ni končne postaje. Pot se vsakokrat začenja znova, ena dokončana podoba pomeni že začetek nove. Cikel ima vselej več členov, Pečko razmišlja in ustvarja v nizih. Ne zna

Karel Pečko, *Koze pod Uršljo goro*, serigrafija, 1998/2000

ločiti posameznih potez. Ne pozna enega samega elementa. Vselej razmišlja globalno, z vsakim detajlom je bliže celoti in z vsako celoto se približa začetku nove. Kot nesklenjeni krog je njegovo ustvarjalno delo. Le nekje daleč v zraku je neka točka, na katero se lahko opre oko. To je točka na vrhu Uršlje. In je minljiva, kot je minljiv vsak bežen prelet po pokrajini. Zasuk od leve proti desni se konča s spremembo ritma od desne proti levi. Ta čas oblaki prekrijejo vrh mogočnega telesa gore in nenadoma nastopi praznina. Oko čaka in čaka in ko se meglice ponovno razklenijo, znova zraste pred našimi očmi, mogočna gora, polna zapeljivih linij, ki potekajo vzdolž hrbtišča.

Kot speča žena je ta vulkanska gmota. Ni ji mogoče določiti vseh razsežnosti. Spreminja se iz ure v uro, iz dneva v dan, iz enega letnega časa v drugega. In ko si zgoraj, se ti pogled razpre naokoli v številne doline. Njenega mogočnega telesa ni več, je le zrak na vrhu, so oblaki.

Tako prispeva do točke, ko pravi: »To je mogočna katedrala, ki jo je videti tja do Celovca in Gradca. 'Vete, kaj,' to pa ni kar tako. In tam ob vznožju so znamenja starih časov, različnih kultur in civilizacij, ki so bivale pod njo... Iliri, Kelti in Rimljani.« In kako ponosen je na arheološko zbirko v nekdanjih zaporih: »To originalno zamisel so nam priznali v tujini!«

Sva na Gradišču in hodiva po polnem sadovnjaku jabolk. »Vidiš, ta pogled proti Pohorju. Tu pa se tisočletja ni nič spremenilo. Gozd je ostal takšen, kot je, in tiste posamezne kmetije so še vedno občudovanja vredne. Tu sva se dostikrat ustavila s Tisnikarjem in v miru uživala bogastvo, ki ga ponuja mogočno Pohorje...«

»Rad hodim po tem grebenu in se sprehajam. Od tod je pogled na mesto eden najlepših. Tukaj lahko v miru premišljam in tukaj se mi čas ustavi...«

Kako je pravzaprav enostavno, če se lahko pogovarjaš s človekom, ki mu je do pogovora in uživa v pripovedovanju o sebi in svoji umetnosti.

Koliko vznesenih misli o Uršlji gori bi lahko nanižal in koliko preprostih resnic je v njegovem pripovedovanju: o ljudeh, usodah, o življenju in smrti, o umetnosti. Da, kako preprosta je domisljica ob kopiranju srednjeveških fresk v cerkvi sv. Duha, ki so jih naročili za razstavo v tujini, domisljica, s katero je rešil vprašanje stare patine. Preprosto je med barve pomešal cestni prah, ki ga je našel pred cerkvijo in učinek je bil dosežen.

Kdo mu ne bi zaupal ključa od vseh teh kulturnih zakladov? Pride župnik in nam ga izroči rekoč: »Lahko ste v njej kolikor želite. Pa če pride mo k svetemu Pankraciju, nas kmet Slemenik, ki varuje ključ, pričaka z odprtimi rokami. Tako je v Radljah, Vuhredu, na Muti, tako je, kamorkoli pridem s Karlom Pečkom, vsi ga poznajo, ali pa so že slišali o njem, vsi nas sprejmejo z naklonjenostjo.

In še tedaj, ko smo stali na vrhu same Uršlje, kjer je v koči tudi njegova slika, so ga prišli pozdravit krokarji, večni varuhi svetega globoko spodaj, na zemlji in v njej.

Iz teh znamenj res veje podoba popolne zlitosti z okoljem, nekaj, kar navadnemu človeku ne more uspeti, ker premalo daruje okolju. Kako je mogoče, da so vse niti stkanе tako natančno in nepreklicno, kako je mogoče, da je beseda nenedoma dobila takšno težo in tak pomen, da se je ne da umolkniti, kako je mogoče, da je znameniti Zadkinov kip, spomenik Apollinairu res končno pristal v atriju galerije. »Zame je to eden najpopolnejših kipov Ossipa Zadkina, nekakšna sinteza vsega, kar je znal in zmogel,« tako mi je Pečko rekel, ko sva slonela na ograji arkadnega hodnika v nadstropju galerije.

Vse, prav vse se je zgodilo oziroma dogajalo počasi in postopoma. Kakor da bi se iz številnih potokov vode zlivale v eno samo mogočno reko, ki ji je vse jasno, kako in po kakšni strugi mora nadaljevati pot, da se srečno izlije v morje. Namesto praznih utvar so bili storjeni velikanski premiki, namesto neodločnega napredovanja je bila vrsta izjemno razpoznavnih korakov in namesto nenačrtovane prihodnosti se je zgodila povsem resnična sedanost, polna in bogata vseh vsebin. Ni le posameznih stvari, kajti teh nikoli ni niti ljubil niti spoštoval. So le celote, celovite rešitve in nizi uspešnih postopkov. Iskanje prihodnosti se je porodilo v silnem pomanjkanju in revščini, se nadaljevalo z vse bolj prepričljivimi in strokovno poglobljenimi potezami in se še nadaljuje s prepričanjem v visoko sedanost. Brez muk ne bi šlo, brez naporov tudi ne. Ostajajo le delo in delo, nemir ustvarjalca, popolno zavedanje nujnosti nenehnih premikov in ne-mirovanja. Tega se ne da izbrisati. Tega mu ni mogoče vzeti.

Iztok Premrov

Karel Pečko, Ozka ulica, lesorez, 1950

BREZ MODRINE NEBA JE DRUGAČE

PINO POGGI: Retrospektiva 1962 - 2000

MO(NO)MENTIVIVI - SOCIALNA ESTETIKA

KULTURA

Pino Poggi

Pino Poggi se je v rodni Genovi že zgodaj soočil z bogato italijansko kiparsko tradicijo. Po končanem študiju kiparstva na akademiji v Genovi je nekaj časa tam tudi poučeval. Kasneje ga je pot prek Slovenije, Slovenj Gradca in Maribora, kjer je delal v ateljeju s Tihcem, vodila v Nemčijo, najprej v München, pozneje pa v Mitterfecking pri Regensburgu. Iz tega obdobja je Slovenj Gradcu, ob severnem vходу v mesto, zapustil monumentalno skulpturo S. S pomeni svobodo, svet in/ali Slovenj Gradec.

V sedemdesetih je ustanovil gibanje Arte utile. Ideja Arte utile zajema komunikacijo z mimo-idočimi na ulici in umetniki, pomeni poizkus približanja umetnosti ljudem. Umetnik izbere temo, sestavi kolaž podob in spodbuja obiskovalce, da z dejanji posežejo v umetnikov koncept. Čez nekaj časa jih povabi, da se o nastalih delih pogovarjajo. V zadnji, tretji fazi procesa Arte utile umetnik združi dokumente, nastale med procesom, v Arte utile instalacijo. Arte utile se sooča z aktualnimi problemi družbe, raziskuje družbo in namesto, da se od nje odvrta v sanjski umetniški svet, je do nje vedno angažirana in pripravljena spreminjati ustaljene družbene odnose. Arte utile zahteva od umetnosti, da je vsestransko uporabna, da ni samo lepa, da je predvsem socialno angažirana, da poleg estetske komponente nudi ljudem tudi druge poglede. Z Arte utile je Poggi leta 1977 sodeloval tudi na 6. Dokumenti v Kasslu.

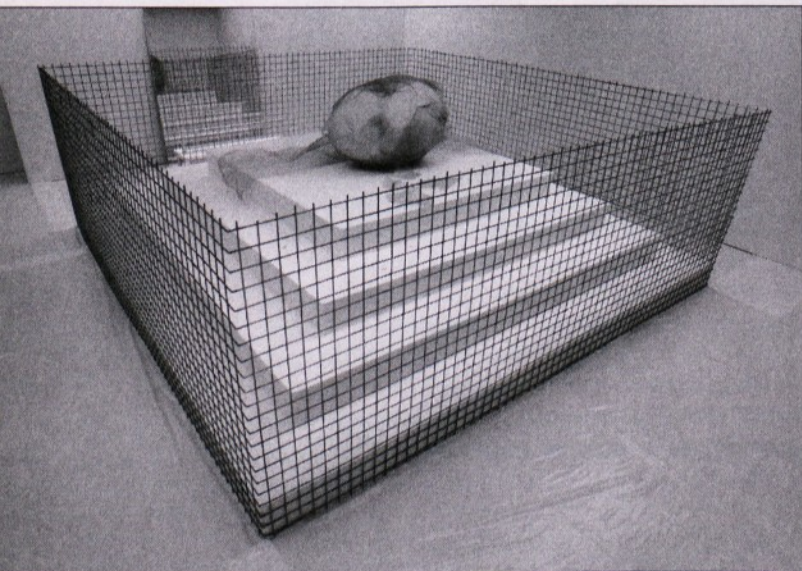
IO CANTO

PUA, PUA, ...

... POJEM, VEDNO POJEM
ISTO PESEM,
KI SVA JO SKUPAJ PELA NA PLAŽI,
KER SE ŠE VEDNO SPOMINJAM
OTROK, KI SO SE IGRALI
V MORJU IN JIM JE ON ZADOVOLJEN
GOVORIL

... O GOZDOVIH IN ZELENIH TRAVNIKIH,
O ČIVKAJOČIH PTICAH,
O RIBAH, KI ŽIVIJO V MORJU,
O VSEM TISTEM, KAR JE BILO PREJ,
O SVETU, KI GA SEDAJ NI VEČ ...

PUA, PUA, ...

Pino Poggi, *Impotenza (mea culpa)*, 1980/2000

Pino Poggi, *Italijansko vino*, 1967

Na razstavi Brez modrine neba je drugače smo želeli poudariti predvsem Poggijeve instalacije, environmente. V prvem delu razstave smo kronološko predstavili posamezne faze umetnikovega dela od tradicionalnega kiparstva, prek knjig - objektov (umetniških knjig), risb in skic futurističnih urbanističnih rešitev, instalacij manjših dimenzij do industrijskega oblikovanja. V veliki dvorani Galerije likovnih umetnosti pa so na ogled tri instalacije: Resnica ali histerija - Zemlja v letu 1999, Opera concreta (tella - komunikation), Brez modrine neba je drugače in Impotencia (mea culpa), katere vse v obliki modelov datirajo v sedemdeseta in osemdeseta leta. Te instalacije so vedno najprej izdelane kot model (približno 1: 20) in nato izvedene v velikih dimenzijah, kot jih pogojuje razstavi prostor.

Poggijeva umetnost je prepredena s pozivi, naj si gledalec vendarle vzame čas in premisli o razstavljenih delih, kajti ne gre le za enostavne podobe, gre tudi za to, kako so te podobe sestavljene, kako jih Poggi sestavi v posebno kompozicijo. Pri teh delih umetnik gledalcu ne predstavlja samo zapletenih likovnoteoretičnih problemov, ampak postavlja predenj skozi lepe predmete probleme današnjega sveta. Ti problemi segajo od onesnaževanja, prehitrega načina življenja, ko se ljudje ne srečujemo več, do problema prehranjevanja. Na kratko, to so vse družbeno-sociološki problemi, ki vsi izhajajo iz načina življenja, kot se

je razvil v toku zgodovine. V nekaterih sobah na razstavi so bile postavljene šolske klopi in stoli. Klopi in stoli so umetnine, ki so jih ustvarili gledalci tako, da so na njih puščali napise in risbe. Na klopih je bila knjiga AU PROCES z briljantnim uvodom Enrica Crispoltija, v katerem je ta podrobno razložil Poggijevo Arte utile. Stoli in mize so detajl instalacije Libro environment in hkrati le stoli in mize, za katere naj se obiskovalec usede, prelista knjigo in izve kaj novega, kar mu bo gotovo koristilo v prihodnosti. V osnovi gre za zelo enostavne simbole z zelo prvotnimi pomeni. V razstavljenih dela mora gledalec poseči, se z njimi spoprijeti tudi aktivno, ne le kontemplativno. Do katere mere se to v resnici zgodi, je odraz kulturne ozaveščenosti okolja. Nekaj o stopnji kulturne ozaveščenosti Slovenj Gradca govori reakcija na nameravano prekritev spomenika konju na Glavnem trgu pred Galerijo likovnih umetnosti.

Poggijeva umetnost nas opozarja na nevarnosti, s katerimi se je morala soočiti zahodnoevropska kultura, od koder prihaja ta umetnost in opozarja nas z namenom, da se vsaj nekaterim nevarnostim izognemo. Poggijeva dela pa niso samo kritična in moderna, iztrgana iz zgodovine, ravno nasprotno - trdno so vpeta v zgodovino. In sicer niso vezana s samo renesančno in baročno italijansko tradicijo, o čemer pričajo njegova zgodnejša dela, temveč tudi z veliko starejšo, antično tradicijo, o čemer govori Poggijevo razumevanje lastnega poslanstva. Pino Poggi je umetnik, filozof, slikar, lesar, kipar, vojak, ljubimec, politik, paleontolog, pisatelj, arhitekt, pesnik, profesor, režiser, pevec, vrtnar, kmet, fotograf, futurolog, trgovec, ... skratka, uomo universale.

Jernej Kožar

KULTURA

Poggijeva umetnost nas opozarja na nevarnosti, s katerimi se je morala soočiti zahodnoevropska kultura.

Pino Poggi, AU environment (detajl), 1972/78

Pino Poggi, Za boljši svet (Poslušaj in se informiraj), 1968

Paberkovanje po slovenjgraški gledališki in filmski sezoni 1999/2000

KULTURA

V mladih letih sem prebral Dostojevskega po dolgem in počez. Tako mi je bilo gledanje Idiota v dvojni užitek ...

Za začetek velika predstava na odru ljubljanske Drame, Dostojevski: IDIOT. Režiser Mile Korun je hkrati tudi prirejevalec besedila, rajši pa sliši, če ga predstavljamo kot prenašalca »skic iz romana« na odrske deske. Opravljeno delo enormnih razsežnosti, tako za režiserja kot igralce, ne glede na velikost vlog. Brechtovski pristop že z začetno deziluzijo - vsi igralci pridejo iz ozadja v ospredje, se razvrstijo za posamezne prizore in tudi potem pomagajo pri ukinjanju in postavljanju novih prizorišč, v glavnem z mebliranjem interiera. (Kot bi hoteli reči, glejte na nas in pazljivo sledite, zaigrali vam bomo...) Dovolj pregleden tok dogajanja med nosilci glavnih vlog in nekoliko zastrtim figuriranjem epizodnih oseb. V mladih letih sem prebral Dostojevskega po dolgem in počez. Tako mi je bilo gledanje Idiota v dvojni užitek: hkrati se prepustiti življenju na odru in slediti Korunovim uprizoritvenim intencijam. Tistim, ki jim roman ni bil toliko prezenten, jim je bila že začetna »živa kulisa« na odru sugestivna enigma, v samem razpletu dogajanja pa je bilo marsikaj odvisno od moči posameznih interpretov. Vsekakor vse priznanje glavnim igralcem: Branku Šturbeju v naslovni vlogi kneza Miškina, Jerneju Šugmanu (Rogožin), Nataši B. Gračner (Nastasja), Poloni Juh (Aglaja) in drugim. Nepozabno duhovito je bil zaigran prizor treh »čudakov«, Bojana Emeršiča, Gregorja Bakoviča in Uroša Fürsta. Bolj kot sama vsebina mi prihaja v ospredje oblikovna rešitev te odrske vizualizacije romana. In za to je Miletu Korunu bržčas tudi šlo. Da pa imajo romani Dostojevskega že sami na sebi razvidne dramske naboje, pa tudi drži. Vsekakor lep začetek sezone.

Po dramskem uvodu komedija, Molierov SKO-PUH, Prešernovo gledališče iz Kranja. Vzorčen primer, kako posodobiti klasiko. Postavljeno na Gorenjsko, v gorenjsko narečje.

Moliere je izšel iz italijanske šole commedie dell'arte, kjer so potujoči glumači uprizarjali (improvizirali) vnaprej dogovorjene (nenapisane) sižeje. Nosili so polovične maske, spodnji del obraza je bil odkrit, nosilci vlog pa so bili vedno isti, Kolombina (edina brez maske), Arlekino, Pantalone itd., prepoznavni z vnaprej določeno tipiko stiskača, ljubimca, prepirljivca itd. Dogajanje je bilo precej hitro, polno šaljivih, robustnih preobratov, ne manjka čudežnih razpletov in pa batin, te so bile nasploh še najbolj učinkovite. Režiser Vito Taufer se je domiselno poigral z razigranim ansamblom, polovične maske je nadomestil z iznajdljivim maskiranjem obrazov, mimiko in držo igralcev. Tu velja omeniti zlasti Janeza Škofa kot tipičnega gorenjskega stiskača, Uroša Smoleja, Vesno Slapar, Gregorja Čušina. Prešernovo gledališče zavoljo premajhnih dotacij ne more angažirati več kot

pet do sedem stalnih igralcev.

Prednost majhnih kapacitet pa je nedvomno ta, da si lahko gostujoči režiserji po mili volji izbirajo igralce po Sloveniji. Spomnimo se le STRIČKA VANJE A. P. Čehova v režiji Mileta Koruna in gostujoča igralca Borisa Ostana v naslovni vlogi in Jerneja Šugmana v vlogi dr. Astrova.

Prvi je iz MGL, drugi iz ljubljanske Drame. Tudi če do kraja poznamo Strička Vanjo, nas Boris Ostan z uporabo presenetljivega igralskega materiala vedno znova preseneti, pušča v odprti negotovosti. Ob obeh odličnih igralcih še nič manj zanimivi Bernarda Omanova (Jelena) in Darja Rajhmanova (Sonja), pa še Ivanka Mežanova (očarljiva pestunja) in drugi. Nisem še videl lepšega Čehova. Bil je igran s pravo mero vodvilske sproščenosti in nedeklarirane tragičnosti našega žitja in bitja. In še kako gledališko posodobljen, ne da bi ukinjal zgodovinske dimenzije samega dela. Nekaj magičnega realizma je bilo v tej kranjski uprizoritvi, pa če je režiser temu zavestno sledil ali ne.

Potem pa LEPOTNA KRALJICA LEENANA Martina McDDonagha v postavitvi Male drame SNG Ljubljana. Srečanje z irskimi dramatikami in njihovim črnim humorjem, ljudskimi posebnostmi in tipičnim irskim temperamentom je vselej gledališki dogodek posebne vrste. Ponovno režiserka Mateja Koležnik (nedavno smo videli njene odlične TRI VISOKE ŽENSKO ameriškega dramatika Edvarda Albeea v uprizoritvi MGL.) Silva Čušin v vlogi zatrte in zavrtete priletne samke. Naj mi bo dovoljeno, da jo na tem mestu poveličujem in postavim na piedestal trenutno največje igralko v Ljubljanski Drami. Če pride ta osamljeni glas do nje, pa naj pride, dodal bom še kakšen superlativ. Ob njej nič manj odlična in igralsko povsem nova Štefka Drolc v vlogi sebične matere. V vlogi simpatično okornega snubca je nastopil Bine Matoh, prvak Primorskega dramskega gledališča.

Špas teater iz Mengša - komercialno usmerjena združba, ki za svoje produkcije najema poklicne ustvarjalce. Tako smo se lahko od srca nasmejali BALKANSKEMU ŠPIJONU beograjskega komediografa Dušana Kovačevića v režiji Branka Djurića. Delo je bilo napisano še v času prejšnje Jugoslavije, izvajalci pa so ga spretno prestavili v današnji slovenski vsakdan. Sami vrhunski igralci: Boris Cavazza, Marijana Brecelj (oba iz ljublj. Drame), Janez Hočevar, Nina Ivanič ter Mustafa Nadarevič, prvak zagrebskih gledališč.

Za konec sezone nam je Primorsko dramsko gledališče iz Nove Gorice uprizorilo SKRIVNO OKO ameriškega (ne vem, ali bi rekel avantgardnega ali naj

ostane le pri dovolj spretnem dramatik z bizarnimi gledališkimi domisljicami, ki se nas primejo ali pa tudi ne), torej dovolj uspešnega dramatika Stevena Dietza. Gre za komedijo sumničenj, pirandelloško zastavljenim vprašanjem, kaj je resnica (res, resnično).

Avtor in režiser Lary Zappia nas zapeljeta v labirint zasliševanj in izpovedovanj, fikcij in argumentov, vse skupaj pa naj bi se končalo kot zabavna terapijska psihoanaliza. Med igralci je name naredila najmočnejši vtis mlada Barbara Babič v vlogi avšasto skrivnostne strežnice v restavraciji.

Še o filmskem abonmaju. To, da ima slovenje-graški Kulturni dom tudi filmski abonma, bržčas mnogokrat prezremo, čeprav je objavljen hkrati z razpisom za gledališki abonma, pa tudi sproti v programih tukajšnjih prireditev. Vsak mesec ob določenih dnevih lahko gledamo izjemno uspele umetniške filme, znane s svetovnih filmskih festivalov in po kopicah nagrad, ki jih prejema. Hvalevreden pa je tudi sam izbor, ki ga opravi direkcija Kulturnega doma. Za začetek smo gledali prelep francoski film o dveh dekletih, o njuni iracionalni solidarnosti, načinu razmišljanja, ki je vse prej kot idealizirana podoba, kot nam ju napoveduje naslov filma ŽIVLJENJE, KOT GA SANJAJO ANGELI. Sanje se pač dogajajo tako, kot doživljata svet na robu družbenega dna. Vsi poizkusi, da bi se skupaj rešili, propadejo. In nazadnje edina preživela konča za duhomornim tekočim trakom v tekstilni tovarni. Po spominu zapišem groteskno spodbudne besede njenega šefa, potem ko je opravila preizkus: »Saj to pa že znate! Ko da ste to že vse življenje delali!« Kamera se v tišini in ob brnenju strojev premakne k drugim, veliko starejšim delavkam. Vse sanje, ko da jih nikoli ni bilo; za tem strojem bo obsedela do smrti. Tu se nam za vedno vtisne podoba mladega dekleta, doživimo jo kot angela, ki mu je življenje pristriglo peruti.

Nemški film TECI, LOLA, TECI (Lola rennt) je narejen po rašamonsko. Trikrat lahko sledimo (obnovimo) njenemu teku in vsakič ga gledamo enako in vendar drugače, zanesljivo pa se vsakič konča drugače. Dopoveduje nam, da je življenje neulovljivo in naključno, naj ga še tako čvrsto zgrabimo in prisilimo, da steče v pripravljene kolesnice. Temu je zvesta tudi posredna »ilustracija« Lolinega teka (ein Lebenslauf). Kolikokrat v življenju smo že tekli - za srečo, za rešitev ljubljenega bitja, za prestiž. Vsa naša dejanja, vsak drobec našega časa odseva našo usodo, in tudi ta Lolin tek se nam prikazuje kot tek od rojstva do smrti. - Ameriški film IZGUBLJENA PRTLJAGA je drama o principih in samo na videz okostenelim načinu življenju ortodoksnih židov, ki pa vsaj vejo in znajo ceniti prave vrednote življenja, v nasprotju z njihovimi manj pravovernimi brati. Človek brez ljubezni je kot izgubljena prtljaga. Lepo posnet film, zlasti zanimiv pri slikanju ne samo običajev in navad židovskega življa, marveč tudi zaradi njihovih odnosov v vsakdanjem življenju. - Danski film PRAZNOVANJE spominja na O'Neillovo dramo Dolgega dne potovanje v noč. Tudi tukaj se

snidejo sorodniki, praznovali naj bi rojstni dan že rahlo ostarelega očeta. Konfliktno obračunavanje med očetom in nekoč zlorabljenima otrokoma vedno znova posadi za mizo številno rodbino, da bi se konflikt razprl od pekla do neba, le da v otroštvu zlorabljeni sin, ki zdaj kliče kletev na očeta, ne premore hamletovskega duha in vse pada v pritlehno obračunavanje zob za zob. Mogoče se zdi to poseganje v greznico kapitalistične družbe dovolj zanimivo, surovo razgaljanje pogumno. Meni je bilo še najbolj zanimivo tisto vedno znova posedanje za mizo in vedno znova prekinjeno slavlje.

Pa seveda obrtna plat filmske govornice. Ne morem pa reči, da je to remek delo, ki bo obrnilo svet, afirmiralo kakšne nove tokove v filmski umetnosti. Pa naj se ameriški cineasti še tako navdušujejo nad danskimi srboriteži in njihovo manifestno usmeritev v razvpito Dogmo z nizkopračunskimi filmi. - Letošnji najboljši ameriški film LEPOTA PO AMERIŠKO je okrutno humoren film o amerškem snu (deželi neomejenih možnosti, absolutne svobode, sreče, ki čaka vsakega, le s pravega konca jo je treba zgrabiti), pa je nazadnje tudi umor, če vse drugo pade v vodo, najobičajnejša stvar, lepota ameriškega vsakdana. - VSE O MOJI MATERI je privlačen film španskega mojstra Pedra Almodóvarja, ki učinkuje zavoljo vajenosti na ameriško-angleško-francosko filmsko produkcijo tostran Pirenejev že kar eksotično. In koliko dobrih igralk, pa povrh še lepih! Film je svojevrstno iskanje preteklosti, in ko jo najdemo, se hkrati soočimo z negotovo prihodnostjo. - NADARJENI GOSPOD RIPLEY je tipičen ameriški izdelek, kjer je sla po uveljavitvi v družbi (seveda denarnih mogotcev) močnejša kot vse preostale družbene norme. Tema, ki spremlja ameriško produkcijo že od Dreiserjeve »Ameriške tragedije« naprej. Lepa ekrani-zacija sončne Italije. Tudi nekaj časa dovolj zanimiva psihološka karakterizacija glavnega mladega igralca. Ščasoma pa postane ta psihologija vse bolj za lase privlečena. - Ameriški film FANTJE NE JOČEJO bi lahko bil več kot dober film o stiskah in mukah hermafroditko simpatičnega dekleta, ki se oblači in vede kot fant, dvori drugim puncam kot fant in tako naprej. Nazadnje pa - ko zmanjka ustvarjalcem idej - vse skupaj rešijo s krvavim pretepom in vsesplošnim nasiljem. Namesto da bi reševali problem s poglobljeno vsebino (ali vsaj s stokrat prežvečeno psihoanalizo). Ampak to je že težje. In vprašanje je, če bi film potem še dosegel vse plasti svojih odjemalcev.

Eno z drugim, lepo je sedeti v kinu, se odtrgati od puščobe televizijskega tekočega programa (tekočega traka), prepustiti se avtentičnem doživetju, saj čemu pa je film namenjen, če ne velikemu platnu in sedežu v kinodvorani, kjer nisi čisto sam. In tako, kot so ob njegovi iznajdbi govorili, da bo kino pokopal gledališče, tako tudi TV ne more in ne bo nikoli ukinil, spodrnil, nadomestil primarnega doživetja v kinu, kjer je med hojo domov še dovolj časa in prostora, da vse še enkrat v svoji glavi razmisliš in pre-tehtaš, bogatejši za marsikatero spoznanje.

Janez Žmavc

KULTURA

Lepo je sedeti v kinu, se odtrgati od puščobe televizijskega tekočega programa (tekočega traka) ...

FOTOGRAFIJA = MANIPULACIJA

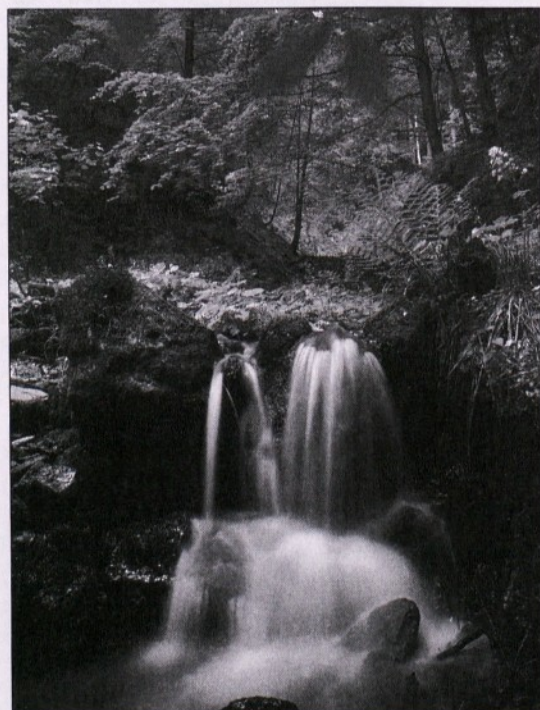
FOTOGRAFIJA

Fotografije so manipulacija, vendar ne zaradi tega, ker bi jih fotografi kakorkoli predelali, ampak zaradi sposobnosti filma, kakršnih naši možgani nimajo.

Že kmalu po njenem izumu pred dobrim stoletjem je fotografija dobila neko novo uporabnost, ki je verjetno precej pripomogla k njeni razširitvi in popularizaciji vse do današnjih dni. Takrat so sicer redki, ki so se ukvarjali s fotografijo, ugotovili, da lahko s preprostimi posegi v temnici in pri izdelavi fotografij njeni prislovnični dokumentarnosti dodajo novo dimenzijo, ki hkrati manipulira z gledalcem in njegovimi mislimi, po drugi strani pa vzpodbuja individualni kreativni pristop ter s tem posledično izziva bodoče fotografe.

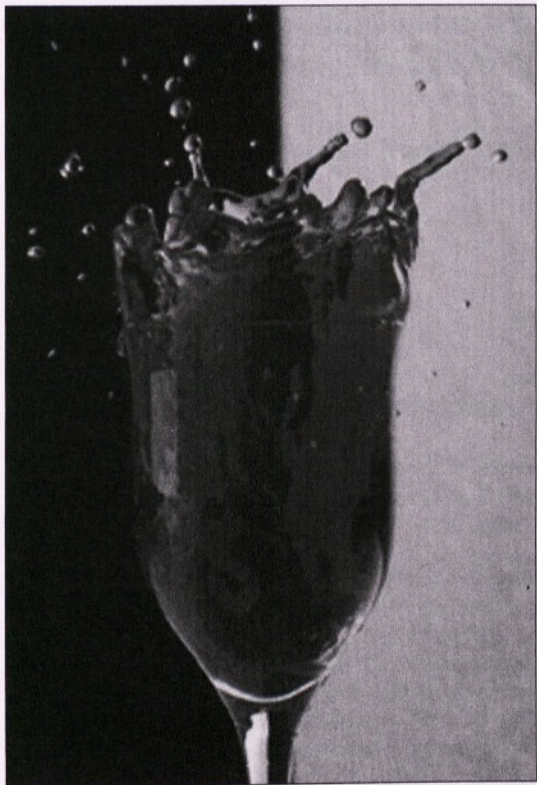
Tehnike in triki za dodajanje manipulativnih elementov fotografiji so se skozi desetletja bliskovito razvijale od preprostih večkratnih osvetlitev v začetku pa do današnjih neizmernih možnosti digitalne obdelave in predelave fotografij s pomočjo fantastičnih programov za njihovo obdelavo. Digitalizacija je s krepkimi koraki na pohodu tudi v fotografiji. Danes lahko vsakdo s pomočjo digitalne tehnologije vizualizira še tako banalen motiv, ne glede na njegovo zahtevnost ali na fotografovo znanje. Računalniki, opremljeni z ustreznimi programsko opremo (softverom), predelajo v sprejemljivo podobo na fotografskem papirju praktično vse, kar nam z enim samim klikom uspe spraviti na digitalni čitalec svetlobe in barv v našem fotoaparatu. Tudi, ko bomo s pomočjo digitalne tehnologije lahko prenesli podobe iz naših sanj na papir v obliko, ki jo naši možgani preko oči sploh lahko odčitajo, se razvoj ne bo ustavil.

Vendar pa ni nujno, da je fotografija manipulacija le takrat, ko jo obdelamo ali dodelamo pri nastajanju ali pri izdelavi. Fotografija lahko manipulativni značaj pridobi že v trenutku, ko s premikom palca odpremo pot svetlobi na film v našem aparatu, brez kakršnihkoli kasnejših posegov vanjo.

Človeški možgani so tisti organ, ki dokončno sestavi vse svetlobne in barvne impulze, ki jih oči sprejemajo iz sekunde v sekundo, uro za uro in dan za dnem. Oči imajo nalogo te impulze zajeti, jih po potrebi spremeniti in prilagoditi zahtevam perceptivnih zmožnosti možganov. Žal so možgani pri tem precej omejeni. Ritem našega vida je vseskozi enak, ne glede na količino svetlobe, ki je v okolju, in ne glede na to, ali je motiv statičen, ali se giblje hitro ali počasi. Človeški možgani gledajo svet okoli nas s približno tridesetinko sekunde. To jim sicer omogoča, da tako »posnete« podobe oz. slike brez težav sestavljajo v neprekinjeno gibanje, velikokrat pa je ta tridesetinka bodisi predolg ali prekratek čas za percepcijo tistega, kar za razliko od možgan lahko »vidi« film. Gotovo ste že kdaj občudovali fotografije nočnega neba s svetlimi večbarvnimi tankimi črtami v obliki vzporednih lokov. Ali pa dolge bleščeče rumene in rdeče črte na fotografiji temnih ulic kakega vlemesta!

Take fotografije so manipulacija, vendar ne zaradi tega, ker bi jih fotografi kakorkoli predelali, ampak zaradi sposobnosti filma, kakršnih naši možgani nimajo. Tudi podobe tolmana in kaskad, preko katerih se s svileni mehkobo zлива nekaj mleku podobnega, v resnici naši možgani ne morejo videti. Tudi take fotografije so manipulacija, zopet ne zaradi fotografovega dodatnega posega, ampak zaradi omejenosti našega opazovalnega organa.

Film lahko za razliko od možganov »vidi« tudi čas, ki je bistveno daljši ali krajši od tridesetinke sekunde. Zaradi tega ima sposobnost dolgotrajnega »nanašanja« gibanja v naravi, v primeru tolmana se voda v daljšem času zaradi nenehnega gibanja izriše kot mleku podobna tekočina. Možgani bodo npr. motiv v mraku vedno videli kot temen motiv, pa naj ga gledamo še tako dolgo. Na film pa se svetloba »nanaša« ali - bolje rečeno - kopiči, tako da je končno mračen motiv lahko popolnoma normalno osvetljen.

Film torej »vidi« nekaj, česar mi ne bomo nikoli. Ali pa to sploh obstaja? Ali ni ta navidezna prednost filma pred možgani v resnici pomanjkljivost, izkrivljanje naravnega!? Ali niso zvezdne črte na posnetkih nočnega neba le iluzija!? Zakaj jih ne moremo videti »v živo«, ampak le potem, ko smo prizor z dolgotrajnim osvetljevanjem »naložili« na film?

Drugi ekstremni pol te časovne manipulacije predstavljajo posnetki, na katerih je še tako eksplozivno gibanje videti kot za vselej zastal trenutek. Izredno atraktivni so posnetki kozarcev,

napolnjenih z rdečim vinom, narejeni v trenutku, ko se steklo zaradi pritiska ob padcu na kamnita tla razprši na tisoče koščkov, pljuski vina pa kot hobotnica sili nekam zunaj meja fotografije. Ali pa strahovito deformiran obraz bokarja od katerega frči na stotine potnih kapljic v trenutku, ko ga z vso močjo v čeljust zadene težka nasprotnikova pest. Tudi take fotografije so manipulacija. Manipulacija z odzivnimi sposobnostmi naših možganov. Spet so to prizori, ki jih mi v resnici nikoli ne vidimo, čeprav jih naši možgani brez problemov sestavljajo v nize, v neke vrste »filme«, vendar posameznih sekvenc niso sposobni ujeti. Tridesetinka sekunde, s katero gledajo naši možgani, je v tem primeru bistveno predolg čas, da bi »zamrznili« taka bliskovita gibanja.

Do podobnih ugotovitev so seveda prišli že pionirji fotografije, ko so z začudenjem gledali serijo posnetkov konja v diru, kjer je bil jasno viden vsak njegov gib. Prav tako so se čudili smešni zabrisani podobi vrtečega se vrtiljaka v mestnem cirkusu, ki je bolj spominjala na deževni oblak sferične oblike. Zato so zaključili, da bo fotografija ne glede na razvoj tehnologije, vsaj, kar zadeva posnetke v ekstremnih časih osvetlitve, vedno nosila pečat manipulacije!

Tomo Jeseničnik
(tekst in fotografije)

FOTOGRAFIJA

Fotografski film »vidi« nekaj, česar mi ne bomo nikoli. Ali ni ta navidezna prednost filma pred možgani v resnici pomanjkljivost, izkrivljanje naravnega?

KAREL PEČKO

sekvenca 1 / 1

**31 posnetkov, 6 sekvenc,
1 dokumentarec**

Pa življenje? Tega ujeti se ne da. Se ga živi.

otročka in deška leta

Predzadnji septembrski dan dvajsetega leta, na Mihaelovo, je vuhreškemu gostilničarju Antonu Pečku žena Marija prvorojenca povila. Ko je v svet zavekal, se je mama, po sladki muki oddihujoč si, za svoje hrepenenje trepetajoč, z očmi na stropu pobarala, le kaj mu je, novorojencu, v zvezdah zapisano. In kaj so mu rojenice namenile. Kar je lahko koj sama zanj postorila, je z imenom zastavila: Karel (torej ljub, mil, ljudem drag) naj bo.

Eno pa je bilo gotovo: čas tistega dvajsetega leta kdo ve že kolikič ni bil posebej prijazen, saj si je svet še rane prve vojne zalizoval in lakota, ki še minila ni, je še hujši glad obetala.

In so sojenice storile, da mu je, šestletnemu otroku, oče umrl in ko se je še sedem suhih let obrnilo, je morala mati s tremi otroki zapustiti domačo hišo na Orlici - in z njihovega, s svojega v tujo romati. Do takrat je Karl svojih trinajst let naživel, svet pa se je že drugič v hudem lomil. So jih (1934) v Personal (delavski dom) v Bistriškem Jarku naselili.

Od prej še komaj vzdržno je postalo še slabše: v prvem nadstropju, z vhodom z ganka, le kuhinja in štiblc (na fotografiji skrajno desno okno), jih je odložilo.

Marija, Anton, torej Tone, in Karli - Pečkov drobiž. Lomilo se je življenje, prekopicavalo, jadikovalo se je nad njim - a glej šmenta, za otroka ni nikoli tako slabega časa, da se ne bi dalo sanjati v njem. In o njem. Še bolj o tistem lepem, kar zagotovo pride.

V sebi jih nosimo, otroci, svoja upanja, in usta se nam razlezejo v nasmeh, ko jih v sebi skrite gledamo - obete svoje.

Tako tudi Karel na fotografiji.

Ampak... preden se svojih zvezd oprimeš, je treba marsikatero trdno prizkušnjo zmagati. Samo nikoli ne nehati verjeti (vase), čeprav zna biti cena strašna. Tako se pač plačuje za biti drugačen, samosvoj. Četudi v predpasniku, toda s cepinom v svojem hlotu. Vsak hip se skušati iztrgati kolektivni usodi, zaznamovanosti, ujetosti.

Tudi ko les splavljaš po Bistrici (leta 1935).

Pobegniti, leteti, stalno biti v službi svojih sanj. Na vahti. Ven iz jarka, magari samo do oblakov, ki se podijo čez tvoj kos neba. Odložiti samokolnico, četudi samo za trenutek, ki ga fotofraf potrebuje, da drobci življenja ujame in minevanju iztrga.

Pravzaprav - dolžan si stalno dovoliti svojim sanjam sanjati, čeprav si težak pri »zagradbi hudournikov« pri šestnajstih letih.

Potem iznenada pride čas, ko se odide na pot. Kamorkoli, samo iz Bistriškega Jarka, pa če je pridevnik ob krajevnem imenu še tako razkošen (bistra - prozorna - voda, bister - umen - človek, bistre - vsevidne - oči, bistra - urna - žival). Vse gre, le če je ob določilnem pridevku jarek, se toliko otožnosti in tesnobe naseli v človeku, da se vedno težje lovi sapo. Zategadelj je treba še v kako drugo dolino pogledati, se v svet, ki je manj globačast in odročen kot bistriški, odpraviti.

biti poklican

Za »biti poklican« posameznik ne nosi nobenih zaslug. Slišati ta klic in se mu odzvati (osebno) pa je dolžnost vsakega poklicanega. Vnovčiti svetopisemske talente. Je bilo treba pustiti cepin v hlot zasajen, odložiti samokolnico za neke druge roke, stopiti izpod sajastega tramovja, da je ostalo udarjanje norcev in sopihanje mehov le še daven spomin. Biti dovolj hraber, da se v nekem zaselku na robu sveta zaznamuješ z belim (slikarskim) plaščem in širokokrajnim črnim klobukom. Brez vsakih dokazil, samo vedeti, da si. Izbran. Tako je s tem: biti poklican in odzvati se klicu.

Tako to gre: iz kovačije naravnost v atelje (ki je v resnici tudi družinski bivalni prostor) nad radeljsko pošto.

V času samouštva jima naključje prekriža poti: slikarju iz šele jutrišnjega dne in Tonetu Seliškarju, pisatelju. In ta ga zasluti, prepozna, ugleda: slikarja v njem. Pa se klobčič skotali: srednja šola za domačo in umetno obrt (fotografija je iz teh let, nastala med 1947 - 1950), potem Akademija za likovno umetnost v Ljubljani, diplomant profesorja Antona Gojmira Kosa. Iz prestolnice nazaj: postaja Slovenj Gradec. Čaka ga družina, likovno pedagoško delo v nižji gimnaziji in osnovni šoli. In čaka ga...

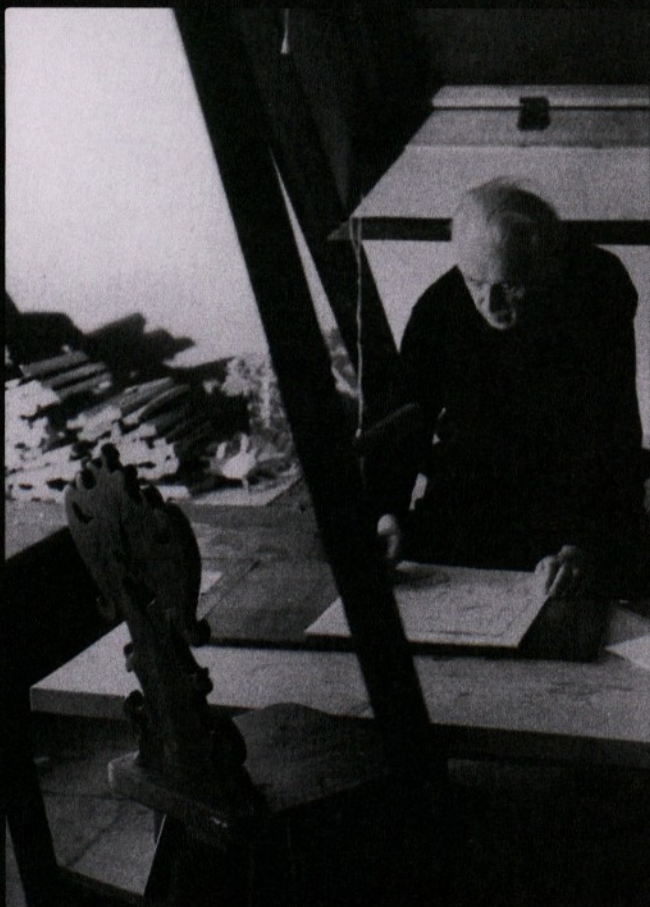

sekvenca 2 / 1

In čakajo ga štafelaj, slikarsko platno ter čopič. Čaka ga mesto, kjer so svoje sledi pustili Andrej iz Ottinga, oče in sin Strauss, Jakob Schoy, Janez Jurij Mersi... Prav pred slednjega rojstno hišo je postavil akademski slikar Karel Pečko slikarsko stojalo in iskal motiv, ko ga je lečje v skladu z zakonom igre svetlobe in zaslonke odtisnilo na celuloidni trak.

Tihomir Pinter, mojster fotografije, je v slikarjevem slovenjgraškem ateljeju (uredil si ga je v mansardi nad Galerijo likovnih umetnosti na Glavnem trgu, k čemur je treba dodati, šele leta 1984) ujel čarobno skladnost linij, predmetov, senc, črne in bele barve (naj bosta v tem zapisu pač tudi ti dve skrajni legi svetlobnega spektra nalašč napačno poimenovani) ter umetnika v vsem tem.

Slikar Karel Pečko. Atelje. September 2000.
Ustvarjalni mir ujel in pozabi iztrgal Jure Eržen.

Iskanje in razkošje slikarskih tehnik

Oglje, Švarc Korl, čas samouštva, 1946

sekvenca 3 / 1

Lesorez, Avtoportret, 1950

Svinčnik, Študija čevljev, 1950

Olje/platno, Tihožitje, 1950

Črna kreda, Iz cikla slovenjgraških dvorišč, 1959

Keramika, oblikovanje in poslikava, z razstave v
Likovnem pavilijonu v Slovenj Gradcu leta 1958

Portret, večer samospevov Huga Wolfa, 15. 3. 1994

Mozaik, Ekološka kapela sv. Frančiška
(sv. Frančišek in sv. Klara), Bistriški Jarek, 1997

Vitražna barvna kompozicija, 1998
(izvajalec Alojz Gaber iz Slovenj Gradca)

Mešana tehnika, Uršlja gora, 1997

s slikarji in v razstavnih prostorih med platni

Umetniško dejanje je praviloma zavezano samoti in tišini. Slikarjeva umetnina je šele potem najpogostejše izpostavljena gledalčevemu zrenju. Gotovo pa je enkrat enako pomemben tudi odziv bodisi v obliki diskurza, dialoga ali vrednotenjske sodbe.

Najbrž zastavljajo besedo - o čem le, kot o likovni umetnosti - tudi (z leve) Karel Pečko, dr. Stele in Božidar Jakac. V Slovenj Gradcu. Leta 1960.

Morebiti je ena največjih odlik Karla Pečka, človeka, da se ni nikoli zapiral v slonokoščeni stolp umetništva. Osebnost, to ja, pa naj gre za obleko, govorni nastop, življenje nasploh. Zagotovo pa je bila njegova drža vedno v službi drugih - stvari in ljudi. In je trosil ter še trosi svojega duha povsod: v šoli, kot organizator, kustos, mentor, svetovalec komursižebodi, slikar ... Nikjer se ni ženiral sodelovati, da je postorjeno le bilo v službi lepote.

Z delom udeležencev slikarske kolonije Borl 1997.

Slovenjgraški trije mušketirji leta 1998.

Iste čudeže stvarstva so gledali, a kako drugače so odzvanjali v njih. Trije svetovi, tako različni, da si včasih pomislil, kako je triperesna deteljica prej poza in zaigrano kot iskrenost. Pa je iz njih sijala, tudi ko niso bili skupaj, prislovična medsebojna naklonjenost, poštenost in spoštovanje. Bolje: ne samo medsebojna - vsega so zmogli v obilju tudi za druge.

Profesor je razstavljal doma in v tujini. Samostojno in skupinsko. Na fotografiji se je ustavil ob svoji zrcalni podobi Uršlje gore (akril na aluminijasti plošči) in platnih drugih sodelujočih v kraju Achensee (Tirolska, Avstrija).

sekvenca 5 / 1

Takšna je ta pot - iz Bistriškega Jarka v graško Kinclerhouse. S svojo razigrano Uršljo goro v elegantni temni obleki, odprt in vendar skrivnosten.

Tako je to z umetniki: vedno na sledi tistemu, kar morajo zase in za nas povprečne slehernike odkriti.

slikar ni steklena frnikula, na varnem spravljena

Od leta 1954 do 1962 je bil akademski slikar Karel Pečko likovni pedagog v nižji gimnaziji in osnovni šoli v Slovenj Gradcu. Na fotografiji skupaj s poklicnimi kolegi in skupino učencev.

Sedijo (z leve): Albin Žižek, Fani Osojnik (d. Hudolin), ravnatelj Stane Hribernik, Irena Vrhnjak in Karel Pečko.

V zadnji vrsti (z leve): 1. Viktor Vaupot, 3. Božo Štor, 4. Maks Jaš, &. Tone Gašper itd.

Fotografija učiteljev in učencev 4.b, zadnjega razreda nižje gimnazije v Slovenj Gradcu, je bila posneta 1957. leta.

Leta 1957 je bil v Slovenj Gradcu ustanovljen Umetnostni pavilijon, ki ga je profesor Pečko vodil ob svojem rednem delu v šoli, leta 1963 pa je začel ravnateljovati Galeriji likovnih umetnosti. Kdo bi vedel, koliko vodstev je opravil med razstavljenimi eksponati, toda eno je gotovo: vsi, ki s(m)o ga doživeli tudi v tej vlogi, so odnesli s seboj njegovo neposrednost, ognjevitost, širino, osebno noto v percepciji in posredovanju.

Med člani kitajske delegacije (drugi z leve Či Čun Pu, predstojnik klinike stare kitajske medicine).

»Poslušajte, vi, veste, vi, ni mala stvar pripeljati svet v Slovenj Gradec. O ho ho!«

Vsi, ki smo kdaj primorani stopiti s svojega varnega vrta, natančno razumemo povedano: bojazen, skepsa, upe in vero, kar vse odzvanja iz zgoraj povedanega. In v vseh razsežnostih se povedano razpre šele takrat, ko je slišano iz Profesorjevih ust. Zato gornji poskus ujeti Pečkove citatne besede.

In je odhajal tudi Slovenj Gradec v svet. Kot je sam spoštljivo odpiral vrata drugim, so jih praviloma tudi drugi njemu. Na fotografiji je naša mestna delegacija (T. Turičnik in K. Pečko) z gostitelji (v sredini briljantna poljska pianistka, interpretka F. C.) pred rojstno hišo velikega Fryderyka Chopina (Żelazowa Wola, blizu Varšave).

Tako delujeta umetnost in zavezanost miru z roko v roki. Oba sta na enem samem okopu.

Da ne bi Jančarjev Veliki briljantni valček nikoli postal vsakdan.

Prava umetnost je strpna. Na široko odpira duri in vse dobromisleče gosti.

Ob slikarju Pečku je mestni župnik Jakob Soklič, v gosteh pa papežev nuncij dr. Kagna in pomožni ljubljanski škof Stanislav Lenič (v Slovenj Gradcu 1967). Svoj obisk v mestu je dr. Kagna končal z besedami: »Zahvaljujem se vam za žlahten sprejem!«

Zaključujem svoj komentar, da ne pokvarim imenitnosti povedanega.

Perez de Cuellar, generalni sekretar OZN, pa profesor Pečko, primarij Drago Plešivčnik, predsednik skupščine občine Janez Goligranc, novinar Bogdan Pogačnik in profesor Tone Turičnik 12. 7. 1987 v zagrebškem hotelu Esplanade: zahvala generalnemu sekretarju za obisk v mestu leta 1985 in razgovori o novih...

Potem še kakšno leto mine, da - Slovenj Gradec mesto glasnik miru postane.

Zdi se, da resničnost odzvanja lepše, kot so leta 1953 smeli sanjati o njej v skupini predavateljev Naši razgledi o likovni umetnosti (Mirko Zdovc, dipl. arhitekt, Marijan Gnamuš, arhitekt, Primož Simoniti, profesor, in Karel Pečko, akademski slikar) in zastavili razmislek o razstavnih prostorih, kjer se bo svet shajal.

Andrej Makuc

MEDNARODNI SIMPOZIJ IN KONCERT

140-OBLETNICA ROJSTVA SKLADATELJA HUGA WOLFA

KULTURA

Društvo Huga Wolfa iz Slovenj Gradca pripravlja brošuro z naslovom Hugo Wolf - sodobniki in nasledniki, naslov je povzet po simpoziju, izšla pa bo v slovenskem in nemškem prevodu z notnimi primeri.

Društvo Huga Wolfa je ob sodelovanju Glasbene šole in s pomočjo Mestne občine Slovenj Gradec, Ministrstva za kulturo Republike Slovenije in Veleposlaništva Republike Avstrije v Ljubljani v petek, 10. marca 2000, organiziralo v počastitev 140-letnice rojstva skladatelja Huga Wolfa že drugi simpozij z mednarodno udeležbo muzikologov. In svečani koncert Wolfovih samospevov z veznim tekstom iz Wolfovih pisem staršem; izvajali so ga domači in tuji umetniki. Koncert v skladateljevi rojstni hiši je posnela in predvajala tudi TV Slovenija.

Mednarodnega muzikološkega simpozija v dvorani graščine Rotenturn, ki je obravnaval temo Hugo Wolf - sodobniki in nasledniki, se je udeležilo osem muzikologov. Vodil ga je naš muzikolog prof. dr. Primož Kuret iz Ljubljane. Za slušatelje, ki jih je bilo okoli petdeset, so bili pripravljeni prevodi v slovenščino in nemščino. Strokovne prispevke so v dvorani Mestne občine Slovenj predstavili naslednji muzikologi: Primož Kuret (Ljubljana), Vsa krajina je utrip duše...; Ian Borthwick (Amsterdam), Hugo Wolf in sodobniki. Sprejem njegove glasbe na Nizozemskem do prve svetovne vojne; Leopold Spitzer (Dunaj), Pogled v Wolfovo skladateljsko delo; Hatmut Krones (Dunaj), Tradicija glasbeno - retoričnih figur v Wolfovih samospevih; Igor Grdina (Ljubljana), Hugo Wolf in Josip Ipavec; Andrej Misson (Ljubljana), Hugo Wolf, Gojmir Krek in Anton Lajovic; Tomaž Faganel (Ljubljana), Anton Schwab - med medicino in glasbo; Andreas Holzer (Dunaj), Pluralni slog v samospevih Josepha Marxa.

Gradca, pod vodstvom dirigenta Toneta Gašperja. Poslušali smo zborovska dela Še ena Antona Schwaba, Imel sem ljubi dve Josipa Ipavca in tri zборе Huga Wolfa: *Ergebung* (Predanost), *Veselo potovanje* in *Einkehr* (Vrnitev). Z že uveljavljeno in prepoznano mehko in glasovno barvitostjo je zbor izvedel skladbe vsebinsko v pravem razmerju s simpozijско temo na zelo dostojni pevski ravni.

Vsa predavanja so spremljali predstavniki medijev, v program se je vključeval tudi novinar Franc Križnar, strokovni sodelavec Radia Slovenija; ta je sproti poročal o simpoziju.

Društvo Huga Wolfa iz Slovenj Gradca pripravlja brošuro z naslovom Hugo Wolf - sodobniki in nasledniki, naslov je povzet po simpoziju, izšla pa bo v slovenskem in nemškem prevodu z vsemi notnimi primeri.

Glasbeni vrh letošnjega dogajanja v Slovenj Gradcu je bil koncert samospevov Huga Wolfa, pripravili so ga v dvorani Glasbene šole. Nastopili so: mezzosopranistka Elisabeth Wilke (Dresden), basbaritonist Marko Fink (Ljubljana), pianistka Breda Zakotnik (Salzburg), vezni tekst iz pisem Huga Wolfa pa je bral dramski igralec Jurij Souček iz Ljubljane. Umetniki so poustvarili sedemnajst Wolfovih samospevov z delitvijo pevskih vlog in razpoloženj iz Italijanske in Španske pesmarice ter pesnikov Eduarda Mörikeja, Juliusa Sturma in Josepha von Eichendorffa. Kot je zapisal glasbeni kritik Bogdan Učakar, je bila kolekcija Wolfovih samospevov odlično dramaturško sklenjena. Oba odlična pevska solista sta po Wolfovi formulaciji o smislu življenja in umetnosti: mišljenje-ravnanje-občutje, uravnavala pevski tok in razpoloženjsko različnost. Dramatska napetost mezzosopranistke, izbrušena pevska dikcija basbaritonista pa še odlično, mojstrsko vzpodbujevalska igra pianistke Brede Zakotnik so bili samospevna arkada enkratne uspešnosti.

Koncert je v celoti posnela Televizija Slovenija in ga predvajala naslednji dan na prvi TV mreži.

Prevode pesmi iz nemščine v slovenščino, ti so bili natisnjeni za poslušalce koncerta ob originalnem tekstu v lični knjižici, je prispeval oziroma prepesnil dr. Igor Grdina.

Med poslušalci koncerta, ki so do zadnjega napolnili dvorano v glasbeni šoli, so bili Jožef Školč, minister za kulturo, predstavnik Veleposlaništva Republike Avstrije, kulturni ataše mag. Maximillian Eichinger, župan MO Slovenj Gradec, Janez Komljanec, predavatelj oz. muzikologi, glasbeni kritiki in drugi poslušalci iz Slovenije in Avstrije, predvsem pa ljubitelji Wolfove glasbe.

Branko Čepin

Nastopili so: B. Zakotnik, E. Wilke, J. Souček in M. Fink

Primož Kuret, Ian Borthwick in Leopold Spitzer so sodelovali že na prvem simpoziju o Hugu Wolfu meseca marca 1996, tudi ta je bil v Slovenj Gradcu.

Med popoldanskim predavanjem je nastopil komorni mešani zbor Carinthia Cantat iz Slovenj

JOŽE LESKOVAR

IN NJEGOVO DELO

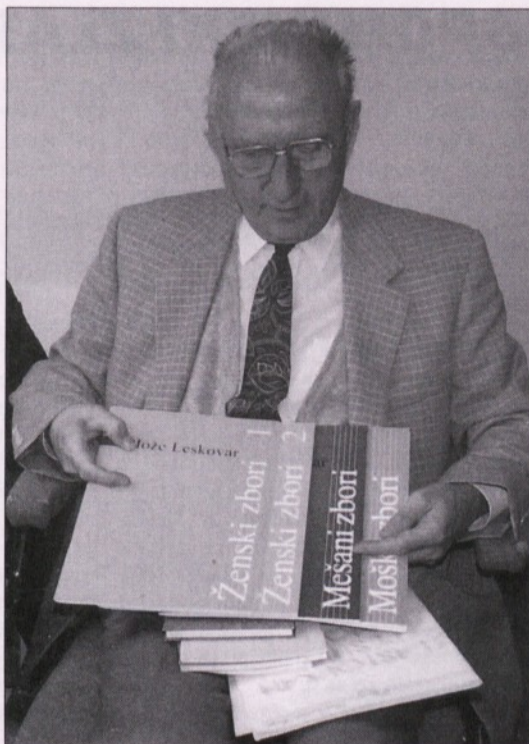
Jože Leskovar, glasbeni ustvarjalec in pedagog, doma iz Slovenj Gradca, se je rodil pred 65 leti v Slovenski Bistrici. V vsem ustvarjalnem delu, ki semu je posvečal kar 40, let je vseskozi ostal zvest koroški ljudski tradiciji. Ob pedagoškem delu, dirigiranju in svetovalnem delu je napisal veliko priredb ljudskih pesmi, te so izšle so v številnih pesmaricah. Veliko je pisal in objavljaj tudi v strokovni literaturi. Med njegove najlepše samostojne kompozicije sodi pesem Oče naš, ki jo pejejo mnogi priznani zbori doma in v zamejstvu. Leta 1975 je postal predsednik obnovljenega Kulturnega društva Slovenj Gradec, od ustanovitve pa je bil tudi član predsedstva Pevske zveze Slovenije. Zanimal ga je skladatelj Hugo Wolf: dokazal je, da je Hugo Wolf, znameniti pozni romantični skladatelj samosppevov slovenskega rodu, doma iz Slovenj Gradca. Spomine na njegovo otroštvo je zbral v knjigi pod naslovom Spomini na dom. Rojstna hiša je po njegovi zaslugi danes spremenjena v muzej in je kulturno-zgodovinski spomenik prve kategorije mednarodnega pomena.

Ko je bilo ustanovljeno društvo Huga Wolfa je njegov prvi predsednik postal prav Jože Leskovar. Za svoje obsežno delo je prejel številna priznanja, med drugim Vrnčevo priznanje za delo na vzgojnoizobraževalnem področju, medaljo dela, red zaslug za narod s srebrno zvezdo, Gallusovo listino Zveze kulturnih organizacije Slovenije, Bernekerjevo nagrado in druga priznanja.

In prav ob njegovi 65.-letnici so izšle tri nove pesmarice. Posebej ga navdušujejo koroške ljudske pesmi in te je ovekovečil v treh pesmaricah - za moški zbor, mešani zbor in (v dveh delih) za ženske zборе. Zbrane so različne skladbe, vedno pa ostaja zvest ljudskemu izročilu.

Naj še omenim, da je avgusta letos izšla kritika Mitje Reichenberga z naslovom Od zbora do zbora z Jožetom Leskovarjem. Zaradi aktualne vsebine jo kaže ponatisniti.

»Jože Leskovar je slovenski glasbeni javnosti že dolgo znana osebnost. Njegove priredbe zborovskih skladb so mnoga leta romale od rok do rok, kakor ljudska pesem, in pevci so jih prepevali ob različnih priložnostih. V lanskem in letošnjem letu pa so zagledale luč sveta v obliki treh pesmaric z naslovi: MEŠANI ZBORI, MOŠKI ZBORI IN ŽENSKI ZBORI. Izbor skladb je izredno bogat in zanimiv, saj obsega znane, manj znane, priljubljene pa tudi avtorske skladbe Jožeta Leskovarja. S temi tremi zbirkami se Jože Leskovar dvigne nekako nad standardno razumevanje glasbene

Jože Leskovar

(foto J. Detela)

govorice splošnega karakterja in dokaže, da zna prisluhniti zborovskim pevcem, ki si želijo na oder postavljati tudi že znane skladbe, vendar v drugačnih harmonskih prijemih. Njegove priredbe odsevajo tako dobro poznavanje zborovskega petja, izžarevajo pa tudi ljubezen do ljudske glasbene govorice in niansiranja vokalnih zanimivosti. Drobni posegi v sicer znane napeve naredijo skladbe že skoraj avtorske, kar jim pa seveda pripomore k njihovi izvirnosti in zvočni svežini. Nabor pesmi je več kot smiseln. Malokateri prirejevalec je sposoben posegati v vse kategorije zborovskega petja in to prav s takšno umirjeno in dopadljivo lahkoto kot Jože Leskovar.

Ni naključje, da zbori po Sloveniji z zanimanjem sprejemajo vse tri zbirke, saj Leskovarjeve harmonizacije priajajo prav vsem: zborovodjem, zborom in seveda poslušalcem. S skladbami se podamo tako od koroške narodne pesmi do Istre, od Prekmurja pa vse do ruske in nemške pesmi, najdemo pa tudi dalmatinske in seveda Leskovarjev Oče naš, ki je bil napisan ob prvem prihodu papeža Janeza Pavla II. v Slovenijo. Kakorkoli pogledamo, so pesmi dobro in dobronamerno delo, ki daje velike možnosti za širitev ljudske pesmi med zbori tudi v štiri- in večglasni obliki, nekatere pa tudi izzovejo soliste, da pokažejo svoj pevski talent in veselje.«

O delu Jožeta Leskovarja in njegovi ljubezni do slovenske pesmi bi lahko še veliko napisali. Za zaključek le njegova misel: »Ljudske pesmi so živa priča preteklosti in dragoceno zgodovinsko izročilo v življenju in čustvovanju naroda. So neusahljiv vrelce najčistejše lepote in neprecenljive vrednosti.«

Sonja Lavrinšek Pepelnak

KULTURA

bljudske pesmi so živa priča preteklosti in dragoceno zgodovinsko izročilo v življenju in čustvovanju naroda.

SPOMINSKI ZLATNIK

ZA PRVE SLOVENJGRAŠKE GIMNAZIJSKE MATURANTE

KULTURA

**Slovesnost
je pomenila
življenjski dogodek
za dobitnike
maturitetnih listin,
Gimnazijo in mesto.**

Prvim maturantom slovenjgraške gimnazije je ravnatelj, magister Stane Berzelak, prof. zgodovine, v ponedeljek, 17. julija, v atriju graščine Rotenturn oz. predverju Mestne občine Slovenj Gradec podelil maturitetna spričevala: dobilo jih je 49 maturantov, kar pomeni, da jih je od 52 prijavljenih uspešno opravilo preizkušnjo nekaj manj ko 95%, Janez Komljanec, župan Mestne občine Slovenj Gradec, pa je vsakemu izmed njih izročil priznanje in zlatnik kot trajen spomin na ta zgodovinski dogodek. Slovesnosti so se udeležili starši, profesorji gimnazije in gosti, med njimi so zelo tople pozdravili dr. Slavka Gabra, nekdanjega šolskega ministra, ki je v času svojega mandata prižgal zeleno luč za ustanovitev gimnazije v Slovenj Gradcu, hkrati pa tudi podprl rešitev njenih prostorskih problemov z dozidavo novih prostorov pri »meščanski« šoli. Z uspehi prvih maturantov je ustanova dokazala, da se je ukoreninila in da postaja poleg ravske gimnazije pomembna tovrstna izobraževalna ustanova na Koroškem.

Slovesnost sta v praznično osvetljenem atriju uvedla - žlahtnost trenutka so poudarjale tudi plapolajoče oljenke med stebrički v 1. nadstropju grajskega poslopja - gimnazijca Ana Zajc in Davorin Dolinšek z dijaško himno *Gaudeamus igitur*, namen in pomen srečanja sta očrtala ravnatelj Gimnazije in župan Mestne občine, občinstvo pa je nagovoril tudi direktor Šolskega centra - Danijel Tancer, profesor. Po krajšem glasbenem programu so maturantom podelili spričevala in priznanja, vsakdo je dobil za spomin še letopis Gimnazije Slovenj Gradec za leto 2000 in pesniško zbirko *Kdo te je ubil, Jože?* Andreja Jusa, prav tako maturanta gimnazije. V imenu staršev se je zahvalil učiteljskemu zboru za prizadevne učne in vzgojne napore v štirih letih, še posebej pa razrednikoma Andreju Makucu in Jožetu Revu ter ravnatelju Stanetu Berzelaku za poglobljeno sodelovanje in občutljivo reševanje vzgojno-izobraževalnih vprašanj - Matjaž Zanoškar.

Slovesnost je pomenila življenjski dogodek za dobitnike maturitetnih listin, Gimnazijo in mesto, ki je zamisel o tovrstnem zavodu izoblikovalo že pred desetletji, a se je uresničitev odmaknila na konec stoletja. Rdeča nit, ki je povezovala slavje, je bila misel, da je dokončno potrjeno delo oziroma prizadevanja vseh tistih, ki so živeli za to idejo in se vztrajno zavzemali za njeno uresničitev.

Mag. Stane Berzelak: »Gimnazije v Slovenj Gradcu (in s tem današnjega trenutka) ne bi bilo brez številnih ljudi, ki so pobudnikom iz Šolskega centra verjeli, da imamo zadosten kadrovskega potencial za šolo, ki je mestu manjkala že od prvih pobud meščanov v stari Jugoslaviji leta 1938 oziroma od naših z začetka 90. let. Seveda bi zdaj njihovo naštevaje pomenilo (pre)dolg seznam, s prav posebnim zadovoljstvom pa pozdravljam dva, ki sta na začetku stala vsak na svoji strani pogajalske mize, a dosti hitro pristala na isti - naši strani: župan Mestne občine Slovenj

Gradec, gospod Janez Komljanec, in prof. dr. Slavko Gaber... Matura danes ne pomeni le zrelostnega izpita, pač pa vstop v svet odraslosti, kjer boste vse bolj sami odločali o uresničevanju velikih sanj in upov. Naj vas pri tem vodijo modrost in izkušnje, ki ste jih pridobili med svojimi profesorji na svoji gimnaziji. In kot sem nekoč že rekel: Upam, da so človeške sledi, ki jih je naša gimnazija s profesorji pustila v vas, tisto, kar boste v življenju jemali kot svoje, in da se boste radi vračali na svojo šolo v naš Slovenj Gradec.«

Janez Komljanec: »Danes je prijeten in vesel večer. Pred nami sedijo prvi maturanti slovenjgraške gimnazije. (...) Bilo je leta 1995, natančno 20. julija, ko sva v prostorih Mestne občine s takratnim šolskim ministrom, dr. Slavkom Gabrom, podpisala Dogovor, kjer so bile za naše mesto - občino in naše nadobudne šolarje zapisane tri pomembne novosti:

- da s 1. septembrom 1996 prične delovati slovenjgraška gimnazija z dvema oddelkoma,

- da bo država ob dogovorjenih pogojih, ki jih mora izpolniti občina, zgradila ob stari osnovni šoli prizidek, skratka, gimnazijsko poslopje in

- da ministrstvo soglaša, da se v Slovenj Gradcu ustanovi višja šola.

Leta 1996 ste se vpisali prvi gimnazijci, po štirih letih ste odrasli v mladenke in mladeniče (...), zgrajeno je gimnazijsko poslopje (...), letošnje leto prične v okviru Šolskega centra Slovenj Gradec delovati višja poklicna šola... Skratka, uresničene so vse dogovorjene novosti. - In sedaj lepo pozdravljam dr. Slavka Gabra, ki sem ga z velikim veseljem povabil na današnjo slovesnost...«

Župan Janez Komljanec je še posebej opozoril, da bodo maturanti s priznanjem dobili za spomin na nepozabni dogodek kot prvi slovenjgraški gimnazijski maturanti tudi zlato repliko novca, kakršnega so srebrnega kovali v slovenjgraški kovnici denarja za časa oglejskega patriarha Bertolda, lastnika slovenjgraške posesti sredi 13. stoletja (u. 1251), in jih povabil, da se po končanem študiju vrnejo z diplomami domov in »pomagajo premagovati težave z novimi znanji in prispevati k napredku Koroške«.

Danijel Tancer: »Končno smo dočakali, predvsem vi in vaši najdražji, pa tudi mi, vaši učitelji. Bobnenje v petek je bilo zaradi padanja kamenja, ne grmenja... (ko so izvedeli za maturitetni uspeh, op. poročevalca)

Z uspehom, ki je najprej vaš, moram pa dodati, da malce tudi naš, ste dali velik pečat mladi šoli, mladi gimnaziji, ki je maturirala hkrati z vami. Za vaš prispevek, ne majhen, lepa hvala! Kot tudi vsem, ki so verjeli v vas in nas - predvsem vam, spoštovani gospod župan.

V svojem mladem življenju ste potegnili črto pod nekim lepim obdobjem, nekatere stvari so od tu naprej spomini, izpodrinile so jih druge, nove, tudi lepe, težke in pomembne. Kot tole - jih zmagajte...

Ni potrebe, da bi vam na koncu zaželel sreče, tisti, ki je oborožen z vašim znanjem in mladostjo in jo išče

in zanjo nekaj žrtvuje, tisti jo prav gotovo najde. In še nekaj želim: naj bodo letošnje počitnice najlepše...»

S spoštovanjem odmerjena in razumevačim ozračjem slovesa in nostalgije, več, zanosa ob skupnih in osebnih uspehih občutena slovesnost je bila to, potrditev, kako so se zdrave vizije uresničile in dokončno ukoreninile v slovenjgraških izobraževalnih programih.

A pravzaprav me je ob tem zgodovinskem trenutku - za maturante, šolo in mesto - obšla spodbudna misel in mi sprožila vprašanje, češ kaj torej pomeni srednja šola v kraju, še posebej gimnazija, ki s pedagoško-izobraževalno vlogo spodbuja kulturno življenje in je z mnogimi vezmi vpeta v kraj in njegov vsesplošni življenjski utrip, več, koliko je pripravljena z mladimi močmi, novimi in prodornimi idejami, delavnostjo in voljo prispevati k temu utripu. In ko sem prelistal Letopis Gimnazije Slovenj Gradec za šolsko leto 1999/2000, se mi je predstavila širina teh hotenj, kulturnega nemira in vztrajnega dela.

Vsaka šola deluje z lastno identiteto, vsekakor nekatere pomenijo več, tako v kulturni tvornosti (da seveda o športnih in drugih prizadevanjih ne govorimo) kakor tovrstni strukturi. Vsekakor še posebej velja za gimnazijske kolektive, saj zmorejo s poustvarjalnim in ustvarjalnim potencialom odločno vplivati na okolje, znotraj šolskih programov pa ob jasnih vizijah oblikovati občutljivo humanistično in civilizacijsko zavest. Tudi naša gimnazija ni izjema (kakor ne druge srednje šole v Slovenj Gradcu), a razlika je morda ta, da imajo gimnazijski programi več humanističnih vsebin že v predmetnih poglavjih, ob tem še posebej v interesnih dejavnostih. Kulturni utrip naše gimnazije že v začetnem obdobju postaja viden in splošno prisoten, opazen na več ravneh.

Nekaj podatkov! Recimo, vse več je gimnazijcev, ki ob rednem šolskem delu vadijo še kakšno glasbilo, hodijo v glasbeno šolo, tudi nastopajo. Kot rečeno, sta praznični maturantski večer popestrila glasbenika gimnazijca Ana Zajc in Davorin Dolinšek.

Vsaj dve sezoni je vznemirljivo zaznamovala mestni kulturnih utrip gimnazijska igralska skupina, ki je nazadnje predstavila Williamsovo dramo Razredni sovražnik z več ponovitvami in odmevnim nastopom na republiškem srečanju v Tolminu. Predstavo je režiral Andrej Makuc, profesor slavist. Posebno navdušenje je doživela recitacijska skupina, ki je nastopila ob letošnjem Prešernovem prazniku v kulturnem domu (predstava za starše je bila posebej) na slovesnosti ob podelitvi Bernekerjevih odličij - z naslovom Ti, vetrnica ukradenega večera. Gimnazija se je podpisala kot izdajatelj pesniške zbirke dijaka Andreja Jusa Kdo te je ubil, Jože? Nekaj pesmi gimnazijcev je bilo objavljenih v zadnjih dveh številkah Odsevanj, dijaki pa so pripravili literarno matinejo ob 27. srečanju mladih pesnikov in pisateljev Slovenije v slovenjgraškem kulturnem domu. Likovni navdušenci pod mentorstvom vodstvom likovnega pedagoga Petra Hergolda sodelujejo v likovnih delavnicah, ob novem letu 2000 so pomagali oblikovati Pravljичno mesto v Katici, ob dnevu Združenih narodov pa uresničiti prireditve Želim živeti v miru. Zelo delavna je bila novinarsko-filmska sekcija, ki je posnela video kaseto Pet slovenjgraških slikarjev (mentorstvo Andrej Makuc): predstavili so jo v galerijski dvorani, hkrati pa je stekel pogo-

vor z nekaterimi portretiranci.

Dijaki gimnazije v okviru rednega učnega programa spremljajo slovenjgraško likovno in razstavno sceno, obiskujejo gledališke predstave v kulturnem domu in v drugih krajih, tudi v Ljubljani, se udeležujejo predmetnih tekmovanj, še posebej tekmovanja za Cankarjevo priznanje, pišejo znanstveno-raziskovalne naloge v okviru gibanja Mladi raziskovalci Koroške itd. To je le del nemirnega vrenja in poustvarjalnih nalog, ki dajejo naši gimnaziji poseben pečat, seveda tudi kraju. Mesto in občina čutita, kako intenzivno se angažirajo v slovenjgraškem kulturnem prostoru.

Druga stran zadevnega vprašanja je pomladitev občinstva na kulturnih prireditvah, gledaliških predstavah, koncertih, razstavah. Kar se Janezek nauči, to Janez zna! Posebej so naše gimnazije pohvalili letos februarja, ko so si v Mladinskem gledališču v Ljubljani ogledali tragedijo Kralj Oidip: razglasili so jih za najboljšo srednješolsko publiko v Sloveniji. Ob vsem kaže poudariti, da se številni dijaki vse bolj posvečajo še socialnim prizadevanjem in dejavni pomoči (recimo, kot je zbiranje igrač za otroke ali hrane za zaveščiše psov itd.).

Ob zavzetih in delavnih mentorjih se tako povezujejo pobude, interesi in iskanja, kar je še posebej pedagoško pomembno in pohvalno.

Delovna podoba pa bi bila nepopolna, če ne bi opozorili še na podatke, da so nekateri profesorji dejavno prisotni v družbenem dogajanju, največ v kulturi. Literarni ugled si ustvarjata Andrej Makuc, slavist, avtor romana in številnih novel, sourednik Odsevanj, režiser in kulturni organizator in animator, in Mira Cajnko, mladinska pisateljica, avtorica več pravljичnih knjig in organizatorica seminarjev angleškega jezika. Mag. Stane Berzelak vztraja kot pisec zgodovinskih učbenikov za srednje šole, Karla Zajc Berzelak je napisala lepo bero strokovnih, pedagoških in kritičnih zapisov in člankov, oba z možem pa sta skupaj pripravila izjemno bogat Vodnik po Mislinjski dolini. Marko Košan, umetnostni zgodovinar in ravnatelj Koroškega pokrajinskega muzeja, redno objavlja umetnostnozgodovinske eseje in razprave o koroški kulturni dediščini in aktualnih temah, Peter Hergold, slikar in dobitnik številnih likovnih nagrad, navdušuje gimnazijce za skrivnostni svet barv in oblik itd. Nepravilno bi bilo, da ne bi omenili še Helene Merkač, profesorice slovenskega jezika na zdravstveni šoli, avtorice mnogih recenzij, člankov in razprav, in Marije Rotovnik, ravnateljice zdravstvene šole, biologinje, ki se tudi s peresom bojuje za okoljevarstvena načela in cilje. Nekateri profesorji se vključujejo v znanstvenoraziskovalno delo.

To je nemir svežih idej, ustvarjalnih in poustvarjalnih pobud in volje, sproščenosti in izvirnosti. In ni nepomembno, da bodo - če in ko se bodo vračali v domači kraj - prav ti mladi ljudje voljni storiti kaj več za razvoj in razcvet vseh dejavnosti, jim na temeljih širokega znanja zastavljati vizije in začrtati poti do novih obzorij in ciljev, več, oblikovati nove koncepte, naloge in ugled domačega kraja, ob tem pa tudi s ponosom povedati, kje so preživeli gimnazijska leta, najlepši in najvznemirljivejši čas mladosti.

Tone Turičnik

KULTURA

Delovna podoba pa bi bila nepopolna, če ne bi opozorili še na podatke, da so nekateri profesorji dejavno prisotni v družbenem dogajanju, največ v kulturi.

DR. REGINALD VOSPERNIK

SE POSLAVLJA OD 'SVOJE' GIMNAZIJE

KULTURA

Reginald Vospernik

Čeprav se dokaj pogosto sliši ali bere, da se ta ali oni vodilni človek poslavlja od 'svoje' ustanove, sem bil do takšne 'svojosti' skoraj vedno precej nezaupljiv. Nobenega takšnega zadržka ne občutim ob upokojitvi ravnatelja celovške slovenske gimnazije dr. Reginalda Vospernika - naj mi bo tu dovoljena poenostavitev njegovih strokovnih in častnih nazivov ter imena ugledne srednje šole, na kateri je poučeval in ravnateljaval vso svojo skoraj štiri desetletja dolgo delovno dobo. Na naši strani meje smo pač od nekdanj navajeni reči, da smo se namenili na slovensko gimnazijo v Celovcu, npr. k ravnatelju Vosperniku.

Po letu rojstva 1937 je tako rekoč moj nekaj več kot leto dni starejši vrstnik. Maturiral je leta 1955 na znani gimnaziji na Plešivcu nad Gosposvetskim poljem. Od leta 1955 do leta 1961 je študiral germanistiko in slavistiko na dunajski (Slovenci lahko s ponosom rečemo: nekdanj Miklošičevi in Stefanovi, oba sta bila njena rektorja) univerzi. Univerzitetne študije je končal z germanističnim doktoratom 'Paula von Preradović - Leben und Werk' (=Življenje in delo). O tej avstrijski pesnici (1887 - 1951) se danes še najbolj ve, da je spisala avstrijsko državno himno, znana pa je tudi po svojih liričnih ustvaritvah, sicer pa je bila vnukinja hrvaškega pesnika in avstrijskega oficirja Petra Preradovića. Takoj po opravljeni disertaciji je leta 1961 postal profesor na svoji gimnaziji, ki ji je ravnateljaval od leta 1978 do letošnje upokojitve. Čeprav je šola septembra 2000 pričela svojo 44. šolsko leto, je bil njen šele tretji ravnatelj - za ustanovitvenim dr. Jožkom Tischlerjem in dr. Pavlom Zablatnikom. Bila sta odlična Vospernikova predhodnika, ki sta ga uspešno navdihovala z zgledom. Večina podatkov v tem odstavku je povzeta po Slovenskem biografskem leksikonu XIV/1986 iz sestavka dr. Nika Kureta.

Sam sem imel dovolj priložnosti, da sem ga tako rekoč po službeni predstojniški dolžnosti obiskal vsaj dvakrat na leto. Ker sem na koroški enoti zavoda za šolstvo že 16. leto, se je torej mojih obiskov, bodisi na njegovo prijazno vabilo bodisi na mojo pobudo nabralo že lepo število. Dogovarjala sva se za razne obiske na njegovi šoli, za strokovno sodelovanje z našimi ravnatelji in za medsebojno strokovno pomoč. Povabili so me npr. za predavanje o slovenskih izkušnjah s petdnevnim delovnim tednom, ki so ga zatem uvedli kot prva srednja šola v Avstriji. Skoraj ni bilo moje poti v Celovec, največkrat na deželni šolski svet, slovensko prosvetno zvezo in slovenski raziskovalni inštitut, ne da bi se podal še na gimnazijo. Njegovi obiski pri meni so bili bistveno redkejši, vendar me to ni oviralo, da ne bi v resnici vedno rad šel na to slovensko gimnazijo, ki me je nekako prevzela s prijetnim vzdušjem, svojevrstnim, čeravno dvojezičnim dijaškim živzavom in z značilno delovno resno-

stjo. S prvimi obiski sem bil sicer manj zadovoljen, celo razočaran nad tem, da je med dijaki v tajništvu, po hodnikih in pred zares lepo šolsko stavbo prevladovala nemščina; z leti je bila, vsaj dozdevalo se mi je tako, čedalje manj slišna in v novjšem času je kdaj ob živi slovenski besedi sploh nisem več zaznal.

Spomladi 1999 je prišel v našo Zavodovo enoto s pobudo, da mu pomagam speljati obisk njegovega proforskega zbora v Slovenjem Gradcu. Ravnatelj dan je namreč največkrat namenjal spoznavanju avstrijskih in slovenskih mest, predvsem njihovih zgodovinskih in kulturnih znamenitosti. Pripravila sva lep dan, ki se je pričel na mestni občini s sprejemom pri županu Janezu Komljanču. Po mestu sem jih še največ vodil sam ali v sodelovanju s sodelavci mestnega koroškega muzeja in galerije, s katerimi so se podali tudi v Jurijevo cerkev na Legnu. Takrat smo se že lahko skupaj navduševali nad objavljenimi uradnimi avstrijskimi ocenami, po katerih celovška slovenska gimnazija spada v krog najboljših. Ta obisk je s priložnostno fotografijo in kratkim opisom prikazan kot slavistično - pedagoška ekskurzija v gimnazijinem letopisu za šolsko leto 1999/2000.

Najini pogovori so bili pogosto namenjeni koroškim knjižnim novostim, še zlasti tistim naše slovenjegraške enote zavoda za šolstvo, ter Odsevanjem, s katerimi sem ga še največ seznanjal zaradi skupnega znanstva z njihovim rednim sotrudnikom Vinkom Ošlakom. Veselilo ga je, da sem kdaj kaj napisal o njihovih šolskih izkušnjah (npr. z avstrijsko obliko mature), še zlasti pa, da so se bralci Odsevanj imeli priložnost podrobneje seznaniti tudi z delom gimnazije v moji obširnejši oceni jubilejnega zbornika ob njeni 40-letnici leta 1997, objavljeni v 29. številki. Kdaj pa kdaj sem ga ogreval, naj za glasilo tudi sam kaj napiše, še toliko bolj po tistem, ko je prišlo do sodelovanja uredništva z društvom koroških književnikov. Zavračal tega ni, napisal še pa tudi ni kaj in morda se bo za to lažje odločil v svoji upokojenski dobi, ko bo zbral dovolj notranjih ustvarjalnih spodbud.

Sicer močna pedagoška osebnost dr. Reginalda Vospernika bi v tem zapisu po človeški strani nedvomno ostala premalo izoblikovana, če je ne bi dopolnili še z njegovim narodno političnim, znanstvenim in splošno kulturnim delom. V tem smislu so posebne pozornosti vredna že vsakoletna poročila gimnazije o opravljenem šolskem letu, leta 2000 je izšlo že 43. po vrsti; ta so polna sestavkov o bogati kulturni in splošni dejavnosti šole pod njegovim vodstvom. Poleg samoumevnega uvodnega pregleda je kakšnega redno napisal ravnatelj sam. Ti letopisi, prav tako pomembni zaradi širokega kroga sodelavcev predvsem iz vrst gimnazijskega proforskega zbora, pa tudi iz dijaških

vrst, so nedvomno lep ravnateljev uredniški dosežek ter že sedaj odličen zgodovinsko dokumentacijski vir za raziskovalno delo in bo iz leta v leto le še pridobil na vrednosti.

Vseeno pa je to le del njegovega poklicnega pedagoškega dela. Tu moramo v širino, da bi lahko zajeli njegovo obsežno publicistično dejavnost, s katero se vsa leta zelo tvorno vključuje v vsa pomembna kulturna vprašanja koroških Slovencev. Naš sestavek bo moral žal ostati prekratek, da bi v njem lahko vsaj približno orisali vsebinski razpon, ki ga izkazuje Vospernikov seznam del na tem področju. Tako pa se bomo vsekakor mogli vsaj dotakniti še njegovega drugega uredniškega in znanstvenega dela, ki ga je posvetil predvsem književnosti. Omeniti moramo prispevke v skupnem koroškem glasilu Die Brücke (Most), še zlasti pa četrtletni vseslovenski književni časopis v slogu slovenske književne dediščine Celovski zvon, ki ga je so/ustanovil leta 1983. Posebno velikega pomena je njegovo souredništvo pri skoraj 650 strani obsegajočem dvojezičnem cvetniku Slovenska beseda na Koroškem (vsaj s Prežihovim Vorancem na obeh straneh meje), ki je leta 1985 izšel pri ugledni dunajski založbi Österreichischer Bundesverlag (Avstrijska zvezna založba). Zanj je opravil največ dela, zaradi česar je v odlični družbi s souredniki Pavlom Zablatnikom, Erikom Prunčem in Florjanom Lipušem zapisan na častnem prvem mestu.

Hkrati s poučevanjem se je nadaljevala še Vospernikova politična dejavnost, dejansko pričeta že v njegovih študentskih letih. Vseskozi opravlja vodstveno delo v Narodnem svetu koroških Slovencev. Prav tako se je uveljavil na mednarodnem področju, saj je bil predsednik Evropske zveze narodnostnih (manjšinskih) skupnosti. Vsepovsod, seveda tudi v Sloveniji, je vedno dobrodošel predavatelj o koroških Slovencih in drugih evropskih manjšinah.

V sklepnem vsebinskem sklopu se želim s pomočjo zadnjega Vospernikovega šolskega letopisa vrniti k njegovemu največjemu življenjskemu delu - vzgoji in izobraževanju dijakov slovenske gimnazije v Celovcu. Z izrednim posluhom se je zavedal, da bo žal že močno oslabeledo drevo koroške slovenske narodne skupnosti omahnilo še toliko prej, če ga ne bo mladi rod slovenskega izobraženstva pričel krepiti na najobčutljivejšem mestu, v koreninah. In tej nalogi je posvetil skoraj 40 let svojega pedagoškega dela. Največ dijakov je gimnazija imela v šolskem letu 1980/81 - bilo jih je 538, v nekaj zadnjih letih pa se vpis (v letopisu najdemo preglednico za vsa šolska leta) ustaljuje pri številu okrog 440, pri čemer je pomembno, da se je prav v zadnjem Vospernikovem letu krivulja vpisa po nekajletnem upadanju spet obrnila navzgor. Letošnja matura je bila 38. po vrsti (za primerjavo prevzemam književni naslov naloge iz slovenskega jezika 'Prežihov Voranc: Boj na požiralniku - Ivan Tavčar: Cvetje v jeseni' (primerjalna interpretacija odlomka) in uspešno jo je opravilo 37 od 40 dijakov obeh 8. razredov. Skupno število maturantov se je z njimi povečalo na 1424. V poslovnem nalogu jim je ravnatelj prikazal pomembne spremembe v socialni in izobrazbeni strukturi koroških

Slovencev, h katerim je v največji meri pripomogla prav gimnazija.

Seveda je tudi letopis v precejšnji meri izrecno namenjen Vospernikovemu poslavljanju. Tu je del njegovega nedvomno zgodovinskega poslovnega nagovora pri slovesni večerji v tinjskem slovenskem izobraževalnem domu ter beseda slavnostnih govornikov Mirka Oražeta (v imenu profsorskega zbora), dr. Teodorja Domeja (za koroški deželni šolski svet) in duhovnika mag. Jožeta Andolška.

Letno poročilo z obsegom točno sto strani prinaša tudi pregleden sestavek Iz šolske kronike 1999/2000 z vsemi vsekakor mnogimi značilnejšimi dogodki od septembra do julija. Ravnatelj jih nekaj navaja posebej z dodatno vsebinsko osvetlitvijo v članku Ob koncu šolskega leta. Na prvo mesto je postavil sklepno slavnostno šolsko akademijo, ki so jo letos izvedli skupaj s pobratenim Slovenskim prosvetnim društvom Gorjanci Kotmara vas. Sledijo sprejetje gimnazije v mednarodno mrežo UNESCO-vih šol, ustanovitev štirijezičnega Kugyjevega (1.) razreda (slovenščina, nemščina, italijanščina in angleščina) z 28 dijakov iz Avstrije in dveh sosednjih dežel Slovenije in Italije ter evropski projekt medšolskega sodelovanja Comenius (celovško gimnazijo povezuje z belgijsko, lužiško iz Budyšina v Nemčiji in še z eno v Trstu). Na častnem mestu je tudi naslednji navedek: 'Zveseljem in ponosom nas navdaja, da smo prav v tem uspešnem šolskem letu prejeli visoko odličje, ki ga nam je podelil predsednik Republike Slovenije Milan Kučan.'

Enega od dogodkov je v prispevku Projekt 'Živeti ob meji' prikazala sedmošolka Meta Wakounig. Gre za skupno raziskovalno nalogo sodelujočih gimnazij iz Celovca in z Raven, za katero je dal pobudo upokojeni profesor (in k sreči še neupokojeni pisatelj) Janko Messner, obravnava pa življenje v krajih od Pliberka do Raven. Zanj so dijaki dobili lepo evropsko nagrado.

Zgoraj omenjeni zapis, ki je v celoti preveden v nemščino, ravnatelj R. Vospernik končuje - zapišemo lahko, da gre za njegovo jedrnatost volilo svoji ustanovi - z naslednjimi mislimi: 'Ostanimo, bodimo, postanimo mladini dobri učitelji in vzgojitelji in ostanimo si dobri med seboj. Čuvajmo Slovensko gimnazijo, njeno mladino in bogato nad štiridesetletno izročilo te naše osrednje pedagoške ustanove.'

Že med šolskim letom je vodstvo koroške delovne skupnosti slovenistov, ki ji je 22 let predsedoval spoštljivo, izročil strokovnemu in šolskemu sodelavcu dr. Mihu Vrbincu. Ker so postopki za imenovanje ravnatelja v Avstriji že po navadi zelo dolgi, ima naša celovška gimnazija še vedno začasnega ravnatelja - najstarejšega člana profsorskega zbora klasičnega jezikoslovca mag. Jožeta Wakouniga.

Upokojitev po dolgi uspešni delovni dobi je lep in časten doživljaj. Profesorju Vosperniku zanj čestitamo in mu želimo še veliko življenjskih radosti ter temu primernih ustvarjalnih trenutkov.

Franček Lasbaher

KULTURA

Pedagoška osebnost dr. Reginalada Vospernika bi v tem zapisu po človeški strani ostala premalo izoblikovana, če je ne bi dopolnili še z njegovim narodno političnim, znanstvenim in splošno kulturnim delom.

DESET KOROŠKIH FESTIVALOV

(1945 - 1955)

KULTURA

**Sile ljudske duše
želijo kulturo...**

Koroški festivali so bili v tistih letih praznik koroške dežele. Najlepše in zelo jedrnatost jih je označil neznani pisec v publikaciji, ki je izšla ob zadnjem, desetem festivalu: »Vse (prireditve) so bile vedno lepe in velika kulturno-prosvetna gradnja, pa vse tudi vedre in vesele kakor prazniki koroškega ljudstva in koroške dežele.«¹

Prvi koroški festival se je zgodil 14. oktobra 1945 na Ravnah na Koroškem (v tedanjem Guštanju). Povod zanj je bil slovesen začetek ravske gimnazije. Ljudje so ga potem, ko je postal tradicionalen, imenovali tudi »naš okrajni festival«. Okraj pa je bil tedaj še na Prevaljah. Dr. Franc Sušnik tako prične z opisom prvega izmed njih: »14. oktobra je bila prelepa jesenska nedelja. Na Koroškem ni lepših dni, kakor so lepe jesenske nedelje. Na Ravnah je bilo že navsezgodaj vse živo in v pušeljcih. Za rednim je prišel še dolg posebni vlak, prišli so sosedji, prišli so Mariborčani, Ljubljancani, Društvo poštarjev iz Ljubljane, cela Mestna vrtnarija iz Ljubljane, Klub koroških Slovencev, Vrhnicičanke, Primorci, Tržičani, brž za njimi truma Korošcev izza meje...«²

Festivalski program je bil naravnost na deveto uro zjutraj. Na grajskem dvorišču se je trlo ljudi, ki so prepevali narodne in revolucionarne pesmi. Dopoldanski spored je bil namenjen slovesnemu začetku gimnazije v prostorih gradu Ravne. Začel ga je Stanko Hromc v imenu guštanskega KNO, za njim pa je govoril zastopnik ministra prosvete Viktor Smolej. Nato je dobil besedo Luka Juh, prvi povojni »župan«. Vmes je zapel kvintet Radia Ljubljana, nato pa je govoril Beno Kotnik, naš

1. koroški festival, Guštanj 1945

ljudski poslanec. Martin Greif je govoril v imenu glavnega odbora sindikatov, za okrajni odbor OF Maribor pa Tone Rader - Jasko. Medtem je prihajal po klancu takratnega »gimnazijskega (kostanjevega) drevoreda« dolga spreveda vozov in avtomobilov. Na enem so bili gozdarji, na drugem fužinarji, na tretjem rudarji z improviziranim vhodom v jamo; na četrtem predice in svati - celotna Mežiška dolina v podobah svojega dela. Zadnji je govoril Franci Paradiž kot predstavnik ravskega dijakov. Praznovanju se je takrat pridružil tudi podpredsednik slovenske vlade dr. Marjan Breclj. Ker se je program odprtja gimnazije bližal koncu, so ga koroška dekleta obsula s šopki cvetja.

Pol ure pred opoldnevom je bila v kulturnem domu akademija mladih ravskega dijakov, v spodnji dvorani ravskega gradu pa so odprli slikarsko razstavo z motivi iz ravske železarne in bližnje ravske okolice. Razstavljali so Nikolaj Omersa, Rajko Slapernik in Franjo Zupan.

Ob štirinajsti uri se je pričel festival v grajskem parku. Spet so se najprej zvrstili govorniki: Karel Doberšek, dr. Marjan Breclj, Tržičan Štoka in kot zadnji Lovro Kuhar - Prežihov Voranc, ki je sklenil: »Ljudstvo bi rado pokazalo iniciativo, pred nami stoji naloga, da omogočimo najširšim množicam kulturo, kino, gledališče, šole, knjižnice. Pokazati moramo, da se ne znamo le boriti proti fašizmu, ampak tudi postavljati domove, kjer bo domovala kultura. Sile ljudske duše želijo kulturo...«³

Zbrana množica ljudi si je zatem ogledala *Koroško storijo*, venec dvanajstih prizorov iz razgibane koroške zgodovine. V parku se je odvila repriza koroškega ustoličenja in kmečkih puntov, prišli so Miklova Zala, krog koroških buditeljev in ljudski pevci z Lesičjekom na čelu; dogodili so se »koroška ovset«, Malgaj in plebiscit, okupacija in pregnanstvo, prizor partizanskega upora in zbor delovnih ljudi v narodnih nošah in delovnih oblekah.

Dr. Franc Sušnik se tako spominja sklepa prireditve: »Že se je sonce nagnilo čez Navrški vrh, park je bil še poln ljudi, zamaknjeni otroci so zlezli na orjaško smreko, da se je veja ulomila pod njimi, pa so se zdravi pobrali, le Kralj Matjaž, ki je imel svojo votlino pod to smreko, se je prijel za glavo in, ko je videl, da je cela, je tiho zarobantil. Okoli stojnic pred parkom pa je bilo še dolgo vesele.«⁴

Drugi koroški festival je bil že naslednje leto v Guštanju (sedanjih Ravnah na Koroškem).

Na prvih festivalih »se je trlo ljudi, ki so prepevali narodne in revolucionarne pesmi«, v kasnejšem obdobju »na sporedu ni več točk dvomljive vsebine«.

Organizatorji so izdali tudi lično brošuro, v kateri je (med drugimi prispevki) dr. Franc Sušnik z izbranimi besedami predstavil celotno Koroško.⁵ V njej se pomenljivo sprašuje o smislu za Korošce usodnega plebiscita: »Da je plebiscit leta 1920. določil za tedaj in vselej koroško mejo? Kdo na svetu daje danes še pravico in veljavo kateremu koli plebiscitu zadnjih tridesetih let? Mar Francozi v Posarju?«⁶ Festival se je pričel 14. septembra 1946 ob 20. uri z uprizoritvijo drame Ivana Cankarja *Kralj na Betajnovi* v guštanskem kulturnem domu. Cankarjevo mojstrovino so doživeto predstavili člani gledališke družine iz Mežice.

Jedro programa se je odvijalo 15. septembra. Ob 6. uri zjutraj je prebivalce Guštanja prebudila budnica domače kovinarske godbe, na Tičlerjevem vrhu pa so streljali z možnarji. Že ob osmih zjutraj je bilo v kulturnem domu (Titov dom) tekmovanje pevskih zborov, prav takrat pa se je pričel tudi šahovski brzoturnir v prostorih osnovne šole. Z obema dogodkoma se je zlila tudi otvoritev gospodarsko-kulturnih razstav v gimnaziji (grad Ravne). Ker je bil kulturni dom že oddan pevcem, so se harmonikarji pomerili med seboj v »fizikulturnem domu« (bivši Sokolski dom).

Popoldne ob 15. uri se je odvil na igrišču v parku glavni nastop pevskih zborov, godb in telovadcev po naslednjem programu:

- »1. Himna - pojejo vsi pevci in igrajo vse godbe.
2. Radovan Gobec: Pesem o svobodi - pojejo združeni pevski zbori okraja.
3. Govori.
4. Nastop fizikulturnikov.

5. Tekme godb, prijavljenih na tekmovanje.
6. Nastop najboljšega pevskega zbora.
7. Nastop fizikulturnikov.
8. Nastop drugega najboljšega pevskega zbora.
9. Nastop najboljših harmonikarjev.
10. Nastop najboljših godbe.
11. Zaključek in objave rezultatov, razdelitev diplom.«⁷

Po končanih tekmah in nastopih se je odvijalo v prostorih guštanskega Titovega doma ljudsko veselje s plesom.

Tega leta, ko so sklenili, da bo festival tradicionalen, so najbrž uvedli tudi tekmovalni način predstavitve kulturnih dejavnosti. To nam potrjuje gornji program, potrjujejo pa tudi besede okrajnega prosvetarja Rudolfa Wölleja: »Prešli smo iz dobe mitingov, ko je veljalo pravilo »Nekaj delati!« Takrat smo jemali v roke vse tisto, kar nam je pač prišlo pod roke. Sedaj smo postali bogatejši in že lahko izbiramo. Na sporedih ni več točk dvomljive vsebine. Ljudstvo si želi in hoče boljših iger, lepših pesmi. To smo v sedanjem tekmovanju tudi dosegli... S tem festivalom hočemo doseči pritegnitev delovnih množic k aktivnemu sodelovanju pri kulturno-prosvetnem delu.«⁸

Tretji koroški festival se je zgodil 23. in 24. avgusta 1947 v Slovenj Gradcu; mesto je v tem času postalo sedež okraja (do leta 1955). Prvi dan je bila svečana otvoritev razstave akademskega slikarja Lajčija Pandurja, ki so jo organizatorji združili z razstavo ljudskih talentov. Zanimivost razstave je bila slika skoraj nepismenega drvarja iz Mislinje, akademik Pandur pa je že prvi dan razstave prodal skoraj vsa svoja dela.⁹ Dopoldne drugega dne je bila na Glavnem trgu velika parada dela. V sprevodu je bilo več kot dva tisoč ljudi (med drugimi tudi oddelek jugoslovanske armade, mladinske delovne brigade, ravenški gimnazijci s

Tretji koroški festival se je odvijal v Slovenj Gradcu med 23. in 24. avgustom 1947

KULTURA

Ljudstvo si želi in hoče boljših iger, lepših pesmi.

profesorskim zborom itd.), ki so si nato ogledali razstavo dela. Popoldne je bilo, tako kot prejšnje leto v Guštanju, ponovno tekmovanje. Prireditev je odprl pesnik samouk, Jernej Krof z Lokovice, in vsem iz srca povedal svoje misli o novi dobi. Najprej so se pomerile gledališke družine, nato pevski zbori, godbe, harmonikarji, tamburaški zbori, folklorne skupine in recitatorji - ljudski talenti (posamezniki in zbori). Tekmovanje so sklenili s šahovsko simultanko.

V tekmovanjih gledaliških družin je bila v najzahtevnejši kategoriji prva Tovarna meril Slovenj Gradec s predstavo Švarkina *Tuje dete*, druga pa gledališka družina Prevalje z igro J. Potrča *Kreflova kmetija*. Pri godbenikih so osvojili prvo mesto guštanski jeklarji, drugi so bili mežiški rudarji. Pri tamburaših so bili prvi glasbeniki s Prevalj, prav tako tudi pri harmonikarjih. Pri mešanih pevskih zborih je bil najboljši guštanski, pri moških pevskih zborih pa zbor s Prevalj. Med recitatorji so bili najboljši iz Tovarne meril, za njimi pa so uvrstili recitatorji iz Črne. Med posamezniki je bil najboljši recitator Franci Paradiž. Dijak ravenske gimnazije. Folklorna skupina iz Dravograda je bila najboljša s prikazom *Koroškega žetvenega reja*. Šahovsko simultanko je mojster Vasja Pirc sklenil z 42 zmagami, 5 remiji in 1 porazom.¹⁰

Očitno je festival v Slovenj Gradcu najbolje uspel, saj Rudolf Wölle svoje poročilo sklene z ugotovitvijo: »Po splošnem mišljenju take prireditve - ki bi tako posrečeno združila kmeta iz Libelič, drvarja iz Sv. Antona na Pohorju, rudarje, livarje in tekstilce iz vseh različnih krajev, učitelje in profesorje - v našem okraju še ni bilo.«¹¹

Iz neznanih razlogov je bilo leta 1948 tako na Ravnah kot v Slovenj Gradcu festivalsko zatišje.

Četrty koroški festival pa je bil 15. in 16. oktobra 1949 ponovno v Slovenj Gradcu. Prvi dan so nastopili člani lutkovnega gledališča z igrico *Jurček gre na Triglav*, godbeniki Tovarne meril iz Slovenj Gradca pa so svoje znanje in sposobnosti pokazali na koncertu.

Gledališka skupina Sindikalnega kulturno-umetniškega društva Prežihov Voranc iz Guštanja pa je predstavila Molierovega *Skopuha*, ki je bil dobro ocenjen.¹² Na glavni prireditveni dan je bila povorka po mestu.

Povorki je sledilo nagrajevanje najboljših delovnih kolektivov. Festivalska prireditev se je nadaljevala z medkrajevnim šahovskim turnirjem Slovenj Gradec - Šoštanj, s tekmovanjem godb, ljudskih talentov ter recitatorjev in z razstavami. Popoldne so se zbranim predstavili najboljša godba, najboljši pevski zbor, najboljše folklorne skupine, harmonikarji in tamburaši. Četrty festival so Slovenjgradčani sklenili s predstavo ljudske igre Frana Žižka »Miklova Zala«.¹³

Peti koroški festival so izvedli v času od 17. do 24. septembra 1950 v Guštanju (na Ravnah). Prvič so ga udejanili kot Koroški kulturni teden. 18. septembra sta bili odprti gospodarska razstava in razstava o narodnoosvobodilnem boju, od 19. do 23. septembra pa je gledališka skupina domačega SKUD Prežihov Voranc uprizarjala v letnem gledališču na prostem (v Plešnikovem grabnu) Žižkovo ljudsko igro v treh dejanjih *Miklova Zala*. Režirala je Lea Ferk, dirigiral Jožko Herman, scenografa pa sta bila Franc Ivič in Martin Jevšnikar. Nastopila je množica domačinov, v glavnih vlogah pa so se predstavili Ludvik Kotnik (Serajnik), Franci Cvitanič (sin Mirko), France Hostnik (Miklov Marko), Justa Petrač (Miklovka), Marija Osojnik (Miklova Zala), Janez Ferk (hlapec Davorin), Alojz Fink (Vinko, gruntarski sin) itd.¹⁴

Na glavni prireditveni dan so se zvrstili nastopi kulturno-prosvetnih društev iz celotnega okraja. Prireditev so popestrili s svojim ubranim petjem tudi zamejski Korošci.

Dr. Franc Sušnik je koroški festival Slovincem predstavil tako, da je v reviji *Obzornik* prikazal celotno dejavnost in rast SKUD Prežihov Voranc iz Guštanja: godbo, pevce, folklorno skupino, harmonikarje in igralce. Vse druge skupine je trezno pohvalil, o gledališnikih pa ima tako mnenje: »Kljub vrsti dobrih prireditev se teatrsko še nismo znašli. Sunkovito se skušamo dvigniti iz starega priložnostnega igranja. Tipljemo za repertoarjem, zdvajamo na sredi pota med amaterskim in poklicnim gledališčem, se dušimo v tesnobi odra in prostorov, iščemo krepkih vedrih rok, ki bi povedle igralsko družino v vredno, načrtno sezono guštanskega gledališča.«¹⁵

Šesti koroški festival je bil 15. in 16. septembra 1951 v Slovenj Gradcu. Na večer pred osrednjo prireditvijo je bila uprizoritev Finžgarjevega Divjega lovca. Na glavni prireditveni dan je bil dopoldne kulturni program, pri katerem so sodelovala domača prosvetna društva, pevski zbor iz Borovelj in folklorna skupina iz Trsta. Obiskovalci so si lahko ogledali tudi različne razstave. Popoldne in zvečer je bila ponovitev predstave *Divji lovec*.

Festival je bil združen s proslavo 700-letnice Slovenj Gradca.¹⁶ V okviru 6. koroškega festivala je izšla knjiga Slovenj Gradec ob 700-letnici (1251-1951).

»Pričujoče delo, ki mu je botrovalo sedem sodelavcev - domačinov iz intelektualnih vrst, je posvečeno temu edinstvenemu in redkemu prazniku in namenjeno delovnim ljudem na Koroškem in po vsej naši domovini. Morda bo le komu pomagalo razjasniti in dopolniti sliko naše preteklosti in preteklosti našega mesta,« je v uvodu zapisal uredniški odbor 9. septembra 1951.

Na koroških festivalih je bilo slovesno in veselo, tudi godba ni manjkala, zvrstile pa so se tudi otvoritve, načrtovane za čas festivala.

Sedmi koroški festival se je dogodil od 29. junija do 6. julija 1952 na Ravnah (Guštanj se preimenuje v Ravne na Koroškem in dobi status mesta). Spet so ga izvedli kot Koroški kulturni teden. V osmih dneh so izvedli 14 programskih in zaključno družabno prireditev. Na prireditvah je sodelovalo nad 600 nastopajočih iz Črne, Mežice, Prevalj, Kotelj, Dravograda, Slovenj Gradca, Podjune in Raven na Koroškem. Začetek festivala je bil v nedeljo, 29. junija. Takrat je Miloš Štor, predsednik prireditvenega odbora, najavil njegov začetek. Tega dne so organizirali šahovsko simultanko z mednarodnim mojstrom Vasjo Pircem na 50 deskah. Končni rezultat je bil 5 zmag in 12 remijev za koroške šahiste, mojster Pirc je pobral 33 zmag. Tega dne so obiskovalci videli še gasilsko povorko in nastope, nogometno tekmo, poslušali koncert domače godbe na pihala, opazovali nastop lahkoatletov in družabni večer z nastopi plesnih skupin z ritmičnimi vajami in baletom. Na ravnem trgu je bila 30. junija filmska predstava na prostem. Ljudska univerza je 1. julija organizirala predavanje *Zgodovina Mežiške doline*. Literarno-glasbeno revijo je 2. julija organiziralo SKUD Henrik Zagernik iz Črne. Nastopili so: pevski zbor, literati-začetniki, duet, folklorna skupina domačega društva in vaški kvartet. Koncert salonskih orkestrov Slovenj Gradca, Raven, Mežice in Dravograda je bil 3. julija, dan pozneje (4. julija) pa so bili v parku nastopi ravnanskega telovadnega društva Partizan (vaje na orodju, talna gimnastika). Ljudsko igro *Rokovnjači* (režija Lea Ferk) je domače kulturno društvo uprizorilo 5. julija 1952; z njo so svečano odprli novi oder guštanj-

skega gledališča. Zadnji in glavni prireditveni dan, 6. julij, je bil v znamenju pevskega koncerta zamejskih Slovencev iz Podjune pod taktirko Folteja Hartmana. Za njim je bila Hotuljska ovset v izvedbi Hotuljcev ter nastopi domačih pevskih zborov, mežiške in ravnanske godbe, folklorne in mladih harmonikarjev. Ob tem programu so bile kot spremljajoče prireditve še razstava likovne umetnosti, ki jo je tolmačil prof. Janez Šibila, razstava izdelkov Metalurške industrijske šole in še nekaj stvari.¹⁷ Koroški fužinar je tedaj že izhajal in na prireditve vabil¹⁸ ter obširneje v sliki in besedi ujel utrip sedmega koroškega festivala.¹⁹ Objavil je tudi odmev iz zamejske Koroške, objavljen v Slovenskem vestniku.²⁰ Avgusta Kuharja, urednika Koroškega fužinarja, je tujka »festival« močno motila, zato je ob napovedi prireditve pripisal: »Naziv za prireditev te namere je tako nemaren, da nehote že kar sam zavrača vse poštene ljudi. Cel kup imamo ustanov in posameznikov, ki imajo v programu čiščenje narodne govorice, in te naprošamo, da najdejo za take prireditve vsaj znosni slovenski izraz. Če gre drugod, na Koroškem teh 'festov' in 'valov' ne maramo.«²¹

Osmi koroški festival se je zgodil od 7. do 14. julija 1953 v Slovenj Gradcu. Prvi dan so nastopili gledališčniki Svobode iz Vuzenice z igro *Deseti brat*. Predstavo so naslednje dni nekajkrat ponovili, obenem pa so nastopili vsi orkestri našega okraja s prireditvijo *Koroški rej*.

Telovadna akademija domačega društva Partizan, združena z nastopom dveh republiških telovadnih vrst, je bila 13. julija na prostem. Na glavni prireditveni dan, 14. julija 1953, je bila svečana povorka po mestu, ki so jo organizatorji združili z nastopom združenih godb, pevskih zborov ter nastopi telovadcev.²²

Deveti koroški festival na Ravnah na Koroškem je bil preložen za teden dni in združen s praznovanjem občinskega praznika (planiran od 27. septembra do 3. oktobra 1954 - izveden pa od 3. do 10. oktobra 1954). Po že ustaljenem in dokaj trdnem konceptu se tudi program te prireditve ni bistveno spremenil: 1. dan: koncert domače godbe na pihala; 2. dan: nastop najboljše dramske skupine okraja v kulturnem domu; 3. dan: nogometna tekma, kino predstava *Poslednji most*; 4. dan: šahovska simultanka v Domu železarjev, predavanja Ljudske univerze; 5. dan: nastop slovenjegraškega orkestra; 6. dan: številni športni nastopi in predstava domače dramske sekcije. Na glavni, sedmi prireditveni dan so slavje popestrili še pevski zbori, recitatorji, folklorne ter telovadci Partizana. Svečani sklep festivala je bila otvoritev novega poslopja ravnanske gimnazije-samorastnice.²³

V Koroškem fužinarju so programu pripisali:

»Te prireditve na Ravnah so bile vedno lepe. Vsi hočemo in moramo pomagati, da bo ta kulturna revija še lepša.«²⁴

V naslednji številki je urednik Koroškega fužinarja napol hudomušno napol resno komentiral: »Program je bil kar lep, držal pa ni v celoti... Tu smo hudi celo na mariborsko Opero, čeprav je spet res, da napol nag v oktobru zunaj ne moreš več prav peti... Posebej so udeleženci pohvalili koncert okoliških orkestrov, med katerimi se je zopet odlikoval slovenjegraški orkester... Otvaritveno predavanje Ljudske univerze, ki je bilo posvečeno osemdesetletnici našega sosa, pisatelja Franca Ks. Meška, je lepo pristajalo v naš kulturni venec. Za glavni prireditveni dan pa je dala vsebino otvoritev novega gimnazijskega poslopja, ki je potekla tako, da je bila nesporna vsebina celotne prireditve letošnjega festivala.«²⁵

Deseti (in zadnji) koroški festival je bil v počastitev 10. obletnice osvoboditve od 16. do 19. junija 1955 na Ravnah na Koroškem. Štiridnevni program se je zvrstil po naslednjem vrstnem redu:

16. junij: ob 17. uri - otvoritev razstav v prostorih ravenske gimnazije in osnovne šole: razstava likovnih umetnikov, razstava dijakov metalurške industrijske šole, razstava izdelkov učencev vajenske šole, razstava gimnazije, osnovne šole in razstava o NOB; ob 20. uri - v Titovem domu uprizoritev Cankarjeve drame v petih dejanjih *Hlapci*.

17. junij: ob 15. uri - športne prireditve v parku; ob 20. uri - premiera filma *Tri doline*.

18. junij: ob 20. uri - koncert združenih orkestrov Raven, Dravograda in Slovenj Gradca.

19. junij: ob 5. uri - budnica; ob 14. uri - povorka in nastop zborov TVD Partizana.

Po nastopu telovadcev je bil v parku »prosti rej«, ljudsko slavlje pa se je nadaljevalo v vseh gostinskih obratih na Ravnah na Koroškem.²⁷

Koroški fužinar je tokrat poročal predvsem o telovadnih nastopih na festivalu in dal dobro oceno: »Prireditveni odbor, ki ga je vodil predsednik telesnovzgojnega društva Lado Kukec, je razvil pripravo na vso deželo, okraj pa je veliko pomagalo... Vsega je bilo dovolj. Sami ste videli in o programu je povedala tudi posebna programska knjižica, zato tu ne bomo ponavljali. Kar pa je bilo drugače in več kot zmeraj, je nastop telovadcev članov telesnovzgojnega društva Partizan.«²⁸

Tak je bil živahen utrip desetih koroških festivalov, kolikor smo ga lahko ujeli izmed že kdaj porumenelih listov na žalost zelo redkih publikacij, ki so takrat izšle, in zaslutili njihove razsežnosti. Koroški fužinar - kronika krajine - je začel izhajati šele konec leta 1951, zato se mu je večina festivalov izmuznila!

Danes nam pojem koroška krajina predstavlja geografsko območje naših treh dolin, Mežiške, Mislinjske in dela Dravske doline. Vse tri doline

so še vedno med seboj življenjsko tesno povezane, kljub temu da v vsaki od njih utripa samosvoje življenje, zato predstavljajo zaokroženo pokrajino s podobnimi zgodovinskimi sledmi, kulturnim utripom, podnebnimi značilnostmi, rastlinskim in živalskim svetom in naravnimi lepotami. In ko se oziramo nazaj, nam dragocena pisana pahljača festivalskih prireditev nehoti vsiljuje občutek, da so bili prav Koroški festivali ena tistih trdnih in močnih vezi, ki so Korošce v sedanji krajini in na obeh straneh državne meje združevali tudi še potem, ko je nesrečni plebiscit Sloveniji odsekal tri bisere: Rož, Podjuno in Ziljo.

Miroslav Osojnik

Opombe:

¹ Venec naših prireditev. V: X. koroški festival: za 10. obletnico osvoboditve od 16. do 19. junija 1955, Ravne na Koroškem (Domoznanski oddelk Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika.)

² Dr. Franc Sušnik: O prvem izmed njih. V: X. koroški festival: za 10. obletnico osvoboditve od 16. do 19. junija 1955, Ravne na Koroškem (Domoznanski odd. Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika.)

³ Prav tam

⁴ Prav tam

⁵ Dr. Franc Sušnik: Pojdim v Korotan. V: II. koroški festival v Guštanju: 15. sept. 1946. (Domoznanski oddelk Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika.)

⁶ Prav tam

⁷ II. koroški festival v Guštanju: 15. sept. 1946. (Domoznanski oddelk Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika.)

⁸ Rudolf Wölle: Naš okrajni festival. V: II. koroški festival v Guštanju: 15. sept. 1946. (Domoznanski oddelk Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika.)

⁹ Rudolf Wölle: Ljudsko prosvetno delo v prevajalskem okraju in III. koroški festival. V: Obzornik, št. 9 - 10, 1947, str. 417 - 421

¹⁰ Prav tam

¹¹ Prav tam

¹² Dr. Franc Sušnik: Ob Koroškem festivalu (SKUD »Prežihov Voranc« v Guštanju). V: Obzornik, št. 8 - 9, 1950, str. 416

¹³ Venec naših prireditev. V: X. koroški festival: za 10. obletnico osvoboditve od 16. do 19. junija 1955, Ravne na Koroškem (Domoznanski oddelk Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika.)

¹⁴ Gledališki list »SKUD Prežihov Voranc, Guštanj: Miklova Zala, ljudska igra v treh dejanjih«. (Koroški muzej Ravne na Koroškem; fond KPD Ravne na Koroškem)

¹⁵ Dr. Franc Sušnik: Ob Koroškem festivalu (SKUD »Prežihov Voranc« v Guštanju). V: Obzornik, št. 8 - 9, 1950, str. 411 - 416

¹⁶ Venec naših prireditev. V: X. koroški festival: za 10. obletnico osvoboditve od 16. do 19. junija 1955, Ravne na Koroškem (Domoznanski oddelk Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika.)

¹⁷ Prav tam

¹⁸ VII. koroški festival. V: Koroški fužinar, št. 4 - 6, 1952, str. 32

¹⁹ Kulturni teden koroške dežele. V: Koroški fužinar, št. 7 - 9, 1952, str. 11 - 13

²⁰ Korošci o festivalu. V: Koroški fužinar, št. 7 - 9, 1952, str. 29

²¹ VII. koroški festival. V: Koroški fužinar, št. 4 - 6, 1952, str. 32

²² Venec naših prireditev. V: X. koroški festival: za 10. obletnico osvoboditve od 16. do 19. junija 1955, Ravne na Koroškem (Domoznanski oddelk Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika.)

²³ Prav tam

²⁴ Program kulturnega tedna za občinski praznik in za IX. koroški festival. V: Koroški fužinar, št. 5 - 6, 1954, str. 26

²⁵ IX. koroški festival: Ravenska gimnazija - vsebina in trajni kulturno-prosvetni program koroške dežele. V: Koroški fužinar, št. 7 - 12, 1954, str. 14 - 15

²⁶ Deseti program v počastitev 10. obletnice osvoboditve... V: X. koroški festival: za 10. obletnico osvoboditve od 16. do 19. junija 1955, Ravne na Koroškem (Domoznanski oddelk Koroške osrednje knjižnice dr. Franca Sušnika.)

²⁷ X. koroški festival: Telovadci so zasedli Ravne. V: Koroški fužinar, št. 7 - 9, 1955, str. 13.

ŽIVAHNO V MUZEJU

ob razstavi Gremo rinkico talat

Ob razstavi Gremo rinkico talat je muzejske prostore napolnil veseli živzav najmlajših obiskovalcev. Z otroki smo poskušali, kot »skozi špranjico na vratih«, pokukati v svet otroške igre njihovih starih in prastarih staršev.

Četrtkove počitniške dopoldneve smo delavci muzeja preživljali v prijetni družbi najmlajših obiskovalcev, saj so z nam bili otroci iz vrtca z njihovimi vzgojiteljicami. Zanje smo v goste povabili pripovedovalke pravljic, izdelovalca piščalk in trobent iz jelševega lubja, skupaj smo gnetli in oblikovali glino ter testo, izdelovali punčke iz cunj in rezbarili borovo skorjo. Z otroki smo peli in se igrali igre kot so Zidani most, Zemljo krast, Pismo, Ristanc ter druge. Otroška domišljija je bila brez meja, ko so s prstki ustvarjali sence na stene in risali ilustracije zgodb. Na improviziranem otroškem igrišču se je večina prvič preizkusila v hoji s hoduljami in vožnji s skirojem.

S predstavitvijo zbirke igrač gospe Majde Sušek, to je bila v našem muzeju prva razstava na temo igrač in otroške igre sploh, smo spoznavali otroško igro, značilno za čas 20. stoletja v Vuhredu in na bližnjih področjih Pohorja ter skopo odmerjenega sveta ob reki Dravi.

Zbirka, ki je začela nastajati pred približno desetimi leti, šteje danes nekaj manj kot 300 predmetov. Poleg originalnih igrač, nekatere dosegajo že častitljivo starost - pravi starosta je medvedek s 74 leti, predstavljajo tretjino zbirke igrače, izdelane

nih po spominu. Okrog trideset starejših prebivalcev Vuhreda in njegove okolice je gospe Majdi izdelalo iz današnjih materialov igrače, podobne onim, s katerimi so se igrali kot otroci.

Igrača, narejena po spominu, je svojevrsten dokument. Dobro jo lahko izdelata nekdo, ki igračo pozna in se je igral z njo ali pa si jo je kot otrok celo sam izdelal.

Preproste doma narejene igrače so v splošnem prepričanju v primerjavi s kupljenimi igračami veljale za manjvredne. Pogosto so jih, ko so odslužile svojemu namenu, preprosto zavrgli. Shranili so le za takratne razmere boljše, kupljene igrače.

Otroška igra in igrače so bile običajno manj zanimiva snov za preučevanje in zbiranje. Dejstvo je, da je gospa Sušek v okolju, kjer živi in dela, uspela poiskati in nagovoriti posameznike, ki so prisluhnili njenim željam in znali izdelati igrače svojega otroštva. Tako so igrače in igre, ki jih današnji otroci skoraj ne poznajo več, oživele na nov način.

Med ostalim so si otroci na eni od delavnic izdelali »trampo« - punčko iz cunj. Priložnost smo imeli opazovati deklice, ki imajo doma vrsto punčk in plišastih igrač, kako so jim bile, vsaj tisti dan, »trampe« zelo pri srcu.

Ponovno narejene igrače imajo svojo sporočilno vrednost, saj kot materializiran spomin neposredno govorijo o otrocih, njihovem čustvenem in domišljijem svetu, o otroški igri, ki se je spontano ločila na fantovsko in dekleško. Posredno pa se skozi igrače zrealijo za pretekla obdobja značilna posameznikova in družbena skrb in zanimanje za otrokov razvoj, socialni in ekonomski status družbe, nivo izobraženosti ipd.

Gospa Sušek s svojim delom nadaljuje. Kot neutrudna zbiralka se ne ustavlja pred izzivi, ki ji jih vedno znova prinašajo nove igrače. Zbirko vestno dopolnjuje, tako z novimi »starimi« kot tudi z novjšimi igračami.

Zbirka igrač »domuje« v kabinetu na Osnovni šoli Vuhred. Igrače, pospravljene v omarah, čakajo priložnost, da bodo kot edina (nam znana) tovrstna zbirka na Koroškem, stalno javno razstavljene - za tiste, ki bodo obujali spomine, in one, ki bodo iskali nove ideje.

KULTURA

Delavnica z Brigito Rajšter (foto Valerija Grabner)

Brigita Rajšter

MODNA INDUSTRIJA

PRVA GOSPODARSKA PANOGA NA SLOVENSKEM
IN PRVE MODNE INFORMACIJE

MODA

V obdobju med svetovnimi vojnama se je začela v slovenskih trgovinah pojavljati prva tovarniška konfekcija.

Čeprav je danes glede na krizno situacijo težko priznati, pa vendar: tekstilna industrija velja za prvo industrijsko panogo v Sloveniji. Prvi industrijski obrat na Slovenskem predstavlja leta 1828 v Ajdovščini ustanovljena tovarna z zvanečim imenom Cesarsko-kraljevska privatna mehanična predilnica.

V času po dugi svetovni vojni je postala tekstilna industrija vodilna gospodarska panoga v državi, svoj položaj pa je ohranila vse do sedemdesetih let dvajsetega stoletja.

V obdobju med svetovnimi vojnama se je začela v slovenskih trgovinah pojavljati prva tovarniška konfekcija. Obrtniško konfekcijo iz kvalitetnih materialov - ta je po svojem značaju starejša od konfekcije - so še vedno izdelovali in prodajali v krojaških salonih. Cene takšne »elitne« konfekcije so bile višje od tovarniške konfekcije in nižje od oblačil, izdelanih po meri. Tako je postala tovarniška konfekcija močno konkurenčna obrtniško izdelanim izdelkom, čeprav niti pred drugo svetovno vojno niti kasneje še ni zadovoljevala zahtev in pričakovanj kupcev s strani kakovostji. Imela je le eno, a dovolj močno prednost: nizko ceno. Ta pa je bila tudi odločilna za njen razvoj.

Konfekcijska ponudba je predstavljala različne cene, prirejene premoženjski ravni kupcev. Še močnejša konkurenca obrtniškim izdelkom pa so bila konfekcijsko izdelana obuvala. Čevljar zmanke Bata je predstavljal pojem obutve za vse priložnosti.

Čevljarji so v tem obdobju izdelovali čevlje po naročilu le za petične stranke. Njihovo delo se je v glavnem preusmerjalo v popravila.

Ceneno konfekcijo je nosil predvsem delavski razred, meščanstvo pa le izjemoma in nikoli kot svečano

oblačilo. Konfekcijo so nosili le v obliki oblačilnih dodatkov: srajc, kravat, klobukov, nogavic, robcev in spodnjega perila. Elegantne moške in ženske obleke so dajali vselej v izdelavo priznanim krojačem. Oblačila, izdelana po meri, so imela še vedno največjo vrednost.

Že v zgodnjih letih po prvi svetovni vojni je na uporabo oblačil bistveno vplivala njihova ponudba; tako obrtniška ponudba kot ponudba manufakturnih in konfekcijskih prodajal ter tekstilne in oblačilne industrije. Stanje podrobno opisuje Janja Žagar v knjigi Oblačilna kultura delavcev v Ljubljani med prvo in drugo svetovno vojno:

»Leta 1928 so Ljubljanci manufakturno blago lahko kupovali kar v 62 prodajalnah, konfekcijske izdelke pa v 25 modnih trgovinah ali pri 21 izdelovalcih. Perilo so lahko naročili ali kupili na 16 naslovih, čevlje pa na 34 mestih. Če so želeli čevlje ali obleko po meri, so jih lahko dali v delo 167 čevljarjem, 151 šiviljam ali 127 krojačem; pokrivala po meri je v tem času izdelovalo 34 modistk in 11 klobučarjev. Pletiljskih obrtnikov je bilo prijavljenih 45, stari narjev, ki so med drugim prodajali tudi ponošeno obleko, pa 11.«

»SLOVENSKE«, dne 5. novembra 1926. Str. 363.

Kako si vzdržava dama svojo mladostno svežost?

Želja vsake dame je si ohraniti svojo mladostno svežost do starosti. To dosega Amerikanka in Francozinja s kulturo telesa in s prikladnim oblačenjem, posebno pa s obutvijo. Ona je spoznala, da je dobro negovana noga temeljni pogoj za dobrobit. Na ulici - v zimi - usnjati čevlji, doma, v uradu ali pri delu čevlji iz blaga - to je njena trdnjaka.

Dame nosite diona ali pri svojem poslu čevlje iz kameta ali lastinga. — Čevlji iz kameta oz. lastinga, ki so vidljivi samo in toplota, je ginek in udoben, preprečuje utrujenost, olajšuje delo.

Priporočamo naš model:

4445 iz la kameta Dín **99⁹—**

4345 iz la lastinga Dín **99⁹—**

Bata

Oglas za čevlje Bata v Slovencu iz leta 1926

MOŽEM DELA!

Za nogo neprikladni čevlji omejujejo Vašo sposobnost, preprečujejo uspeh pri delu in škodijo Vašemu zdravju.

Naš model 3967

od I-a Boxa na rom šivani,
črni ali rumeni

**Dinarjev
269⁹—**

zadošča vsem zahtevam, uresničuje naše napore, da Vam moremo postreči. Kdor more za sedaj nabaviti samo en par čevljev, naj izbere samo ta model.

Bata

Konec 30. in v začetku 40. let stanje ni bilo bistveno drugačno. Vidneje se je zmanjšalo le število čevljarjskih obrtnikov, medtem ko je število moških krojačev še naraščalo. Ljubljanske trgovine so bile založene z obilico domačih bombažnih tkanin, ki so jih izdelovale slovenske tekstilne tovarne.

Slovenska tekstilna industrija je bila po prvi svetovni vojni tako rekoč na začetku dolgoletnega razvoja, saj je predstavlja Slovenija v okviru habsburške

Reklamni oglas za čevlje Peko iz leta 1912. Avtor oglasa je oblikovalec, grafik in slikar Ivan Vaupotič.

monarhije predvsem tržišče močne tuje tekstilne industrije. Od domače je prevladovala bombažna: najprej so se razvijale bombažne tkalnice, nato pa še predilnice. Od treh tekstilnih tovarn v Sloveniji leta 1918 je število naraslo na 54 v letu 1928 in 118 v letu 1938. Tukaj je bil prisoten izredno močan vpliv tujega kapitala, predvsem češkega in avstrijskega.

Do druge svetovne vojne si konfekcija ni mogla pridobiti pravega spoštovanja ljudi. Konfekcijska oblačila so bile in so številne ponovitve istega modela. Upoštevalo zgolj standardne telesne mere, ki ob modi oprijetih in teliranih oblačil predstavljajo pomanjkljivost.

Ljudje so se v medvojnem obdobju z modo seznanjali na različne načine: prek uvoženih in domačih modnih revij, modnih prireditev in gospodinjskih priročnikov. Še uspešneje so jim z modnimi tokovi

postregli njihovi krojači, šivilje ali modistke, z nasveti, predlogi in tujimi katalogi. Osnovne modne tokove je upoštevala tudi domača konfekcija.

Nekatere trgovine so reklamirale proizvode pretežno s časopisnimi oglasi v tedanjih domačih časopisih. Podobno kot danes so bili že v letih med vojnami časopisi razdeljeni na moške in ženske, namenjeni določenim krogom ljudi, gibanjem in miselnostim tedanjega časa.

Prvi slovenski ženski časopis Slovenka je začel izhajati leta 1897 v Trstu in je predstavljal prvo glasilo slovenskega ženstva. Preprosti sloji se še niso zavdali svojih pravic in dolžnosti, kar pa je bilo bolj inteligentnega ženstva, to pa je večinoma nemškutarilo, kot je zapisala Zofka Kvedrova prvi glavni urednici Slovenke.

V zgodnjih letih dvajsetega stoletja so pričeli izhajati različni in kljub slabi razvitosti tehnologije in informacij, številni ženski časopisi, kot npr. Ženski list, prvo glasilo slovenskega socialističnega ženstva, Domači prijatelj, Slovenska gospodinja, Naša gospodinja in v zadnjih predvojnih letih Slovenska žena. Leta 1913 je pričel izhajati Ženski list, izhajanje je prekinila prva svetovna vojna.

Po prvi svetovni vojni je boj za ponovno ogroženo slovenstvo v obmejnih predelih Slovenije rodil Koroško zoro, Jadranko, Goriško Slovenko in Slovenko. Ženski svet kot glasilo ženskega dobrodelnega združenja je pričel izhajati leta 1923 v Trstu, nato pa se je njegovo založništvo do druge svetovne vojne preselilo v Ljubljano. Skoraj istočasno, vse do leta 1953, je izhajal tudi Ženski list, ki so ga izdajale socialne demokratke, ustanoviteljice Zveze delavskih žena in deklet.

Ženska strokovna društva in gibanja so okoli leta 1930 izdajala številna glasila: Babiški vestnik, Gospodinjsko pomočnico in Gospodinja. Vsa glasila so ugasnila z začetkom druge svetovne vojne. Pred vojno so izhajale tudi revije Praktična gospodinja, Žena in dom ter ženska priloga glasila zveze kmečkih fantov in deklet Grude. Prva slovenska ženska in družinska revija Naša žena je pričela izhajati prav na začetku druge svetovne vojne pri nas, leta 1941.

Modne informacije so postajale s časopisi dostopnejše, s tem pa se je razvijala in oblikuje tudi kultura oblačenja na domačih tleh. Čeprav je šlo prvotno za povsem povzete modne smernice, ki so prihajale iz tedaj že razvite Evrope, je postajal okus premožnejših posameznikov, ki so si edini lahko privoščili modna oblačila, zahtevnejši.

Stanka Blatnik

Viri:
S. Blatnik: KULTURA OBLAČENJA V SLOVENSKEM PROSTORU, Magistrsko delo, Akademija za likovno umetnost, Ljubljana, 2000
J. Žagar: OBLAČILNA KULTURA DELAVCEV V LJUBLJANI med prvo in drugo svetovno vojno, Založba Mladika, Ljubljana, 1994
IVAN VAUPOTIČ 1877-1943, Retrospektivna razstava, Narodna galerija, Ljubljana, 1987
TEKSTILEC, Glasilo slovenskih tekstilcev, Društvo inženirjev in tehnikov tekstilcev, Ljubljana, 11/12 1998
NAŠA ŽENA, Prva slovenska ženska in družinska revija, ČGP Delo - Delo Revije, Ljubljana, 1/ 1991
SLOVENEK, Političen list za slovenski narod, Jugoslovanska tiskarna, Ljubljana, 1926, 1927

MODA

Modne informacije so postajale s časopisi dostopnejše, s tem pa se je razvijala in oblikuje tudi kultura oblačenja na domačih tleh.

PESNIŠKA OLIMPIADA

s koroško literarno transverzalo

KULTURA

Hiša znamenitega koroškega pesnika Blaža Maurela je v izredno slabem stanju. Stavbo je vredno ohraniti, saj je svojevrsten kulturni spomenik. Se bo kdo zganil?

V Dravogradu je 23. in 24. septembra potekala Pesniška olimpiada. Organizacijo je prevzelo Kulturno-literarno društvo Beseda v soorganizaciji Sklada za kulturne ljubiteljske dejavnosti - org. enota Dravograd, Kluba koroških študentov in Kluba študentov zgornje podravske doline OSA. Literarnih delavnic in drugih aktivnosti se je udeležilo lepo število mladih literatov: Jasmina Cigrovski, Jože Hribernik ml., Lidija Šket, Tomislav Kiš, Jan Šmarčan, Borut Jurišič, Karla Ramšak, Gorazd Markovič, Andreja Hribernik in Jan Grabnar. Vse aktivnosti pa so potekale v sproščenem kreativnem ozračju.

V soboto, 23. septembra, smo se ob deseti uri zbrali v knjižnici Dravograd, kjer smo se spoznali z mentorjem Marjanom Maukom.

Delavnica je potekala na temo haiku. Gre za tipično japonsko besedno umetnost podobno njihovemu slikarstvu: nežno, drobno, skrajno prefinjeno, v izrazu stilizirano. Znameniti haikuji Macua Baša so na prvi pogled samo podobe iz narave, vendar hočejo biti več - v bralcu želijo s svojo redkobesednostjo zbuditi poseben občutek za skrivnosti sveta, ki se nam razodenejo mimogrede, bolj z molkom kot z besedami. Pri slovencih so zbudili večje zanimanje šele po drugi svetovni vojni, ko so jih mlajši pesniki vzeli za zgled poeziji, ki naj bi bila duhovno pomembna in hkrati skrivnostna. Haiku je oblikovan v trivrstičnicah, prvi in tretji verz vsebujeta pet, drugi pa sedem zlogov.

Drugi del delavnice je vodil g. Marjan Pungartnik. Podal nam je strokovno in objektivno kritiko na našo poezijo, ta se dostikrat vede mladostno v nekaterih izrazih celo klišejsko. Kako se znebiti klišejskih in že večkrat uporabljenih izra-

zov, smo razbrali iz natančne analize pesmi. Pri fabulativnih povzetkih se je g. Pungartnik opiral tako na antično kot tudi sodobno poezijo. Njegova navodila so bila izredno dobrodošla, saj smo se naučili, da se ni več smiselno opirati na Pavčka, Koviča, Menarta in Minattija, temveč moramo z novo generacijsko poezijo prebiti kozmični zid.

V nedeljo, 24. septembra, smo obiskali domačije treh znamenitih koroških predstavnikov besedne umetnosti, bajto Blaž Mavrela in domačiji Prežihovega Voranca ter Hermana Vogla. Lesenjača Blaža Mavrela je žal v izredno slabem stanju, objekt žalostno propada.

Literarna transverzala se je začela pred hišo samo-niklega bukovnika Blaža Mavrela ...

Blaž Mavrel se je rodil l. 1896 v Gradičah na Dežovnikovem. Pozneje so se preselili v Grablje, kjer je Blaž dve leti hodil v "tunelsko" šolo (pot je vodila pod tunelom). Triintridesetega je vzel v najem bajto na Stakni. Z njim je hodila skrinjica s starimi knjigami, z mohorjevkami in Stritarjevi Zimski večeri so nepozaben spomin. Iz knjižnih

Postaviti se ob bok velikemu Prežihu ... nekoč tudi v literaturi?

Na Vorančevi domačiji ... od koder lahko s pogledom božas Kotlje v objemu Uršlje gore.

ocen se je Mavrel učil, tudi iz uredniških pomenkov v Mladiki, zlasti v enajstih letih samote (potem pa se mu je pridružila sestra Katra), mu je bila knjiga tovarišica, prijateljica zimskih večerov, srečanje z lepo slovensko besedo. Blaž Mavrel je pokopan na Strojni. (Iz zapisa Milene Cigler Gregorin ob pesnikovem jubileju)

Prežihov Voranc ali Lovro Kuhar se je rodil leta 1893 v Kotljah in bil s Koroško vse življenje tesno povezan. Ves čas je ostajal zaveden Slovenec. Med prvo svetovno vojno se je udeležil vojne na soški fronti in o tem napisal roman Doberdob. Tudi druga svetovna vojna mu - anti-fašistu - ni prizanesla. Zelo bolan je l. 1950 umrl v Mariboru.

Mladi literati so pred Voglovo rojstno hišo na Lomu nad Mežico pokramljali s pesnikovim bratom in sestro.

Pot nas je vodila na Lom nad Mežico, zadnjo postojanko našega izleta. Ustavili smo se pred spominsko ploščo, ki označuje hišo Hermana Vogla. Ajda Vasle je na kratko povzela prgišče dejstev o pesniku in prebrala nekaj pesmi.

Herman Vogel se je rodil leta 1941, njegova življenjska zgodba je arhetipska v slovenski literaturi: trda, imel je kmečko - podeželsko mladost, ki jo odhod v mesto prelomi. Bistvo njegovega življenja je bilo pesnjenje. Kljub temu da je bil star komaj osemindvajset let, ko je umrl, je veliko doživel, pa tudi upesnil: lepoto, ničevost življenja,

Zbranim je uvodoma spregovorila Milena Cigler, predsednica kulturno-literarnega društva Beseda.

osebna razočaranja. Slovenski literaturi je zapustil pet pesniških zbirk.

Priprave na izvedbo zaključka pesniške olimpiade za javnost so se odvijale dlje časa. Kulturni program se je pričel ob osemnajsti uri, z zamudo akademske četrti, v cerkvi sv. Vida v Dravogradu. Na prireditvi so poleg avtorjev nastopili sopranistka Vanja Mori ob klavirski spremljavi Nina Lorber ter duet Ex animo - Valentina in Blaž Prapótnik z recitalom avtorskih songov (poezija, klavir, kitara, glas).

Organizatorji so podelili tri glavne knjižne nagrade Andreji Hribernik, Jasmini Cigrovski in Lidiji Šket; Jožetu Hriberniku mlajšemu pa so podelili posebno nagrado za mladinsko pesem.

Člani strokovne komisije za podelitev knjižnih nagrad so bili: Milena Cigler-Gregorin, Marjan Mauko in Marjan Pungartnik.

Z odličnim vodstvom prireditve sta se izkazala Vesna Roger in Benjamin Fajmut.

Za zaključek naj se v imenu literatov iskreno zahvalim prirediteljem in pozivam na naslednje tovrstno srečanje.

Jan Grabnar

fotografije Lidija Šket, Robi Hazl

Zaključni literarni večer so sooblikovali udeleženci literarnih delavnic. Nastopili pa so tudi Vanja Mori - sopran in Nina Lorber in Vanja Mori - klavir ter duet Ex animo z avtorskimi songi.

KULTURA

Vesna Roger

Nina Lorber in Vanja Mori

Član strokovne žirije, pesnik Marjan Pungartnik je podelil nagrade avtorjem najbolj ocenjenih pesmi.

KRONIKA KULTURNIH DOGODKOV

od marca do oktobra 2000

KRONIKA

MAREC

V prostorih Druge osnovne šole je koncertiral komorni zbor Carinthia cantat in izvajal izbran program domačih in tujih ljudskih in umetnih pesmi. Dirigent: Tone Gašper. V slovenjgraški knjižnici so pripravili Torkov dopoldanski klepet o novih knjigah. Knjižnica Ksaverja Meška, Turistično društvo Slovenj Gradec in Kmetijska zadruha Slovenj Gradec so povabili Marijo Vaukan in Konrada Dihpola, kmetijska strokovnjaka, da sta predstavila metode ohranjanja starih vrst sadja.

Knjižne presoje so tokrat bile tudi na Ravnah: Vinko Ošlak, Barbara Simoniti in Tone Turičnik so razčlenjevali knjige Metke Štehnar (Nagajivi veter), Andreja Makuca (roman Norci) in Martina Kuchlinga (Iskanje Nataše).

Vinko Ošlak

APRIL

V prostorih Druge osnovne šole Slovenj Gradec je bilo tradicionalno Srečanje zborov Mislinjske doline (nastopilo je 17 zborov) ter zaključna revija odraslih pevskih zborov Koroška poje 2000: nastopili so najboljši zbori od Črne do Radelj in od Dravograda do Mislinje, in to: MPZ Šmartno (dir. Janez Kolerič), ŽPZ Tenuto Šmartno (zborov. Polona Krpač Gornjak), MPZ Kope Legen (zborov. Janja Kresnik), Mešani komorni zbor Carinthia cantat iz Slovenj Gradca (zborov. Tone Gašper), ŽPZ Karantanija s Prevalj (Suzana Makič), MPZ Vres Prevalje (Almira Rogina),

Revija odraslih pevskih zborov Koroška poje 2000

MPZ Radlje ob Dravi (Bojan Gorič), Mešani komorni zbor Vuzenica (Danica Pokeršnik), ŽPZ Ribnica na Pohorju (Tadeja Vulc), MPZ Štefan Goršek-Čaki Šentjanž (Peter Slemič) in MPZ Šempetrski pavri iz Otiškega Vrha (zborovodka Irena Glasenčnik).

Pihalni orkester Slovenj Gradec je s Pomladanskim koncertom v kulturnem domu počastil dan upora proti okupatorju. Dirigent: Peter Valtl. Kratko zgodovino in pomen praznika je orisal Janez Komljanec, župan Mestne občine Slovenj Gradec.

Pihalni orkester Slovenj Gradec

V Galeriji likovnih umetnosti so odprli 13. biennialno razstavo izdelkov domačih in umetnostnih obrti, na Glavnem trgu in Trgu svobode pa so se ob tej priložnosti predstavljali izdelovalci tovrstnih predmetov. Razstavo Zgodbe dveh mest (predstavitev projekta in otvoritev razstave) Tadeja Pogačarja so odprli v Koroškem muzeju na Ravnah (sodelovala je tudi Galerija likovnih umetnosti Slovenj Gradec).

Razstavišče dr. Staneta Strnada (avla bolnišnice) pa je odprlo vrata skulpturam iz lesa - domačina Jožeta Ješovnika. Ob svetovnem dnevu zdravja (moto: Kri rešuje življenje. Moja kri - varna kri. Zame, zate, za vsakogar.) je razstavišče prim. dr. Staneta Strnada gostilo najboljša dela koroških osnovnošolcev, slike in risbe, ki so jih poslali na razpis: izbor je opravil Benjamin Kumprej, akademski slikar.

V Koroškem pokrajinskem muzeju Slovenj Gradec so odprli razstavo o zgodovini totalitarizma v Sloveniji v letih 1945 - 1990 z naslovom Temna stran meseca. Občinstvo je nagovoril mag. Vinko Ošlak, publicist in pisatelj iz Celovca.

V slovenjgraški knjižnici so potekali slovenski dnevi knjige pod geslom Podarimo knjigo. Ob 80. obletnici koroškega kulturnega delavca in publicista Janka Messnerja je bil v prireditvenem prostoru knjižnice literarni večer: z gostom se je pogovarjal Andrej Makuc, profesor slavist.

V knjižnici pa so predstavili še eno knjigo, in to: Kruhova torta in drobtinice iz Šentanela Antonije Senica. Ob tej priložnosti je orisala življenjsko pot avtorice in koroška narečja (še posebej značilnosti šentannelskega govora) dr.

Janko Messner v pogovoru s sourednikoma *Odsevanj*.

Zinka Zorko, prireditve pa se je udeležil tudi ilustrator Ervin Kralj.

V okviru gledališkega obonmaja je gostoval v Slovenj Gradcu Špas teater s komedijo *Balkanski špijon* Dušana Kovačevića (režija: Branko Đurić - Đuro, igralci: Boris Cavazza, Marijana Breclj, Mustafa Nadarević, Janez Hočevvar - Rifle in Nina Ivanič).

MAJ

V prostorih Druge osnovne šole je bilo Srečanje otroških in mladinskih zborov Mislinjske doline, v kulturnem domu v Slovenj Gradcu pa predstavitev dosežkov skupin in sekcij Kulturnega društva Slovenj Gradec. Nastopili so člani literarnega kluba, UŽPZ Jelka, Oktet Lesna, duet *Ex animo*, skupina *Abadon* ter kot gost Milan Kamnik.

Kulturno društvo *Carinthia cantat* je organiziralo glasbeni večer oziroma dobrodelni koncert v cerkvi sv. Elizabete: nastopili so pevski zbor *Carinthia cantat* ter solisti in komorne skupine Glasbene šole Slovenj Gradec.

V slovenjgraški galeriji so v tem mesecu odprli razstavo inštalacij Alija Hafizovića Hafa iz Sarajeva ter razstavo plakatov z naslovom *Komunikacija je svoboda*, avtorjev Alenke Domjan, Jožeta Domjana in Jerneje Kolar. Razstavo je posredovala Galerija sodobne umetnosti Celje. Iz Slovenj Gradca preneseno razstavo izdelkov domačih in umetnostnih obrti so postavili tudi na Ljubljanskem gradu.

Galerija N Kolar je odprla prodajno razstavo likovnih del Janka Kastelica iz Sežane.

Koroški pokrajinski muzej Slovenj Gradec je povabil k ogledu zbirke igrač Majde Sušek iz Vuhreda (na otvoritvi so nastopili tudi pevci in otroška folklorna skupina iz Vuhreda) z naslovom *Gremo rinkico talat - igrače in igre našega otroštva*.

V prireditvenem prostoru knjižnice so predstavili publikacijo mladinskega raziskovalnega tabora *Mislinja 99*, nekaj dni pozneje pa knjigo Bojana Jusa Želja, v kateri je zbral razmišljanja o metodah in postopkih, kako povečati dobiček podjetja kot rezultat optimalnega razmerja med koristnostjo izdelka in stroški. Knjižnica je tudi gostila srečanje mladinskih knjižničarjev Slovenije.

Turistično društvo Slovenj Gradec in Četrtna skupnost mesta Slovenj Gradec so pripravili tradicionalni program prireditev s skupnim naslovom

Odperta vrata Slovenj Gradca. V atriju graščine Rotenturn so prikazale prešerno mladost otroške skupine osnovnih šol iz mestne občine z naslovom *Parada otroških idej*.

V Velenju so organizirali pesniški maraton *Dan mladim in kulture*: sodelovali so tudi Saška Fužir, Vesna Roger ter duet *Ex animo* (Valentina in Blaž Prapótnik).

Primorsko dramsko gledališče iz Nove Gorice je v okviru gledališkega abonmaja nastopilo v kulturnem domu Slovenj Gradec s komedijo *Skrivno oko Stevena Dietza* in režiji Larryja Zappiaa.

JUNIJ

Pihalni orkester Slovenj Gradec je pod vodstvom Petra Valtla imel posebno čast igrati na srečanju pevskih zborov v Šentvidu pri Stični. In spremljati skupen nastop zborov. Doslej je nastopajoče na tem srečanju redno spremljal Pihalni orkester slovenske policije. Iz naše občine se je prireditve udeležil le ŽPZ Jelka iz Slovenj Gradca. MPZ Adoramus je ob zaključku sezone koncertiral v cerkvi sv. Ahaca v Šentilju. Zborovodkinja: Polona Krpač Gornjak. Kot gostji sta nastopili Maruša Kotnik in Nina Grobelnik. Na prireditvi ob dnevu državnosti v atriju galerije - občinstvo je pozdravil in nagovoril Bogdan Kutin, podžupan Mestne občine Slovenj Gradec - so sodelovali člani KUD Šmartno, MPZ Kope z Legna ter študenta Akademije za glasbo iz Ljubljane (flavtistka Andreja Humar in bobnar Franci Krevh).

V atriju graščine Rotenturn so se pričele prireditve v okviru Slovenjgraškega poletja 2000.

Koncert simfoničnega orkestra Slovenske filharmonije

Folklorna skupina iz Makedonije

KRONIKA

Aleka Godec
in Big band RTV

Grad Sv. Pankracij - Juvavum Brass Quintett

Prireditve so zaznamovali: Juvavum Brass Quintett iz Salzburga, folklorna skupina iz Makedonije, nastop simfoničnega orkestra Slovenske filharmonije pa skupina Stop na klasičnih tolkalih, Big Band TRV Slovenija z Alenko Godec ter Teater Cizamo iz Trzina.

V prostorih galerije so odprli razstavo Brez modrine neba je drugače Pina Poggia. Razstavo si je bilo mogoče ogledati do začetka septembra. Spremljali so jo še drugi Poggijevi nastopi: literarni večer z glasbo, predstavitev video filma pa filma Halgato, fotografij itd.

Pina Poggia razstava je posegla v konjev prostor ...

V Čajnici Peč so predstavili v krogu prijateljev pesniško zbirko gimnazijca Andreja Jusa Kdo te je ubil, Jože? Uvodoma je nanizala nekaj misli o avtorju in zbirki Karla Zajc Berzelak, profesorica slavistka, pesmi pa so prebirale sošolke.

Društvo za razvoj koroške mladine je na letnem kopališču gostilo študente glasbenike iz Slovenije, Avstrije in Italije: pripravili so več lepih večernih srečanj.

JULIJ/AVGUST

V Galeriji likovnih umetnosti Slovenj Gradec so se vrstile spremljajoče prireditve ob razstavi Brez modrine neba je drugače Pina Poggia.

V Čajnici Peč je razstavil najnovejša dela akademski slikar Sašo Vrabčič.

Sašo Vrabčič

Kulturno društvo Podgorje je organiziralo že tradicionalno prireditev Furmani po cest peljajo: predstave so se vse skupine in sekcije društva. Člani dramske sekcije KUD Stari trg pa so uprizorili Goldonijevega Lažnika na prostem. Režija: Mičo Mičović.

Mednarodni študentski tabor, ki ga je zasnoval Klub koroških študentov, je bil na letnem kopališču v Slovenj Gradcu.

V okviru Slovenjgraškega poletja sta v atriju Rotturna nastopila mešani zbor Chiba international singers ter mešani zbor Carinthia cantat: koncert je navdušil številno poslušalstvo.

Carinthia cantat

Glasbena šola in Društvo Huga Wolfa pa sta v sodelovanju s profesorico Bredo Zakotnikovo iz salzburškega Mozarteuma povabila mlade soliste v tradicionalno mednarodno šolo solopetja: na zaključnem koncertu so nastopili vsi udeleženci z interpretacijami Wolfvih samospevov.

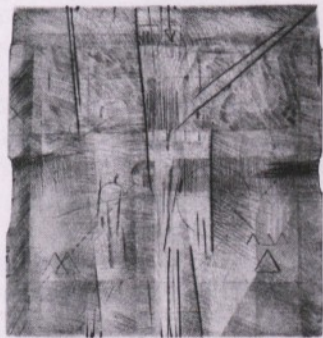

Tradicionalna mednarodna šola solopetja v rojstni hiši Huga Wolfa pod vodstvom Brede Zakotnik

Ob razvalinah gradu Vodriž sta Primestna vaška skupnost ter Kulturno društvo Šmiklavž gostila v čudovitem naravnem okolju Grajski piknik. Ob tej priložnosti so člani gledališke skupine zaigrali Burko o jezičnem dohtarju (nekateri igralci so like v tej komediji upodobili že pred tridesetimi leti). Na Graški gori pa so se zbrali najboljši narodnozabavni ansambli, na Podvajski Ravni pa na tradicionalnem srečanju ljudski godci in pevci.

SEPTEMBER

V Galeriji likovnih umetnosti so v okviru praznika mestne občine Slovenj Gradec odprli razstavo del likovnih umetnikov iz tistih mest, s katerimi naša občina oziroma mesto redno prijateljsko sodeluje in se povezuje: Český Krumlov, Hauzenberg (Nemčija) in Voecklabruck (Avstrija). Razstavljajo naslednji umetniki: Hubert Huber in Reinhold Boehmisch (Nemčija), Marek Borsanyi, Jirži Havlik, Tomáš Zunt in Stanislava Konvalinkova (Češka), Evelyn Gyrcizka in Gerhard Mueller (Avstrija) in Franc Berhtold,

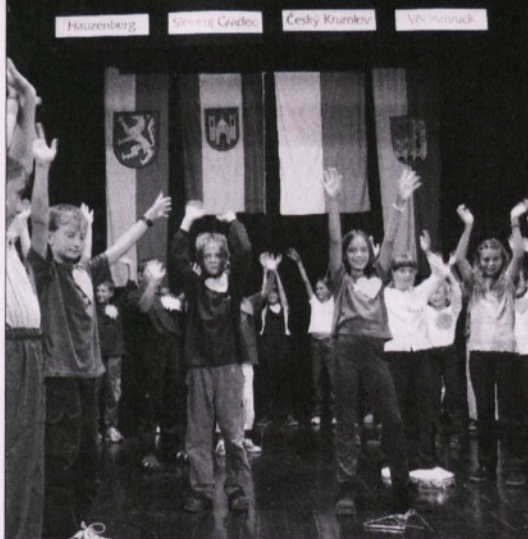

Franc Berhtold, *Portal III, jedkanica in suha igla*, 1995

Luka Popič, Peter Hergold in Karel Pečko (Slovenija). Del likovne razstave Pina Poggia (z naslovom *Mea culpa*), ki so jo sicer zaprli, pa so pridružili razstavi umetnikov štirih mest. Številno občinstvo je v prijaznem nagovoru pozdravil Janez Komljanec, župan Mestne občine Slovenj Gradec, o pripravi razstave in razstavljajočih umetnikih je poročala Milena Zlatar, ravnateljica Galerije likovnih umetnosti, čast razglasiti, da je razstave odprta, pa so namenili Karlu Pečku, dolgoletnemu ravnatelju galerije in častnemu občanu. Osrednja kulturna prireditev štirih mest je bila v kulturnem domu. Obsežen in pester kulturni program so izvedli: otroški pevski zbor Druge OŠ Slovenj Gradec (zborov. Almira Rogina), Boštjan Konečnik, svetovni prvak v igranju na diatonično

Kvintet Collegium musicum je nastopil v cerkvi sv. Pankracija na Gradu nad Starim trgom

Srečanje štirih mest... (foto Tomo Jeseničnik)

harmoniko v kategoriji do 18 let, plesna skupina Fioretto ter glasbena skupina Kapka iz Českega Krumlova, folklorna skupina iz Hauzenberga ter jazz skupina (vodja Robert Huber) in baletna skupina Jazz dance (vodja baletni mojster Virgil Stancio) iz Voecklabrucka.

Kulturno društvo Šmiklavž je v atriju Rotenturna nastopilo s komedijo *Burka o jezičnem dohtarju*. Številno občinstvo je predstavo z navdušenjem sprejelo.

Burka Jezični dohtar je uspešno uprizorila ekipa KD Šmiklavž: Maks Kramljak - ovčar, Lojz Vošner - jezični dohtar, Metka Šmon - dohtarjeva žena, Ana Perše - šepetalka, Emil Aberšek - režiser, Franc Merzdovnik - suknar in Vinko Šmon - sodnik.

Kulturno društvo Splošne bolnišnice Slovenj Gradec je v razstavišču prim. dr. Staneta Strnada odprlo razstavo likovnih del likovne pedagoginje Milene Pirkmaier. Razstavljenih je 20 oljnih podob. O avtoričinem delu je nanizal nekaj življenjskih podatkov Karel Pečko, očrtal njen likovni opus in odprl razstavo. Odvritveni spored je obogatil Mešani komorni zbor Carinthia cantat iz Slovenj Gradca pod vodstvom Toneta Gašperja.

Poslovni center HIT v Novi Gorici je odprl razstavo likovnih del Jožeta Tisnikarja z naslovom *Izslíkana usoda*. Umetnika in njegovo delo je orisala Tatjana Pregl Kobe, umetnostna zgodovinarica in likovna kritičarka.

V cerkvi sv. Pankracija je koncertiral kvintet Collegium musicum v okviru Glasbenega septembra 2000, v organizaciji slovenjgraške območne

KRONIKA

enote Sklada RS za ljubiteljske kulturne dejavnosti, Koroškega pokrajinskega muzeja, Kulturnega doma in še nekaterih drugih organizatorjev pa so se zvrstile različne prireditve in koncerti klasične glasbe s skupnim naslovom Dnevi evropske kulturne dediščine. Posebno pozornost je v tej zvezi pritegnilo predavanje dr. Ferdinanda Šerbelja, umetnostnega zgodovinarja in izvrstnega poznavalca slovenske srednjeveške in baročne umetnosti, z naslovom Upodobitve legende sv. Jurija v slovenski umetnosti.

V okviru teh prireditev je vodila ogled arheološkega spomenika, in to cerkve sv. Jurija na Legnu, Mira Strmčnik Gulič, konservatorica Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Maribor, v Koroškem pokrajinskem muzeju pa so odprli razstavo Vedute Slovenj Gradca in Mislinjske doline na starih grafičnih upodobitvah in razglednicah.

Župnijski urad Slovenj Gradec in Koroški pokrajinski muzej pa bosta v jeseni predstavila »Slovenj Gradec v luči praznovanja 750-letnice posvetitve župne cerkve sv. Elizabete in 910-letnice prve omembe kraja Slovenj Gradec«. Osrednje prireditve bodo prihodnje leto.

Klub koroških študentov je na tržnici v Slovenj Gradcu priredil Funky jazz koncert.

Marija in Primož Suhodolčan ob spomenik Leopoldu Suhodolčanu na Prevaljah

Na Prevaljah so na pročelju OŠ odkrili spominsko ploščo ob 40. obletnici slovenske bralne značke ter v spominskem parku doprsni kip Leopoldu Suhodolčanu in predstavili zbornik o pisatelju, »da bi na ta svet ne legla pozaba«. Gradivo zanj je zbrala, izdelala bibliografske preglednice - trdo delo je trajalo več let - in pripravila za tisk Marija Suhodolčan, pisateljeva soproga. L. Suhodolčan je objavljala tudi v Odsevanjih.

V prostorih knjižnice sta Knjižnica Ksaverja Meška Slovenj Gradec in ČZP Voranc z Raven pripravila promocijo proznega prvenca Petra Petroviča Popotovanje senc. Z avtorjem novelistične zbirke se je pogovarjal Tone Partljič.

Ob zaključku literarne delavnice v galeriji Falke v Libučah: Blaž Prapótnik, Vinko Ošlak, Anja Benko, Tim Wüster, Franc Kattnig - direktor Mohorjeve v Celovcu ter gostiteljica Renate Falke.

V Libučah (v prostorih Galerije Falke) je bila enodnevna literarna delavnica. Udeležilo se je je sedem avtorjev z obeh strani meje. Žirija (dr. Silvija Borovnik, mag. Vinko Ošlak in Tone Turičnik, prof.) je nagrado razdelila med dva avtorja. Dobila sta jo Blaž Prapótnik iz Slovenj Gradca in Tim Wüster iz Šentjakoba v Rožu.

Anja, pisalni stroj, Vinko Ošlak ... Lepotica in zver.

Nagrado za najbolj zanimiv starinski pisalni stroj pa je prejela Anja Benko s Prevalj.

Društvo upokojencev Slovenj Gradec se je podpisalo kot izdajatelj in založnik pod almanah 50 let Društva upokojencev Slovenj Gradec. Knjižico odlikujejo številni podatki o delu društva, predvsem pa izbor lepih dokumentarnih barvnih

Iz prvenca Petra Petroviča Potovanje senc je krajši odlomek prebral Tone Partljič, ki je knjigo prestavil, komentiral in delo umestil v širši kulturni prostor.

fotografij. Glavni urednik: Jože Potočnik. Odgovorna urednica: Stanka Dolar.

V počastitev praznika mestne občine Slovenj Gradec so 19. septembra - na praznični dan - potekale v mestu številne prireditve: Otroški živžav so pripravili otroci VVZ Slovenj Gradec, osnovnošolci so predstavili zdravo, ekološko in UNESCO šolo, sledil je nastop folklorne in plesne skupine KUD Šmartno pa harmonikarjev, Moškega pevskega zbora Adoramus, Postavkovih deklet iz Podgorja ter koncert Pihalnega orkestra Slovenj Gradec pod vodstvom Petra Valtla.

Na slovesni seji Občinskega sveta Mestne občine Slovenj Gradec so podelili letošnja občinska odličja za vidne dosežke na različnih področjih. Med drugim sta plaketo občine za leto 2000 dobila za kulturno delo Liza Krpač iz Šmartna ter Moški pevski zbor Ksaver Meško Sele-Vrhe. Nagrado za leto 2000 so podelili primariju Nadu Vodopiji, doktorju medicine, za strokovne dosežke in kulturno delo, častni občan pa je posmrtno postal Jakob Soklič, mestni župnik, dekan, esteta, raziskovalec slovenjgraške kulturno-zgodovinske in umetnostne dediščine in ustanovitelj zasebnega muzeja, ki ga je vzorno bogatil vse do smrti in tako polagal temelje muzealstvu v našem mestu. Umetniški spored večera je izvedel pianist Jurij Rozman (vnuk Jurija Bocaka), študent na salzburškem Mozarteumu.

Duo Quada - sv. Jurij (foto Tomo Jeseničnik)

V cerkvi sv. Jurija na Legnu je bil koncert dua Quada. Nastopila sta študenta Akademije za glasbo v Ljubljani Andreja Humar (flavta) in domačin Franci Krevh (tolkala). Franci Krevh je nadvse aktiven glasbenik, član mnogih glasbenih zasedb v domačem kraju in drugod.

V Dravogradu je 23. in 24. septembra potekala prva pesniška olimpiada z literarnimi delavnicami, ki sta jih vodila Marijan Mauko in Marjan Pungartnik. Sodelujoči so si ogledali tudi domačije treh pomembnih koroških literarnih ustvarjalcev Prežihovega Voranca, pesnika Hermana Vogla in bukovnika Blaža Mavrela - Povžla ter spoznali njihova dela.

Duet Ex animo - zaključek 1. pesniške olimpiade, sv. Vid v Dravogradu, 24. 9. 2000 (foto Lidija Šket)

Na zaključni prireditvi v cerkvi sv. Vida so poleg avtorjev nastopili duet Ex animo - Valentina in Blaž Prapótnik s songi ter sopranistka Vanja Mori ob klavirski spremljavi Nine Lorber.

Karel Pečko izroča županu Janezu Komljanecu grafiko - avtoportret - originalni lesorez (foto Tabor)

Župan Mestne občine Slovenj Gradec Janez Komljanec je v prostorih mestne občine priredil slavnostni sprejem za akademskega slikarja Karla Pečka ob umetnikovi osemdesetletnici.

Srečanje z Rimljani na Selah (foto Tomo Jeseničnik)

Novo Turistično društvo Sele-Vrhe je organiziralo Srečanje z Rimljani, prvo prireditev iz sklopa turističnih in kulturnih aktivnosti oživljanja rimske ceste v primestni vaški skupnosti Sele-Vrhe.

Andreja Gologranc Fišer
in uredništvo

KRONIKA

Jakob Soklič

PODJETJE GRADNJE IGEM

SPONZOR 39. številke ODSEVANJ

KULTURA

Družba je naslednik gradbenega obrata Gozdnega gospodarstva Slovenj Gradec in se ukvarja z visokimi in nizkimi gradnjami.

Gradnje IGEM Slovenj Gradec, d.o.o., ima sedež uprave na Celjski cesti 7. Podjetje je v dosežanju razvoja doživelo razgibano in zanimivo rast.

Kot obrat za gradnjo in vzdrževanje gozdnih cest in drugih nizkih gradenj oziroma TOZD Gradnje je bilo podjetje ustanovljeno v okviru DO Lesna. Toda začetki gradbene dejavnosti segajo že v leto 1954, ko gradili prvo gozdno kamionsko cesto. Ceste so omogočale mehanizirano spravilo in prevoz lesa. Gozdno gospodarstvo pa je leta 1956 ustanovilo odsek za gradnje. »Toda tri leta pozneje je bil ustanovljen samostojni gradbeni obrat.« (Maks Nabernik). Sredi šestdesetih let je gradbeno dejavnost opravljalo do 150 delavcev. Ob vse večji uporabi strojne mehanizacije se je število zaposlenih gibalo okoli 80. Takratni TOZD Gradnje se je v sedemdesetih letih ukvarjal tudi s turisitično dejavnostjo. Leta 1998 se je gozdarstvo ločilo iz tedanje Lesne Slovenj Gradec.

Gradnje IGEM, d.o.o., Celjska cesta 7, Slovenj Gradec

Bogdan Kutin, univ. dipl. ing. gozdarstva, nekdanji in sedanji direktor Gradenj, pravi:

»Največja prelomnica za obrat je pomenilo leto 1990. V gozdarstvu smo dosegali le 25 % letno realizacijo in morali smo iskati delo na trgu. Konkurenca je bila izredno huda. Trudili smo se in odrekli marsičemu, da smo zaposlenim lahko zagotovili delo. Poudariti želim, da smo delali kvalitetno, se držali dogovorjenih rokov in tudi večjih reklamacij nismo imeli. V koroški regiji smo si pridobili ugled in bili ugodni ponudniki, zlasti za gradnjo in vzdrževanje gozdnih cest na Koroškem; zgradili smo 1500 km cest. Naši delavci so sredi devetdesetih let med drugim adaptirali tretje nadstropje zdravstvenega doma v Slovenj Gradcu, prenovili stavbo Centra za socialno delo in zgradili številne družinske hiše. Z visokimi gradnjami

Nov prizidek k I. OŠ Slovenj Gradec

smo v letu 1996 uresničili približno 150 milijonov SIT, s kooperanti pa celo okrog 650 milijonov SIT.«

Delavci Gradenj so gradili tudi v Slovenski Bistrici, Mariboru, Slovenskih Konjicah, Ljubljani in drugod.

Zaradi vse ostrejšje konkurence v gradbeništvu je na Koroškem začela 1. julija 1999 poslovati nova družba GRADNJE IGEM, d.o.o. Podjetje sta ustanovili SPG Kograd, IGEM, d.d., Dravograd, in Gozdno gospodarstvo Slovenj Gradec, d.d.: v deležu pa je razmerje 51 % : 49 %.

Nova družba GRADNJE IGEM SLOVENJ GRADEC, d.o.o., opravlja visoke in nizke gradnje in po združitvi ima večje možnosti hitrejšega razvoja, modernizacije opreme, pospešenega širjenja informacijskega sistema, izobraževanja itd.

V letošnjem letu so poleg vzdrževanja gozdnih cest v vseh koroških občinah zgradili prizidek k Prvi osnovni šoli Slovenj Gradec, v zaključni fazi sta gradnja največjega trgovskega centra na Koroškem - TC Mercator v Slovenj Gradcu in poslopje lekarne na Glavnem trgu, za trg gradijo poslovno-stanovanjski objekt na Celjski cesti v Slovenj Gradcu, odgovorno izvršujejo dela pri polaganju kanalizacijskega omrežja za čistilno napravo, postavili so stanovanjski blok v Mislinji, adaptirali poslovno-stanovanjsko zgradbo v Slovenj Gradcu itd.

Delavci GRADNJE IGEM, d.o.o., se zavedajo večdesetletnih izkušenj, imajo potrebno strokovno znanje, ki ga sproti dopolnjujejo na strokovnih srečanjih, skrbijo za strokovno usposabljanje, spremljajo gibanje tržnih možnosti in iščejo ustrezne poslovne partnerje itd., vse z namenom, da bi bili kvalitetni in konkurenčni in tako zagotovili socialno varnost sebi in družinam.

Že dosedanji razvoj podjetja zagotavlja, da bo le-ta tudi v prihodnosti uspešen.

Jože Potočnik

PODJETJE PURO-TEHNIKA

SPONZOR 40. številke ODSEVANJ

PURO-TEHNIKA, podjetje za predelavo in trženje poliuretanske pene, d.o.o., Slovenj Gradec

POKROVITELJI

PURO-TEHNIKA je mlado podjetje, ustanovljeno pred petimi leti v Dravogradu. Zaradi pretesnih prostorov so proizvodnjo preselili v Slovenj Gradec in to v eno izmed proizvodnih dvoran družbe TUS KO-SI. Ta je tudi večinski lastnik PURO-TEHNIKE.

Podjetje izdeluje oziroma reže in lepi poliuretansko peno za potrebe pohištvene in avtomobilske industrije. Postopki predelave (mehanska obdelava materialov) ne obremenjuje delovnega in ne naravnega okolja.

V podjetju je bilo sprva zaposlenih 7, danes pa že 40 delavcev. Direktor Avgust Potušek navaja: »To so kvalificirani delavci, njihova povprečna starost ni niti 30 let, prihajajo pa iz vseh treh dolin - Dravske, Mežiške in Mislinjske -, delamo v treh izmenah. V začetku smo predelali okrog 100 ton pene letno, zdaj že šestkrat več.

Najpomembnejši pa je vsekakor podatek, da so naši poslovni rezultati pozitivni. Največji kupec naših polizdelkov je slovenjgraška Nova oprema, največji slovenski proizvajalec oblazinjenega pohištva. Tudi izvažamo. Okrog 20 % izdelkov oziroma polizdelkov prodamo v Nemčijo, Švico in na Hrvaško.«

Letos predvidevajo, da bodo dosegli okrog 5 milijonov mark prometa. Načrtujejo posodobitev proizvodnje v vrednosti približno 50 milijonov SIT. »To jesen bo začel delati najsodobnejši računalniško vodeni stroj za razrez poliuretanske pene: ta bo omogočil skrajšanje delovnih operacij in kvalitetnejšo obdelavo,« dodaja direktor Avgust Potušek.

PURO-TEHNIKA, podjetje za predelavo in trženje poliuretanske pene, d.o.o., in TUS KO-SI, d.d., podjetje za proizvodnjo netkanih tkanin, ter partnerji povezujejo in združujejo znanje, izkušnje in kapital z namenom, da bi povečali proizvodnjo, bili tržno uspešni in iskali nove programe. Že zdaj uspevajo odpirati nova delovna mesta, kar je še posebej pomembno za Koroško.

Ob peti obletnici PURO-TEHNIKE želimo podjetju in delavcem, da bi v prihodnje uspeli z zastavljenimi načrti modernizacije in širitve proizvodnje in tako ustvarili boljše delovne in socialne možnosti oziroma socialno varnost.

Jože Potočnik

PE Podružnica Slovenj Gradec

Francetova cesta 7, 2380 Slovenj Gradec

tel.: (02) 88 41 591, 88 41 813, 88 41 881, 88 41 882

fax: (02) 88 41 814

Zavarovalnica z najdaljšo tradicijo in največ zavarovanci na Koroškem

Kidričeva ulica 14, 2380 Slovenj Gradec,

Tel.: (02) 88 21 530, 88 21 531

Fax: (02) 88 21 532

E-mail: info@tgs.si <http://www.tgs.si>

BLAGAJNE

PROGRAMSKA OPREMA

grafični studio & založba

CERDONIS

stari trg 278, 2380 slovenj gradec

telefon: (02) 88 43 143, telefax: (02) 88 38 047

e-mail: info@km-z.si <http://www.km-z.si/>

TISKARSTVO IN KNJIGOVEŠTVO

Brda 10a, 2383 Šmartno,

telefon: (02) 88 53 198

balmi

MADE for EUROPE

Prodajalna Balmi Slovenj Gradec, Glavni trg 12, tel.: (02) 88 43 616
Prodajalna Balmi Ravne na Koroškem, Prežihova 3, tel.: (02) 82 20 100
Prodajalna Balmi Velenje - Nakupovalni center, Kidičeva 2b, tel.: (03) 05 861 730

Trgovina za vso družino

zagotovljeno zadovoljstvo

SOPOKROVITELJI

K sodelovanju vabi-
mo sopokrovitelje,
da se z osnovnimi
podatki predstavite
na četrtini strani
(55 x 145 mm, čb).
Sopokroviteljstvo
znaša 30.000 SIT
neto na številko,
poleg oglasa boste
prejeli tudi pet
izvodov Odsevanj.

Naročam **ODSEVANJA**-revijo za leposlovje in kulturo

Ime in priimek:

Naslov:

Pošta:

Letno naročnino 1800 SIT bom poravnal(a) po prejemu položnice.

Naročnik(ca) revije bom do pisnega preklica.

Izpolnjeno naročilnico, prosimo, pošljite na naslov uredništva.

(Če ne želite razrezati revije, lahko naročilo pošljete tudi na dopisnici.)

Datum:

Podpis:

ODSEVANJA

Založba CERDONIS

Stari trg 278,

2380 Slovenj Gradec

ODSEVANJA - revija za leposlovje in kulturo

Izdajatelj: ZKD, Literarni klub Slovenj Gradec in CERDONIS, d.o.o.

Izdajateljski svet: Helena Drev, Helena Horvat, Jernej Kožar, Liza Krpač, Franček Lasbaher, Sonja Lavrinšek-Pepelnak, Marjan Linasi, Jože Potočnik, Brigita Rapuc, Draga Ropič, Marjana Štalekar, Tone Turičnik, Alenka Valtl in Milena Zlatar

Uredniški odbor: Silvija Borovnik (esejistika), Sonja Lavrinšek-Pepelnak (glasba), Miran Kodrin (poezija), Andrej Makuc (dramatika), Blaž Prapótnik (gl. in grafični urednik), Tone Turičnik (proza) in Milena Zlatar (likovna umetnost).

Fotografije: Tomo Jeseničnik, Foto Prošt, Foto Hovnik, arhiv Odsevanj in ob posnetkih navedeni avtorji.

Naslov uredništva: CERDONIS, d.o.o., Stari trg 278, 2380 Slovenj Gradec, telefon: (02) 88 43 143, fax: (02) 88 38 047.

Založila: Založba CERDONIS, d.o.o., telefon: (02) 88 43 143, 88 38 046, e-mail: cerdonis@km-z.si, <http://www.km-z.si/odsevanja/>

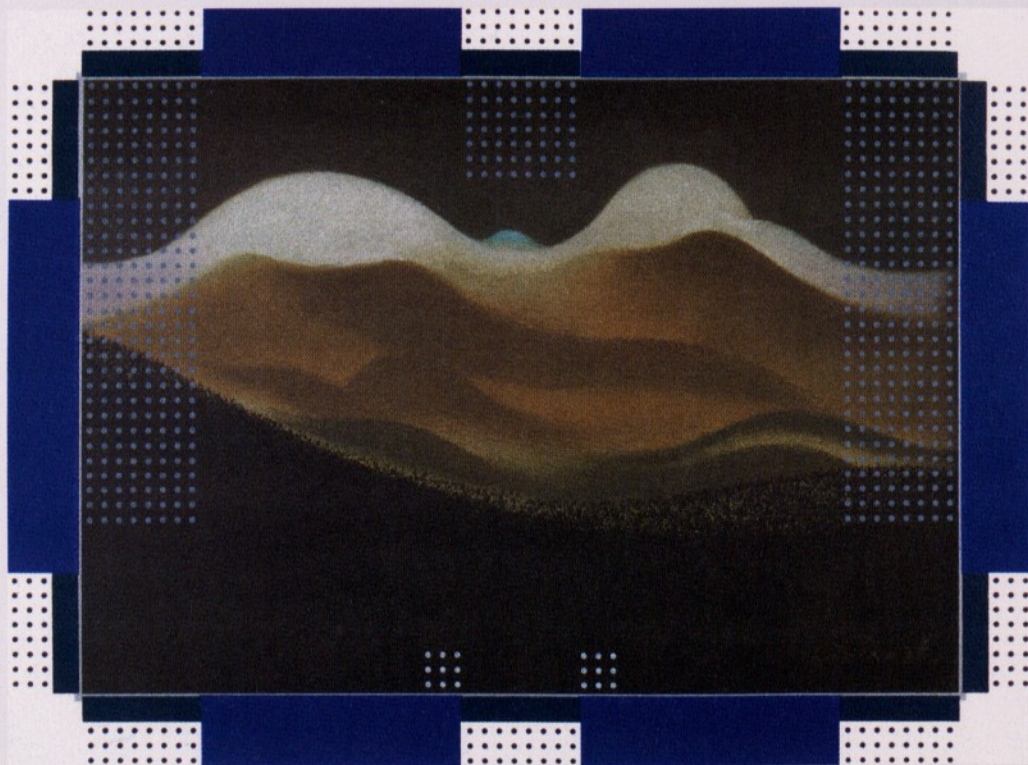
Grafična priprava: CERDONIS, d.o.o., Slovenj Gradec, oblikovanje in tehnično urejanje: Blaž Prapótnik

Tisk in vezava: Tiskarna Grešovnik, oktober 2000. Naklada: 600 izvodov. Cena: 1000 SIT.

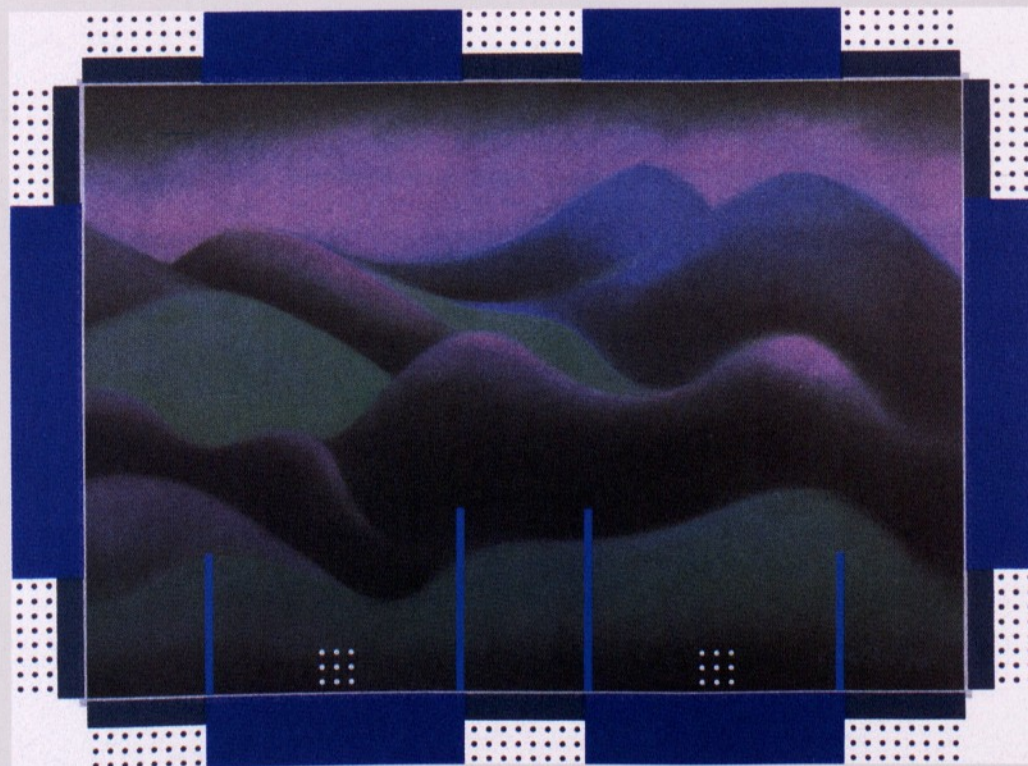

NA PLATNICAH

*Karel Pečko,
Uršlja gora,
serigrafija, 1999*

Karel Pečko, Uršlja gora, serigrafija, 1999

Karel Pečko, Uršlja gora, serigrafija, 1999

Študijska knjižnica
DZ 05
ODSEVANJA
2000

886 3

3005499

KOROŠKA OSREDNJA KNJIZNICA
RIVNE

COBISS 8

